MUNTANYA

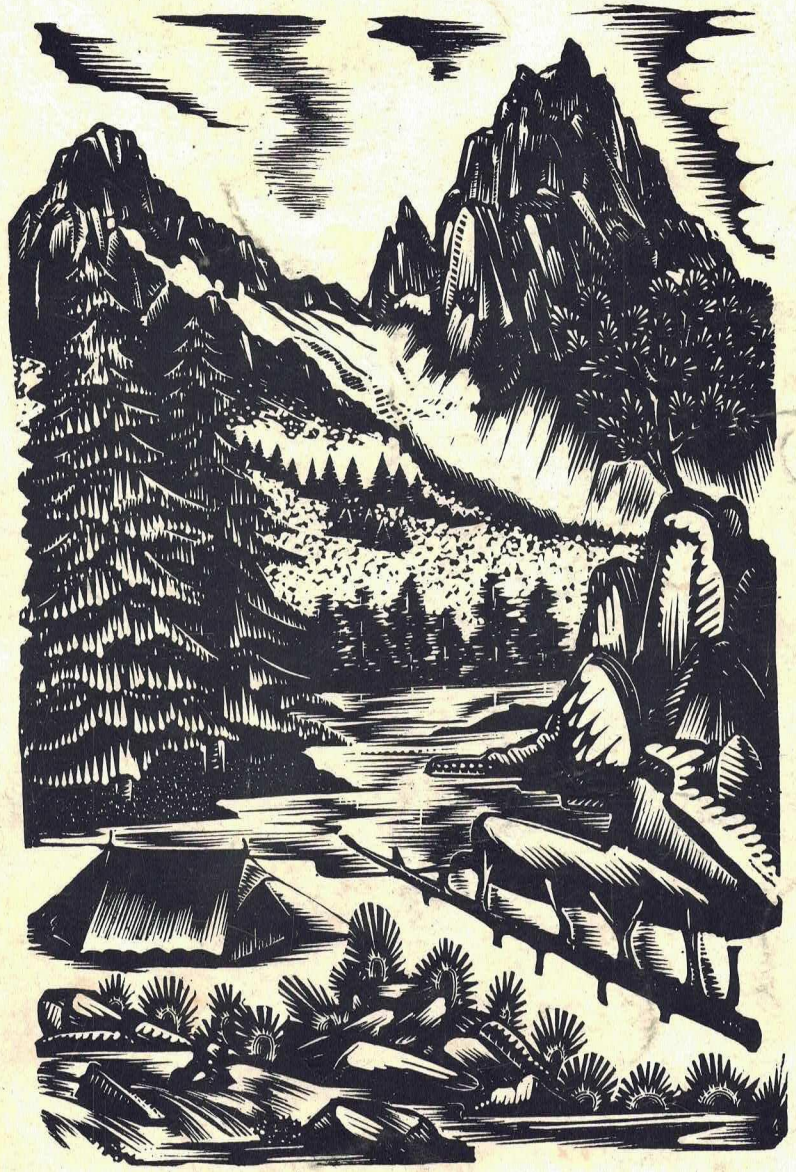

AGOST-DESEMBRE 1976

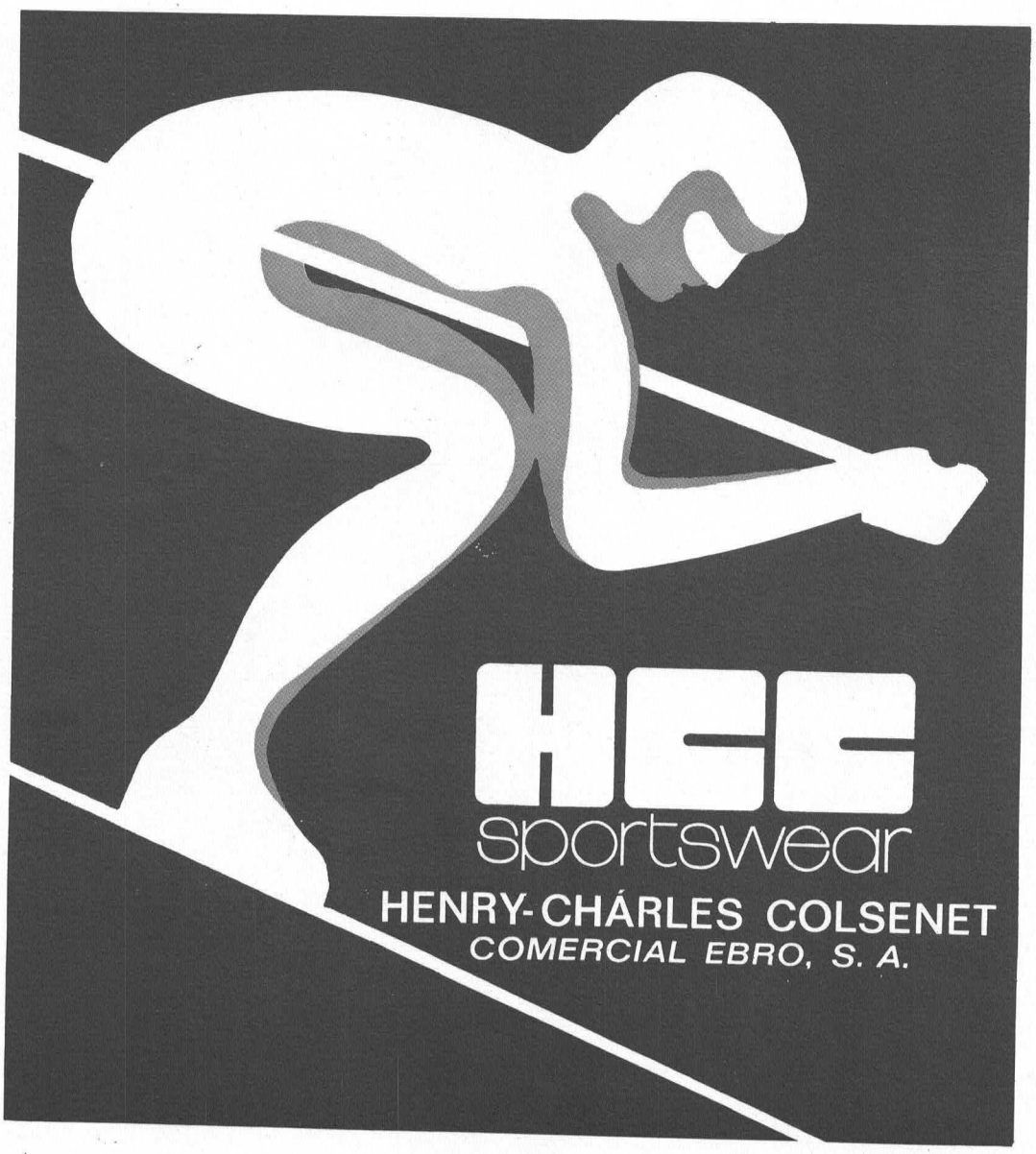
HCC
sportswear
HENRY-CHÁRLES COLSENET
COMERCIAL EBRO, S. A.

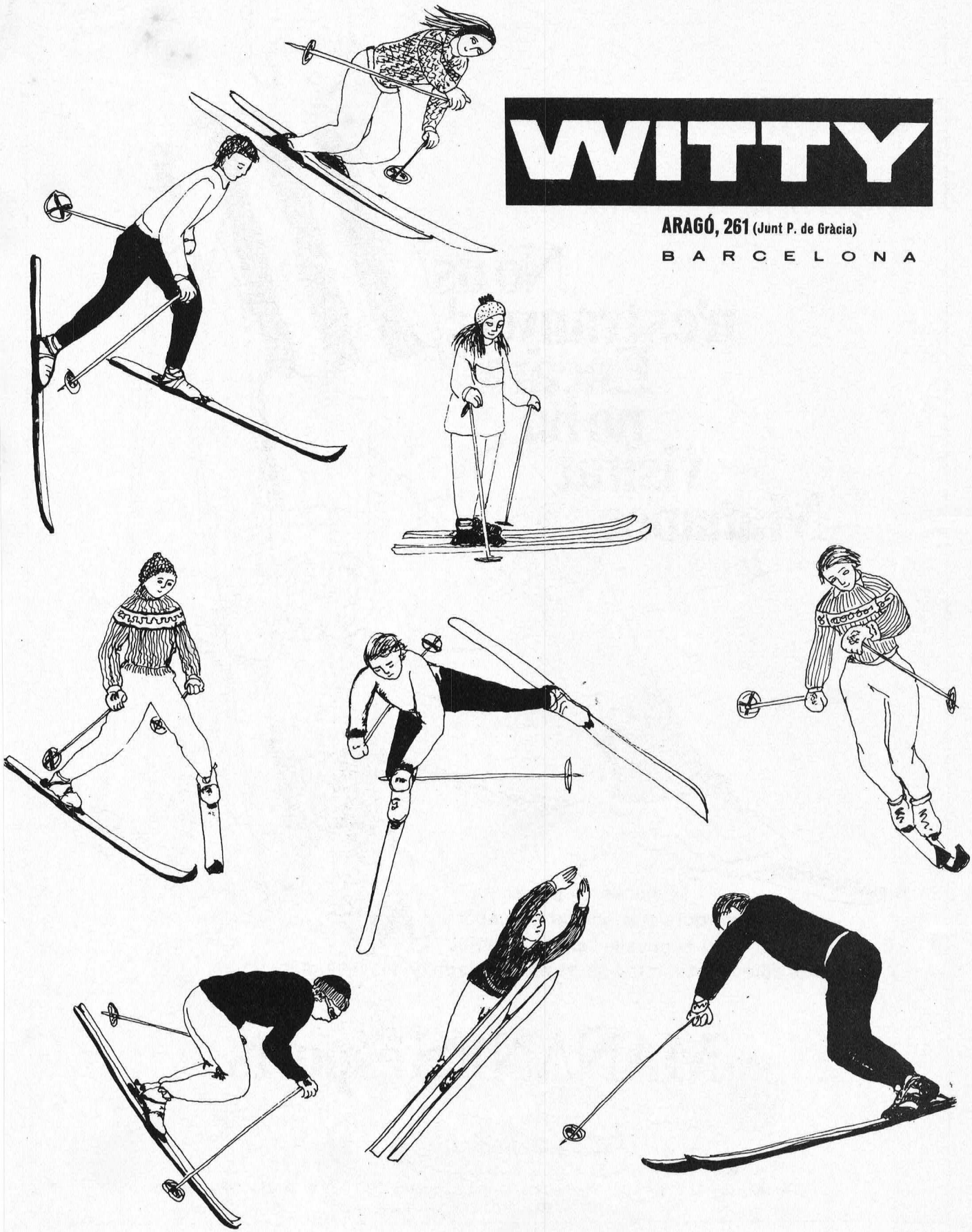

WITTY

ARAGÓ, 261 (Junt P. de Gràcia)

B A R C E L O N A

No us n'estranyeu! Encara no ha visitat Mañanes

Mañanes es preocupa
per tothom qui vol practicar un esport.
Li aconsella l'equip complet
més adient entre tota una gamma variada de les millors marques.

MK

MAÑANES esports

Canuda, 26 - T. 318 45 00 - Barcelona-2 / Via Augusta, 103 - T. 217 91 88 - Barcelona-6
Prim, 99 - T. 380 48 21 - Badalona

una sèrie completa, moderna i eficaç de productes per a afaitar-se

geli-floïd massatge balsàmic

Floïd

la línia perfecta per a afaitar-se

HAUGRON CIENTIFICAL, S.A. Barcelona/Milà/Oslo/Paris/Nova York

PUIGN

ÒPTICA CAPMANY

òptics diplomats

**Descompte especial
als senyors socis
del Centre Excursionista
de Catalunya**

Qualitat i gran
assortiment en

CINE
ÒPTICA
FOTOGRAFIA

Muntaner, 357 - Barcelona - Telèfon 211 26 57

MANTELERIES
MOCADORS
COBRELLITS
JOCS DE LLIT
BARNUSSOS
LLENÇOLS ADABTABLES
TEIXITS DE LLI, COTÓ I TERGAL
TOVALLOLES DE CASA I DE PLATJA
MANTES DE FIBRA, LLANA, MOHAIR,
CATXEMIRA, LAMA I PÈL DE CAMELL
EDREDONS
SACS DE DORMIR PER A INTERIOR

Qualitats selectes
Articles d'importació en exclusivitat

PROVENÇA, 251 - TELÈFONS 215 13 00 - 215 28 29
BARCELONA-11 (entre Passeig de Gràcia i Rbla. de Catalunya)

Aparcament gratuït per als nostres clients
A. Barna-1 i Barna-2

SOCIS i AMICS DEL CENTRE AJUDEU LA VOSTRA ENTITAT

Compreu i feu comprar ELS RECORDS DEL CENTENARI

MEDALLA COMMEMORATIVA

Medalla de 50 m/m de diàmetre,
obra de Josep Maria Subirachs.

Preu: d'argent, 5.000 ptes.; de coure, 500 ptes.

SEGELL DE CORREUS

Emissió d'un segell de correus,
dibuix original d'Antoni Gelabert i Casas.
Valor facial de 6 ptes. cada un.
Envelop, amb grafisme i escut del centenari
amb segell i mata-segells del primer
dia d'emissió, 10-II-1976. Preu: 20 ptes.

CARTELL

Reproducció del dibuix original de
Joan Miró, realitzat especialment
amb motiu del centenari. De 52 × 69 c/m.

Preu: 100 ptes.

AUTO-ADHESIUS

El grafisme del centenari, obra de Xavier Gregori,
amb l'escut del Centre.
De 10 × 19 c/m. Preu: 25 ptes.

Participeu a la GRAN CAMPANYA de fer
conèixer el nostre CENTENARI. Feu-hi
participar els vostres amics.

CENTENARI CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
1876·1976

De venda a la Secretaria del Centre Excursionista de Catalunya

ESTUDI SANTA EULALIA. —

AVUI, COM FA 40 ANYS,

ANUNCI PUBLICAT EN LA REVISTA
N.º 1 DE "L'ESQUI" L'ANY 1935 pel
"CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA"

SANTA EULALIA
ESPORTS

Sempre a l'avantguarda de les darreres novetats de materials per a l'esqui de neu!

PASSEIG de GRÀCIA, 93 - TEL. 215 06 74 - BARCELONA-8

SKIS OLIN

Fan campions

A la Competició de Professionals 1975/76, l'equip SKIS OLIN va classificar a Josef Odermatt i Bobby Cochran en els llocs 2on. i 3er., amb més de 8 victòries absolutes.

Al Campionat del Món d'enguany, cel·lebrat a les pistes de Baqueira-Beret, Odermatt, de bell nou, es classificà 2on. a l'slalom. Estigué segur. Veloç. Amb la confiança de portar sota dels peus un material fora de sèrie, amb la perfecció tècnica "Made in USA".

Ara, vosté també pot aspirar a una de les millors marques del Campionat del Món. Ja pot trobar els SKIS OLIN a Catalunya. Sigui dels primers. Atreveixi's a posar-se'ls.

SKIS OLIN

La més alta qualitat per a cada especialitat. Importats dels Estats Units.

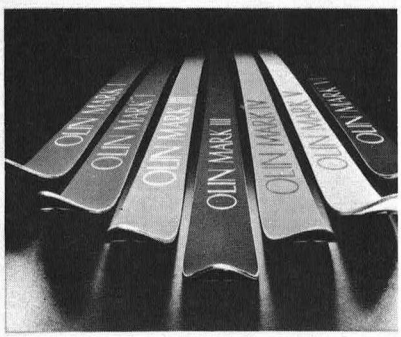

Exclusivas

José Mª ROMAÑA, S.A

Avda. de Roma, 42 - Tel. 243 94 07 -Barcelona-15

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Any C Núms. 686-687-688 Vol. 86
Agost-Desembre 1976

Diposit Legal B. 545 - 1953

Sumari

	Editorial	**178**
Daniel Cardona	**Una travessia pirinenca (Irún-Salardú)**	**179**
Joan Martí i Riba	**El municipi de Lladurs**	**197**
	Rallye CAI, CAF, CEC.	**204**
Josep Abril i Pinell	**Diari d'un campament polèmic (El XXXV Campament Nacional de Muntanya)**	**208**
	S. O. S. Vall d'Aran	**214**
	Geografia Física dels Països Catalans.	**217**
	El XVIII Rallye d'Alta Muntanya	**233**
Jaume Fabrés i Amorós	**El Congrés de la U. I. A. A. a Barcelona**	**237**
Conrad Blanch	**Aneca 76: Ascensions al Kilimanjaro, Mawenzi i Mont Kenya**	**239**
Eduard Martín	**L'home i el paisatge afganès**	**247**
Josep Lalueza	**El Pillier Boccalatte del Montblanc de Tacul**	**252**
Enric Font i Lloret	**Alta Ruta a la Vanoise (Alps francesos)**	**254**
Jaume Mayol i Bargalló	**La gelera de la Múnia**	**259**
	Homenatge dels artistes catalans al Centre	**262**
Pere Calders	**Un feliç aniversari.**	**262**
Ramon Grabolosa	**Sant Esteve d'En Bas**	**263**
Hilari Sanz i Gonel	**La Creu d'en Sayo al pont de Mahoma**	**264**
J. M. Cirera	**Peñalba de Santiago i la Maragateria**	**268**
Modest Montlleó	**Crònica del Centre**	**273**
Modest Montlleó	**Crònica**	**278**
J. Casanovas i Ricard Vila	**Crònica Alpina**	**281**
Josep Girona	**Bibliografia**	**284**

Redacció i Administració:
Paradís, 10, Barcelona (2)
Tel. 318 62 20

Director en funcions: Manuel Albertos i Blanquer

Consell Assessor: Agustí Jolís i Felisart, Francesc Gurri i Serra, Jaume Fabrés i Amorós, Miquel Albert, Josep M. Sala

Assessor tècnic: Albert Jané

Maqueta: Josep Nuet

Comptador: Josep Velázquez Crespan

Publicitat: Lluís Puntís, Via Augusta, 47, 6.è Barcelona (6) Tel. 218 69 60

Col laboradors: Jaume Granell, Ramon Pujol i Alsina, Albert Oliveras, Hermenegild Carreté, Josep M. Sala Albareda, Agustí Jolís i Felisart, Josep Abril, David M. Aloy, Carles Macià, Enric Font, Josep Casanovas, Josep Girona, Modest Monlleó, Josep Velázquez Crespan

Subscripció: 300 pessetes anuals (sis exemplars) estranger, 400 pessetes; preu d'aquest exemplar, 125 pessetes (Comanda de números endarrerits a la redacció de la revista)

Impressió: Suimpa, Indústria, 110 Barcelona (13)

Portada: Boix original d'Antoni Gelabert i Casas, el qual va servir per a l'emissió del segell de Correus commemoratiu del Centenari del Centre.

Editorial

Manifest de les Drassanes

En cloure els actes del seu Centenari (1876-1976), el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, fidel als ideals que impulsaren la seva fundació, i a l'actuació capdavantera en tantes accions decisives per a la defensa del que és patrimoni comú de Catalunya, continua considerant-se plenament conscient de les responsabilitats i deures que té contrets amb el present i futur de les terres catalanes. Per això

INVITA L'OPINIÓ PÚBLICA a una reflexió urgent, continuada i profunda, sobre la necessàrria i ineludible preservació del MEDI perquè hi pugui ésser desenrotllada una comunitat humana solidària, lliure i progressiva.

FA PRESENT que això només és possible amb la recuperació de les constants que configuren els trets essencials del poble català, la seva llengua i la seva aportació particular a la més àmplia societat humana, i nogensmenys amb una capacitat d'incorporació de les conquestes tecnològiques, socials i ètiques de tots els pobles i de tots els homes.

EL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, integrat per homes i dones de tots els estaments catalans, es proposa continuar mantenint la seva posició de defensor del MEDI de la comunitat catalana, entenent-lo en sentit ampli amb els seus components físics, humans i culturals sense excepció.

La gestió, conservació i bon ús d'aquest medi comporta el desenvolupament social i l'establiment d'un ordre de prioritats acceptat en forma democràtica per tots els membres de la societat i, tenint en compte la interdependència de totes les esferes de l'actuació humana, obliga a prendre opcions en tots aquells fets i problemes que comprometen el futur del medi que ens és comú.

Així, a títol indicatiu, l'ordenació del territori, la preservació dels llegats històrics, la relació de l'home i la terra per mitjà del treball i de l'esplai, el fet turístic, el dret a la terra i al paisatge, l'aprofitament collectiu de la bellesa natural i la lluita contra tota mena de contaminació i corrupció.

EL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA farà tot el que d'ell depengui, fidel a les directrius dels seus cent anys de vida i amb renovat impuls de servei al país, perquè Catalunya sigui, cada vegada més, una terra habitable i digna per a tots.

Barcelona, 26 de Novembre del 1976

Una travessia pirinenca (Irún-Salardú)

per **Daniel Cardona**

Introducció

En plantejar-nos la travessia integral del Pirineu, vàrem trobar-nos amb l'obstacle de la manca de temps. Sens dubte, una travessia integral necessita gairebé un mes per a ser duta a travessia total i decidírem que es podria fer en dos estius consecutius; la primera etapa fins a Salardú (Vall d'Aran), i la segona fins al Cap de Creus.

Tot seguit hom va plantejar-se que, per principi la travessia calia que fos oberta a tothom que hagués practicat l'excursionisme, i no restringir-la a un grup reduït. La manera de facilitar-ho, era, potser, no proposar-se d'assolir els cims, malgrat que durant la caminada se'n feren alguns: la idea era de passar d'una vall a l'altra a través dels colls. També vàrem estudiar etapa per etapa, amb els horaris i desnivells, i vàrem confeccionar un programa per a tots els interessants, a fi que coneguessin els detalls de la projectada travessia.

Al mes de febrer del 1975 ens vingué a les mans un llibre interessant: **Haute Randonée Pyrénéenne, traversées d'Ouest en Est en été,** de George Veron, del CAF. Aquesta guia, molt ben documentada, proposa la travessia del mar Cantàbric a la mar Mediterrània (Hendaya-Banyuls) amb quaranta-cinc dies, i ens ajudà molt a perfeccionar el nostre itinerari. El llibre conté, a cada etapa, una còpia del mapa de la zona a escala 1/50.000, i remarca també l'horari, camí a seguir, llocs de proveïment i pernoctació, etc. Gairebé tots els itineraris segueixen la carena pirinenca pels indrets de menys desnivell, ignorant les fronteres.

Hi introduírem algunes variants, sobre tot de Candanchú a Bujaruelo. La Guia Veron passa pels refugis de Pombie, Larribet, Wallon, Baysselance, Serradets, mentre nosaltres ens vàrem dirigir cap a l'interior per conèixer la canal d'Izas, punta Escarra, Campanario de Izas i Peña Telera, a fi d'anar a saltar a la vall de Tena, Panticosa, i pujar el coll de Tendeñera i Bujaruelo per la vall d'Otal, amb què vam conèixer una zona poc visitada. Seguírem, en canvi, la guia Veron des del port de Gavarnia per tal de passar pel Parc Nacional dels Pirineus Occidentals, amb itineraris poc trepitjats tot travessant l'Horquette d'Alans, cercle d'Estaubé, Heas, Horquette d'Heas i port Vell.

La finalitat de la travessia anà madurant. Pensàrem en la possibilitat d'aplegar-hi força gent excursionista que ens pogués acompanyar en algunes etapes; per això escollírem uns llocs clau on els companys ens trobarien o ens deixarien segons els dies de què disposessin. Aquests llocs, que s'escaurien, a més, als indrets programats com a dia de descans, foren: Roncesvalles, refugi de Belagua, Candanchú, San Nicolás de Bujaruelo, Heas, Viadós i Hospital de Viella.

Pensàrem també en un equip de suport per a l'avituallament o com ajut en cas d'accident o malaltia, més aviat a l'inici de la travessia, ja que alguns dels ports per on passàvem hi havia carretera. Aquest equip no es pogué organitzar i solucionàrem el problema dels queviures amb el sistema d'autostop fins al poble més

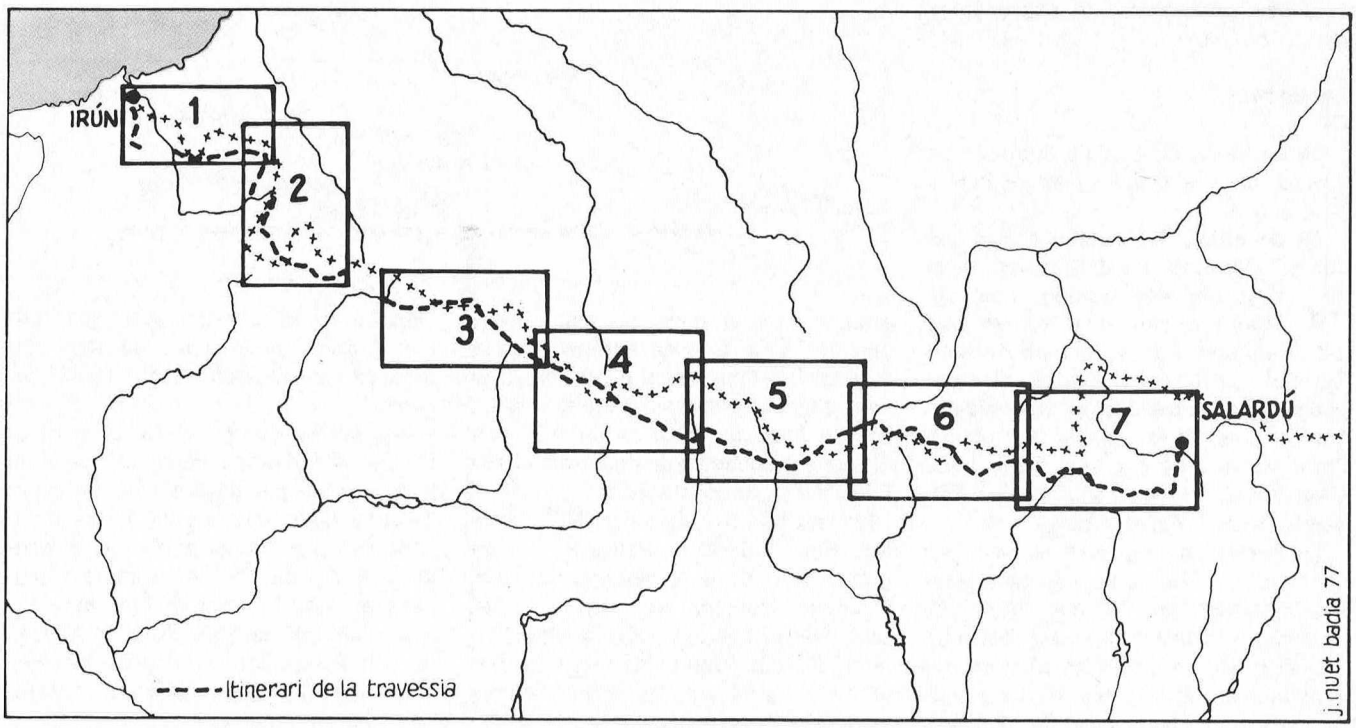

Les Penyes d'Aya i Vera del Bidasoa des de las Palomeras. ▼

foto: Adelina Carreté

proper. Això fou possible al País Basc i Navarra, fins gairebé tocar Aragó, on el Pirineu no ensenya encara les seves alçades, i els pobles no són lluny de la línia fronterera.

A partir del refugi de Belagua ens calia estudiar les etapes tenint en compte dos aspectes importants: ja que els itineraris presentaven desnivells molt acusats faríem un descans cada dos o tres dies, que podrien ser una reserva en cas de mal temps. I l'altre aspecte fóra el de no portar un pes excessiu de queviures. Per això decidírem acollir-nos als refugis que trobaríem al nostre pas.

Material i equip aconsellable.

Individual. A més de l'equip normal propi de tot excursionista, no s'ha d'oblidar el sac de dormir, la llanterna, les wambes o xiruques (a més de les botes) per als dies de descans; el piolet, i naturalment, el passaport i el carnet de la FEM.

Collectiu. Fogó de butà amb les corresponents càrregues de recanvi; altímetre, brúixola, la farmaciola, una corda. i els mapes i les guies.

El pes total no ha de sobrepassar els 10 quilos.

Recorregut

24 de juliol. Sortida de l'estació de França, amb el tren exprés de Barcelona a Irún.

25 de juliol. Arribada a Irún a les 10h 15' del matí, i a continuació, anada al Cap Iger, amb autobús i vaixell.

Retornem a Irún, d'on sortim passat el migdia, cap a l'ermita de Sant Marcial, patró de la ciutat. El camí passa per l'autopista de Behobia-Bilbao, i amb forta pujada arribem a l'ermita, la qual gaudeix d'una bona vista sobre Hendaya, illa de los Faisanes, Irún, i Fuenterrabía.

La sortida de l'ermita la fem per un camí carreter, cap als plans d'Erlaiz, voregem les Penyes d'Aya per l'esquerra, pujant dalt de l'Erroilbide (832 m), un dels tres pics de les Penyes; els altres són el Exurumuru (821 m) i l'Irumugarrieta (806 m)

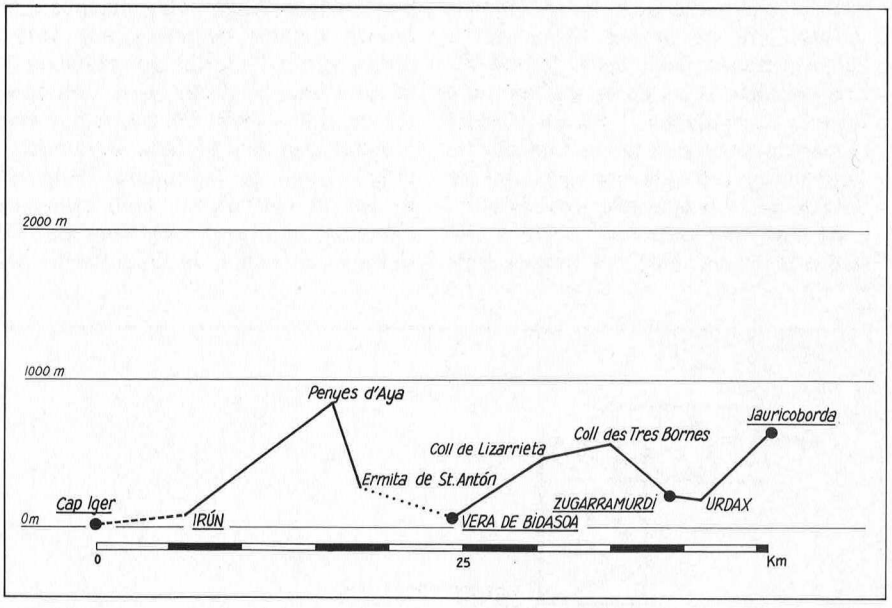

situats més al nord. La panoràmica des de l'Erroilbide és extensa, veiem el Jaizkibel (muntanya d'unió entre el cap d'Iger i Pasajes), Fuenterrabía, Irlln. A l'est el pic de Larun (898 m), al sud tot aquest paisatge trencat del País Basc, on destaquen l'Aizkorri i l'Akategui (1.544 m). Al NNW, Pasajes, San Sebastián, Rentería, i sota mateix nostre, en la mateixa direcció, Oyarzun. Deixem les penyes i per tant, Guipuscoa. La baixada fins l'ermita de San Antón, ja dintre la província de Navarra, és forta i sense camí ben fressat. Era ja molt tard i decidim agafar un taxi al llogaret de San Antón fins al poble de Vera de Bidasoa; ens faltava encara 1h 30' de camí.

Poc abans d'entrar el riu Bidasoa a l'estret d'Eudalarza deixa un espai a la seva vora per al poble de Vera de Bidasoa i els seus barris de Zalaín i Alzate. Vera era el poble de sojorn de Pío Baroja, on va comprar una casa el 1912, la qual té per nom Itzea, nom que segons l'escriptor prové d'Itza (jonquera = lloc de joncs); està situada al barri d'Alzate. A Vera hi trobareu fondes.

Cova de Las Lamias a Zugarramurdi. ▼

Horari: D'Irún a l'ermita de San Marcial, 50'. De l'ermita de San Marcial al pic d'Erroibide, 2h 30'. Del pic d'Erroibide a l'ermita San Antón, 2h 15'. Total: 5h 35'..

26 de juliol. Deixem Vera i prenem el camí cap a Palomeras, que segueix en començar, a través de fageda, i entre els característics «caseríos». Més enllà, la falguera domina el paisatge fins gairebé al coll de Lizarrieta, on passa la carretera d'Echalar a Sare. Fem parada a la Venta d'Echalar per dinar a la fonda.

Ens diuen que el nom de Palomeras prové d'uns llocs de guaita on col·loquen unes xarxes per a caçar els coloms durant llur emigració cap al sud, a la recerca d'un clima més càlid.

Ara el camí segueix entre un bosc de vells faigs amb grosses i torturades soques, voreja la Peña Plata i ens duu a un «caserío» on un nen ens indica el camí cap a Zugarramurdi.

Antigament, Zugarramurdi fou centre de la bruixeria del País Basc, tal com explica Pío Baroja al seu llibre **El País Vasco.** Probablement era una bruixeria llegendària, provinent d'un antic culte pagà sense tradició definida, barrejada amb idees i supers-

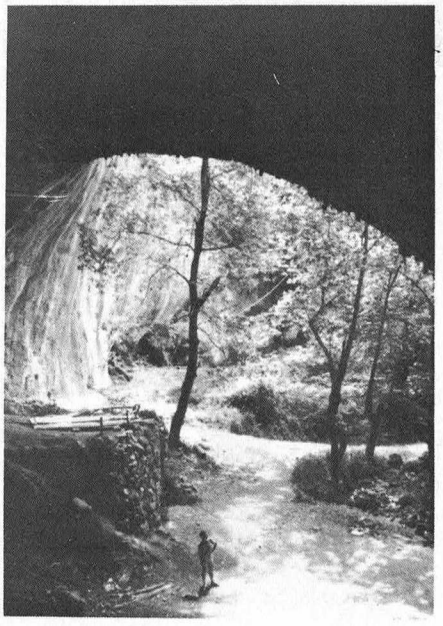

foto: Adelina Carreté

1. IRÚN - JAURICOBORDA

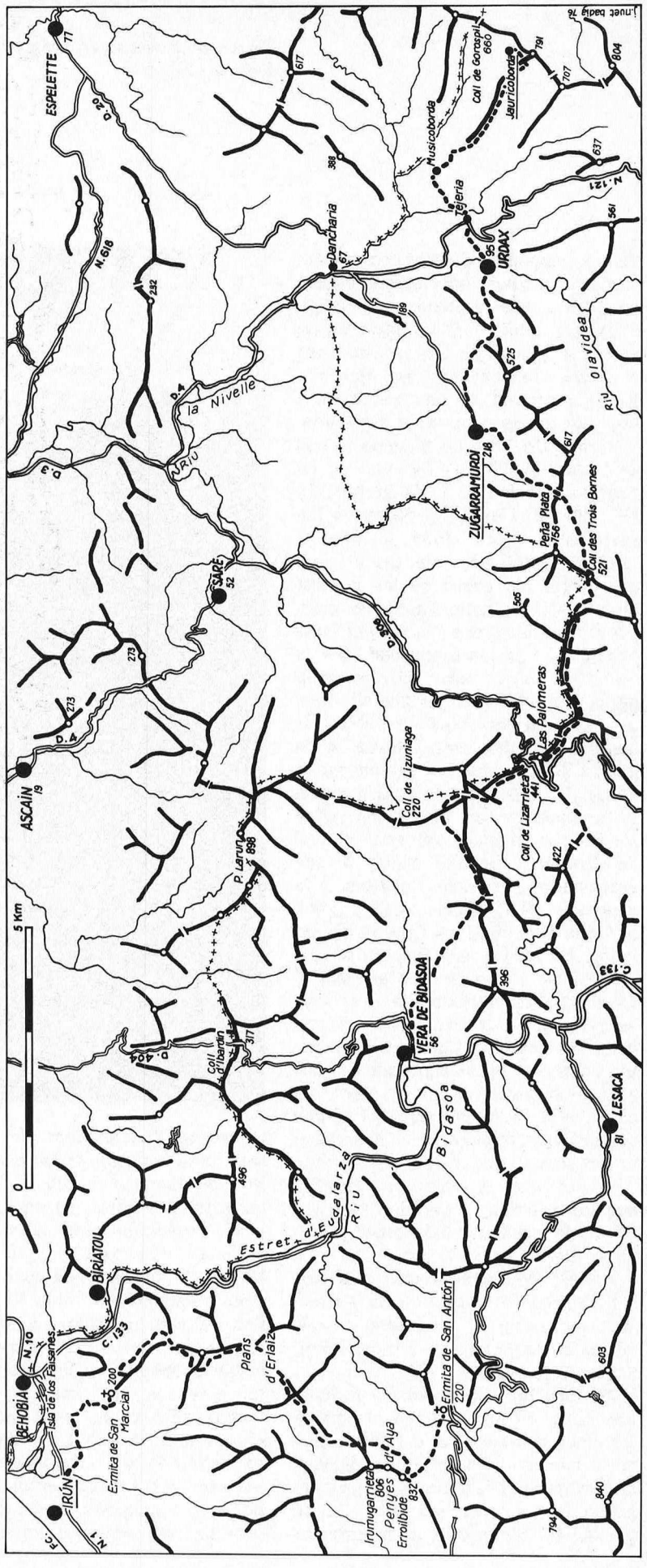

Informació: Full: "Espelette" (XII-45) I.G.N.; "Irún" (41), "Vera de Bidasoa" (65), "Maya del Baztan" (66) I.G.C.

Caseriu de Jauricoborda, enmig de conreus, fagedes i falguerars. ▼

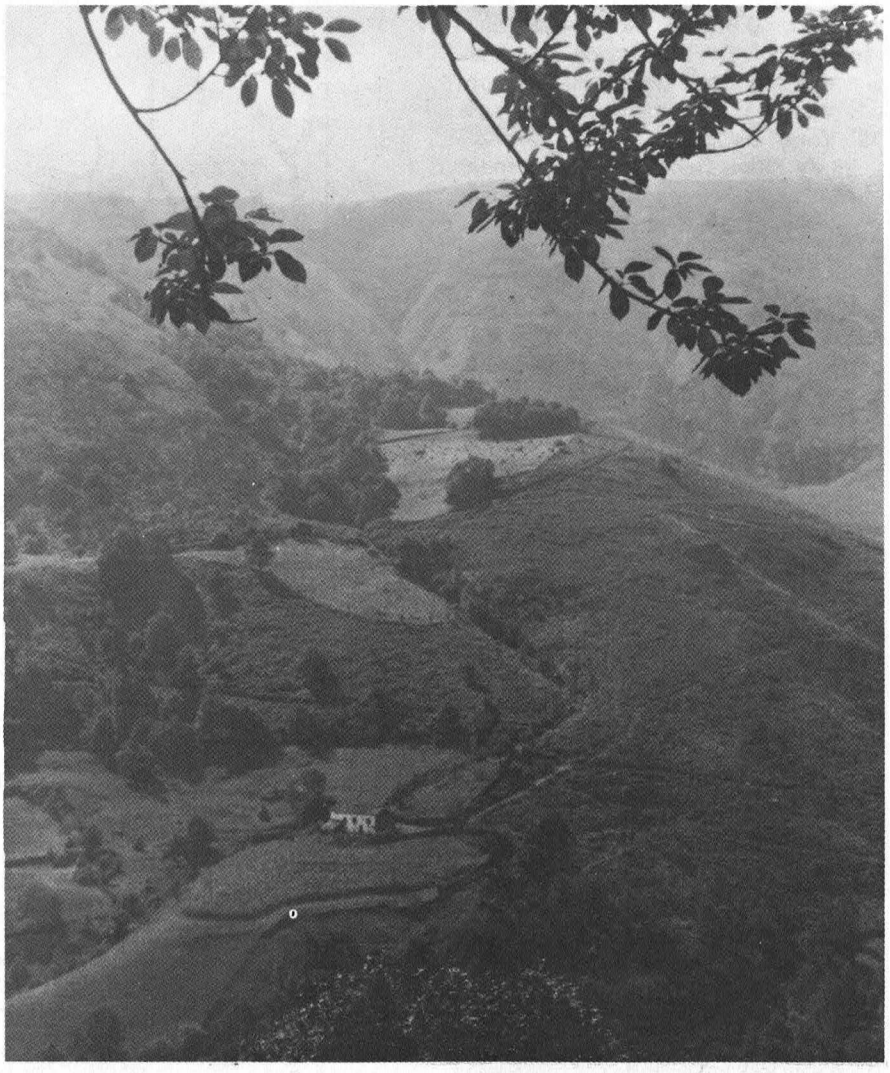

foto: Adelina Carreté

ticions vingudes d'altres contrades. Produí una religió popular que estava en contra del cristianisme. Restes d'aquesta bruixeria es poden trobar encara a la cova de Las Lamias, vora el poble i per on passa un petit riu. A Zugarramurdi hi ha una fonda i hom pot també comprar-hi queviures.

Horari: De Vera de Bidasoa al coll de Lizarrieta, 2h 39'. Del coll de Lizarrieta al coll Des Trois Bornes, 2h 15'. Del coll Des Trois Bornes a Zugarramurdi, 1h 59'. Total: 6h 35.

27 de juliol. Ens quedem el matí per visitar les coves de les bruixes on ens deixa l'amic Emilio, el company madrileny que ha vingut amb nosaltres. A la tarda fem camí per la carretera fins al poble d'Urdax, prop de la frontera, i en el pas de Dancharia. Com tots aquests pobles, la història d'Urdax està lligada a la guerra dels carlins, i observem molts casos de golls entre la gent d'aquesta contrada. Ara un pagès ens indica en francès el camí per anar al coll de Gorospil; aquest pagès només sabia parlar el francès i el basc. A la vegetació de l'itinerari torna a dominar-hi la falguera. Fins i tot en aquest indret els pallers són fets de falgueres. Al cap de mitja hora arribem al «caserío» de Musicoborda, i el «casero», amb un castellà deficient, ens indica el camí de Gorospil. Hem notat, en aquest recorregut, que el basc està molt arrelat entre la gent del camp, n'és la llengua usual, i el poc castellà que hom parla el simplifica, usant sempre els verbs en infinitiu.

Baixem cap al «besarri» (borda) de Jauricoborda, i dormim a la pallissa; la casa és abandonada, però es conserva en bon estat.

Horari: De Zugarramurdi a Urdax, 1 h. D'Urdax al «caserío» de Tejeria, 30'. Del «caserío» de Tejeria al «caserío» de Jauricoborda, 1 h 40'. Total: 3 hores, 10 minuts.

28 de juliol. Una carretera forestal ens porta en poca estona al coll de Gorospil; entrem dins a França, sense canviar de paisatge ni d'habitacle. En arribar al coll, hi ha dues opcions: seguir per la carena de l'Iparla, o bé per la vall, per la vora de la «regata» d'Urrizate. Ens decidim per la vall i amb forta baixada arribem al «caserío» de Sumusumborda. A la tarda, passades les hores de màxima insolació, resseguim tota la vall de la (regata» d'Urrizate fins al coll de Meaca. El paisatge és extraordinari, amb predomini del faig. El descens fins a Errazu transcorre a través d'una meravellosa i vella fageda, una valuosa reserva d'aquesta espècie tan estesa al País Basc.

Prop d'Errazu hi ha el poble d'Arizcun, amb el seu barri de Bolzate on habitaren els «cagots», grup humà que els bascos varen marginar per unes suposades raons: deien que eren una raça diferent, se suposaven d'una secta religiosa que diferia dels catòlics, i també que eren descendents dels leprosos. Sens dubte fou la qüestió religiosa la que va fer aïllar els cagots. Avui dia això és història.

Horari: Del «caserío» de Jauricoborda al coll de Mehatxé, 1 h 40'. Del coll de Mehatxé al «caserío» de Sumusumborda, 2 h 45'. Del «caserío» de Sumusumborda al coll de Meaca, 3 h 20'. Del coll de Meaca al poble d'Errazu, 1 h. Total: 8 h 45'.

29 de juliol. Agafem un taxi per fer els 6 quilòmetres de carretera d'Errazu al coll d'Ispegui, lloc duaner. Ens demanen el passaport. Avui l'etapa consisteix a seguir la línia fron-

terera. Fent els clàssics sifons del País Basc passem pel coll d'Elorrieta, i per entre un bosc de faigs altíssims voregem l'Autza per l'esquerra, sempre per dalt de la carena, d'on tenim una vista fabulosa, tant del costat frncès com de l'espanyol. Després de passar el pic d'Azragou (1.004 m), baixem cap al coll de Berdaritz i d'aquí cap al poble francès de Les Aldudes. Ha estat una etapa de molta calor i poca aigua. Les Aldudes és un poblet que viu del turisme i de l'agricultura. Hi parlen francès i basc. Hi ha fondes i s'hi pot comprar menjar.

Horari: Del coll d'Ispegui a la font sobre el pitó i l'Autza, 2 h 15'. De la font al pic d'Abrakou, 2 h. Del pic d'Abrakou a Les Aldudes, 2 h. Total: 6 h 15.

30 de juliol. Sortim per un camí que ens durà de nou a la carena. Passem per un lloc de guaita de coloms, i arribem al coll de Mizpira, d'on veiem tot l'itinerari a fer d'avui. Com ahir, ens caldrà fer molts sifons, però amb l'avantatge que a cada coll hi ha una font, perquè s'hi guarda bestiar. A partir del coll de Meharroztegui torna a aparèixer amb insistència el faig, que ens abandonarà prop del Lindux, lloc que ens va costar de trobar. La baixada del Lindux al port d'Ibañeta és un camí carreter sense pèrdua. Al port d'Ibañeta hi ha una capella moderna inaugurada el 1965 (commemoració de l'any jacobeu) i una mica més amunt un monument dedicat a Rotlan. Del port fins a Roncesvalles hi ha un quilòmetre i mig de carretera asfaltada.

De Roncesvalles, en basc, se'n diu Orria o Orreaga. La collegiata fou fundada l'any 1130. Dins el convent es guarden els trofeus de la derrota de Carlemany. També hi ha una tomba de marbre amb les despulles del rei Sanxo, el «Fort», i de la seva muller Clemència. Demanem permís per a dormir a la collegiata, però no ens el donen, cosa que ens en deixa un mal record, ja que ens cal anar a raure a un destacament de soldats, on ens cal jeure a terra. Prop de la collegiata hi ha un hostal on serveixen menjars. Roncesvalles ens ha semblat un indret molt brut i deixat.

foto: Adelina Carreté

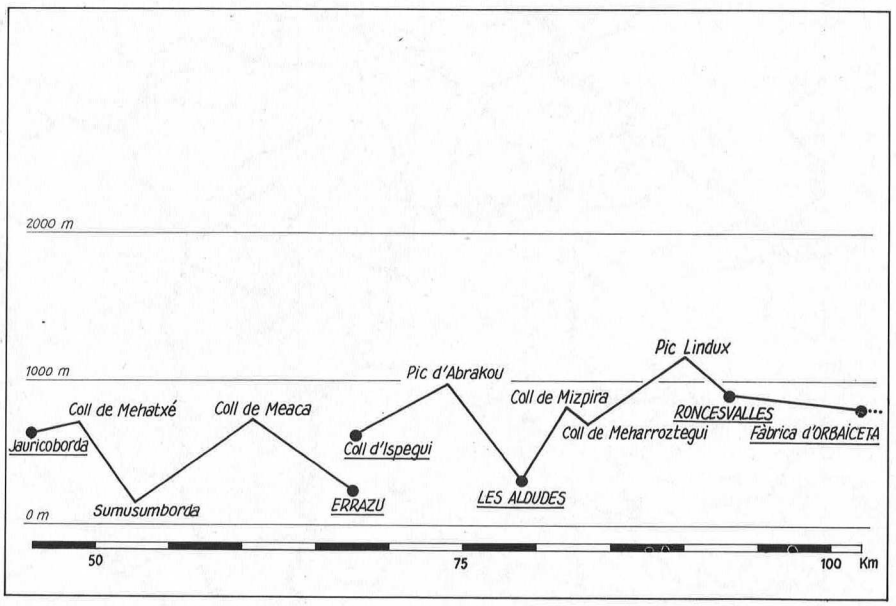

Horari: De Les Aldudes al coll de Meharroztegui, 2 h 10'. Del coll de Meharroztegui al coll de Burdincurutxea, 4 h. Del coll de Burdincurutxea a Roncesvalles, 1 h 15'. Total: 7 hores 25 minuts.

31 de juliol. Fou el dia pitjor de la travessia pel que fa a l'orientació, i no pas per culpa de la boira. Hi ha moltes pistes forestals a la sortida de Roncesvalles i nosaltres dúiem un mapa de l'Exèrcit de l'any 1952, a escala 1/50.000. Vam perdre el camí dos cops. De Roncesvalles a la fàbrica d'Orbaiceta, que segons la guia hi havia 2 h 45', n'hi vam es-

2. JAURICOBORDA - FÀBRICA D'ORBAICETA

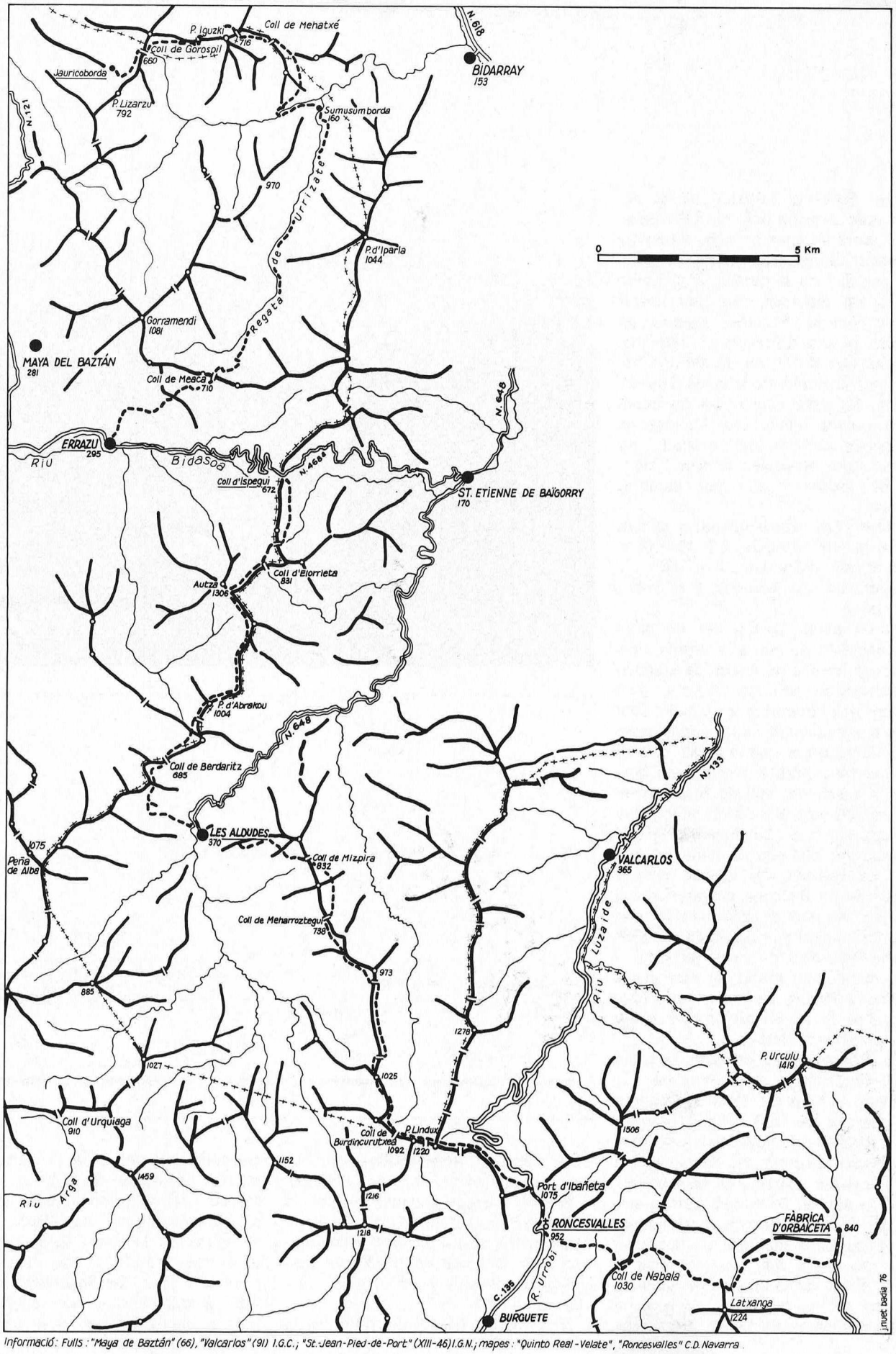

Informació: Fulls: "Maya de Baztán" (66), "Valcarlos" (91) I.G.C.; "St. Jean-Pied-de-Port" (XIII-46) I.G.N.; mapes: "Quinto Real - Velate", "Roncesvalles" C.D. Navarra

tar 6. Vam dinar en aquesta fàbrica, a casa de la senyora Ramona Etchevers, que com que té dotze fills i hi està avesada, ens el va preparar ràpidament. La pèrdua de temps del matí ens va fer patir per la resta de l'itinerari. Després de dinar vam anar fins al trencall de la carretera que duu al pantà d'Irabea i a la casa forestal d'Irati. Hi ha 14 q. sense desnivells, però estem molt cansats. Els que ho estan més agafen un «jeep» i els altres continuen a peu, però al cap de dos minuts parem un camió de la fusta que ens duu fins a Irati. A Irati vam trobar en Font, que continuarà amb nosaltres. Crèiem que a la casa d'Irati ens vendrien menjar, però ens van dir que no. Sort vam tenir d'una casa de treballadors de fusta, on ens van voler vendre pa, formatge, xocolata i alguna altra cosa. Vam fer un bivac davant la casa del guarda.

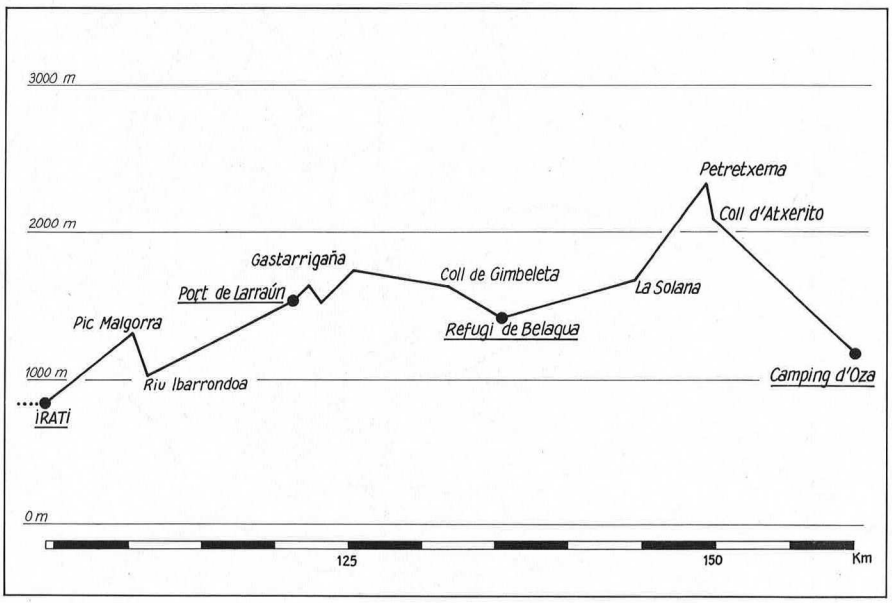

Horari: De Roncesvalles a la fàbrica d'Orbaiceta, 6 h. De la fàbrica d'Orbaiceta fins al trencall del camí d'Irati, 30'. (Des d'aquí fins a Irati el trajecte fou motoritzat.) Total: 6 hores 30 minuts.

1 d'agost. El dia abans el guarda ens havia indicat el camí: «Seguiu sempre els senyals grocs fins a baix al riu, on trobareu la pista fins al port de Larraún.» El bosc d'Irati on ahir ens vam endinsar fa respecte. Una extensió immensa coberta de faig, on resulta perillós de perdre's. Ens van dir que no fa gaire s'hi van perdre uns bascos, que van trobar al cap de quatre o cinc dies mig morts de fam. Seguim, doncs, aquells senyals fins que arribem en un trencall on els senyals grocs, contràriament al que havia dit el guarda, anaven cap a l'esquerra. Amb tot, els vam seguir. El bosc era cada cop més espès i, per postres, els senyals es van acabar, ja que eren fets per a senyalitzar el camí per a tallar pins. Davant del dubte, ens vam situar. Érem sota el pic de Malgorra, davant teníem l'Abodi i al nord l'Ory. Vam decidir anar cap a l'est, pel mig del bosc, fins que vam trobar una pista forestal, per la qual vam anar a trobar la que ens deia el guarda, que segueix el riu principal, i que puja fins a trobar la carretera que va d'Otxagavia a Larraún (França). La primera cosa que vam veure és el control duaner, on ens vam demanar la documentació. D'allí els uns, amb autostop van anar fins a Otxagavia a comprar menjar, mentre els altres fèiem tertúlia amb els carrabiners. Per primer cop vèiem al fons les muntanyes de Belagua, Anie, la Mesa de los Tres Reyes, el Petretxema, que amb el seu color blanc, a causa de la constitució calcària, semblen nevades. Quan tornen els companys, seguim carretera amunt, passem el túnel sota l'Orly, sopem i preparem el bivac sota mateix d'aquest pic, que és el primer que es troba venint de l'Atlàntic que sobrepassa els 2.000 metres.

Horari: D'Irati a la duana del Port de Larraún. 6 h 45'. De la duana al Port de Larraún, 40'. Total: 7 h 25'.

2 d'agost. De nou una diada dels típics sifons del País Basc, però amb més metres de desnivell i sense cap arbre. Passem pels cims de l'Atxourterrigaña i Gastarrigaña, pugem els colls d'Uthu i de Belhay, i seguim el camí que baixa a trobar el coll de la Bimbaletta i, encara més, el d'Ourtaite. Fem cap a la carretera que ens portarà al refugi de Belagua, del C.D. Navarra, de Pamplona. Té 125 places i hi ha guarda. Hi dinem, sopem i dormim. El refugi és excel·lent.

Horari: Del port de Larraún als pics d'Atxourterrigaña i de Gastarrigaña, 1 h 20'. Del pic de Gastarrigaña al coll d'Uturodineta, 1 h 25'. Del coll d'Uturodineta al refugi de Belagua, 2 h 25'. Total: 5 h 10'.

3 d'agost. Dia de descans al refugi de Belagua, del C.D. Navarra. Ho vam aprofitar per visitar els acampadors de la Secció de Càmping del Centre, installats a Tatxera (Zuriza).

4 d'agost. Vam trobar un xicot basc que ens va fer de guia cap al Petratxema. El camí que surt del refugi cap al coll de Larreria és complicat i de mal seguir, perquè està molt brut, però el nostre guia ja l'havia fet dos o tres cops. Després d'una petita marrada vam arribar a la Pazarra, d'on es té una vista superba sobre la Venta de Juan Pito, Lakarxeta, Buitres, Bimbalet, Lakorra i el refugi de Belagua. El camí del coll de Larreria a l'Hoyo de la Solana fa una gran essa. És una regió abrupta i complicada, de terreny calcari. A la nostra esquerra queda el desert de Larrea, semblant al nostre Garraf.

3. IRATI - MINA D'OZA

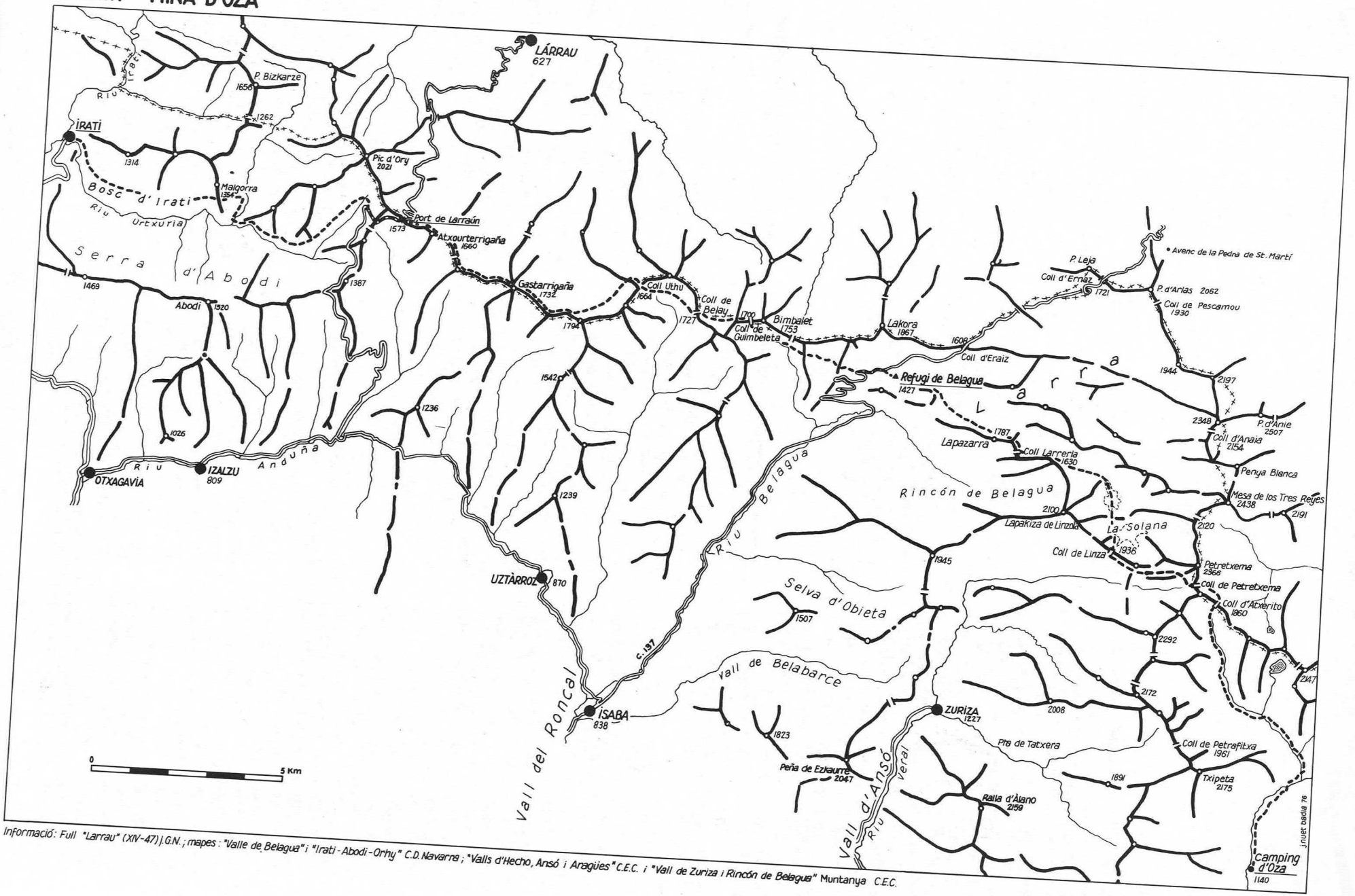

Informació: Full "Larrau" (XIV-47) I.G.N.; mapes: "Valle de Belagua" i "Irati - Abodi - Orhy" C.D. Navarra; "Valls d'Hecho, Ansó i Aragües" C.E.C. i "Vall de Zuriza i Rincón de Belagua" Muntanya C.E.C.

Jnuet badia 76

Vista de les agulles d'Ansabere, a la regió del Petretxema. ▼

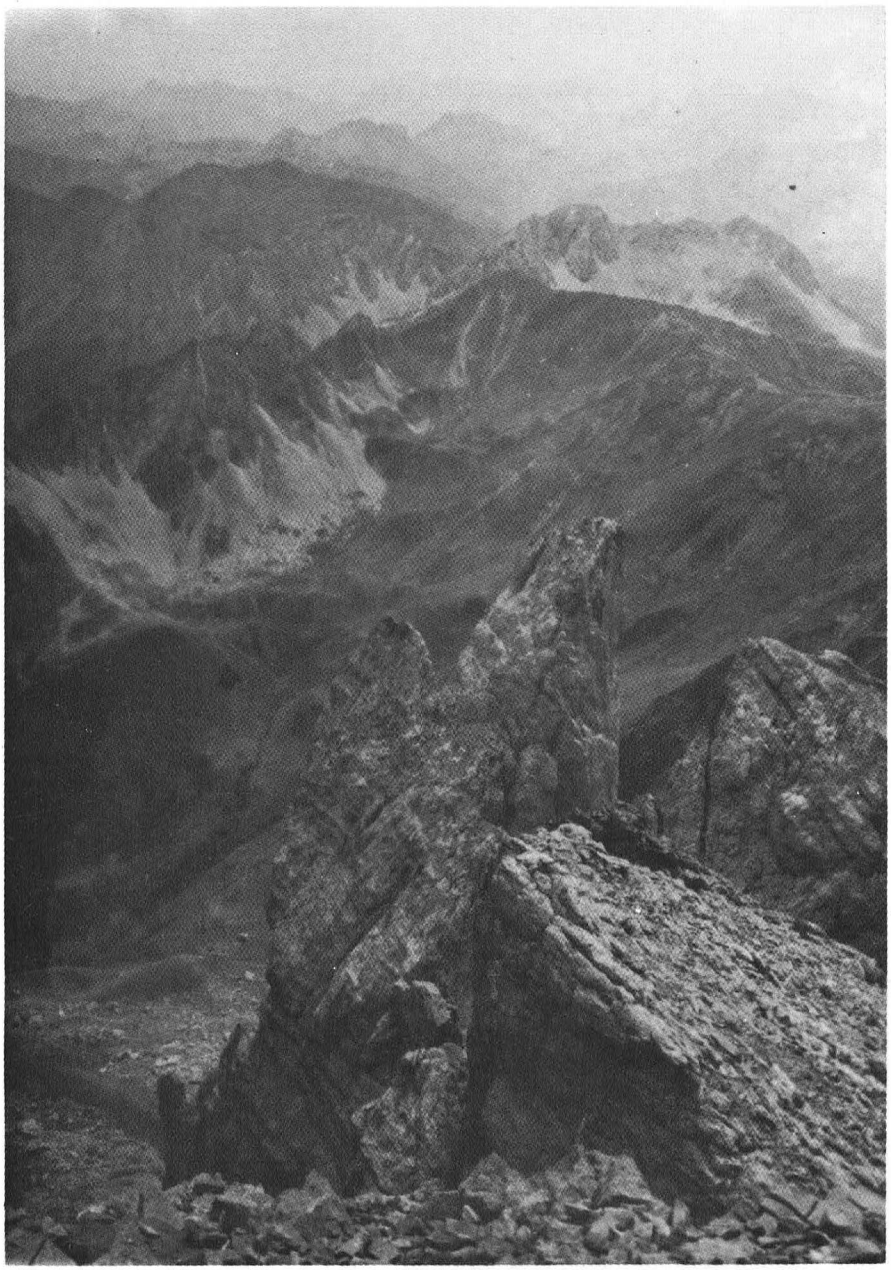

foto: Rosa Serra

La poca aigua que hi ha és amagada sota les pedres. Arribem sota la Mesa de los Tres Reyes, que és el cim culminant del País Basc. Deixem el camí a l'esquerra per tal d'anar cap al Petretxema. Sota mateix trobem els amics de la Secció de Càmping, acampats a Tetxera (Zuriza), que avui han fet el cim. Ens donen provisions, ens animen a pujar al cim i així ho fem. La vista del Petretxema (2.366 m) és magnífica: veiem el Midi d'Oassau i la Mesa de los Tres Reyes, que tenim davant mateix, així com les agulles d'Ansabere. Baixem on havíem deixat les motxilles i després de dir adéu als companys acampadors fem ruta cap al coll de Petretxema, i d'allí al coll d'Atxerito. Passem la ratlla administrativa que separa Navarra i Aragó. El camí és un dels millors de tota la travessia, amb l'espectacle de les agulles d'Ansabere, que ens ofereixen una visió totalment diferent que des del pic de Petretxema. Del coll d'Atxerito baixem cap a trobar la vall del Subordan, on hem de fer uns tres quilòmetres d'asfalt per arribar al càmping de la Mina d'Oza. S'hi pot comprar menjar i dormir a les lliteres d'un refugi del mateix càmping. Al costat també hi ha un hostal on fan menjars.

Horari: Del refugi de Belagua al peu del Petretxema, 5 h 15'. Ascensió al cim i descens, 1 h. Del peu del Petretxema als colls de Petretxema i d'Atxerito, 1 h 14'. Del coll d'Atxerito al càmping de Mina d'Oza, 3 h 30'. Total: 11 h.

5 d'agost. Repetim els cinc quilòmetres d'asfalt d'ahir per anar a seguir la vall del Subordan. Seguim una pista que a l'últim tros fa moltes giragonses i que puja al pla d'Aguas Tuertas. Passem aquest pla i pugem al port d'Escalé. A la dreta ens queda la Bernera. Pugem cap a l'Ibón Estanés, on dinem, i a partir d'aquí fem una variant en els nostres projectes, a causa d'una lesió al peu de mossèn Zayas. Farem camí vorejant el llac per la dreta i ens endinsarem a França fins a trobar la carretera que puja cap al Somport, passant pel llogaret de Peyranera. L'objectiu era que mossèn Zayas pogués fer autostop fins a Candanchú, i els altres continuar a peu. Vam sopar i dormir al refugi dels Montañeros de Aragón.

Horari: Del càmping d'Oza al port d'Escalé, 3 h. Del port d'Escalé a l'Ibón Estanés, 1 h 10'. De l'Ibón Estanés a Peyranera, el Somport i Candanchú, 3 h 45'. Total: 7 h 55'.

6 d'agost. Dia de descans a Candanchú.

7 d'agost. Mossèn Zayas, a causa de la seva lesió, va plegar, i d'altra banda, a Canfranc vam trobar els amics Elias i Pagès que se'ns van afegir. De primer se'ns mostra una vall tancada, però s'obre un cop passat un petit estret. A la dreta tenim el campanar d'Izas. La pujada fins al coll d'Izas és suau. Deixem a la dreta la punta Escarra. Des del coll observem el cims d'Arriel, Pallàs, Balaitús, Cristal, la cresta del Diablo, el pic

4. MINA D'OZA - TRAMACASTILLA DE TENA

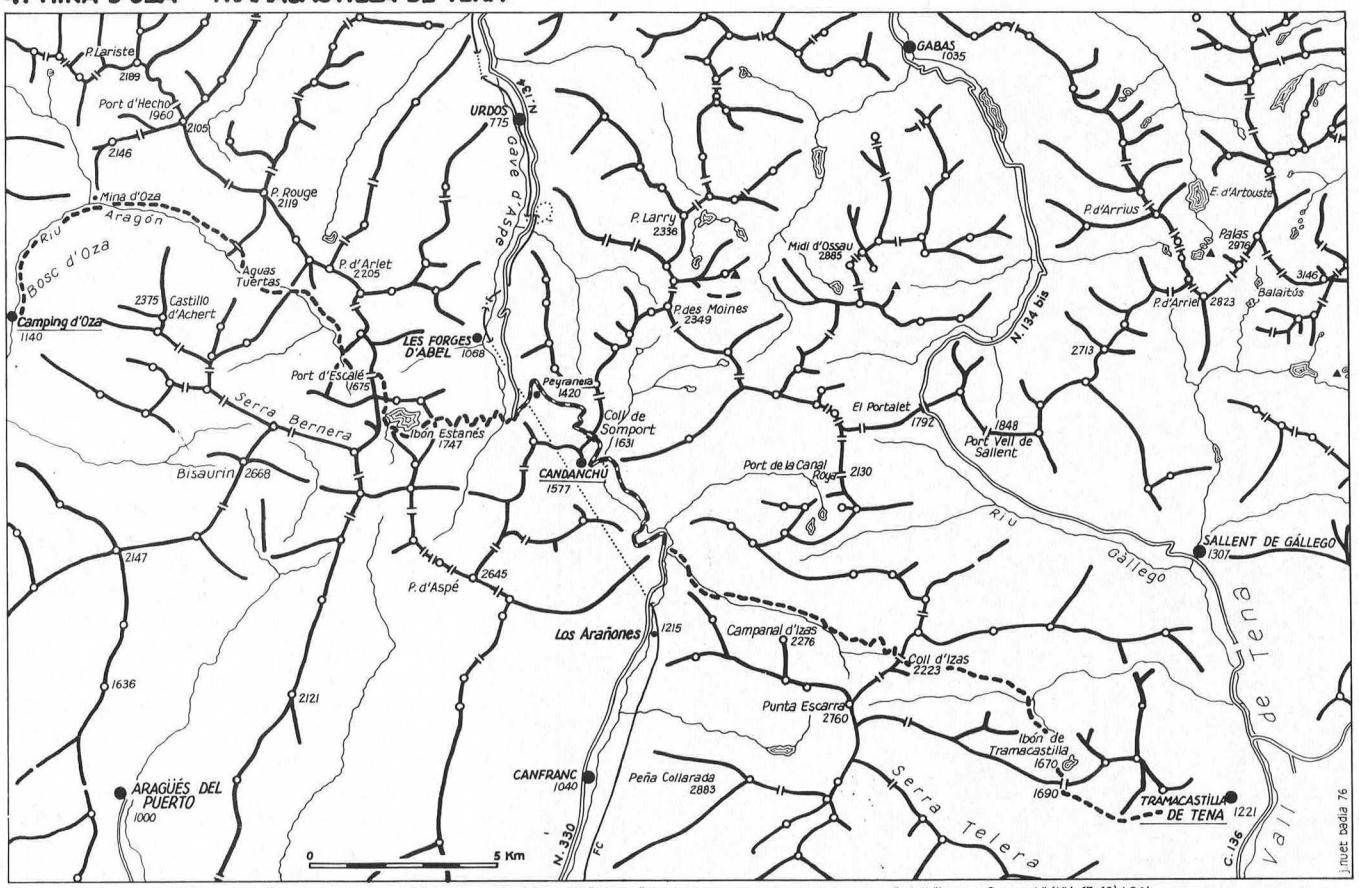

Informació: "Carte des Pyrénées Centrales" de G. Ledormeur; mapa "Valls d'Hecho, Ansó i Aragüés" C.E.C.; "Pirineo Aragonés: Del Aragón al Gallego"; full "Laruns-Somport" (XV-47-48) I.G.N.

de l'Infern i, cap al sud-est, la serra Telera, que serà la nostra guia per anar a la vall del Tena. La baixada del coll també és molt suau. Dinem a la font de Las Lianas, que ens indica un pastor, sense el qual no l'hauríem pas vista. A partir de l'Ibón de Tramacastilla hi ha una pista forestal fins al poble de Tramascatilla, on comprem queviures, sopem i dormim. Malgrat les nombroses pallisses, vam haver de comprar una bala de palla i dormir al «salón del pueblo». Ens va semblar un poble poc hospitalari i on estiraven més el braç que la màniga.

Horari: De Candanchú a la cabana forestal i la canal d'Izas, 2 h 30'. De la cabana d'Izas al coll d'Izas, 2 h 50'. Del coll d'Izas a l'Ibón de Tramacastilla, 2 h 15'. De l'Ibón a Tramacastilla de Tena, 2 h 30'. Total: 10 h.

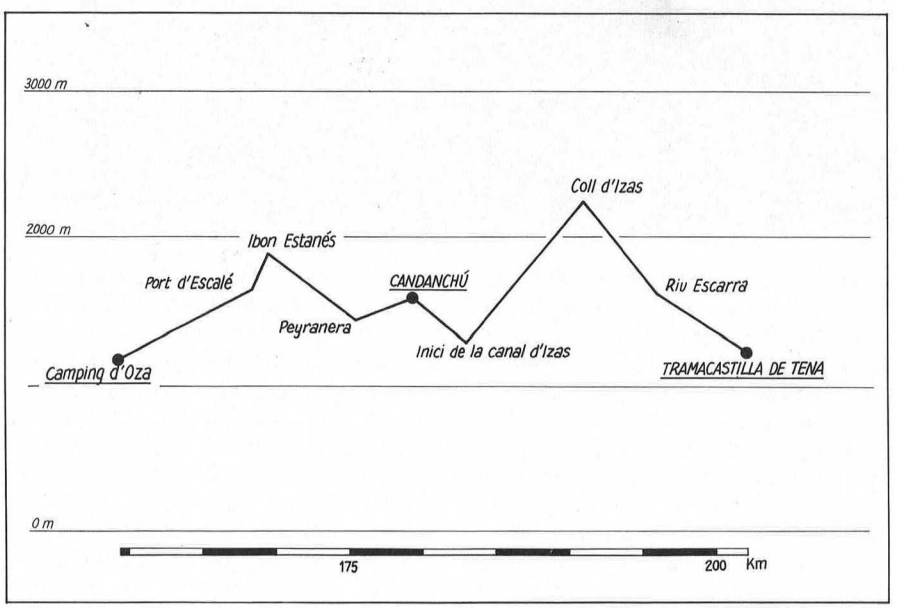

5. TRAMACASTILLA DE TENA - HÉAS

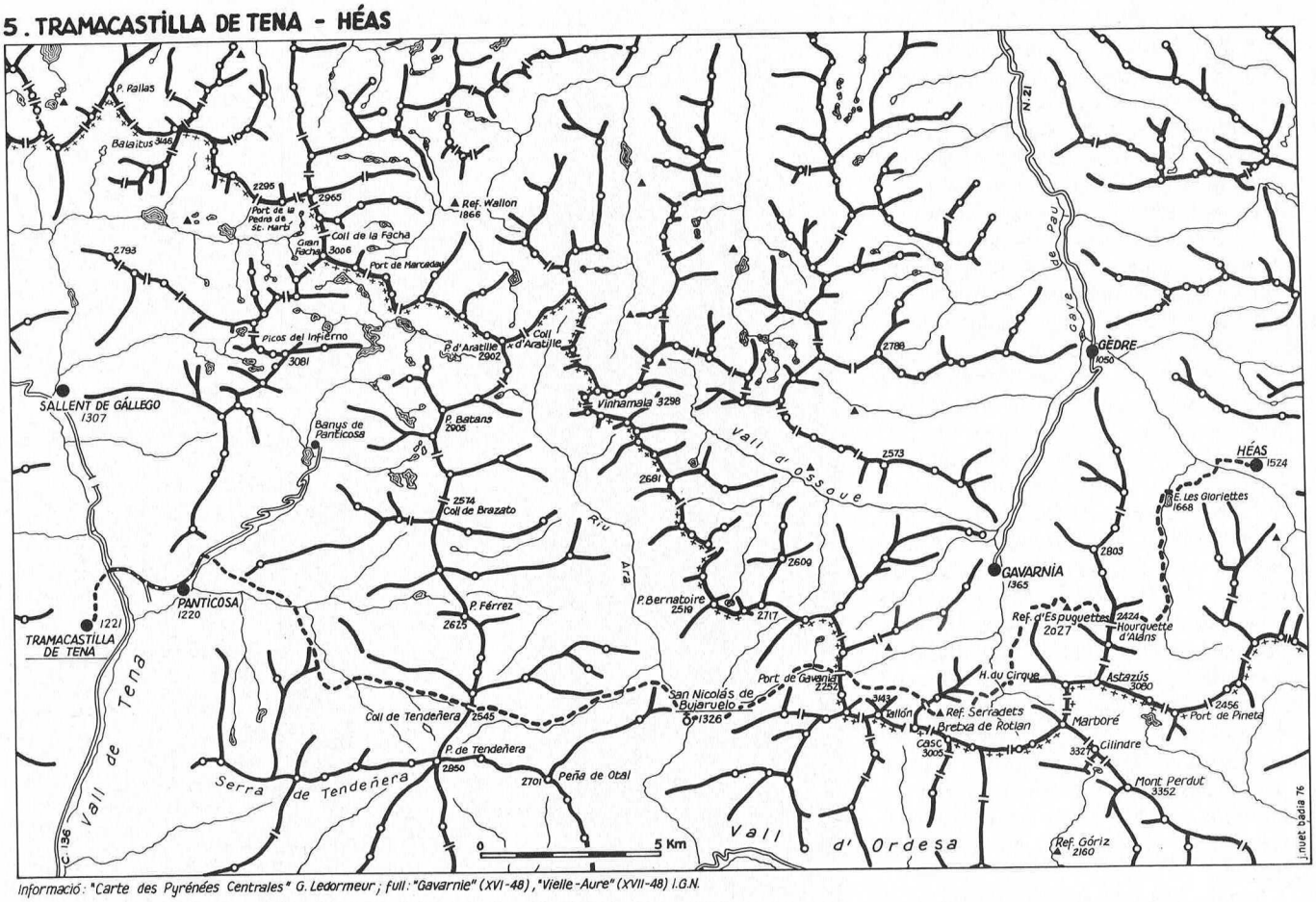

Informació: "Carte des Pyrénées Centrales" G. Ledormeur; full: "Gavarnie" (XVI-48), "Vielle-Aure" (XVII-48) I.G.N.

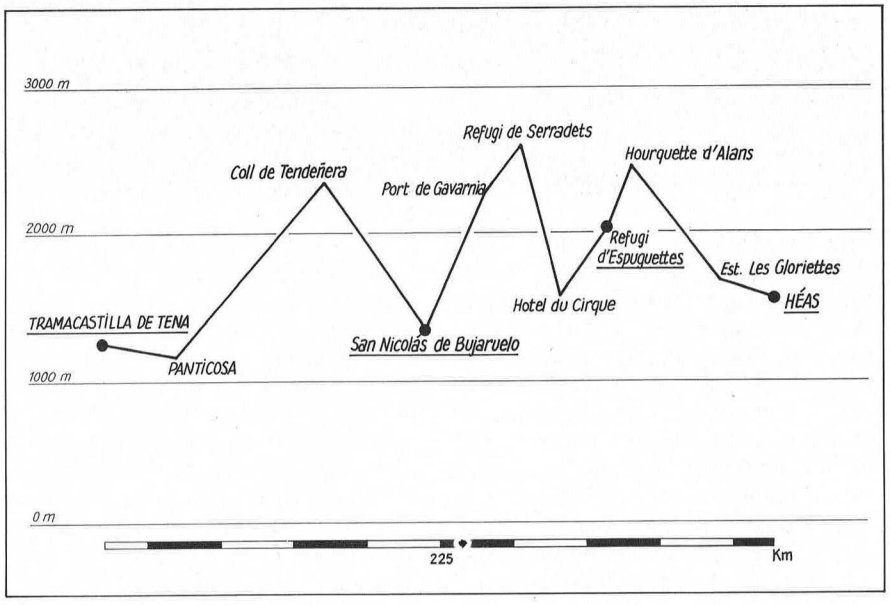

8 d'agost. El trajecte de Tramacastilla de Tena a Panticosa, tot per carretera asfaltada, fou d'allò més pesat. A partir de Panticosa seguim el riu Bolatica per un antic camí de bast, que el voreja per la dreta. Una mica més amunt, en un aiguabarreig, seguim el que agafa el nom de Ripera, i amb una forta pujada arribem al coll de Tendeñera. La vista hi és esplèndida: a la dreta el Tendeñera, el Turbón, l'Otal, i al davant el Tallón, el port de Gavarnia i la vall del riu Ara. El camí de baixada a la vall del riu Otal al principi és molt imprecís, a causa del pas de les vaques. A partir del riu trobem una pista forestal que ens durà fins a San Nicolás de Bujaruelo. Hi ha una fonda on es pot menjar, dormir i comprar provisions.

Horari. De Tramacastilla de Tena a Pueyo de Jaca i Panticosa, 1 h 30'

El salt d'aigua del circ de Gavarnia vist des de les Escales. ▼

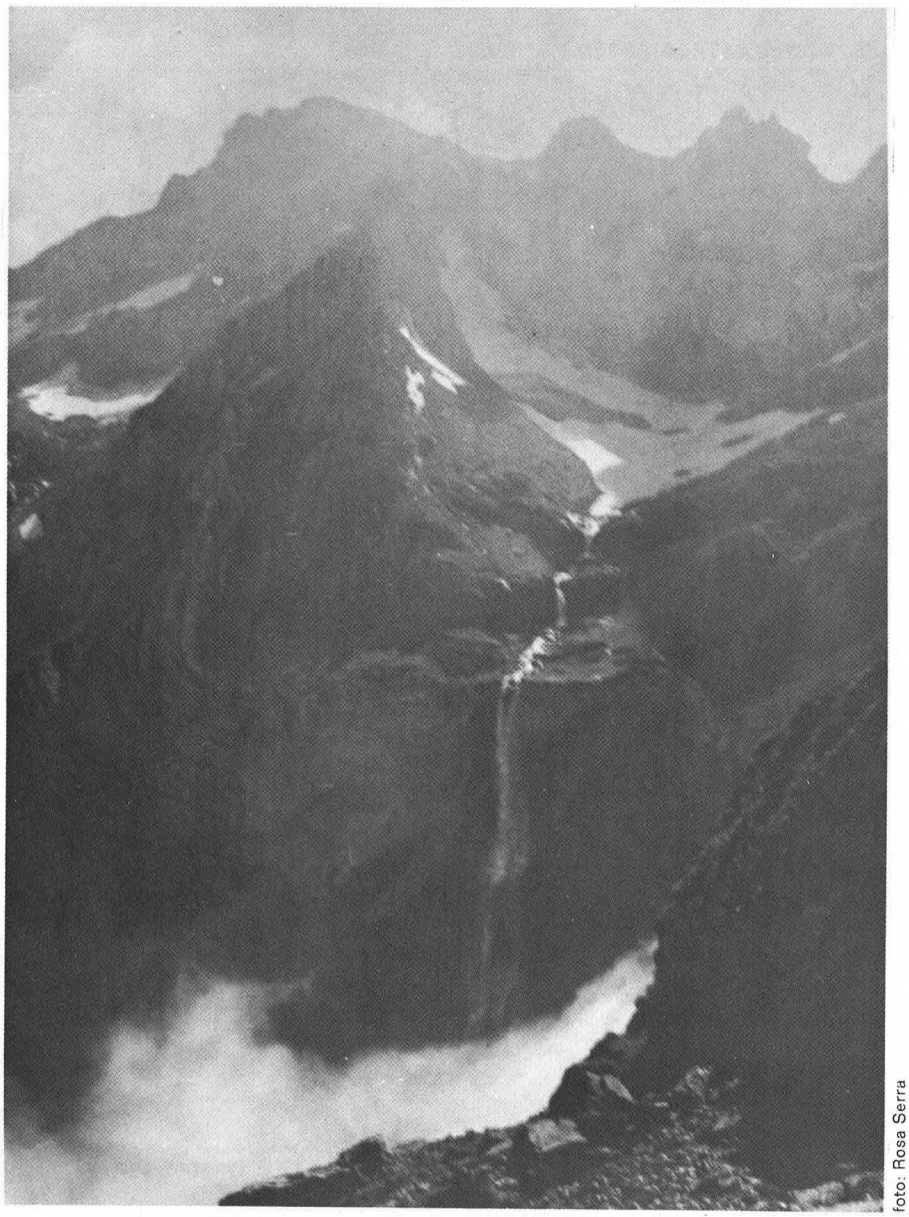

foto: Rosa Serra

De Panticosa a l'aiguabarreig dels rius Laulot i Ripera, 2 h 5'. De l'aiguabarreig al coll de Tendeñera, 3 h 5'. Del coll de Tendeñera a San Nicolás de Bujaruelo, 3 h 30'. Total: 10 h 10'

9 d'agost. Dia de descans a San Nicolás de Bujaruelo. Ens deixa en Font i se'ns afegeixen en Jordi Iranzo, la Carme Merist i en Josep Umbert.

10 d'agost. Passem el pont de San Nicolás i pugem cap al port de Gavernia o de Boucherpu, amb tota calma. La boira ens embolcalla. Dalt el coll trobem un francès que ens pregunta si hi ha pista de cotxes fins a Bujaruelo, tal com diu el mapa francès 1/50.000 i li diem que no. Des del coll fins al refugi de Serradets hi ha un camí senyalitzat molt bonic, sobretot havent fugit la boira. Baixem al refugi per les escales de Serradets, fins a l'Hotel du Cirque. Dinem i a mitja tarda ens endinsem pels ben senyalitzats camins del parc nacional dels Pirineus Occidentals. Torna la boira, més espessa que mai i finalment arribem al refugi de les Espuguettes, inaugurat l'any 1973, junt amb el Parc Nacional. Té unes 60 places, s'hi pot menjar i dormir en bones lliteres i hi venen queviures. Sopar i dormir ens costa 19 francs.

Horari: De San Nicolás de Bujaruelo al coll de Gavarnia, 2 h 35'. Del coll de Gavarnia al refugi de Serradets, 1 h 15'. Del refugi de Serradets a l'hotel du Cirque i al refugi de les Espuguettes, 4 h 30 h. Total: 8 h 20'.

11 d'agost. L'excursió d'aquest dia, pel Parc Nacional francés, fou verament fantàstica. Vam pujar fins a l'Horquette d'Alans, on es té una bona vista: a la dreta, cap als Astazús, el Marboré, el Casc, la bretxa de Rotlan i, l'altre costat, cap al massís del Vinhamala. Un dia clarissim ens va ajudar a reconèixer tots aquests cims, que havíem vist des d'una altra perspectiva. El camí de baixada fa tot de giragonses, que ens fan perdre alçada sense adonar-nos-en. A la dreta ens queda, dins el pic d'Estaubé, la bretxa de Tucarroya i el port de Pineta, camins naturals que fan cap a Espanya. El parc s'acaba abans d'arribar a l'embassament de les Gloriettes. Baixem fins a trobar la carretera que ens durà al poble d'Héas. Sopem al «refuge» de madame Nogué i dormim a la seva pallissa.

Horari: Del refugi de les Espluguettes a l'Horquette d'Alans, 1 h. De l'Horquette d'Alans a l'embassament de les Gloriettes, 3 h. De les Gloriettes al poble d'Héas, 1 h. Total: 5 h.

12 d'agost. Dia de descans a Héas. Avui veiem, al fons, la vall de la Múnia i el circ de Troumouse. Sopem i dormim a «La Munie», una casa prop de l'església d'Héas, i dormim a la pallissa. Ens deixen en Lluís Puntís, la Margarida Cardona i la Rosa Serra.

13 d'agost. La pujada cap a l'Horquette d'Héas és dura, però no vam notar els 1.000 metres de desnivell a causa del bon traçat del camí. De nou érem dins el Parc National des Pyrénées. Des de l'Horquette vam tenir una bona visió del Mont-Perdut, el Cilndre i el Vinhamala i, cap a l'altre costat, el Massís de Neuvielle,

Visió cap a ponent del refugi d'Espuguettes (Parc Nacional francès), amb la clotada de Gavarnia a primer terme i la vall d'Ossue encapçalada pel majestuós massís del Vinhamala, d'on destaca la seva famosa gelera. ▼

foto: Rosa Serra

6. HÉAS - REFUGI D'ESTÓS

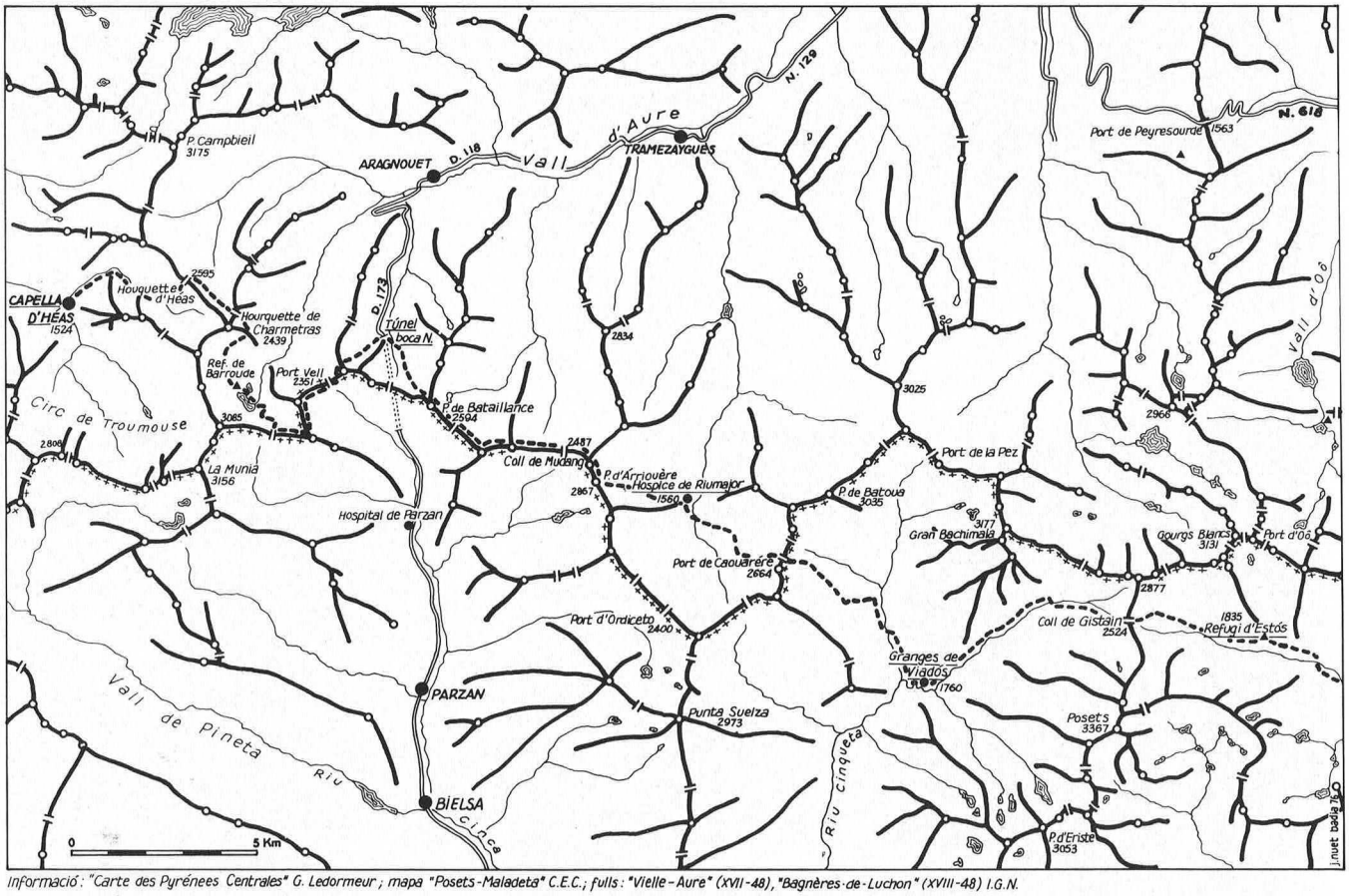

Informació: "Carte des Pyrénees Centrales" G. Ledormeur; mapa "Posets-Maladeta" C.E.C.; fulls: "Vielle-Aure" (XVII-48), "Bagnères-de-Luchon" (XVIII-48) I.G.N.

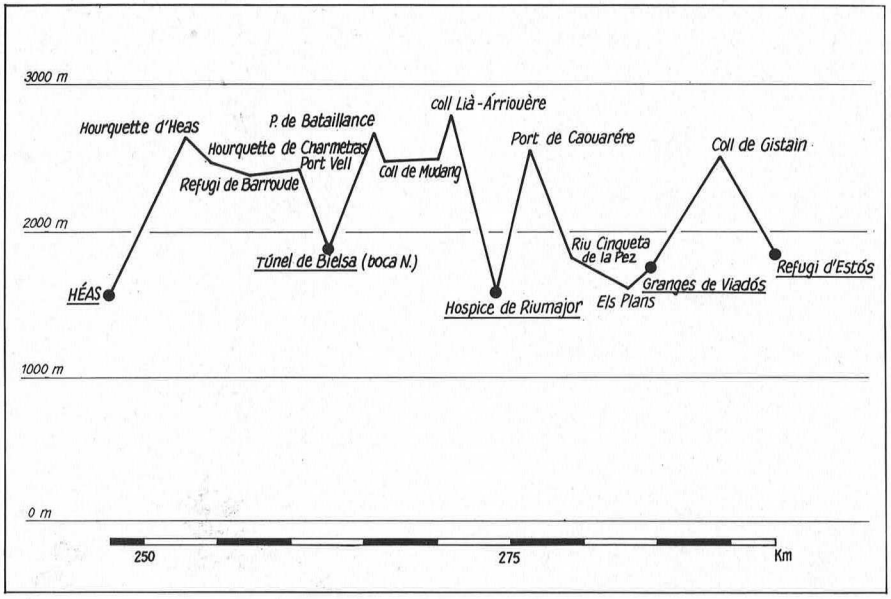

que és una reserva natural. Vam passar una altra Horquette, la de Chermentras, i vam fer un dels millors camins de la travessia, el que va cap al refugi de la Barroude, inaugurat l'any 1974. Té 20 places i és lliure. Aquí s'acaba el parc nacional, que comença prop del refugi d'Arlet (a l'altre costat de la Mina d'Oza, aproximadament). Vam pujar cap al port Vell, que és camí natural per anar a l'hospital de Parzan, i del port vam baixar a trobar la boca nord del túnel que enllaça Bielsa i Aragouet. Abans d'arribar al túnel ens va agafar una tronada. Havíem pensat de fer bivac dins el túnel, encara no inaugurat oficialment, però semblava talment la Rambla. I encara, l'endemà, un gendarme, que baixava de l'hort, ens va preguntar si a la nit hi passaven cotxes! En aquest indret no hi ha cap

El coll de Gistaín des d'un replà elevat de la vall de Viadós. ▼

foto: Rosa Serra

lloc on aixoplugar-se i on comprar queviures.

Horari: D'Héas a l'Hourquette d'Héas, 3 h 5'. De l'Hourquette d'Héas fugi de Barroude al port Vell, 1 h 45'. al refug de Barroude, 1 h 40'. Del re- Del port Vell a la boca nord del túnel de Bielsa/Aragnouet, 1 h 45'. Total: 8 h 15.

14 d'agost. Ha plogut tota la nit i al matí no para, cosa que ens deixa indecisos. Després d'esmorzar, el cel s'aclareix i decidim emprendre la marxa, que avui és un itinerari de carena. Pujant el coll de Mudang, cap a la unió de les crestes de Lià i d'Arricère, ens agafa una tempesta, amb tronada inclosa, que fa baixar uns quants metres de la cresta a esperar que passi. Aprofitem una aclarida per passar tan ràpidament com podem a la vall de Riumajor. La baixada és forta i enganyadora, ja que s'ha de tirar per la dreta, per tal de vorejar la muralla que hi ha sobre l'Hospice de Riumajor, on arribem sota la pluja. L'Hospice de Riumajor és guardat durant l'estiu per una família de Saint-Lary. S'hi pot menjar, dormir i comprar queviures. (Per a més informació: Víctor Daran, Saint-Lary, 65-170, França.)

Horari: De la boca nord del túnel de Bielsa/Aragnouet al pic de Bataillance, 2 h 15'. Del pic de Bataillance al port de Mudang, 2 h 15'. Del port de Mudang a la unió de les crestes de Lià i Arriouère, 45', i fins a l'Hospice de Riumajor, 2 h. Total: 7 h 15'.

15 d'agost. Sortim de Riumajor cap a buscar el riu Cauarère, que baixa del coll on hem de pujar. Són els 1.000 metres de desnivell diaris, als quals ja estem avesats. Deixem endarrera la fantàstica vall de Riumajor. A poc a poc els pins deixen lloc a la pedra i, després, a una tartera de terra i de grava, de molt mal pujar. En arribar dalt el coll veiem molt bé el massís dels Posets, l'Espadas, el Bachimala i, al damunt nostre, el de Batoua. La baixada és molt forta, per tal d'anar a trobar la vall del Cinqueta de la Pez, riu que trobem prop del pluviòmetre. El camí segueix el Cinqueta de la Pez per la dreta. Passem per Tabernas i d'aquí cap a Els Plans des d'on pugem a les Granges de Viadós. S'hi pot menjar, dormir i comprar queviures. (Per a més informació: Joaquín Cazcarra, Gistaín, Osca, Tel. 6.)

Horari: De l'Hospice de Riumajor al coll de Cauarère, 2 h 20'. Del coll de Cauarère a les Granges de Viadós, 3 h 30'. Total: 5 h 50'.

16 d'agost. Dia de descans a les Granges de Viadós, on ens deixa en Jordi Iranzo.

17 d'agost. Fem el pas de la vall d'Añes Cruces a la d'Estós pel clàssic camí del port de Gistaín. Per primer cop veiem el massís de la Maladeta. La baixada del coll fins al refugi d'Estós és molt bona. En aquest indret ens abandona en Josep M. Elias. Al refugi d'Estós, que pertany a la Federació Espanyola de Muntanyisme i està guardat, es pot menjar i dormir i s'hi poden comprar queviures.

Horari: De les Granges de Viadós al port de Gistaín, 2 h 45'. Del port de Gistaín al refugi d'Estós, 1 h 45'. Total: 4 h 30'.

18 d'agost. Vam seguir tota la vall d'Estós fins al port de Cubere, des d'on vam remuntar el riu Éssera, i passant pels Banys i per l'Hospital de Benasc vam pujar al refugi de la Renclusa, lloc on es pot menjar, dormir i comprar molt bé l'esmorzar de l'endemà.

Horari: Del refugi d'Estós al pont de Cubere, 2 h. Del pont de Cubere al pla dels Estanys i al refugi de la Renclusa, 4 h 30'. Total: 6 h 30'.

19 d'agost. Aquest dia fou, sens dubte, un dels més forts de tota la travessia a causa dels grans desnivells. Vam passar per Aigualluts, vam deixar a l'esquerra el coll de Toro i, amb la Forcanada cada cop més a prop, vam emprendre la forta pujada al coll de Mulleres, que de primer ens va fer dubtar, car el confoníem amb el de les Salenques. La vista des del coll de Mulleres és fantàstica sobre tota ponderació. Per una banda, al fons, vèiem l'Hospital de Viella, més a prop del pic de Faixant i el pic del Mig de la Tallada. Cap a l'altra banda podíem contemplar en tota la seva esplendidesa el superb carenam del massís de la Maladeta amb tots els seus pics. l'Aneto, l'Espatlla d'Aneto, el Tempestats, el Margalida, el Russell i l'abrupta cresta de les Salenques. Una mica de mandra no ens va deixar fer el cim de Mulleres, a 10 minuts del coll. Vam baixar cap a l'Hospital de Viella passant pel nou refugi de Mulleres. a l'Hospital de Viella, del qual té cura una família

7. REFUGI D'ESTÓS - SALARDÚ

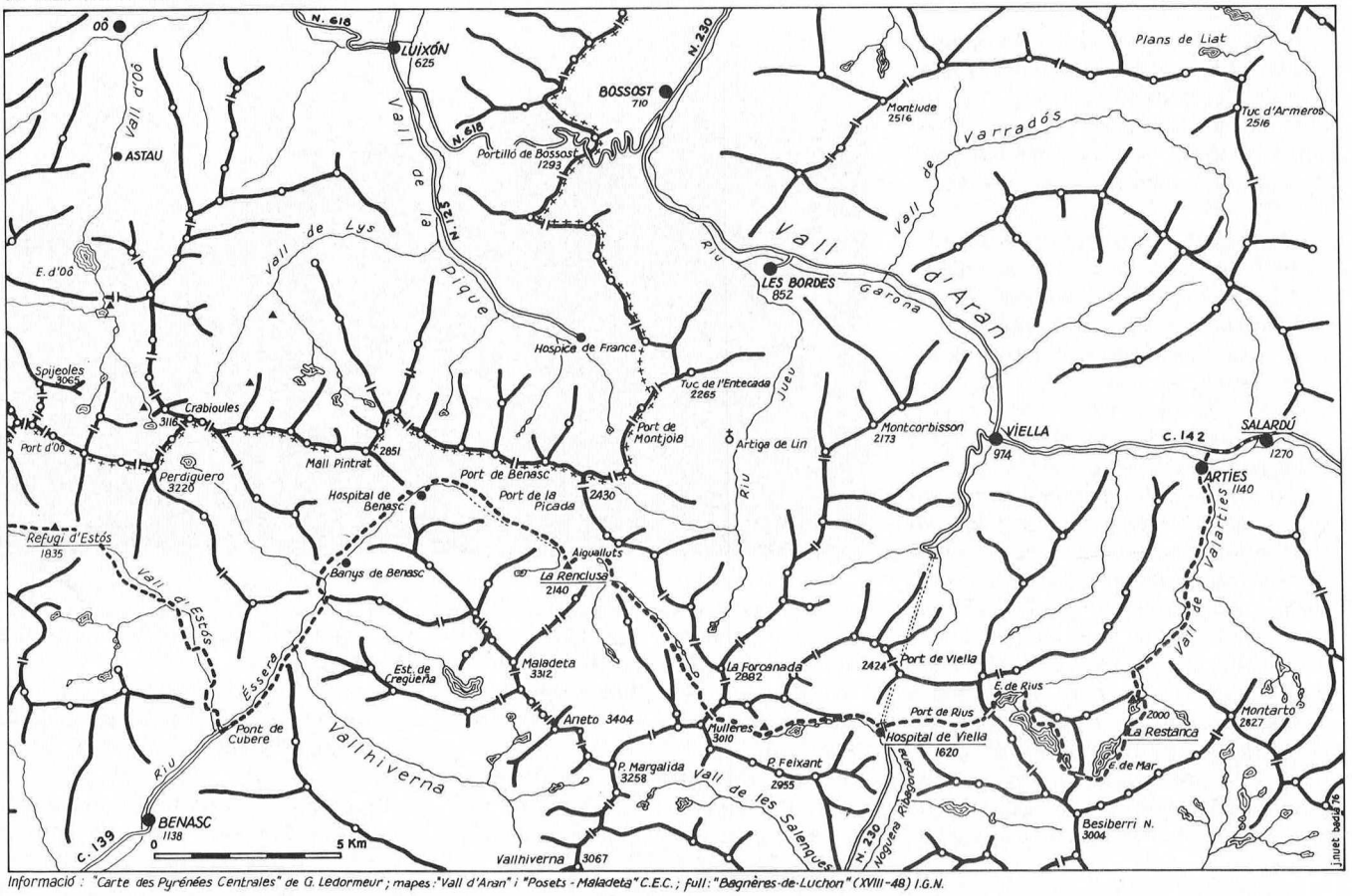

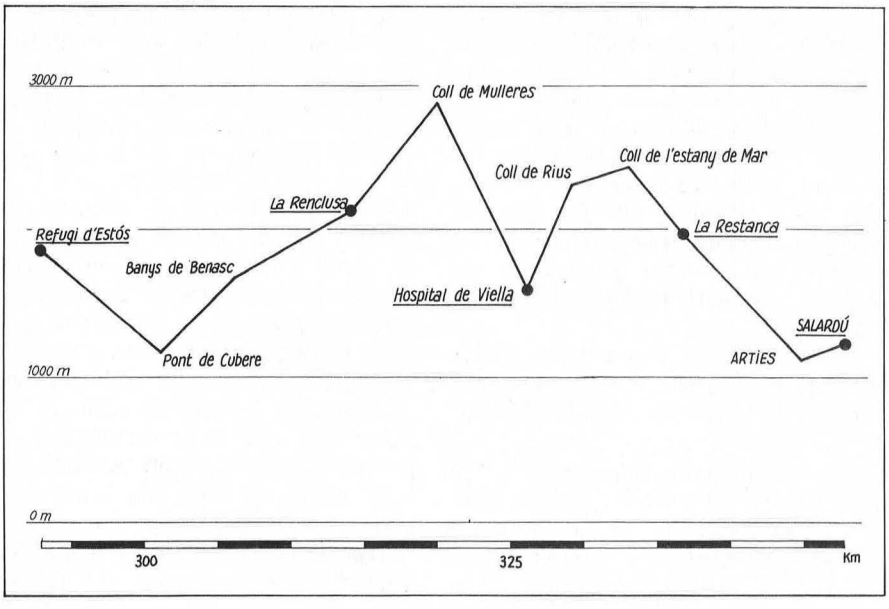

de Bono, hi fan menjar i hi ha lloc per a dormir.

Horari: Del refugi de la Renclusa al coll de Mulleres, 4 h 45'. Del coll de Mulleres al refugi de Mulleres, 1 h 15'. Del refugi de Mulleres a l'Hospital de Viella, 3 h. Total: 9 h.

20 d'agost. Dia de descans a l'Hospital de Viella. Ens vam arribar a Viella amb autostop, a comprar menjar.

21 d'agost. La lluna ha canviat i el temps també: boires, núvols i alguna tronada. Deixem l'Hospital i emprenem la pujada en direcció al port de Rius. Voregem el llac de Rius, el Tort de Rius i fem una petita pujada cap al coll de l'Estany de Mar on ens agafa una tronada que ens fa baixar esmaperduts. Només el Tumaneja i el Besiberri nord s'han deixat veure una mica. Quan voregem l'estany de

Una visió de l'Hospital de Viella, a la vall de la Noguera Ribagorçana.

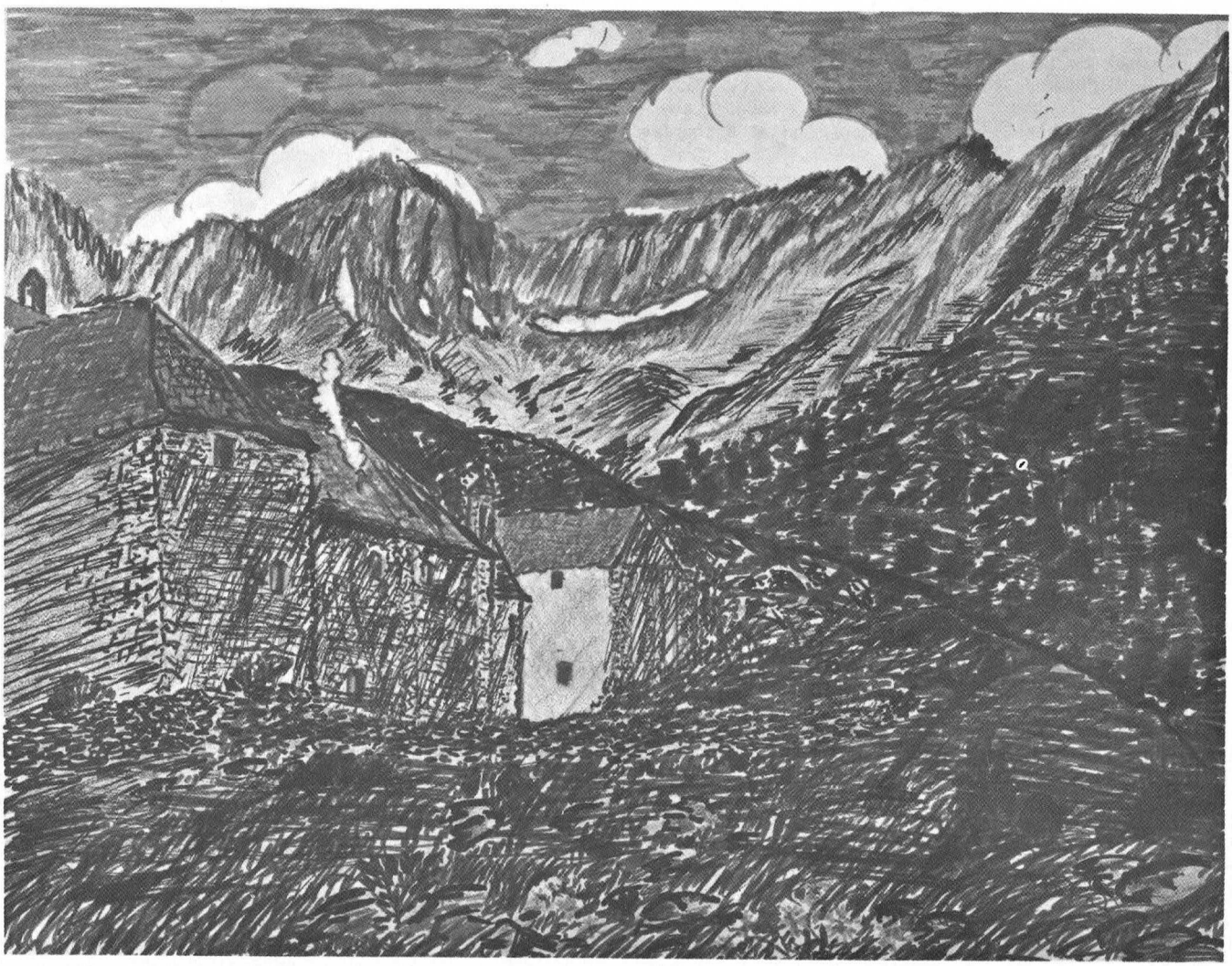

dibuix: Adelina Carreté

Mar en direcció a la Restanca continua plovent. La tarda ha quedat neta, però encara puja alguna boira per la vall de Valarties. Dinem, sopem i dormim al refugi de la Restanca, de la Federació Catalana de Muntanya.

Horari: De l'Hospital de Viella al port de Rius, 2 h. Del port de Rius al coll de l'Estany de Mar, 2 h. Del coll de l'Estany de Mar al refugi de la Restanca, 2 h. Total: 5 h.

22 d'agost. El temps s'ha tornat a embolicar durant la nit, i a causa de la boira i de la poca seguretat del temps vam decidir de fer una variant. En lloc d'anar cap al port de Goellacristada, el port de Caldes, Colomers, Aigamotx i Salardú, tal com havíem previst, vam baixar a Arties per la vall de Valarties i, per la carretera general de la Vall, fins a Salardú, on vam posar fi a aquesta travessia parcial del Pirineu. Vam dinar a Salardú i vam sopar, convidats per l'amic Nosàs, al refugi Juli Soler i Santaló, del Centre Excursionista de Catalunya, on també vam fer nit.

Horari: De la Restanca a Arties, 2 h 30'. D'Arties a Salardú, 45'. Total: 2 h 45'.

23 d'agost. Viatge de tornada a Barcelona amb el servei de l'Alsina Graells.

Bibliografia

1. Llibres, guies, revistes.

1.1. **Haute Randonnée Pyrénéenne.** Georges Veron. C.A.F., 1974. Etapes seguides del llibre.

Etapa 2, del coll de Lizarriete a Zugarramurdi.

Etapa 3, del coll de Gorospil al coll d'Ispegui.

Etapes 5 i 6, extretes totalment d'aquesta guia.

Etapa 9, del port de Larraún al refugi de Belagua.

Etapa 17, del port de Boucherou o Gavarnia a Serradets.

Etapa 18, de Serradets a Héas.

Etapa 19, d'Héas a la boca nord del túnel de Bielsa (completa).

Etapa 20, de la boca nord del túnel de Bielsa a l'Hospice de Riumajor (completa).

Etapa 21, de Riumajor a Viadós (completa).

Etapa 24, de l'Hospital de Benasc a la Renclusa (completa).

Etapa 25, de la Renclusa a l'Hospital de Viella (completa).

Etapa 26, de l'Hospital de Viella a la Restanca (completa).

1.2. **Montañas Guipuzcoanas,** de Peña Basurto. Editorial Icharopena. Zarauz, 1963.

Estudi de la nostra primera etapa.

1.3. **Guia Ory-Valate,** del C. D. Navarra. Ediciones y Libros, S. A. Zapatería, núm. 49, Pamplona.

Hi vam consultar els itineraris següents:

Núm. 105. De la fàbrica d'Orbaiceta al collado de Nabale, Roncesvalles i Burguete (trajecte del dia 31 de juliol).

Núm. 95. D'Orbaiceta a la presa del pantà d'Irabea (trajecte del dia 31 de juliol).

Núm. 73. De l'ermita de la Virgen de las Nieves a Akerreria (trajecte del dia 1 d'agost). Fins al Malgorre no hi ha bibliografia

1.4. **Guia Roncal-Zuriza,** del C. D. Navarra. Ediciones y Libros, S. A. Zapatería, 49. Pamplona, 1974 (2.ª edició).

Hi vam consultar els itineraris següents:

Núm. 14. Del collado de Larreria a l'Hoyo de la Solana (trajecte del dia 14 d'agost).

Núm. 16. Del collado de Larreria a l'Hoyo de la Solana i Petretxema (trajecte del dia 4 d'agost).

Núm. 18. Del refugi de Belagua a la cima de la Pizarra (trajecte del dia 4 d'agost).

L'itinerari del dia 4 d'agost del coll de Petretxema a la mina d'Oza fou estudiat sobre el mapa.

1.5. «Revista Pyrenaica», de la Federació Basco-Navarresa.

Núm. 3, any 1959. «Travesia de Pamplona a Lourdes a pie», per J. Telleria y Armendàriz (trajecte del dia 5 d'agost).

1.6. **Guia Vignemale Mont Perdut,** de R. Ollivier. C.E.C.

Pàg. 116, pic de Tendeñera i Panticosa, i pàg. 6, a Torla per Panticosa i coll de Tendeñera (trajecte del dia 8 d'agost):

Itinerari núm. 187, pàg. 244, al nord de Gavarnia des de Bujaruelo (trajecte del dia 10 d'agost).

1.7. **Guia Posets Maladeta,** d'A. Armengaud i A. Jolis C.E.C.

Se'n van comparar alguns horaris amb els de la guia Veron dels trajectes del dia 17 d'agost (de Viadós a Estós) i del dia 19 d'agost (de la Renclusa a l'Hospital de Viella).

Per al trajecte del dia 18 en vam seguir els itineraris núms. 54 i 268.

1.8. **Guia Pallars Aran,** d'A. Jolis i M. Antònia Simó. C.E.C.

Se'n van comparar horaris amb els de la guia Veron del trajecte del dia 21 d'agost (de l'Hospitalet de Viella a la Restanca).

Itinerari núm. 313 per al trajecte del dia 22 d'agost.

1.9. **El País Vasco.** Pío Baroja. Ediciones Destino.

2. Mapes.

2.1. Mapes francesos 1:50.000, fulls:
Espelette.
Saint-Jean Pied du Port.
Larrau.
Laruns-Somport.
Gavarnie.
Vielle-Aure.
Bagneres de Luchon.
Pic de Maubermé.

2.2. Mapes espanyols de l'Institut Geogràfic i Catastral, escala 1:50.000:
Irún, núm. 41.
Maya de Baztán, núm. 66.
Ochagavia, núm. 117.
Ansó, núm. 144.
Bujaruelo, núm. 146.
Vera de Bidasoa, núm. 65.
Valcarlos, núm. 91.
Zurita, núm. 118.
Sallent, núm. 145.
Bosost, núm. 148.
Benasque, núm. 180.

2 3. Mapes de carenes de les guies **Roncal-Zurita** i **Ory-Velate.**
Roncesvalles 1:50.000.
Quinto Real-Velate 1:50.000.
Irati-Abodi-Ory 1:50.000.
Valle de Belagua 1:40.000.

2.4. Mapes de carenes. Escala 1:50.000.
Pirineo aragonés, del Aragón al Gállego.
Pirineo aragonés, valles d'Ansó y Hecho.

2.5. Mapes de les guies, Vignemale-Mont Perdut, Posets-Maladeta, Pallars-Aran 1:100.000.

2.6. Mapes Editorial Alpina.
Valle de Ordesa, Vignemale, Monte Perdido. Escala 1:40.000.
Posets, Perdiguero. Escala 1:25.000.

Assistents

Emili Guerra, Carme Morist, Josep Umbert, Lluís Puntís, Margarida Cardona, Anna Bertran, Malaquias Zayas, Marcellí Camats, Adelina Carreté, Rosa Serra, Font, Josep M. Elias, Jesús Pagés, Jordi Iranzo i Daniel Cardona. El trajecte complet va ser dut a terme per Marcellí Camats, Anna Bertran, Adelina Carreté i Daniel Cardona.

Resum general

Quilòmetres aproximats: 362.
Hores caminades aproximades: 160.
Pressupost aproximat: 10.000 pts. i 240 francs.

El municipi de Lladurs

(Primer accèssit al premi "Pau Vila", 1976)

per **Joan Martí Riba**

Un cop d'ull al paisatge del Solsonès ens confirma de seguida la característica més evident de la comarca: el seu hàbitat escampat que l'ha caracteritzada, des de sempre, com una de les comarques catalanes de més baixa densitat de poblament. Per molt que trepitgem els seus camins, ja que carreteres gairebé no n'hi ha, difícilment trobarem nuclis d'hàbitat concentrat.

Una manca de coneixement de la comarca ens pot induir a creure, davant d'un mapa, que hi ha pobles com a tot arreu. Però no és així. Al Solsonès gairebé no n'hi ha; tan sols en podríem endevinar un: Solsona. Malgrat aquesta escassesa, hi ha un ampli esquitx de masies i parròquies escampades per arreu, que troben en aquesta ciutat el punt de contacte entre elles. (1) La «ciutat dels trabucaires» polaritza totes les activitats de la gran majoria dels habitants de la comarca.

En l'actual comarca del Solsonès des d'un punt de vista de la geologia històrica i estructural, s'hi destaquen dues zones clarament definides, i una tercera, que fa de nexe d'unió entre ambdues. La zona nord forma part del Pre-pirineu i la meitat de sota pertany a la Depressió Central Catalana. El sector situat entre elles és el que ara ens interessa més, perquè s'hi troba gairebé la totalitat del municipi de Lladurs, objecte del treball.

Aquests terrenys estan formats per una sèrie de capes sedimentàries de l'època terciària, on tota una sèrie de rius al voltant del mar que ocupava l'actual Depressió Central van dipositar gran quantitat de pesats materials coneguts amb el nom de conglomerats montserratins. (2)

Aquesta zona de contacte entre el Pre-pirineu i la Depressió, a la comarca del Solsonès, forma una franja que s'escola paral·lela amb aquesta serralada. Com ja hem dit, està formada per sediments, gairebé horitzontals, però en què per la diferència estructural dels materials, segons la situació més o menys llunyana de la Depressió, els fenòmens d'erosió produïts posteriorment han retallat un paisatge que morfològicament va variant a mesura que passem de la zona de contacte amb el Pre-pirineu a la zona de contacte amb la Depressió. Com veurem més endavant, això esdevindrà un factor molt important, i que caldrà tenir en compte a l'hora d'analitzar l'actuació humana en aquests indrets.

Observant la gràfica d'evolució del poblament del municipi, veiem, cosa corrent a tots els pobles de la nostra muntanya, una progressiva pèrdua de població. Si l'any 1860 es va arribar als 1187 habitants, l'any 1970, només n'hi havia 454 i en l'actualitat el nombre encara s'ha reduït més. Això és degut al fet que els factors bàsics condicionadors de les formes de vida d'aquestes gents, gairebé tots, són negatius, motiu que no afavoreix de cap manera la seva permanència en aquests llocs. El principal objecte d'aquest treball és analitzar alguns d'aquests factors negatius i, al mateix temps, donar a conèixer una zona del Solsonès que, com tota la comarca, és en gran part desconeguda, tant per part de la gent que roman a ciutat, com dels excursionistes que tot sovint recorrem la nostra terra.

Aspectes físics

La presència a les contrades que estudiem de dos cursos d'aigua com són la Ribera Salada (tributària del Segre) i el Cardener, ha estat transcendental a l'hora de modificar el paisatge. En anar canviant les capes sedimentàries dels terrenys des de les més septentrionals, on tot són materials conglomerats, fins a les de la zona de la Depressió, on predominen les margues i les argiles, veiem com a la part nord l'escassetat de llocs aptes pers als conreus fa que la gent hagi hagut de recórrer a les feixes per a installar-hi els camps; en canvi a la zona meridional, en ser més fluixos els materials, l'acció erosiva ha donat lloc a uns relleus molt més suaus que faciliten l'aprofitament del sòl.

La Ribera Salada i el Cardener, que recorren el municipi de dalt a baix, s'han trobat a les parts septentrionals amb unes potents capes de material dur, de tipus conglomerat montserratí. La total inexistència d'alternància d'estrats durs i tous, ha provocat una erosió vertical i no regressiva; és per això que els cursos d'aigua s'han encaixonat retallant el

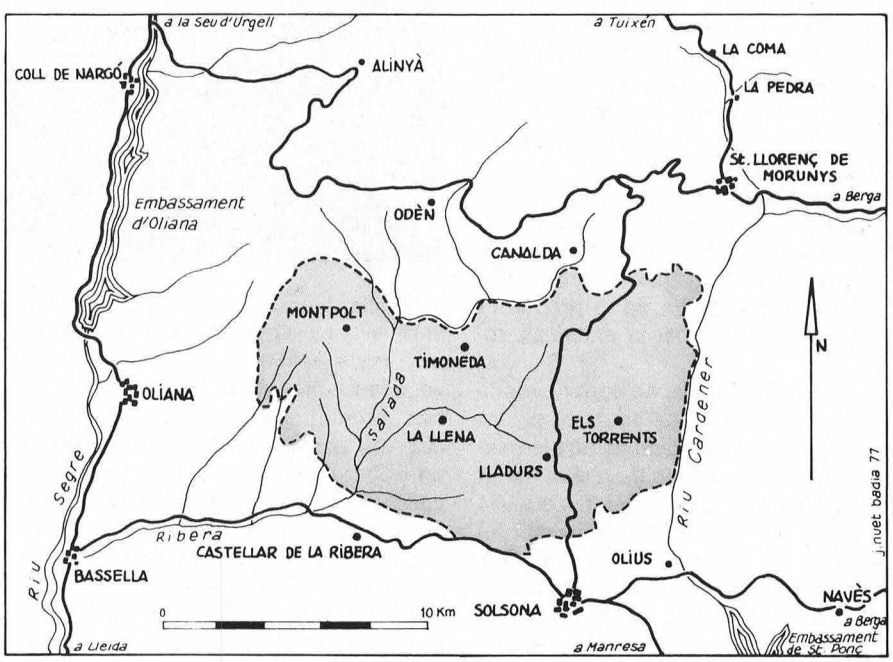

A l'aiguabarreig de la Ribera Salada i la de Canalda, a l'indret anomenat d'Aigües Juntes, l'acció erosiva de l'aigua ha treballat en forma vertical i hi ha produït uns fondals estretíssims i de considerable alçada. ▼

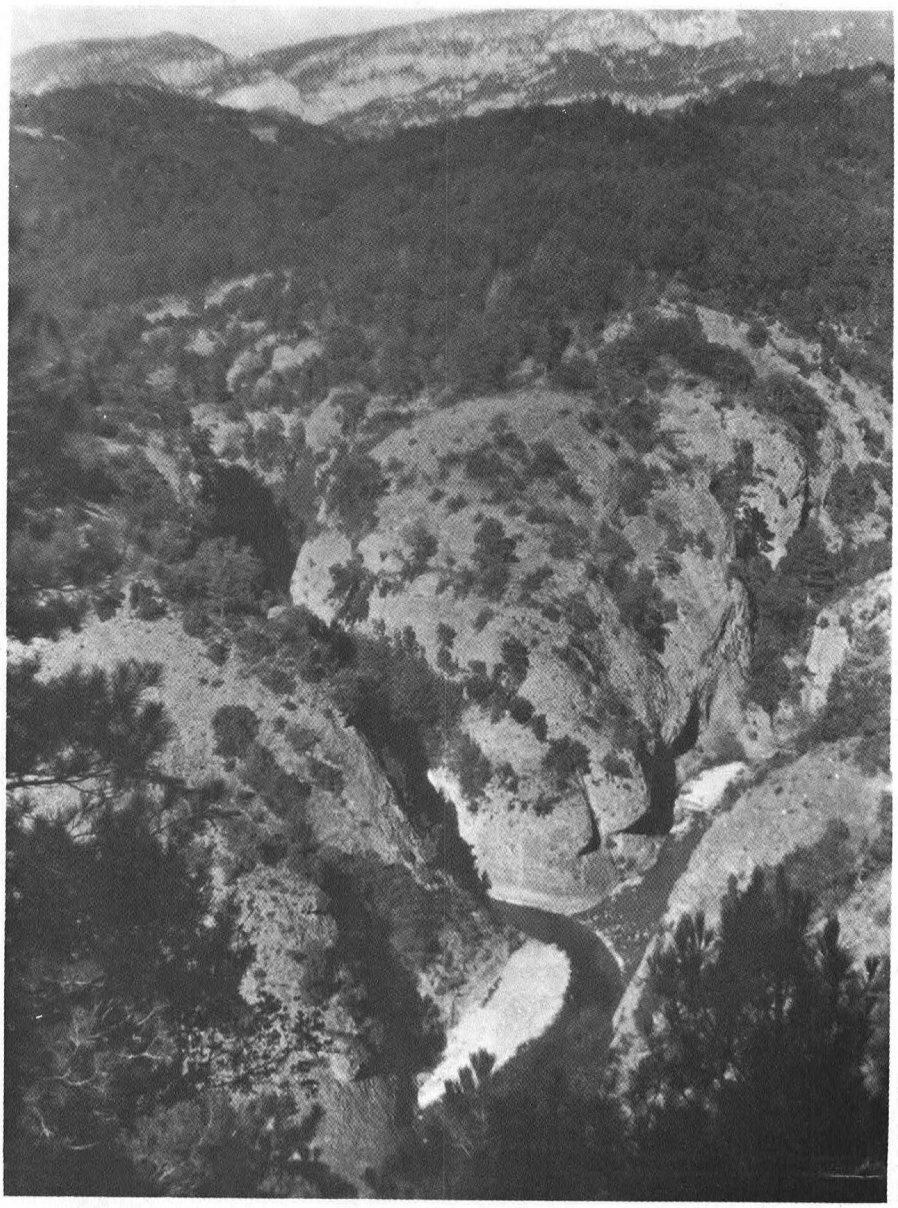

foto: J. Martí Riba

seu recorregut d'una forma gairebé vertical i produint la presència d'uns barrancs poc amples i força pregons, i uns terrenys molt esquerps, on gairebé són impossibles les activitats humanes.

Les poques masies installades en aquests indrets avui dia resten totes deshabitades, atès que les condicions de vida, com hem dit, són molt difícils. Aquest tipus de paisatge, que recorda molt el de Sant Llorenç del Munt, el trobem molt ben caracteritzat a diversos llocs, com són l'aiguabarreig de la Ribera Salada i la Ribera de Canalda, paratge conegut amb el nom d'Aigües Juntes, amb un tram on l'amplada del riu només té uns cinc o set metres i és impossible de passar-hi sense ficar-se a l'aigua, perquè el riu es troba encaixonat per unes cingleres impressionants les quals obliguen a fer una gran volta per tal d'anar a sortir al pont del Clop, situat aigües avall. Pels costats del Cardener, aquest tipus de relleu es veu molt bé a l'hostal del Vent i al portell del Tell, a la zona de Vilamala.

La part mitjana del municipi (delimitada més o menys pels fondals suara esmentats, al nord, i per una línia teòrica que podria anar de la Llena cap al castell de Lladurs, al sud), té unes característiques morfològiques diferents, segons vessin les aigües cap a la Ribera Salada o cap al Cardener. L'erosió regressiva ha actuat d'una forma molt més acusada als vessants de la Ribera Salada que a les del Cardener, en part a causa de la presència de materials més tous com més a l'oest. Això es materialitza clarament avui dia en la proporció de pagesies habitades a ambdues zones.

A la Ribera Salada, a l'hora d'erosionar, com que han aparegut tot sovint capes toves, s'ha efectuat una erosió regressiva; conseqüència d'això és un paisatge obert i ample, mentre que als vessants del Cardener ha passat el següent: el riu, d'un cabal relativament considerable, si tenim en compte la comarca on ens movem, ha anat retallant el seu llit i encaixonant-se, però els barrancs tributaris, anomenats «rases» per la gent del país, amb unes aportacions d'aigua moltes vegades nulles o bé insignificants, no han produït una erosió regressiva, com ha passat a la Ribera Salada, i en trobar-se el seu nivell de base molt aprofundit, s'han hagut d'encaixar força per arribar al Cardener, prenent un aire esquerp als vessants, però amb uns interfluvis gairebé plans; encara que aquí cal tenir en compte la posterior acció de l'home en aprofitar aquests terrenys per a la installació de camps.

L'exemple més significatiu el tenim al pla de Riart, de molt poca amplada, però que té uns quants quilòmetres de llargada i situat per damunt dels 1000 m. d'alçada. D'altres mostres d'aquest tipus de relleu les trobem als camps de les pagesies de Vilanova, Vilaseca, Traveria, etc.

Morfològicament parlant, a la zona sud del municipi, amb el progressiu canvi en l'estructura dels materials,

Panoràmica del pla de Riart i dels camps de les pagesies de Vilanova, Traveria i Vilaseca. La gairebé total inexistència d'erosió regressiva fa que els interfluvis de les rases o barrancs siguin ben plans, ja que s'han d'encaixonar molt per atènyer el seu nivell de base situat al Cardener. ▼

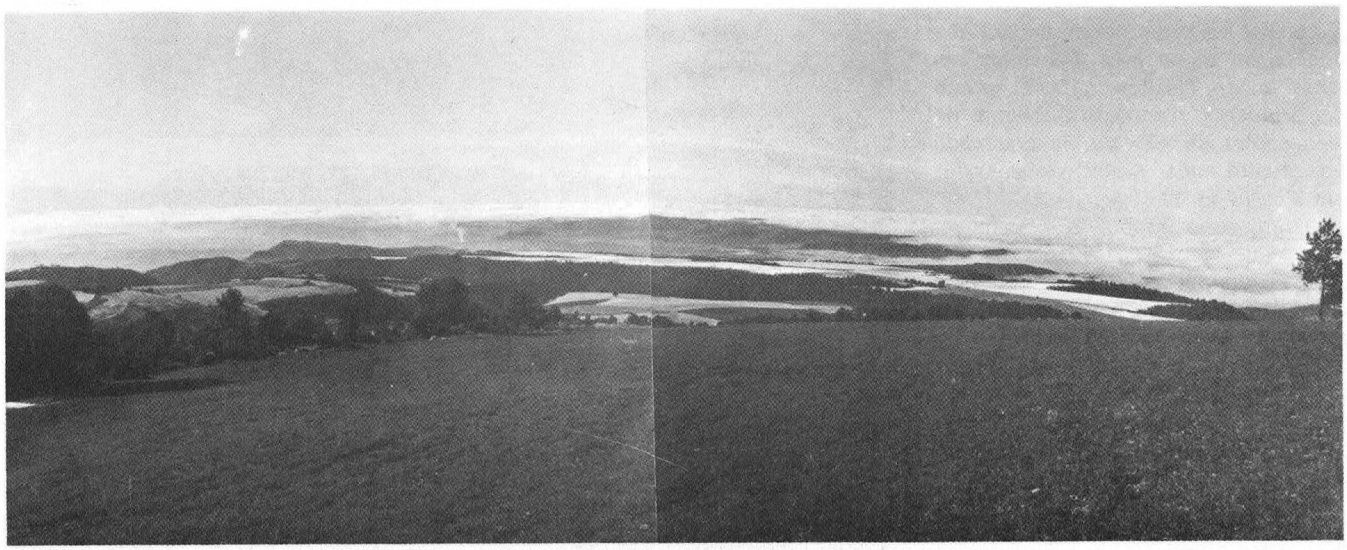

foto: J. Martí Riba

el drenatge dels rius ha estat més fàcil, rebaixant de forma considerable llur interfluvi. Això ha facilitat una mica més les activitats humanes de tipus agrícola, malgrat que no per això els terrenys deixen d'ésser força escabrosos, però disminueixen, almenys les limitacions imposades per l'alçada respecte als conreus.

Les activitats econòmiques

L'economia del municipi està basada, únicament i exclusivament, en l'activitat agrícola, ramadera (intensiva i extensiva) i forestal.

Les característiques climatològiques, que comporten una gran escassetat de pluges, fan que l'agricultura, com a la resta de tota la comarca, sigui de tipus extensiu. Hi ha un clar predomini dels cereals, sobretot blat, així com ordi, civada etc. Les trumfes hi tenen certa importància, i se'n sembren, tant de les primerenques com de les tardanes.

Una limitació clara, imposada per l'alçada, és la referent a la sega dels cereals, on s'observa una progressió paral·lela entre les dates de recollida i la localització dels conreus. Mentre a les zones baixes, a començaments de juliol, els camps ja resten segats, a les parts més altes, aquesta activitat molts anys es veu endarrerida fins a la primeria d'agost. Això, a l'hora de la recollida, redueix la maquinària necessària per portar-la a terme, ja que una mateixa collitadora pot treballar a molts camps, perquè mentre se seguen els de les parts baixes, els de més amunt encara resten verds. Cal dir que la mecanització en les tasques agrícoles és gairebé absoluta, i la gran majoria de les masies disposen de tractor.

De la resta de productes podem trobar algun camp de naps o altre; tot i amb això no són gaires, i la seva finalitat és la d'ésser destinats al bestiar: vaques i porcs. Els camps en guaret, s'aprofiten per a plantar-hi trepadella, que serveix per a fer-hi pasturar les ovelles.

Als camps a la vora de la Ribera Salada, aprofitant la proximitat de l'aigua, hi ha conreus de rec o de zones més humides: l'alfals i el blat de moro. Concretament, a la Ginebrosa, utilitzen una segla que duia l'aigua a un molí fariner, avui dia en desús, per a regar alguns camps, fet gairebé excepcional en aquest sector.

L'altra activitat bàsica és la ramaderia. Algunes masies en viuen fonamentalment, i per a d'altres representa una activitat de reforç imprescindible, sense la qual moltes cases ja serien abandonades. El motiu d'aquesta importància és doble. D'un costat trobem les explotacions agràries amb un sòl disponible reduït o de baixa qualitat, sobretot al sector nord, on podem veure a tots els camps una gran quantitat de pedres, per això la producció de grà no dóna prou. D'altra banda, té importància el sistema de tinença de la terra: les finques explotades de forma indirecta pel sistema de l'arrendament o la parceria, generalment, pel que fa a la ramaderia, no tenen cap mena d'obligació contreta amb el propietari de la terra; així, tots els beneficis obtinguts recauen als masovers de les masies. Això permet que algunes cases encara romanguin habitades.

De minsa importància podem considerar la ramaderia bovina. Hi ha cases que no tenen vaques, i llevat d'alguna masia on n'hi ha vuit o deu, en general, cada pagesia en té només dues o tres, destinades a criar vedells per a vendre'ls, o per a comercialitzar la llet. A causa de la total manca de prats, els animals sempre resten a l'estable, mentre que les ovelles aprofiten per a pasturar tant els camps abandonats que ofereixen terrenys erms, i els sotaboscs, com els camps en guaret on se sembra trepadella. Molta més importància té, doncs, aquest ramat oví, ja que s'adapta millor a les exigències del medi. Cinquanta caps és un nombre for-

La masia Vilanova, una de les poques que resten habitades a la zona nord del municipi. L'activitat ramadera és bàsica per a la majoria d'elles, ja que permet que hi hagi cases encara habitades. ▼

El Torrent Tallers, masia enlairada, avui abandonada, situada a la capçalera del municipi. Terreny esquerp, format per masses de conglomerat montserrati. Al fons, els espadats de Busa i la serra del Verd. ▼ ▼

ça corrent a moltes cases, encara que algunes en tenen més, i arriben, segons l'època, als dos-cents. El principal problema d'aquesta activitat és l'escassetat de pastors, ja que cada dia resulta més difícil trobar gent que s'hi vulgui dedicar.

La ramaderia intensiva es troba representada per la presència de les granges de porcs, algunes de certa importància. Són força les cases que en crien, i si hi ha llocs on no en tenen, és per les limitacions imposades per l'escassa presència d'aigua, imprescindible per a tal activitat, i que de vegades s'ha de bombejar, salvant considerables desnivells.

L'explotació forestal té una importància secundària respecte a les altres activitats, però atès que un tant per cent molt elevat de la superfície del municipi es troba ocupada pel bosc, gairebé totes les finques en treuen profit. El pi rojalet apareix a les parts més elevades, i és el més apreciat, mentre el pinassa dóna una fusta de menys qualitat.

Pel que fa referència a les activitats econòmiques, clourem parlant-ne d'una de ja desapareguda: la dels molins fariners, ja que fa temps que han aturat llurs activitats, i han estat substituïts per les farineres de Solsona. Al municipi de Lladurs tingueren certa importància, pel fet, esmentat abans, que dins el seu terme es troben la Ribera Salada i el Cardener, proporcionant amb la seva aigua la força motriu indispensable per a moure les moles. Aprofitant les aigües d'aquest darrer riu, hi ha el molí de Foix, que juntament amb el molí de la Farga, al terme d'Olius, tenien una àrea d'influència considerable pel gran nombre de masies d'aquella zona. D'un cap a l'altre de la Ribera Salada n'hi ha sis o set, dels quals tres es troben dins dels límits del municipi. Dos d'ells són el molí de l'Ingla i el de la Ginebrosa, habitats encara avui. Es treu profit de les antigues instal·lacions i conduccions d'aigua, per produir la llum i regar els camps dels voltants.

L'altre, anomenat molí de riu, es troba situat a la capçalera de la Ribera de Canalda, tributària de la Ribera Salada, una mica més amunt d'Aigües Juntes. Ja fa molts anys que s'ensorrà a causa d'una esllavissada de terra que el deixà inutitlitzat, i que colgà, a l'interior, un gran nombre de sacs de farina.

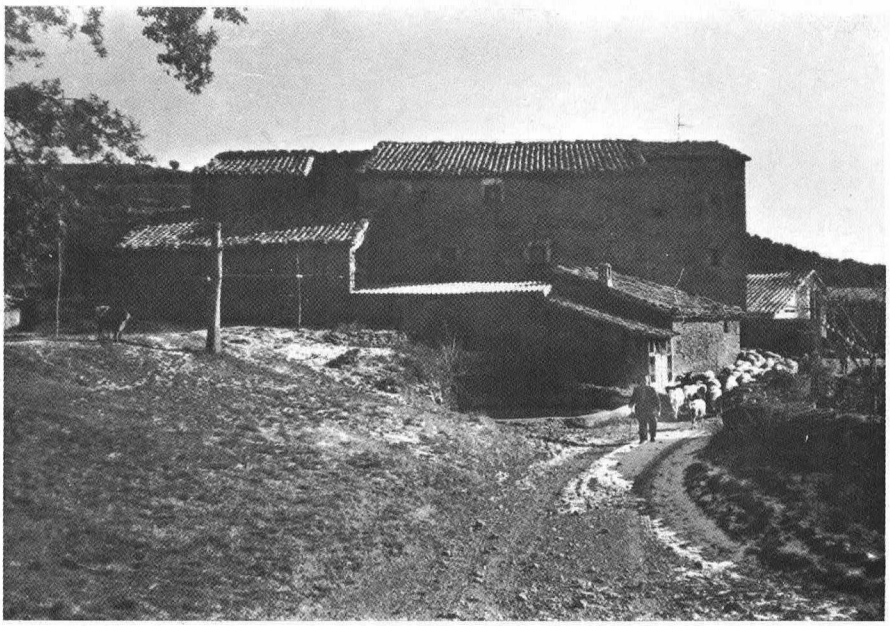

foto: Antoni Grifol

El poblament

Més que cercar l'origen o l'evolució del poblament, la nostra intenció és veure algunes característiques i problemes que afecten aquesta zona. Tot i amb això, farem un breu esment

Paret posterior de can Vilanova. Construcció amb "opus spicatum" o espina de peix, que denota una antiguitat secular. ▼

La parròquia de la Llena i el Castellet. Malgrat que els camps són treballats, els habitatges són buits. L'edifici de primer terme és l'escola, actualment també tancada. ▼ ▼

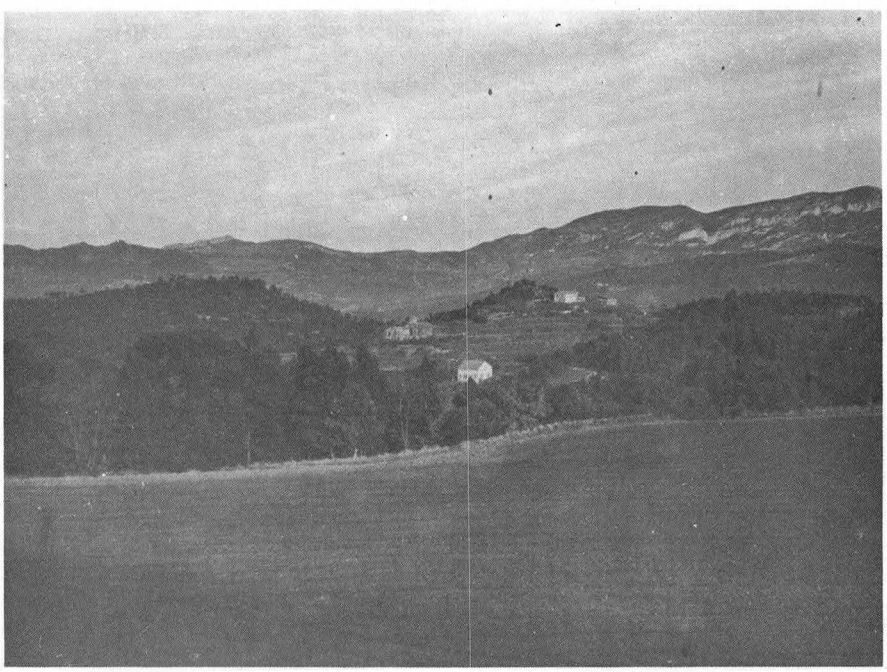

referent a la població en determinats moments de la seva història.

Respecte als inicis del poblament, els nostres coneixements de la matèria no ens permeten afirmar res de concret, motiu que ens ha obligat a recórrer a la bibliografia. Mercès a les excavacions dutes a terme sobretot per Serra i Vilaró (3), veiem que l'ocupació humana d'aquests indrets data dels temps prehistòrics.

Són moltes les estacions prehistòriques a la comarca del Solsonès. No hem aprofundit en la recerca de dades referents al tema, però n'esmentarem algunes. Gairebé totes les troballes es localitzen a la zona inferior del terme. Foren excavats, els anys 20, alguns megàlits neolítics (sepulcres de fossa), que es troben a les pagesies de la Cirera Baixa i la Caseta de l'Alzina. Al turó de sant Bartomeu, més cap a llevant, (un tros pertany al municipi d'Olius) al peu d'una cinglera, es varen trobar unes coves sepulcrals eneolítiques, amb molts vestigis de l'home prehistòric, com eines de pedra, metall o sílex, i trossos de ceràmica. Totes aquestes romanalles resten al Museu Diocesà de Solsona.

També seguint Serra i Vilaró, podem dir que la capella de Sant Miquel de l'Alzina, és construïda damunt de ruïnes consistents en parets i sitges pre-romanes.

Les restes més antigues que hem trobat, i tenint en compte suposicions personals, es troben a la masia Vilanova. En aquest edifici es pot veure molt bé, pels diferents tipus de construcció, tota una sèrie de fases a l'eixamplament de l'edifici. A la part més vella hi ha una paret, amb la disposició de les seves pedres amb la forma de l'«opus spicatum» o d'espina de peix.

Aquest és un sistema de construcció, que ja està datat a l'època carolíngia, i el trobem molt sovint a les esglésies pre-romàniques de l'Empordà i del Rosselló, dels segles VII i IX.

El que és segur és que tota aquesta zona ja estava poblada a l'època de la Reconquesta, com ho demostra la presència de diverses esglesioles o capelles romàniques escampadas pel terme. N'hi ha algunes, com Sant Pere d'Isanta i la parròquia de la Llena, relativament ben conservades. A Vilanova també hi ha una capella romànica, però sense l'absis, que mercès a un bisbe de Solsona, avui dia dins de les altes jerarquies de l'església espanyola, fou ensorrat, i gairebé tota la capella va ser transformada, i reduïda a una simple construcció de quatre parets amb alguna addició de força mal gust.

De l'antiga parròquia dels Torrents, avui mig enfonsada, només en resten del seu estil medieval, l'absis, un tros de la volta i un arc toral.

L'època de la «transició demogràfi-

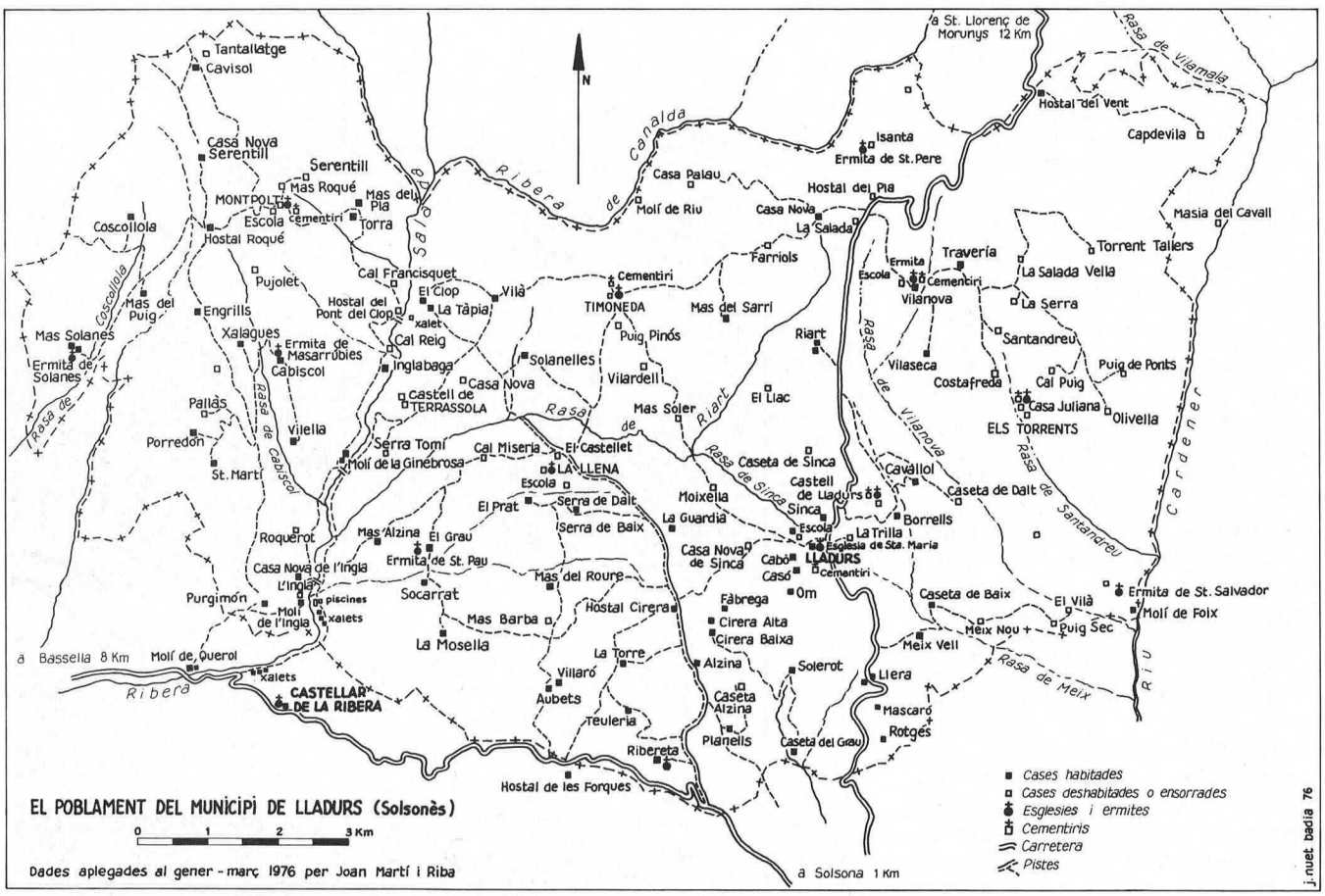

ca» (produïda a Catalunya a la primera part del segle XIX), se'ns palesa ací per la presència de moltes cases construïdes llavors, o bé eixamplades i que han deixat gravat a molts llocs, les dates d'enllestiment d'aquestes obres.

Malgrat les diferents vicissituds travessades per la població del municipi al llarg de la seva història, un dels fets més importants és el progressiu despoblament que veiem d'uns trenta anys ençà. Les zones dels Torrents i Timoneda són les més afectades, sobretot la primera, on, com ja hem dit abans, les limitacions imposades pel relleu són moltes, l'aïllament és considerable, i els habitants, com diuen ells, «de tortes o a rodolons han anat marxant tots». Ací trobem el fet curiós, que la casa situada a més alçada del municipi, l'antic hostal del Vent, a 1300 m, es troba habitada, però els seus estadants no depenen de les activitats agrícoles o ramaderes com a la resta del municipi: hi viu un peó que té cura de la carretera de Solsona a Sant Llorenç de Morunys, i un bon home que es dedica a la venda de rovellons quan n'és l'època, i recull herbes medicinals, també per a vendre, la resta de l'any.

A l'àrea de Montpol, la gent també se'n va, i molts, si hi romanen és perquè són propietaris de les terres. A les zones baixes, els condicionants negatius s'atenuen, ja que l'aïllament no hi és tan significatiu, i els terrenys, morfològicament, es suavitzen, augmentant la qualitat de les terres a mesura que baixem, amb la progressiva disminució del estrats de materials conglomerats, i la seva substitució per capes més fluixes de margues i argiles, amb la qual cosa desapareixen els camps plens de còdols.

Trobar una casa deshabitada no vol dir que l'explotació dels recursos estigui també abandonada, ja que es dóna un fet, generalitzat en els darrers anys, i és que la gent se'n va a viure a Solsona, però gràcies a la motorització i mecanització, continuen menant les terres de la ciutat estant.

D'un temps ençà, per la manca general d'aigua a gran part del Solsonès, les vores de la Ribera Salada, han pres un paper de lloc d'esbarjo per a gent que viu a Solsona o a d'altres llocs. Així veiem com han anat sorgint tota una sèrie de xalets, i fins i tot un grup de piscines, d'un cap a l'altre del riu, des del molí de Querol, situat fora dels límits municipals, fins al pont del Clop.

Per a completar una visió de la pro-

La Salada i l'antic hostal del Cap del Pla de Riart. Totes dues cases són avui abandonades. ▼

foto: J. Martí Riba

blemàtica general que afecta molt directament el tarannà d' aquesta gent, farem esment d'alguns problemes de tipus social.

Les zones més allunyades, són les que més se'n ressenten, sobretot en l'aspecte de l'electricitat, ja que a les pagesies més apartades dels sectors de Montpol i els Torrents no hi arriba, i han de fer-se la llum amb motorets alimentats mitjançant bateries, i fins i tot, en alguna casa utilitzen bombones de butà.

Respecte a l'aigua, la manca és generalitzada, llevant de les vores dels rius. Normalment s'abasten d'algun pou o font proper a la masia, encara que moltes vegades es presenten problemes d'ordre tècnic, perquè cal captar aigües poc abundants i sovint intermitents, situades a considerable distància. L'eixutesa d'aquest darrer estiu ha ocasionat seriosos problemes a més d'una casa. El que s'ha fet en alguns llocs és bastir uns dipòsits o cisternes prou grans per emmagatzemar-la quan no calgui fer-la servir. També hem trobat algunes masies que aprofiten l'aigua de la pluja, recollint-la mitjançat tota una serie de canalons situats a les cornises dels teulats i que condueixen l'aigua en una cisterna.

Al municipi funcionen tres escoles, i són tancades les de Timoneda i Vilanova. A les de Lladurs i Montpol hi puja cada dia la mestra des de Solsona, i a la Llena, encara que l'edifici destinat a tal fi roman tancat, es dóna classe a la Serra de Dalt, situada a prop, on viu la mestra. Atès que l'hàbitat és dispers, el problema que se'ls presenta a molts nens en viure allunyats de les corresponents escoles es soluciona mitjanament per la concessió d'una beca a tot aquell que visqui a més d'una hora de camí de l'escola, que els permet d'estar-se a Solsona de dilluns a divendres.

Hem pretès, amb tot el que hem exposat (més amunt), donar a conèixer, encara que d'una forma general i molt pel damunt, aquest tros del Solsonès, una de les comarques oblidades per molts dels qui vivim a les ciutats, allunyats d'uns problemes que gairebé desconeixem perquè no ens afecten directament, però que sentim com a propis tots els que de debò estimem la nostra terra.

Rallye CAI, CAF, CEC

Tenda dels controls, mig colgada per la neu, en plena gelera de l'Aneto. ▼

Com estava previst, entre els dies 16, 17 i 18 d'abril va celebrar-se el Rallye d'Esquí, vint-i-setena edició de la tradicional prova que anualment organitzen els clubs Alpino Italiano i Alpin Français i que aquesta vegada va ésser oferta al nostre càrrec per tal de collaborar al festejament del Centenari.

Una prova d'aquesta importància, almenys per a nosatres, va obligar a uns treballs de plantejament i organització molt llargs. L'hivern de 1974 i 1975, establerts en principi els recorreguts i malgrat conèixer-los ja de temps, van fer-se més d'una vegada. A l'estiu del 75 es treballava al refugi de la Renclusa en unes obres urgents de millorament i la tardor, abans de les primeres neus, va ésser proveït de tot allò necessari i conservable. En aquest mateix any 76, a ple hivern, l'equip organitzador pujava quatre vegades al refugi i feia novament tots els recorreguts i uns dies abans de la prova, un nombrós grup acabava de proveir-lo especialment de pa i carn, i posava en funcionament i no gaire fàcilment, l'aigua, la llum i tots els serveis.

Tots aquests treballs donaren el seu resultat, i malgrat la concentració de més de dues-centes persones, l'organització i el refugi van funcionar sense problemes.

* * *

Amb una inscripció de seixanta-dos equips, xifra no assolida en altres edicions del C.A.I. - C.A.F., la concentració el dijous dia 15 a Salardú va tenir les seves dificultats per la capacitat limitada del nostre Xalet Juli Soler Santaló, superades, però, gràcies a les facilitats i la collaboració de tots els assistents.

El divendres dia 16 a primera hora, els equips van ésser traslladats a la boca sud del túnel de Viella i amb un temps no gaire clar, a les set en punt del matí es va donar la sortida als 55 equips presents. Començava el Rallye i la primera etapa es va pujar per la vall de Mulleres fins al seu cim, d'on es va passar a la vall de Benasc, es va baixar fins als plans d'Aigualluts, per pujar a la Renclusa pel camí normal de la pleta. Entremig, el cim d'Aigualluts, facultatiu, quedava per als qui volien augmentar la seva puntuació.

A dos quarts de dues de la tarda els primers equips ja arribaven a la Renclusa. El darrer ho feia a les cinc.

Una tassa de brou calent els reanimava després de l'esforç de l'última pujada i tots aquells que aspiraven a la medalla d'or, començaven a installar les seves tendes al pla davant de la Renclusa que ben aviat va convertir-se en una bigarrada nota de formes i colors.

El sopar per a tanta gent, condicionat a la cabuda del menjador del refugi, va obligar a fer tres torns, però amb una bona coordinació entre les accidentals serventes i la cuina, va donar-se entre les cinc i les vuit de la tarda. A fora, nevava i ens deixava un interrogant per a l'endemà.

El dissabte dia 17 el de l'etapa clau de la prova, va néixer amb un cel blau i una muntanya esclatant de neu nova. Després d'esmorzar, també a torns, a les set es va donar la sortida i una hora més tard els capdavanters passaven ja pel coll d'Alba. La Maladeta, cim facultatiu, amb sol, vent i fred, era fet per 29 dels 49 equips sortits. El darrer tram de la pujada al coll de Corones, després de passar pels llacs de Cregüeña i de Corones, presentava algunes dificultats, disminuïdes per unes cordes fixes posades pels controls. Neutralitzat el pas de Mahoma, per tal d'evitar embussos, 12 equips van arribar a l'Aneto; els altres, com que no era necessari, baixaven ja directament cap a Aigualluts, mil metres de desnivell i bona neu, i, pel collet de la Renclusa, tornaven al refugi. El temps havia canviat i aquest darrer tram era fet sota una nova nevada.

Un lleuger accident va obligar un equip castellà a retirar-se i va tornar al refugi acompanyat pels serveis de la Creu Roja. Un altre equip també va retirar-se per ajudar un altre accidentat, aquest no pertanyent al Rallye. Tots dos, assistits pels nostres serveis mèdics, embenats i enguixats, van ésser evacuats fàcilment l'endemà.

El vespre va tornar la mateixa feina de repartir el sopar en tres torns i contra rellotge. A fora, també com el dia abans, nevava.

El darrer dia, diumenge 18, continuava el mal temps fent-nos retar-

Els participants del Rallye, durant el trajecte del segon dia, ascendint del llac al coll de Corones. ▼

dar el descens amb el baiard prop de dues hores pensant ja en la neutralització del darrer recorregut. Sortosament, mentre sota la neu i el vent es feia el descens, el temps va millorar i ja amb bona visibilitat, vam decidir fer tot el programa.

El descens, prova difícil i que necessita un bon entrenament d'equip, ens va donar exactament les seves vàlues. Des de la Renclusa fins a la pleta, amb 200 metres de desnivell, si no difícil, sí que era un recorregut delicat per a fer-lo sense bolcar, cosa que equival a desqualificar-se El més ràpid va fer-lo en un minut i 49 segons. El mes lent en un quart.

Després, la pujada al port de la Picada i el descens fins a l'Artiga de Lin van ésser ja un passeig.

Al pla de l'Artiga un conjunt de jeeps recollia la gent i els tornava a Salardú. Després de dinar, encara que el temps tornava a fer de les seves i plovia, davant del Xalet va llegir-se la classificació final i es repartiren medalles i premis. Hi havia Jean Garnier, vice-president del C.A.F.; M. Viard, G. Meunier, P. Savigneau i Villard també de l'organització francesa; S. Bigarella, del C.A.I.; Jordi Pons en representació de la Federación de Montañismo; Jordi Pessarrodona, per la Federació Catalana; Joaquim Bofill, president de la Federació Catalana d'Esquí, els alcaldes de Viella i Salardú; el nostre president Agustí Bou i el delegat a Catalunya de la Delegación de Deportes, Francesc Platón.

Es van lliurar les medalles i els premis d'acord amb les classificacions i el Centre va donar a tots els participants, organitzadors i representants, la medalla del seu Centenari.

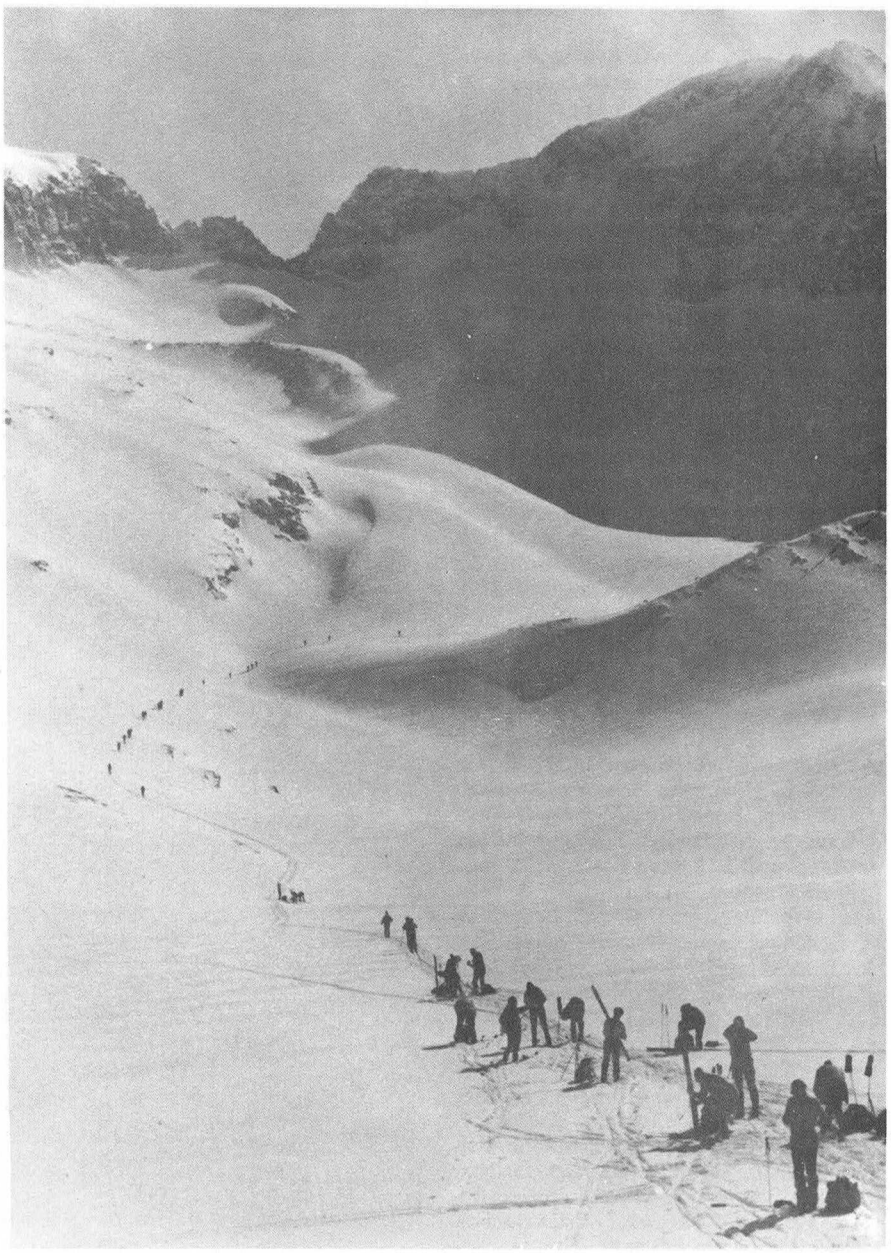

foto: Josep Abril

* * *

Malgrat petites falles, possiblement inevitables, el conjunt podem considerar-lo satisfactori. I va ésser aconseguit gràcies als esforços de tot l'equip organitzador: als controls, dormint i aguantant hores en els passos clau; a l'equip de marcadors que el dia abans ja deixava els recorreguts perfectament senyalitzats; al Grup de Socors de Muntanya de la F. C. M., que va aconseguir una connexió per radiotelèfons que en tots moments va permetre controlar la prova i conèixer la situació de tots els equips, i a la Companyia Alpina de la Creu Roja, amb els seus serveis mèdics, encarregats de l'assistència i evacuació dels accidentats, en aquesta ocasió sortosament de poca importància.

A part, cal esmentar el nostre amic Antonio Garié, guarda encarregat de la Renclusa i a tot el seu equip, que amb un esforç i dedicació sense límits, van ésser un dels factors més importants per a l'èxit de tot el muntatge.

Descens d'un equip amb baiard, en el moment de prendre la sortida a la Renclusa.

▼

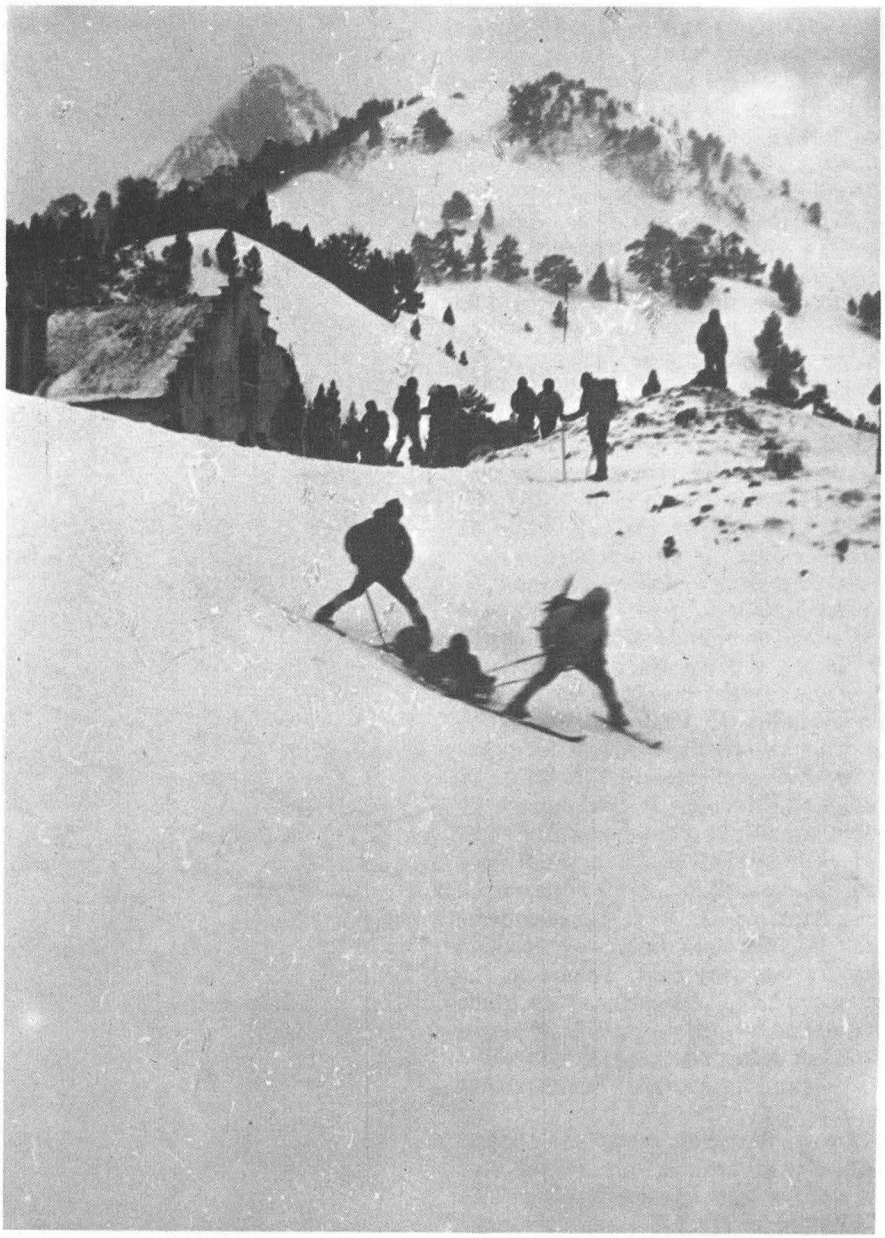

foto: Jordi Sanz

Participants

1. G. de M. Horma. (Javier Garrido, Salvador García, Fernando Lanzas). 2. G.C.M. Cumbres. (Román Pérez, José F. Flores, Luis M. Flores). 3. A.C. Excursionista. (Manuel Punsola, Vicenç Arís, Pilar Masferrer). 4. G.M. Bco. España. (Pedro Blanco, Juan J. Mateo, Manuel Ferreiro). 5. E.M.M. (Jorge Massana, Ricardo García, José Malumbres). 6. E.M.M. (Eduardo Enmanuel, Luis López, José Panadero). 7. UEC S.A.M.E. (Antonio Vilaseca, Procopio Armenteras, P. Casanovas). 8. A.C. Excursionista. (Pere J. Dalmau, Josep Alonso, Joaquim Cuní). 9. A.C. Excursionista. (Joaquim Guixà, Assumpció Fulladosa, Francesc Rosell). 10. Cumbres. (Paloma Blanco, Manuel Pérez, Carlos Muñoz). 11. G.M. Telefónica. (José A. Pérez, Mariano Redondo, Tomás Gutiérrez). 12. G.M. Telefónica. (Ángel de Santa, Isidro Pérez, Agustín Vegas). 13. F. Andaluza M. (Antonio Mellado, Leonardo Acuyo, Lorenzo Arribas). 14. F. Andaluza M. José M. Martín, Víctor Costa, Gerardo Alonso). 15. Peña Guara. (Javier Escartín, Lorenzo Ortas, Josetxo García). 16. C. Aragonés de E. (Andrés García, Antonio Alfonso, Jesús Perezcuartero). 17. F. Asturiana M. (Santiago Sánchez, Anselmo A. Méndez, José I. Núñez). 18. C. Castellano E. (Juan J. Hidalgo, Enrique Millán, Ángel L. Santamaría). 19. C. Castellano E. (Juan Berlanga, Juan J. Dueñaz, Mariano Torres). 20. C. Castellano E. (Jerónimo López, Salvador Rivas, Carlos Soria). 21. Peñalara. (Francisco Martínez, V. Gramda, Ramón Velasco). 22. Peñalara. (Hipólito Maeso, Ángel García, Rufino López). 23. Sucai. (Ernesto Wuthrich, A. Mazzarelli, Pierre Giacomelli). 24. Sucai. (Roberto Pirrone, Andrea Giorda, Carlo Giordano). 25. Sucai. (Gabriela Punaro, Mirella Malfatto, Silvia Ferroni). 26. Cai Savona. (Andrea Bruzzone, Franco Barbiero, Roberto Scala). 27. A.C. Excursionista (Agustí Sanàbria, Manuel Comas, Ramon Cot). 28. F. Catalana M. (Joan Arnau, Mateu Navarro, Ferran Casanellas). 29. F. Catalana M. (Joan Albareda, Francesc Estanyol, Miquel A. Martínez). 30. F. Vasco Navarra. (Félix Bonales, Felina Escobedo, Julián Aguinagalde). 31. C.E. Terrassa. (Antoni Bros, Jordi Agulló, Jordi Anglès). 32. F. Catalana M. (Narcís Serrat, Jacint Verdaguer, Josep Prat). 33. C.A. Monaco. (Lucien Forfori, Seraphin Maniccia, Paul Martin). 34. C.A. Monaco. (Raoul Ferret, Christian Grovetto, Patrick Gambino). 35. Caf Pyrenées. (Jean Louis Aranjo, Max Giraud). 36. Caf Pyrenéesfl (André Durand, Jacques Arnoux, Bernard Dorche). 37. CAF Haut-Jura. (Michel Prost, Frédéric Laperrière, François Laperrière). 38. CAF Haut-Jura. Jean Louissalvatori, Annie Chongnet, Jean LaPerrière). 39. CAF Franche-C. (Gabriel Joly, François Curie, Daniel Croiset). 40. CAF Grenoble. (Jean Fantini, Herve Blaise, Philippe Bourgeois). 41. CAF Chambery. (Edilio Achino, Christian Boiseaux, Roger Foucault). 42 CAF Mont-Blanc. (Jacky Duc, Denis Carrier, Marc Koch). 43. CAF Haut-Rhin. (Guy Ihler, Michel Monin, Jacques Monin). 44. CAF Haut-Rhin. (Raymon Walter, Henri Vogel, Jeannette Sembach). 45. CAF Belfort. (Bernard Bellanger, Jean Schyller, Jean Adam). 46. CAF Belfort. (J. Marc Escoriguel, Albert Ihlen, Martine Salomon). 47. CAF Maurienne. (Jean Noel Damevin, Gilbert Borot, André Durieux). 48. CAF Isère.

Acte de lliurament de las medalles del Rallye CAI CAF CEC, a càrrec del president Agustí Bou. ▼

(Monique Grasset, Anne Marie Tétard, José Lozano). 49. CAF de la Mure. (Jean Paul Zeanon, Marie Jeanne Blanch, Christian Charri). 50. CAF Essel. (Jean Seguin, Charles Bichet, Frédéric Buxtorf). 51. CAF Albertville. (Michel Bouvier, André Dugit-Pinat, Guy Sevessaand). 52. CAF Albertville. (Danielle Bouvier, Arlette Dugit Pinat, A. Sevessant(. 53. CAF Saleve. (Pierre Monti, Gerard Long, Jean Marie Fesselay). 54. CAF. H. Tarentause. (Marc Dollfuss, Jean Louis Liegard, Peters Dominique). 55. CAF Barcellonnette. (François Bartoli, Jacky Charbonneau, A. Dollguss). 56. CAF Nice. (Guy Cerrutti, Jacques Kieffer, Jacques Oudibert(. 57. CAF Hauts Doubs. (Robert Cabot, Michel Rolond, Robert Bettinelli). 58. CEC. (Josep Casanellas, Conrad Blanc, Salvador López). 59. CAF Belledo. (Antonio Curtabbi, Pierino Maccarinein, Franco Lafranconi). 60. CAF Como. (Ferrucio Sala, Barinodeli Giacobe, Antonio Scanziani). 61. CAF Lourdes-C. (Jacques Arnoux, Bernard Dorche, André Durand). 62. CAF Sesto S. Giovanni. (Sergio Bigarella, Ercole Gervasoni, Silvano Malgrati).

foto: Antoni Griful

EQUIPS INSCRITS: 62

1.ª Etapa. Equips sortits: 55.
Retirats: 5. Classificats: 50.
2.ª Etapa. Equips sortits: 49.
Retirats: 2. Desqualificats: 5. Classificats: 42.
3.ª Etapa. Equips sortits: 42.
Classificats: 42.

CLASSIFICACIÓ FINAL:

Medalles d'or:

Equip n. 6: Escuela Militar de Alta Montaña
15: Peña Guara - Osca
15: Federación Castellana de Montañismo
20: Federación Castellana de Montañismo
23: S.U.C.A.I. - Torino (Itàlia)
24: S.U.C.A.I. - Torino (Itàlia)
28: Federació Catalana de Muntanyisme
29: Federació Catalana de Muntanyisme
32: Federació Catalana de Muntanyisme
37: C.A.F. - Haut Jura
39: C.A.F. - Franche Compté
42: C.A.F. - Mont Blanc
45: C.A.F. - Belfort
53: C.A.F. - Saleve
56. C.A.F. - Niça
57: C.A.F. - Hauts Doubs
58: CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
60: C.A.I. - Como
62: C.A.I. - Sesto S. Giovanni

Medalles d'argent:

Equip n. 1: Grupo de Montaña HORMA - Madrid
2: CUMBRES - Madrid
5: Escuela Militar de Alta Montaña
16: Federación Aragonesa de Montañismo
33: Club Alpino Mónaco
43: C.A.F. - Haut Rhin
59: C.A.I. - Belledo

Medalles de coure:

Equip n. 10: CUMBRES - Madrid
11: Grupo de Montaña Telefónica - Madrid
12: Grupo de Montaña Telefónica - Madrid
21: PEÑALARA - Madrid
22: PEÑALARA - Madrid
25: S.U.C.A.I. - Torino
26: C.A.I. - Gengio
30: Federación Vasco-Navarra de Montañismo
38: C.A.F. - Haut Jura
44: C.A.F. - Haut Rhin
46: C.A.F. - Belfort
49: C.A.F. - De la Mure
50: C.A.F. - Essel
52: C.A.F. - Albertville
55: C.A.F. - Barcelonnette
61: C.A.F. - Lourdes Cauterets

Totals:

Medalles d'Or: 19
Medalles d'Argent: 7
Medalles de Coure: 16

Altres premis:

Copa Letarjet: Al millor equip: al n. 20.

Copa Escuela Militar de Alta Montaña: a l'equip núm. 37 pel descens en baiard més ràpid.

Copa Ajuntament de Salardú: a l'equip núm. 33 per sumar més anys el conjunt dels seus components.

Copa Ajuntament de Viella: a l'equip núm. 60, per venir de més lluny.

Copa Federació Catalana de Muntanyisme: a l'equip núm. 21 per la seva ajuda a un accidentat.

Copa Federació Catalana d'Esquí: a l'equip núm. 25, totalment femení.

Diari d'un campament polèmic

(El XXXV Campament Nacional de Muntanya)

per **Josep Abril i Pinell**

Nota prèvia

Comentar qualsevol fet o activitat, i en aquest cas un campament, en forma de diari, té la particularitat que es veu a través dels ulls i, per tant, del color, del qui ho explica. Si a qui em llegeix ja li està bé que sigui així, endavant, i que continuï llegint.

Dissabte, 31 de juliol

Mal temps. El pitjor que pot passar en anar a muntar un campament, és que plogui. La dotzena d'organitzadors que estem al gran pàrking de la Vaqueira esperant el jeep-camioneta que ha de fer el transport fins a Saboredo, tenim la moral als peus.

Anem descarregant les 5 tones de material que el transportista de Barcelona ens ha deixat. El camió no pot continuar, perquè els vuit quilòmetres de pista fins a Saboredo no són aptes per a aquest vehicle.

Anem descarregant al damunt de fustes, perquè no toquin a terra, les pesades cistelles amb les tendes grans, la cuina i les taules, que ha comprat la Federació, per enviar cada any al lloc on se celebra aquest campament.

Grans plafons de fusta per a muntar latrines, rètols, eines i queviures per a alimentar un regiment. Pots de verdures, llet, vi, sucre, melmelades, etc., etc. Material per a installar fonts d'aigua, sacs amb tendes, caixes, pals, cadires, cordes, què sé jo!

El jeep d'un pintor que té la bona fe de fer-nos el transport, és un vehicle ideal. Alt d'eixos, fa que, per dolent que sigui el camí, i aquest ho és molt, no toqui mai a terra de sota. Pot carregar de 1500 a 2000 kg. Fa tres viatges curull de coses, i per torna, ens porta a nosaltres, i els nostres estris personals.

El lloc escollit per a muntar el campament, és una gran pleta davant el torrent del Pigader, al costat de la Garona de Ruda, que baixen abundants d'aigües netes i bones.

Anem apilant i tapant amb plàstics tot el material.

Muntem una tenda gran on posarem després tot el que no es pot mullar, i muntem també les tendes dels organitzadors perquè els que vagin arribant tinguin lloc sec on aixoplugar-se.

Passem sota la pluja set o vuit hores transportant el material d'un lloc a l'altre, i muntant pesades tendes que serviran per a l'organització. Tot aquest material, al qual caldrà després fer-hi reparacions i modificacions per a millorar-lo, seria costosíssim de comprar cada any, per la qual cosa es converteix en una mena de circ, itinerant de campament a campament.

A la nit, anem a les tendes xops i esgotats, esperant que demà faci bo.

Diumenge, 1 d'agost

Cel tapat, boires, però de moment no plou.

Només fer-se clar, comencem a muntar tot el que falta, que és molt. Començarà a arribar gent, sense parar, i cal tenir-ho tot a punt.

També els rètols en els dos idiomes, indicant el lloc on deixar els cotxes, les indicacions de la pista, difícil de trobar a la Vaqueira, els llocs dels serveis, organització, etc.

Hi ha tres equips de recepció-inscripció. Un a la Vaqueira per als qui vénen amb autocar o bé els que deixen el cotxe a peu de pista. Un altre, per als més arriscats que pugen fins a 2 km del campament, fins en uns prats que fan de càmping. I finalment un altre al mateix campament, per on passa tothom.

S'ha de dir que una de les nostres dèries, és que no hi hagi ni un sol vehicle al campament, cosa que s'aconsegueix no sense, a vegades, haver-ho de repetir. Fem, però, una excepció amb l'ambulància de la Creu Roja!

Mitja dotzena de jeeps, tots els que hi ha de servei públic a la Vall d'Aran, aquest diumenge i el proper, quedaran a la nostra disposició per a fer el transport de les persones i les piles de material que cal transportar. La pista, sobretot en els dos primers quilòmetres, és molt estreta, i gràcies a la tossuderia de molts conductors que no volen fer cas de les indicacions, arriben a crear uns embussos complicats que es desfan després de grans dosis de paciència i espectaculars exhibicions de renecs i paraules gruixudes.

Mentre a la tenda de l'organització la Maria Antònia aconsegueix de sobreviure a l'allau de persones que van arribant, continua el muntatge de les grans tendes i de la cuina. A part d'un gran sostre perquè no es mullin ni els cuiners ni el menjar, hi posem un paravent de lona tot al voltant, magnífica solució per al vent. Les cuines de butà, incloses també en el material de la federació, són grans i suficients.

La tenda per a l'economat és espaiosa, amb un lligam de tubs que cal muntar primerament i posar-hi la lona després. És còmoda, ampla i pràctica d'installar.

El nostre cap d'installacions, en Ventura Batlle, és capaç de desxifrar el galimatias de pals i lones, i de tot plegat, arribar a muntar unes tendes, la cuina; unes taules, i encara li queda temps per a installar unes latrines que s'ha inventat, amb grans plafons de fustes i cortines. Realment hi ha gent traçuda, en aquest món!

Definitivament el nostre material consta dels elements següents: una tenda palau per a l'organització, una per a menjador i reunions, una per a material, una per a queviures de la cuina, una per a l'economat, la cuina, i trenta tendes canadenques per a la gent de l'organització del campament i del Rallye.

Aviat, però, comencen els problemes.

Ens hem vist en la necessitat de cobrar inscripció als majors de 10 anys, perquè preveiem unes despeses molt grans, i si no ho fem així, la part econòmica serà un desastre. A canvi, donem un servei de transport de material gratis, així com també dret a un àpat extraordinari, part del qual ens ve subvencionat. Però aquest és un punt polèmic, que no cau bé. Són només 150 pessetes per persona, i uns s'ho prenen bé, però d'altres no

La gran tenda de l'economat, al campament de Saboredo. ▼

tant. Un grup de noies castellanes es nega a pagar. Parlo amb elles i no hi ha manera. Prego que no s'instal·lin en el campament. No sé si ho fan, i les veig alguna altra vegada voltant per allà. Altres faran el viu. No vénen a inscriure's, planten la tenda a prop i s'aprofiten de tots els serveis. Així s'instal·len un parell de para-campaments no inscrits però participants. Aquesta qüestió de les inscripcions anirà sortint al llarg de tots els dies. Ja ho veurem.

El camp és, com he dit, molt gran. Marquem només uns límits per a l'organització i els serveis, i després, que tothom s'instal·li allà on vulgui. No sé si es fa sempre així, però hi ha qui preferiria un campament ben arrenglaradet i geomètric...

A la tarda, la quantitat de gent arribaja ja és considerable. Muntanyencs de tota la península han fet cap a la Vall d'Aran. El temps s'ha anat aguantant tapat, només espurnejant a estones.

Amb directius de la Federació parlem sobre el costum que hi ha de fer una inauguració oficial i aixecar les banderes que cada grup porta expressament.

La veritat és que hauríem volgut prescindir d'aquestes cerimònies, però finalment acordem fer-ho.

Als voltants de les sis fem la inauguració. Bons desigs per a tothom.

En una corda d'escalada posada entre dos pals, posem les banderes que van donant els participants: de la Federació Catalana, la Federació Castellana, UEC, Celtas de Vigo, Avant de Xàtiva, una de portuguesa, una ikurriña, i algunes més que no recordo. Sembla que algú s'ha descuidat la de la Federació Espanyola. Bé, com que han de venir més directius, ja la portaran.

Mossèn Zayas diu la missa en català, i el pare Prieto, un mossèn aragonès que ha vingut amb un grup de nois, la diu al costat, en castellà.

Ha arribat una gentada considerable, que totalitzaran 280 tendes plantades i 760 acampadors procedents d'11 federacions, i 96 entitats.

foto: J. Solà

Dilluns, dia 2

Fa bon temps. El ànims s'aixequen.

Tota la gentada famolenca ens ha assaltat materialment l'economat i gairebé només hi queden els prestatges. Cal fer unes gestions urgents, i gràcies al jeep de la Creu Roja, anem a la Vall a buscar menjar.

Els assistents han doblat les previsions que, d'acord amb les inscripcions, teníem fetes. Al llarg dels vuit dies gastarem entre moltes altres coses:

quilos de pa	673
litres de vi	960
litres de llet	1164
ampolles begudes	740
dotzenes d'ous	252
pollastres	250
quilos de fruita	533
quilos verdures	584
quilos de patates	200

Comencen també les excursions oficials, a càrrec de Salvador López i la seva muller, Margarida Royo. Gràcies a la simpatia i al coneixement de la feina que fan, preparada amb diverses visites prèvies, es convertiran en dos personatges populars en el campament. Fa bonic, aquest matí, veure'ls sortir cap al pic Sendrosa i Pigader amb els 92 inscrits al darrera...

La comissió organitzadora ens reunim per veure, després d'un parell de dies de funcionament, com van les coses. Muntem un ample pla de proveïments per no quedar desbordats per la demanda. Un jeep ple de queviures pujarà dues vegades al dia.

Dimarts, dia 3

Amb temps esplèndid comença el 18 Rallye d'Alta Muntanya, inclòs enguany dintre del Campament, per tal de donar-lo a conèixer als muntanyencs d'arreu de la península, on no es fan aquesta mena d'activitats. La bona acollida que té, ho prova el fet que la majoria de les inscripcions són de clubs de fora de Catalunya. A última hora es modifiquen lleugerament els itineraris i el reglament, per tal de fer-lo més assequible a tots aquests nous participants.

Aquesta activitat farà, també, que en el campament sigui més intens l'ambient muntanyenc, ja que per les notícies que en teníem, més aviat tendia a convertir-se en un aplec, especialment atractiu per als veterans, que l'aprofiten per a retrobar-se cada any. Cosa que trobo bé, però penso

que cal aprofitar al màxim el fet de trobar-nos a la muntanya, per practicar-hi intensament el nostre esport favorit.

Els López, per ajudar que les activitats siguin intenses, van cap als pics de Gerber i Saboredo amb 104 inscrits.

Aquesta regió, si bé no és de les més altes del Pirineu, té el gran atractiu dels llacs, que donen a cada excursió les agradables sorpreses de trobar-ne sovint, acollidors, d'aigües fresques i clares. Amb els prats, curulls de flors, fan obrir els ulls desmesuradament a tants forasters que ho veuen per primera vegada.

Ve un operador de TV per prendre unes vistes que després seran passades en el programa regional del divendres. Mentre vaig amb ell, em disgusta que un foraster em pregunti a crits, des de lluny, si l'organització no té diners per a comprar una bandera espanyola. Sembla que hi ha algú a qui molesta més del compte que no en tinguem. Penso que demà vindran més federatius de Madrid, i no s'hauran oblidat de portar-la.

Tenim la visita d'uns pastors que guarden els ramats de tota la contrada. També vénen un caporal de la Guàrdia Civil amb dos números. És un noi jove, muntanyenc, i li agrada l'ambient. Demà vindrà amb el tinent, comandant de la Vall.

Convoco per a la tarda reunió amb tots els delegats i representants de federacions i entitats. Com que n'hi ha tants, ens apleguem prop de cent persones. Demano que parlin clarament sobre totes les qüestions que creguin que cal discutir. I ben bé que ho fan!

Parlen de la sorpresa que han tingut, ja que pensaven trobar una organització amb mil i un detallets i comoditats, i han trobat, contesto jo, una volguda austeritat. Evidentment, no ha estat la nostra idea, en iniciar les tasques d'organització, de competir a perfeccionar i ampliar les anteriors organitzacions, sinó al contrari, retornar a una certa limitació de mitjans, per tal d'accentuar, en canvi, l'aspecte muntanyenc.

El pagament de 150 pessetes d'inscripció no ha caigut bé a tothom. N'explico àmpliament les raons, que sembla que són compreses per una gran majoria.

Torna a sortir, i això és repeteix com l'all, la qüestió de si no hi ha bandera espanyola. No es tracta de res més que d'un simple oblit de qui l'havia de portar, i quan n'hi hagi una, es penjarà. Un grup es cuidarà d'anar a Viella a buscar-ne una.

Altres qüestions sobre les instal·lacions són discutides i procurem complaure les demandes.

Al final, crec que l'ample diàleg ha estat profitós. M'ho fa pensar el fet que acabem amb fortes estretes de mà. Sembla que s'hagin desfet els malentesos.

Dimecres, dia 3

La tasca dels organitzadors és esgotadora. La nit anterior hem anat a dormir molt tard a causa de la feinada que hi ha per a arrenjar els queviures, i a les quatre en Nosàs ja crida: Bon dia, Rallye!

Efectivament, amb dia esplèndid, surten a les 5 cap a Colomers, els equips, encara mig adormits, contents els nous participants del bon resultat del primer dia.

Seguint un itinerari semblant, els 56 fans d'en Salva i la Marga, van també d'excursió. Una cosa que em meravella cada dia, és veure com surten amb puntualitat cronomètrica, i ningú no fa tard.

A mig matí ens visita el cap de la Guàrdia Civil a Viella. Mentre puja ja hi ha qui s'encarrega de dir-li que no tenim bandera. El tinent és un home agradable i obert, que no vol fer qüestió del que no se n'ha de fer, i després d'una estona de conversa, quedem que tornarà dissabte per dinar conjuntament amb tot el campament.

Ens visiten també el cap de bombers de la Vall, i l'Agustí Sanàbria, del grup de salvaments de muntanya.

Cap al migdia arriba un grup de federatius de Madrid, al cap dels quals hi ha el vice-president, senyor Fernando Muñoz, i el senyor Escartín, de la Catalana.

També s'han descuidat la bandera, i com que els enviats a Viella a buscar-ne no la van trobar, hi aniran ells personalment l'endemà, per veure d'acabar d'una vegada amb aquesta qüestió.

L'economat funciona a ple rendiment. A part l'esglai del primer dia, en Ramon Martínez i el seu abnegat equip ja no pateixen. No paren en tot el dia, i esperem que tot plegat ajudi a pagar el cost enorme d'un campament d'aquestes proporcions.

Per contra, la cuina, amb un magnífic parell de cuiners, té poca feina, ja que es venen la meitat dels tiquets que teníem previstos. Això fa que el menjar sigui abundant i molt bo, tant, que veig que hi ha qui compra un tiquet i en mengen dos...

A l'encarregat de la cuina, Josep M. Salvatella, li surt fum del cap pensant què podrà fer per dinar el dissabte, amb 600 o 700 excursionistes famolencs que voldran menjar...

L'experiència confirma que cal fer només menjar de cuina per a la nit, ja que a migdia tothom s'arregla sol o bé ha anat d'excursió.

La tenda de material, plena de paquets i andròmines, serveix també de botiga de records, i s'ha venen cartells, medalles, adhesius i postals. Aquestes es venen com l'aigua, i la pintoresca bústia que hem posat, està cada dia plena de postals escrites que enviem a correus a Salardú. L'emperador d'aquest maremàgnum de material és en Josep M. Romero, que se'ns destapa com l'home capaç de trobar l'impossible, i d'anar a qualsevol lloc, per tal de trobar el que li demanes.

A la tarda i passejant pel campament, m'arribo en un grup nombrós on hi ha uns nois canaris cantant. Han inventat una cançó, divertida, de crítica del campament. Demano que me la cantin, i els dic que ho facin també a la nit, en el foc de campament. Primerament sembla com si no gosessin, però finalment diuen que sí, que la cantaran.

Poc pensava jo que això hauria de

Un moment d'esplai, dedicat al joc al campament de Saboredo. ▼

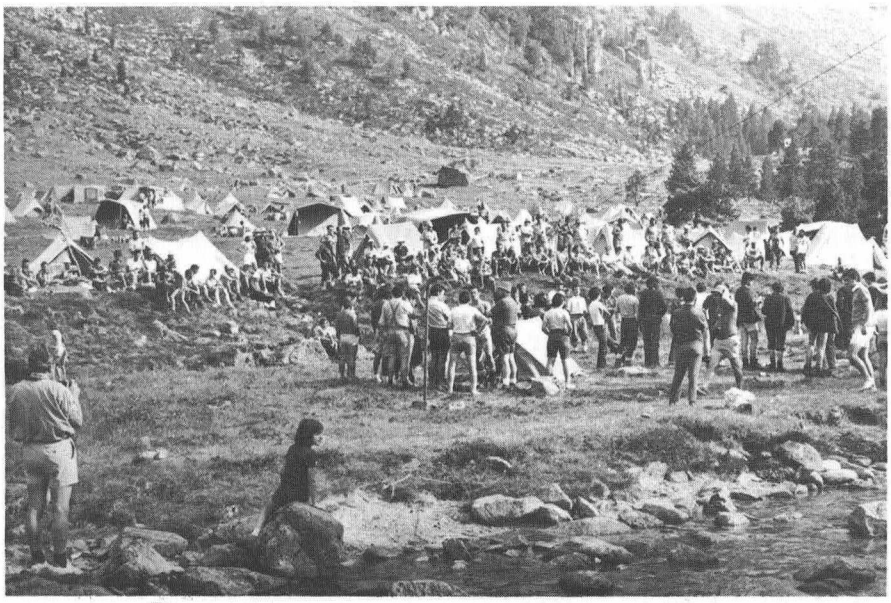

foto: J. Solà

portar històries. Lamento no tenir la lletra, malgrat que vaig demanar-la, per poder-la reproduir aquí, però realment era una cançó divertida i sense més transcendència que la de tenir l'actualitat del moment en què era cantada.

Total, que un grup es van enfadar mentre els altres cantaven una estrofa i se'n van anar del foc. Va sortir un espontani intentant arreglar-ho, però amb tan poca fortuna, que va fer empipar un altre grup nombrós que també va abandonar el foc. Tot plegat va acabar com el rosari de l'aurora. Penso que de vegades tenim la pell fina, en moments en què l'hauríem de tenir una mica gruixuda.

Dijous, dia 5

Última etapa del Rallye amb temps esplèndid. La jornada no és gaire llarga, ja que a la tarda es farà el repartiment de premis, i els participants que només han vingut pel Rallye tindran temps de retornar a casa.

L'excursió oficial d'en Salva i la Marga va cap al pic de la Llança (amb 57 participants) on es troben també amb gent del Rallye.

Sorpresa en el campament. Algú ens ha tallat els vents de la tenda-economat i de la cuina mentre dormíem. De 4 a 5 hem sentit sorolls, però costa imaginar que hi hagi gent capaç de fer aquestes bestieses i que encara es vulguin dir muntanyencs. Ho adobem sense fer-ne més qüestió. Personalment estic disposat a plegar el campament si tornen a fer-ho.

Alguns grupets abandonen el campament i hi ha comentaris indicant que «està molt polititzat». S'instal·len una mica més lluny, més avall, fent companyia a altres dissidents no pagadors d'inscripció.

Els federatius desplaçats a Viella han trobat finalment una bandera que els ha deixat la Caixa d'Estalvis, i a migdia la pengem. Sembla que això afluixarà tensions.

Ve a visitar-nos el nostre president Agustí Bou, que presidirà també el repartiment de premis del Rallye.

Avui, dia de la Mare de Déu de les Neus, és la festa dels bascos, i naturalment, preparen xerinola de la grossa.

Han penjat una corda, i des de dalt d'un pi altíssim faran baixar el que anomenen «el monigote», fins al peu del campament, a l'altra banda del riu. Baixa un d'ells per la corda, portant un paraigua obert, imitació de les festes que fan a Vitòria. Després, no cal dir-ho, cançons i vi, vi i cançons. Porten un pal amb una ikurriña, i van passejant pel campament.

Un grup no està conforme amb aquesta actitud i les cançons que canten (jo no les entenc, perquè les canten en basc) i em diuen que si no els faig callar, abandonen ells el campament.

Finalment la calma s'imposa, i no passa res de gruixut. Als que canten no cal dir-los res. Cansats i alegrets, aviat callen.

És l'hora del repartiment de premis del Rallye. Tot el campament es reuneix en una simpàtica festa. Parlaments dels senyors Muñoz, vice-president de la FEM, Bou, president del Centre, i Nosàs, director del Rallye. Fa goig veure les cares d'alegria dels que per primera vegada han participat amb èxit en aquesta prova. Després, en els premis especials que es donen cada any, grans aplaudiments, alguns d'ells per inesperats.

Donem la medalla del Centenari del Centre, al veterà muntanyenc Francesc Castelló, de Xàtiva, de 75 anys, conegut en el campament per «l'avi», i que desplega una activitat que ja voldrien fer la majoria. Assidu a les excursions oficials, no se'n perd ni una. L'home només va estar preocupat els dos primers dies, quan amb els problemes de queviures no rebíem prou verdures, i això és cosa greu per a un vegetarià.

Acabem l'acte amb una amotiva cançó basca, «Adéu, Senyor», que toca un noi amb solo de xistu.

Es diu una missa concelebrada a la qual assisteixen, tocant el xistu, gran part del grup basc.

A la nit, el foc, torna a estar animat. Cançons i acudits se succeeixen un darrera l'altre. Uns quants de l'organització vetllem perquè no surti ningú amb ciris trencats.

Divendres, dia 6

Des de fa quatre anys s'organitzen en aquests campaments, una excursió col·lectiva que amb el títol de «Marcha Nacional», consisteix en un recorregut únic que cal fer amb un temps determinat, molt suficient. Te-

nim nou hores per a anar al coll de Rateres i tornar-ne i fer el pic si es vol. Tots els 105 equips de dues persones, sortits, es classifiquen. El temps, que continua esplèndid, ajuda a tenir ganes de sortir del campament. Vaig amb els últims, amb la Creu Roja. Baixant del Ratera tenim temps suficient per a banyar-nos a l'estany gran de Saboredo, en una aigua tan clara com freda. Ha estat una jornada agradable, relaxada, cosa que em confirma que en els campaments és vital l'activitat muntanyenca. Cap conflicte no vindrà de part dels qui, cansats de trescar pels cims, busquen en el campament només un lloc de repòs i recer per a la nit.

Els amics de la Creu Roja comencen a plegar les installacions de ràdio. Un nombrós equip, amb el metge Albert Biete, han portat una activitat extraordinària durant tots els dies. Situant-se en els llocs estratègics durant el Rallye, anant a les sortides oficials, fent de controls en cims, i lligant-ho tot per ràdio, han vetllat per la salut de tothom. No hi ha hagut afortunadament cap accident, però el metge ha estat ben sollicitat, ja que s'han atès, entre assistències i consultes, més de 100 persones.

L'únic esglai el vam tenir el dia en què uns escaladors gallecs, en no informar a ningú del seu retorn al vespre, van mobilitzar tot l'aparell de salvament, i l'endemà, quan ja els anàvem a buscar, va resultar que eren a la tenda, dormint tranquillament.

La Companyia Alpina, amb homes i mitjans adequats, ha de ser un complement indispensable en les activitats que apleguen un nombre considerable d'assistents.

La reunió que acostumem a fer a la nit el comitè organitzador, té avui per tema central, el dinar collectiu de demà. Ja se n'han anat uns quants grups, especialment alguns dels que viuen lluny, però encara serem 500 persones a l'àpat.

Donarem uns entremesos ben assortits, després pollastre amb samfaina que ja han preparat avui els cuiners, i macedònia de fruita. Hem comprat també vi abundant, i unes caixes de xampany. Cal un equip nombrós i ben organitzat perquè tothom tingui dinar i sense esperes gaire llargues.

Mentre discutim aquestes qüestions, a la tenda-menjador, sentim al foc de camp com la gent canta i riu, amb els acudits dels improvisats actors...

Dissabte, dia 7

Encara hi ha uns excursionistes irreductibles que demanen una nova excursió a en Salva i la Marga. Van al Sendrosa de Son, procurant ser de tornada a l'hora del dinar.

En el campament abans de dinar, es fa l'acte de clausura. Presideixen els senyors Muñoz, Bou i Escartin, i jo com a director. Desitgem que hagi estat agradable a tothom, i esperem retrobar-nos un altre any. Donaria aquest campament per bo, si hagués servit per encarrilar-lo cap a una menor complexitat organitzativa i a donar més importància a l'activitat muntanyenca.

Baixem les banderes, i seguidament comença el dinar. Una gran cua de 500 persones es forma a la cuina per anar recollint els plats pel sistema d'autoservei, ja que d'altra manera seria impossible, i així, amb relativament poca estona, queda tothom servit. El menjar hi és abundant, i tothom s'atipa de valent. L'ambient és alegre, de festa, i el gran picnic es fa sota l'agradable ombra dels arbres, a l'altre costat del riu, on l'herba és verda, fresca i acollidora.

Els canaris de Santa Cruz de la Palma han tingut el bonic detall de regalar-nos uns cigars amb les anelles que diuen «Centenario del Centre Excursionista de Catalunya», però obrir les capses i desaparèixer sota un núvol de pressumptes fumadors, és qüestió de segons.

Alguns grups ja se'n van després de dinar, però la majoria ho farà l'endemà al matí.

Asseguts en una rotllana, una nombrosa colla de nois i noies bascos i catalans, participen en una mena de competició coral, on surten totes les cançons, des de les més clàssiques fins a les més actuals.

A la part alta del campament, un grup de Leon s'ha mantingut al marge perquè no van voler pagar la inscripció. Però un gran cartell amb el nom de l'entitat, ens relaciona, almenys visualment. Tenen un grup electrogen amb el qual fan anar tota mena d'aparells reproductors de so. El cap d'ells, finalitzat el dinar, ve a trobar-nos un moment en què el tinent de la Guàrdia Civil i jo estem sols parlant, i, ben original, vol explicar-li que hem estat molts dies sense bandera. Diplomàticament se l'envia a prendre l'aire, que allà dalt és fresquet.

Cap al tard, mentre uns grups discuteixen i paeixen tranquillament, i altres fan jocs i xerinola, es diu la missa de comiat, separadament en català i castellà, per després tots junts fer una pregària i l'homilia conjuntament. Mossèn Zayas, en una interessant homilia, reflexiona des d'un punt de vista cristià, sobre aquests dies passats al campament, i subratlla amb força la necessitat d'aprendre a acceptar-nos tal com som, amb les nostres diferències. I com cal un aprenentatge de convivència, per al futur dels pobles peninsulars.

A la nit, en el foc, se serveix un típic vi cau aranès (vi barrejat amb fruita i cremat) que han preparat els cuiners aranesos. Ha sortit excellent, i els 150 litres no tarden a desaparèixer. No cal dir com aquest entrant prepara l'auditori per al foc de camp, i les cançons i acudits surten amb fluïdesa.

La nit serena, la bella nit estelada del Pirineu, és testimoni d'un nodrit grup de muntanyencs que aprenen a entendre's i a viure junts. Potser cal trobar primerament les dificultats per gaudir després més plenament, de l'amistat i l'acceptació mútua.

En la profunditat de la foscor, s'aniran apagant les veus, i el silenci net, sense rancor, omplirà les tendes.

Diumenge, dia 8

Intensa activitat pertot arreu. A mig matí a penes queden tendes des-

Visió de conjunt de l'escampall de tendes que constituïen el XXXV Campament Nacional de Muntanya, instal.lat a la vall de Saboredo. ▼

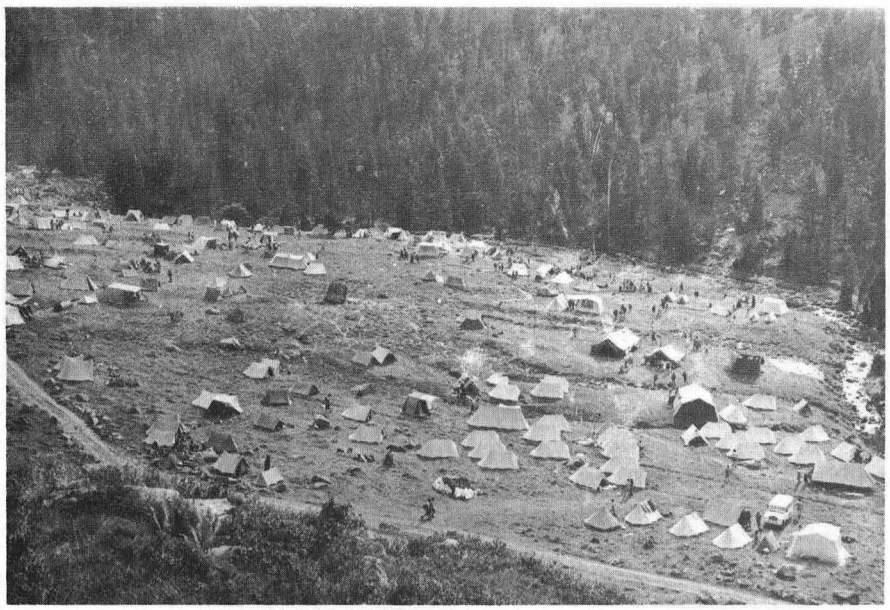

foto: J. Solà

plegades, moltíssims acampadors han marxat a peu, per la qual cosa els jeeps que han arribat a primera hora no tenen gaire feina.

A la tarda només en Raül, el jeep que ens ha fet tot el transport durant els dies del campament, té algun viatge a fer.

Els organitzadors tenim una feinada a preparar el material per baixar-lo al pàrking de la Vaqueira. Caldrà posar-lo a peu de pista i l'endemà carregar-lo a la furgoneta. És molt més ràpid plegar la cuina i tendes, i a la tarda ho tenim pràcticament tot llest.

He demanat als acampadors que el millor elogi que podrien fer-nos seria que deixéssim el prat de manera que ningun conegués on havien acampat 800 persones. En general s'ha tingut cura de les deixalles, però amb una nombrosa colla de nois, recorrem el campament de punta á punta per deixar-lo ben net. Les deixalles s'han anat baixant del campament, i l'últim dia, acumulats uns quants centenars de quilos, les cremem en un lloc discret, expressament preparat.

Aquests problemes de les deixalles, i d'altres de més greus encara, que pateix la Vall d'Aran, a causa de l'anàrquic creixement que l'està transformant ràpidament, no hem volgut que passessin per alt a tots els muntanyencs que ens han visitat, i hem preparat un document sobre aquestes qüestions, que hem donat a firmar als acampadors, i que serà enviat al rei i autoritats responsables. Que sigui una contribució més a la gran tasca collectiva que ens espera de salvar el medi natural del nostre país, tan mal tractat.

Dilluns, dia 9

I perquè el campament acabi en cap-i-cua, l'últim dia també plou, igual que el primer. Tot el material és carregat al jeep, i del jeep al camió que el durà a Barcelona.

Una gran sensació de descans ens emplena als organitzadors, que en el gran pàrking de la Vaqueira veiem com s'allunya amb tota la càrrega.

Després, l'aigua tebiona dels banys d'Arties, ens retornarà la frescor i l'humor, i tornarem a veure la Vall d'Aran, resplendent de verdor, amb ulls nous i alegres.

S. O. S. Vall d'Aran

L'obsessió per l'apartament també ha arribat a la Vall d'Aran, amb els seus funestos resultats. ▼

foto: Josep Abril

Aquest any 1976 el Centre Excursionista de Catalunya ha tingut cura de l'organització del Campament Nacional de Muntanya a la regió de Saburedo, activitat de què es dóna compte en aquest mateix número de la revista.

En aquests campaments s'apleguen excursionistes d'arreu de la Península i de les Illes. Ja que es feia a la Vall d'Aran, lloc privilegiat per la seva bellesa, i com a tal objectiu cobejat per tota mena d'especulacions i maltractes ecològics, vam creure interessant de fer un escrit per tal de donar a conèixer aquesta problemàtica a tots els que convivien amb nosaltres; i posteriorment a tots els preocupats per la degradació de la Naturalesa, degradació que pot passar de vegades desapercebuda per a una gran part dels habituals visitants de la vall i per a molts dels que hi viuen.

Aquest document, bàsicament resum d'una ponència de l'arquitecte Balcells Gorina, un home enamorat de la vall d'Aran, l'ha signat un nombre considerable d'assistents al Campament i ha estat lliurat després a les autoritats responsables de la «província» de Lleida, batlles de la Vall d'Aran, i a tots els mitjans d'informació.

Els sotasignats, que assisteixen al XXXV Campament Nacional de Muntanya, s'adhereixen a l'escrit que, davant l'anàrquic creixement que es produeix a la Vall d'Aran, ha elaborat el Centre Excursionista de Catalunya. Cal consignar la dedicació del Centre a la Vall d'Aran amb les guies de Juli Soler i Santaló (ampliada després per Lluís Estasen i Albert Oliveras), la d'Agustí Jolis i M. Antònia Simó, i la participació d'esquiadors per a donar a conèixer l'esquí a la gent de la Vall mitjançant l'expedició patrocinada per la Mancomunitat de Catalunya.

La Vall d'Aran, única vall pirinenca catalana de vessant atlàntic, ofereix un clima que afavorit pels vents humits de ponent, manté unes característiques de vegetació i humitat extraordinàries.

Amb 20.000 Ha. de bosc, abundància de prats d'altura i de prats naturals esglaonats al fons de la vall, l'establiment humà es realitzà sobre una sòlida base ramadera i forestal i se situà seguint el curs del riu, a regulars distàncies determinades per la feina als camps i als mitjans d'accés.

Aquest escenari ha estat treballat subtilment per l'home durant segles, i el paisatge l'han constituït tres elements bàsics que es relacionen sense interferir-se: bosc, prat i poble. L'ordenació d'aquests elements en un conjunt harmònic se'ns ofereix en tota la llargada de l'eix natural de la vall, el riu Garona; i els boscos, prats i pobles se situen segons la topografia, l'altitud, i l'assolellament, al lloc precís i perfectament delimitat.

La vall, i les alçades van mantenir la seva virginitat fins als principis dels anys 60. A partir d'aleshores l'equilibri de la vida rural començà a patir la pressió desmesurada de l'automòbil, la invasió del consum com a derivat natural de l'esquí, l'obsessió per l'apartament i, naturalment, per la figura del «promotor». La planificació no apareix per enlloc, i sorgeixen els apartaments de terrassa i barana. Hi ha singulars excepcions, conegudes i publicades, que demostren una vegada més la validesa de la vertadera arquitectura.

Els desastres comesos per aquesta mostra d'insensibilitat són ja irreparables. Començà l'Administració amb els edificis de les Escoles Públiques, prodigi de manca d'integració formal amb el poble el qual serveixen; i amb el Parador de Viella, un exemple clar del que pot passar quan es projecta a una distància de 700 Km.

Viella és un caos urbanístic, els edificis de més de sis plantes en ple centre urbà aixafen els que ja existien i amplis blocs tanquen tota visió de paisatge.

L'edifici del «parking» de la Vaqueira ens hauria d'avergonyir, i els enormes blocs d'apartaments que destrueixen l'equilibri de la part alta de la vall suposen, a més, un greu problema de contaminació a tots els nivells.

La carretera constitueix la via normal des d'on el visitant contempla el paisatge on cada poble de la vall se'ns

Els monstruosos blocs d'aparcament de la Vaqueira, i els devessalls d'enderrocs, indigne atemptat contra el paisatge. ▼

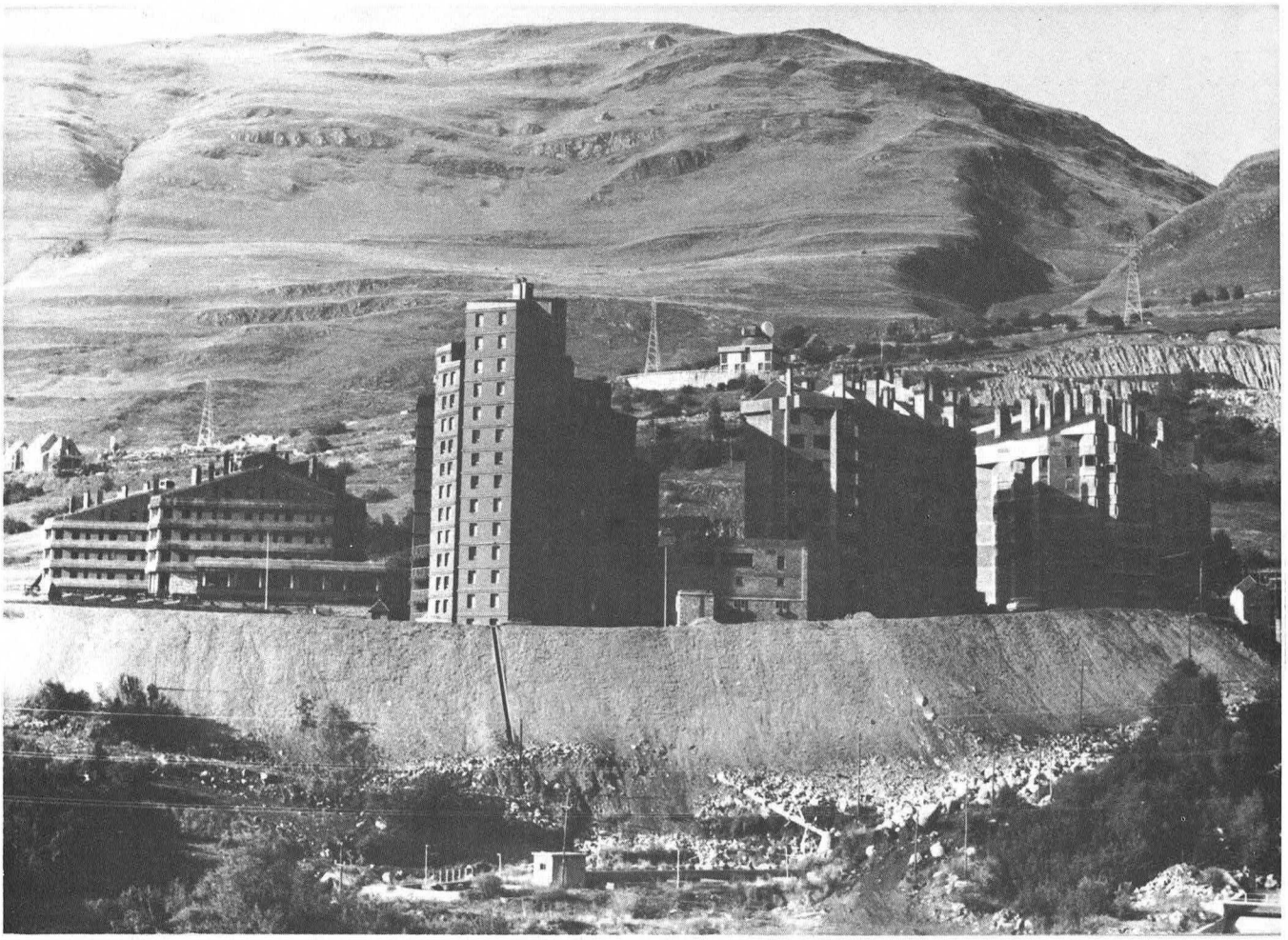

foto: Josep Abril

presenta com una unitat formal, resultat d'una escala de volums. L'itinerari, doncs, no ha d'esdevenir una contínua pantalla d'edificacions que amaguen el paisatge i els pobles que queden al darrera. L'exemple d'Andorra és una mostra del que cal evitar.

La imatge característica del paisatge entre els diversos nuclis de població —prats esglaonats, cledes i feixes— ha d'ésser també protegida. Cal defugir totalment la temptació de la ciutat-jardí, pròpia d'altres paratges o climes. Convertir els vessants del Garona en una successió d'urbanitzacions fóra una monstruositat.

La florida d'estacions d'esquí per tot el Pirineu amb la inevitable conseqüència dels apartaments, sense una planificació racional d'emplaçament que els situï allunyats dels nuclis primitius, sembla obeir, de moment, només a l'espontània inventiva dels promotors particulars.

Tampoc no creiem que sigui un bé indiscutible el procés de privatització de grans àrees de muntanya, fins i tot admetent l'interès social de la pràctica de l'esport.

D'altra banda, l'explotació dels recursos hidroelèctrics de la Vall d'Aran ha desfigurat considerablement l'entorn dels seus llacs verges amb les preses, i ha deixat les restes del material de les obres escampats per la muntanya, alhora que ha convertit el Garona en un riu migrat.

Cal controlar també les tallades del bosc a fi d'evitar les intervencions irresponsables i s'hauria de donar publicitat a les xifres d'explotació previstes per als pròxims anys, i a les condicions tècniques i control de les tales objecte de concessió.

La proliferació de pistes turístiques que després són abandonades constitueixen un perjudici irreparable a la cobertura vegetal, produint-hi erosions irreversibles. S'ha de preservar també, sigui com sigui, el Pla de Beret, extraordinari indret de pastura, tan vinculat a la Vall d'Aran, amenaçat per l'especulació per tal d'installar-hi un «heli-port».

No comprenem tampoc el criteri d'ICONA, que moltes vegades sembla confondre allò que hauria d'ésser un parc natural, amb un parc urbà, ple de camins, bancs i miradors.

Resulta, però, evident que no po-

dem pas aturar-nos en un somni medieval. La civilització agrícola cedeix davant el turisme, el comerç i el tràfec general. Però els habitants de la Vall tenen tot el dret, dret preferent, als beneficis de tot ordre que poden esperar-se del canvi general de condicionants, i a la seva intervenció en la redacció de qualsevol Pla. Però no a la ceguesa del guany immediat. Perquè la destrucció del paisatge és riquesa que se'ls roba, i després d'un ràpid benefici no queda més que ciment i aglomeració, i una trista melangia d'allò que fou o podia haver estat. Els aranesos han de fer seva la preocupació per la defensa de la Vall, que és un immens valor heretat a través dels segles; i han de col·laborar a la racionalització del seu desenvolupament. Haurien de triar, d'entre ells, els més capacitats per a una gestió responsable, ja que si no, continuaran essent uns purs comparses de les especulacions que es mouen des de lluny. Restaran al marge de les decisions que reestructuren la Vall, només ocupats a fer feines secundàries en els comerços, hotels o estacions d'esquí.

La promoció turística i el creixement econòmic no haurien d'estar en contradicció amb la conservació del paisatge i amb la preservació del patrimoni cultural i artístic, però la imatge dels vells pobles del mar contraposats a la inqualificable realitat de la Costa Brava, resultat d'una promoció turística totalment desafortunada, és un exemple que convé defugir per sobre de tot.

L'amplitud d'espai de la Vall d'Aran i els problemes tan complexos que s'hi plantegen no admeten altra solució que un Pla d'Ordenació Comarcal apte per a tota la Vall que permeti després, dins d'una visió unitària, la redacció d'altres Plans Especials de Protecció en el nombre que siguin necessaris.

Demanem, per tant, l'inici urgent dels estudis que portin a aquesta finalitat. Mentrestant, preguem que es posin en vigor immediat unes normes subsidiàries mínimes que es podrien redactar en el curs d'unes setmanes. Amb això potser podríem col·laborar a aturar el caos actual a la Vall d'Aran, i a iniciar-hi un procés més racional.

Agost, 1976.

foto: Josep Abril

9 (Anna Borbonet)

El Montsec de Rúbies (1677 m), a prop de Santa Lis, és un bon exponent del paisatge dels Pre-pirineus. Capes molt gruixudes de calcàries mesozoiques alternen amb alguns estrats argilosos més tendres formant replans, ocupats per la vegetació, que separen les calcàries encinglerades.

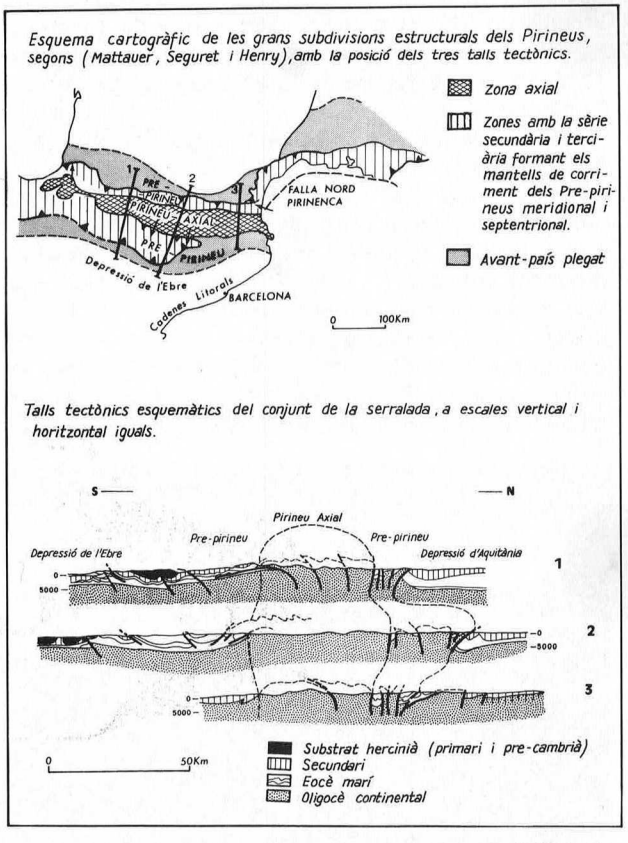

10

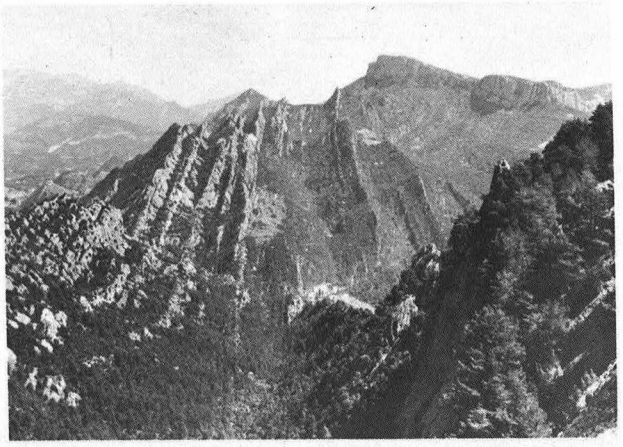

11 (Oriol Riba)

Les serres dels Bastets i de Busa vistes des del tossal de la Vall-Llonga. Massa imponent dels conglomerats marginals de la Depressió Central Catalana adossada als primers contraforts del Pre-pirineu. Les capes de conglomerats de Bastets, alternant amb nivells més tendres, sobrepassen la verticalitat, i, cap al sud (a la dreta de la fotografia), esdevenen progressivament més pròximes a l'horitzontal, donant lloc al sinclinal de Busa envoltat per una cinglera formada pels mateixos materials clàstics. El riu Cardener, profundament encaixonat, fendeix normalment les capes en successius engorjats.

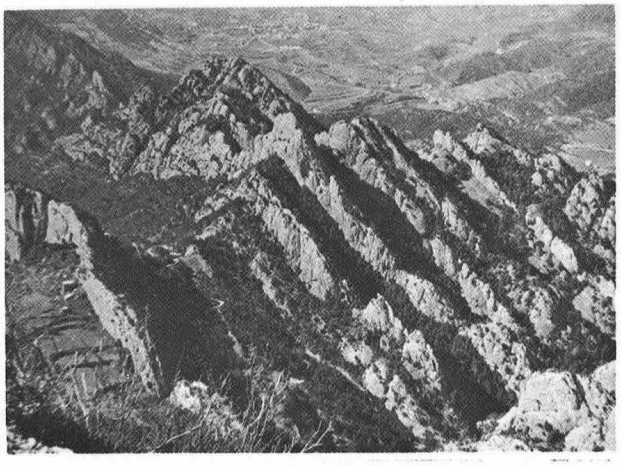

12 (Hilari Sanz)

Una altra visió de la serra dels Bastets amb el poble de Sant Llorenç de Morunys al fons. L'alternança de les capes es fa ben palesa gràcies a l'acció erosiva de les aigües, conferint al conjunt del relleu l'aspecte dentegat de diverses serres paral·leles. Vegeu Can Tres Serres arrecerada dels vents del nord contra una paret vertical.

representen translacions de l'ordre d'alguna desena de quilòmetres. A l'altra banda del Pirineu axial, també se n'hi troben d'esllavissats cap al nord. De manera que l'estructura transversal del Pirineu ofereix una marcada simetria estructural: El Pirineu Axial aixecat i comprimit; part de la cobertora s'ha corregut pels flancs d'aquest enorme bombament, tot plegant-se i descendint per ambdós flancs. Aquests esllavissaments han estat afavorits gràcies a la presència de nivells lubricants com són les argiles i guixos prò-

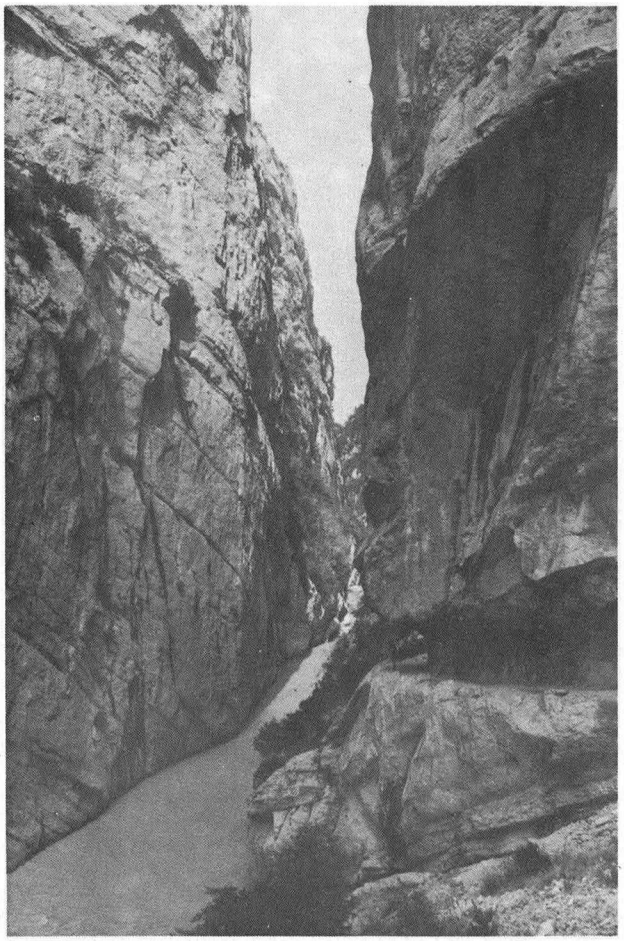

13 *(Josep Llaudó)*

El congost de Mont-rebei (o de Bon-remei), obert per la Noguera Ribagorçana dins les calcàries cretàciques del Montsec, és sens dubte el més impressionant de tots els Pirineus catalans i, a causa de la gran estretor de l'esvoranc, és l'exemple més bo d'una vall fluvial sobre-imposada. Vegeu el bussament dels estrats aigües amunt. Fins a l'any 1924 no hi fou obert a cops de pic el relleix a mig aire de l'espadat pel qual passa el camí que estalvia una fatigosa escalada pel Montsec i abreuja les distàncies.

xims a la base del Secundari. Les grans falles degudes a la compressió dins el gran conjunt pirinenc adopten la forma d'un ventall gegantí que revela un encongiment important de l'escorça terrestre.

Un cop clos aquest procés d'edificació de la cadena pirinenca, dins un estil de plegament que podem qualificar d'alpí, és quan comencen a intervenir els agents erosius que transformaren a poc a poc, en el transcurs de fases diferents, la morfologia pirinenca fins a l'estat actual del relleu.

Històricament, l'etapa de plegament del Pirineu es clou ara fa uns vint-i-cinc milions d'anys; és a dir, en el passatge del període Oligocè al Miocè.

Les serralades estructurades durant les diferents fases de plegament són atacades intensament per l'erosió fluvial la qual transporta masses enormes de conglomerats que es dipositen al peu del muntanyam amb una tendència a recobrir-lo, a fossilitzar-lo. Es tracta dels conglomerats de tipus montserratí que trobem a les serres de Llaràs, del Boumort, de Sis, de Busa i de Bastets, de la Quar, etc. pertanyents a l'Eocè superior i a l'Oligocè. Els rius pirinencs tendeixen per aquesta raó a davallar per la línia de màxim pendent, és a dir, de nord a sud. I per l'efecte d'un descens notable de llur nivell de base, l'erosió lineal de cada riu va entallant a poc a poc els engorjats típics del Prepirineu. Així s'establiren i es fixaren els grans troncs fluvials, com l'Isàvena, les dues Nogueres, el Segre, el Cardener i Llobregat i l'Alt Ter. Aquest fenomen d'encaixament progressiu de la xarxa fluvial, fet a partir d'un recobriment sedimentari que fossilitza un substrat a vegades plegat i constituït per roques molt dures, s'anomena sobre-imposició o epigènesi. L'engorjament pot ésser d'uns quants centenars de metres, generalment dins les calcàries compactes o els conglomerats massius. A voltes la fibla no permet el pas dels camins, essent-ne l'amplària solament d'uns pocs metres, com passa a l'engorjat de Montrebei, a la Noguera Ribagorçana obert dins les calcàries del Montsec. Recordem-ne d'altres com els dels Tres Ponts i de Camarasa en el Segre; els de Terradets i Collegats a la Noguera Pallaresa; el de Sopeira i el de Pinyana a la Noguera Ribagorçana; el de Seira a l'Éssera.

L'erosió de les aigües corrents tendeix a desbastar la roca més tendra (argiles, margues, gresos mal cimentats, etc.), tot deixant les altres més dures i coherents (calcàries, dolomies, conglomerats i gresos ben cimentats, el granit, etc.) que es desgasten infinitament més a poc a poc. Es tracta de l'erosió diferencial que posa en relleu sobresortint les capes més dures, mentre que les valls dels afluents tributaris dels grans collectors nord-sud han estat buidades seguint la direcció de les capes més tendres, sovint més amples que les valls principals. Així és com s'elabora

14 *(Ed. Aedos)*

Vernet dels Banys (Conflent), panoràmica presa des de Sant Martí del Canigó. Cal remarcar-hi la superfície d'erosió molt inclinada que talla els serrats que es veuen a segon terme. Al fons a la dreta s'hi albiren les muntanyes del Fenollet.

15 *(J. Nuet Badia)*

La panoràmica entre el Taga (2035 m) (a l'esquerra) i els serrats de Sant Amanç (centre) (1854 m) i el turó de Corones ens ofereix una visió del muntanyam pertanyent als Pre-pirineus del Ripollès (prop de Campdevànol) i en contacte amb els Pirineus axials. El Taga, que pertany a terrenys paleozoics, llicorelles i algunes calcàries, està molt recobert per les pastures i ofereix vessants homogenis. El contacte fallat amb els terrenys terciaris passa pel coll de Jou, que el separa la serra de Sant Amanç, format per calcàries i margues molt replegades que destaquen vivament en el relleu.

un relleu estructural, constituït per cornises i relleixos com els que podem contemplar a la serra del Cadí i al Montsec en els vessants on l'erosió trenca les capes, mentre que a l'altre vessant oposat que correspon al dors de la capa, és llis i regular. Aquestes valls secundàries en el Pre-pirineu són generalment orientades d'est a oest, paral·lelament als eixos de plegament i a les grans dislocacions de la serralada. Són les valls longitudinals que uneixen, a través d'amples collades, els troncs principals, per exemple el coll de Perves al Pallars o els de Caubet i de Merolla, al Ripollès. En fi, així veiem, doncs, com en el Pre-pirineu els factors de la morfologia són essencialment la naturalesa del rocam i l'estructura geològica adquirida per plegament i fractura.

En passar al Pirineu axial, constituït per terrenys molt antics, plegats i endurits, la morfologia esdevé essencialment diferent de la que acabem de relatar per al Pre-pirineu. Aquesta enorme volta exhumada de la seva cobertora de terrenys recents presenta als agents erosius del Terciari superior una vasta superfície a partir de la qual els rius s'hi encaixen obrint-hi

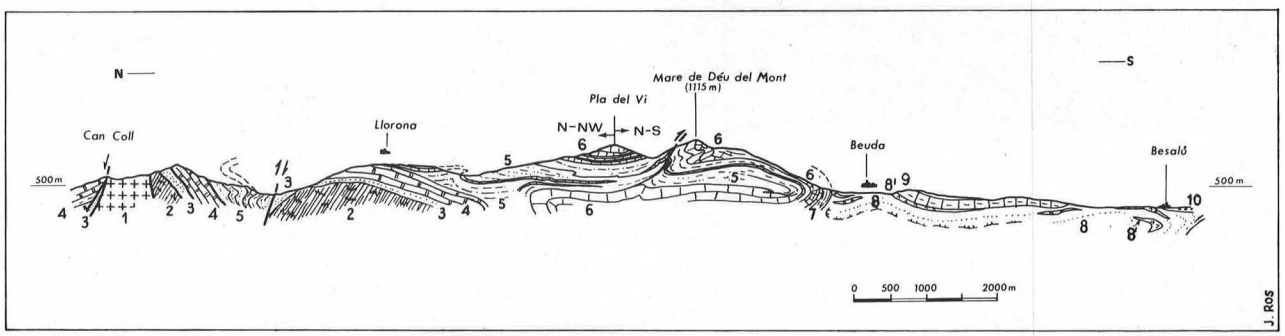

16 *(segons A. Estévez)*

Tall geològic de nord a sud per la part oriental del Pre-pirineu català, passant per Llorona (prop de Bassegoda), Beuda i Besalú. Observeu els plecs ajaguts del Terciari inferior, abocats cap al sud. Entre els nivells 4 i 5 hi ha una superfície de desenganxament i d'esllavissament d'uns estrats amb els altres que ha permès aquesta estructura de petits mantells correguts cap a migjorn. Llegenda 1: Granit, 2: Llicorelles o esquists metamòrfics de l'era primària, 3: Gresos i argiles roges del Garumnià, base dels terrenys terciaris que descansen en discordança sobre les llicorelles fortament replegades, 4, 5, 6, 7, 8 i 9 unitats del Terciari inferior, Paleocè i Eocè: calcàries, margues, gresos amb barres de calcàries, 8': Guixos de Beuda.

20

17 *(J. M. Sala)*

La vall d'Arinsal (Andorra) des de l'Alt de Coma Pedrosa (2946 m). Fons de vall en forma d'obi que fineix, aigües amunt, en un circ glacial (no visible a la fotografia). Al fons, la serralada fronterera amb el país de l'Arieja, arranada per la superfície d'erosió dels cims.

18 *(Josep Llaudó)*

La plana de la Cerdanya des d'Odelló. Al fons les crestes de la Tosa d'Alp (a l'esquerra) i de la serra del Cadí (a la dreta). El peu d'aquesta serralada correspon a una de les falles mestres que han causat l'enfonsament de la fossa del Vallespir-Cerdanya. La presència d'un forn solar acredita una forta insolació durant tot l'any.

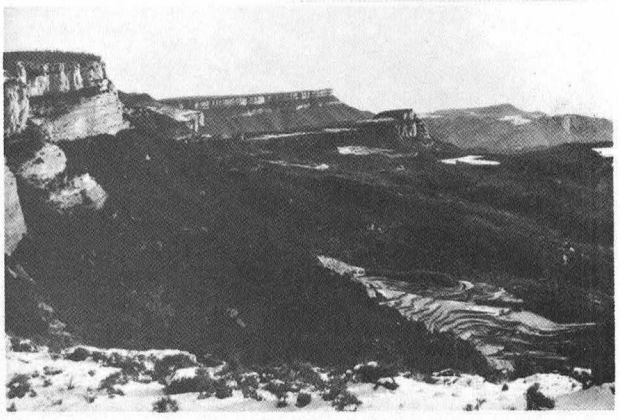

19 *(J. Nuet Badia)*

Les cingleres terciàres de L'Avenc i del Far dominen els relleus intrincats de les Guilleries. Els replans estructurals, bussant feblement cap al nord (a l'esquerra), estan desnivellats per algunes falles paral·leles a la fotografia, i estan formats per conglomerats i gresos rogencs i les calcàries blanques que les forces erosives han retallat en penya-segats impressionants.

profundes valls en forma de V. Retalls d'aquesta antiga superfície són encara observables, per exemple, entre el Puigmal i el Canigó, al Campmagre, Pla Guillem, Noucreus, etc. L'erosió remuntant encara no els ha esborrat ben bé. A altres indrets, solament és identificable unint els cims d'una o diverses carenes mitjançant una superfície ideal no rígidament plana sinó suaument bombada. Es el nivell dels cims, o «gipfelflur», dels autors alpins.

L'encaixament dels rius dins els materials essencialment esquistosos granítics del Pirineu axial, al llarg del temps, no s'ha realitzat d'una manera contínua donant lloc a vessants rígids i rectilinis; sinó que l'erosió ha actuat amb intensitat diferent segons les èpoques del Terciari superior. I ho ha fet d'acord amb aixecaments successius de la massa pirinenca, cada un dels quals ha donat lloc a un rejoveniment de l'energia del relleu i en conseqüència a un renovament de l'activitat erosiva. Per aquesta raó diversos epicicles o cicles d'erosió almenys més incomplets han afaiçonat els vessants i el perfil longitudinal de les valls constituint-hi una sèrie de replans, o espatlleres, fàcilment observables en arribar a certs nivells. Aquest és l'origen d'algunes comes.

Durant aquest final del Terciari, el Pirineu es va veure afectat per algunes fractures importants. A causa d'un sistema de falles orientat de NE a SU, es va enfonsar tot un compartiment del nostre Pirineu causant de la fossa de la Cerdanya i del Conflent. Per altra banda, entre el Ripollès i la Garrotxa, un sistema de falles, algunes d'elles de 1500 m de salt, orientat de NO a SE, ha creat l'anomenat Sistema Transversal Català, amb diversos blocs tabulars o basculats, com l'enfonsat d'Olot, o els elevats del Puigsacalm, de les serres de Finestres, i del Corb, o el Cabrerès.

Per aquest camp de falles, i ja en ple Quaternari, s'hi van injectar les laves que han donat lloc al volcanisme olotí. Més de quaranta boques s'hi han comptat, de les quals n'han sorgit diversos corrents basàltics escolant-se per les valls del Fluvià, del Sert o tancant la vall de Bas on es va crear un llac, avui

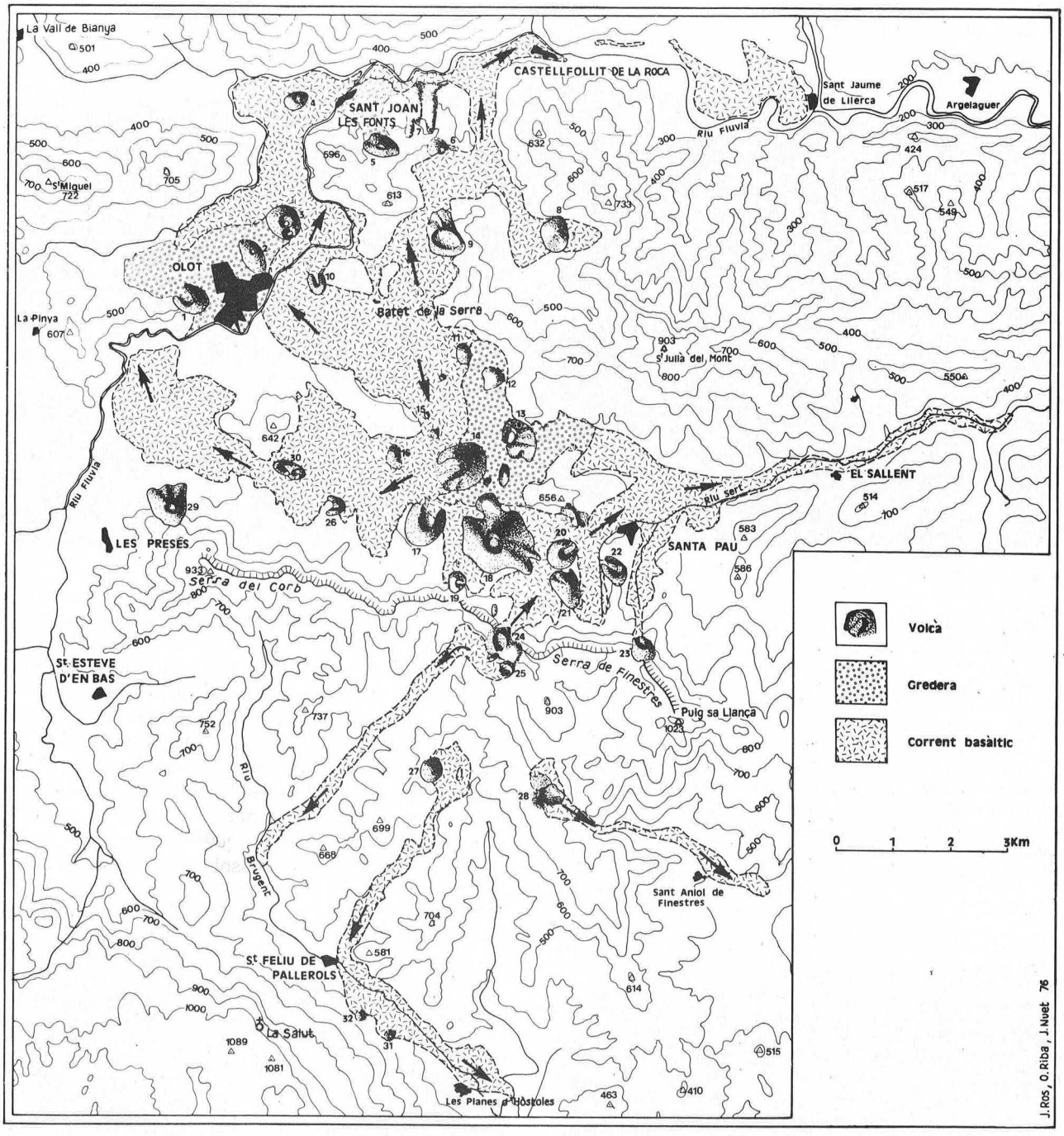

20 *(segons Oriol Riba)*

Mapa de la regió volcànica d'Olot. S'hi destaquen els cons volcànics, les grederes més importants i els corrents de lava basàltica que s'escolaren, vora avall (veure les fletxes), per les valls dels rius Fluvià, Brugent i Sert. Hi figuren numerats els volcans següents: 1: Volcà Montolivet; 2: V. Montsacopa; 3: V. La Garrinada; 4: Volcà o gredera de La Canya; 5: V d'Aiguanegra; 6: V. Claperols; 7: V. Rapassot; 8: V. de Puigdolors o de Puigboters; 9: V. de l'Estany; 10: V. Les Bissaroques; 11: V. de Pujalós; 12: V. de Puig de la Garsa; 13: V. de Puigsafont; 14: V. El Croscat; 15: V. de Puig Astrol. 16: V. de Ca de Bosc, 17: V. de Puig de la Costa o Roureda de l'Oli; 18: V. de Santa Margarida; 19: V. El Torrent; 20: V. de Roca Negra; 21: V. de Puig Subià; 22: V. de Can Simó; 23: V. de Sant Jordi o de Plaça Ribera; 24: V. de Font Pobra; 25: V. de Cija o de Can Tià; 26: V. de Puig Jordà; 27: V. Traiter; 28: V. de Puig Rodó; 29: V. El Racó; 30: V. de Puigcabriol; 31: V. de Puig Roig i 32: V. d'Artigues Roges.

22

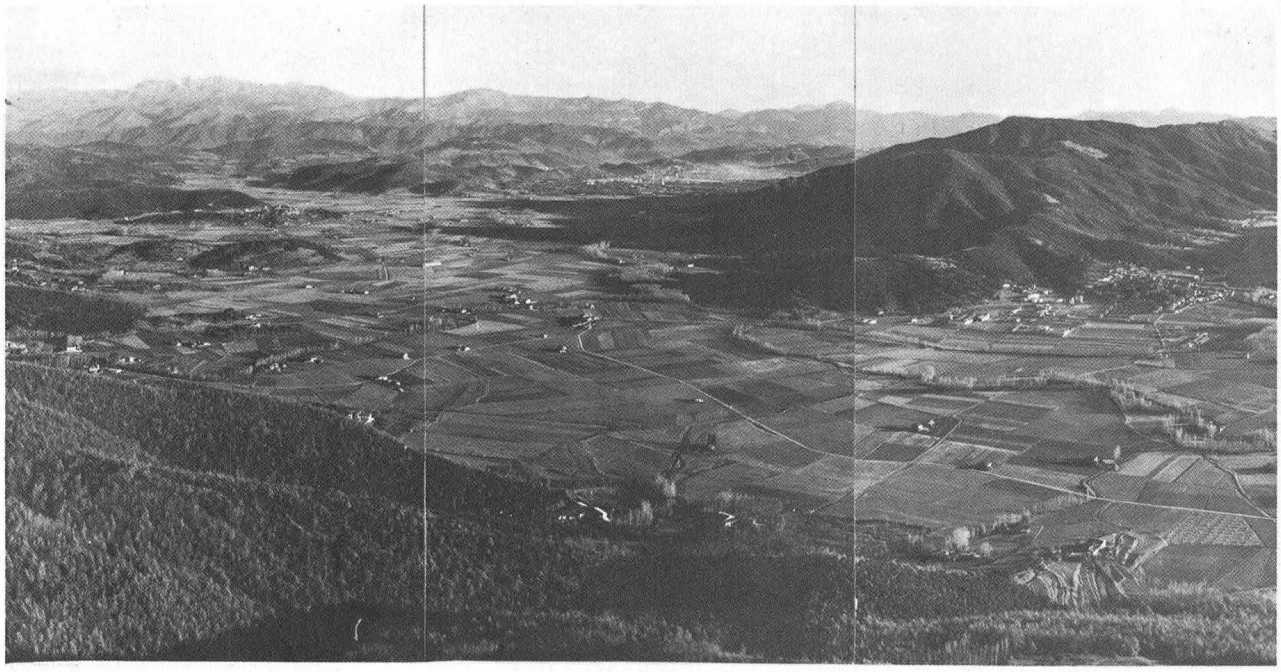

21 *(Josep Llaudó)*

Vista panoràmica des del Castell de Bas sobre la depressió olotina. A primer terme es poden veure els contraforts del Puigsacalm, al peu dels quals passa una important fractura que ha enfonsat el bloc de la Garrotxa respecte al del Ripollès. L'extensa plana de Bas, intensament cultivada, pertany molt probablement al rebliment d'un estany de l'època quaternària, causat per un corrent de lava que féu de resclosa natural del Fluvià, prop d'Olot. A la dreta de la panoràmica s'albiren les serres del Corb i de Finestres, i al mig la ciutat d'Olot, voltada pels turons volcànics. A l'horitzó s'hi endevina la silueta del Canigó, i muntanyes de la Mare de Déu del Mont. Bon aspecte dels Pre-pirineus terciaris i bastant plegats dins la Catalunya humida.

desaparegut sota els al·luvions. Una datació mitjançant mètodes radioactius ha donat per a un dels corrents de lava una edat de 110.000 anys, corresponent al penúltim període glacial del Quaternari. L'home del Paleolitic degué presenciar la formació d'aquests cons volcànics, de tipus estrombolià, constituïts per grans masses de greda o «lapilli», i coronats per cràters, alguns de perfectament rodons, com els de Santa Margarida i de Montsacopa.

Tornant al Pirineu Axial, aquest, en finalitzar l'Era Terciària, encara no havia assolit la fesomia que avui

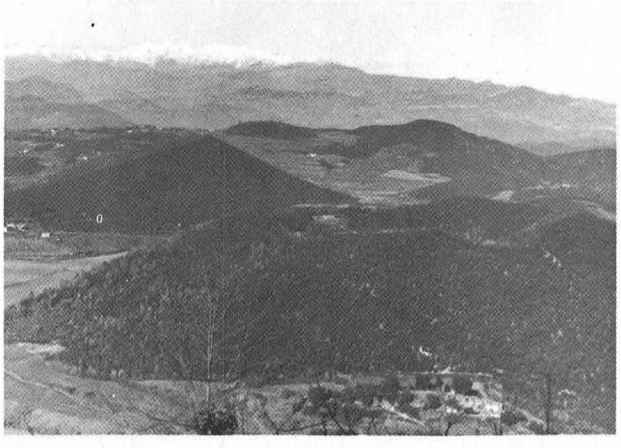

22 *(Anna Borbonet)*

Una vista del volcà de Santa Margarida, des de la serra del Corb o de Marbolenys. Darrera hi veiem el volcà del Croscat i al fons la silueta de les muntanyes de la capçalera de la vall de Llierca, presidida pel Canigó nevat.

23 *(Ed. Aedos)*

L'estany de les Bulloses, recrescut per una resclosa, és una bona reserva hidroelèctrica per a la plana del Rosselló. Estany de sobreexcavació glacial al peu del Carlit (alta Cerdanya). Remarqueu a darrer terme el replà glacial i les valls en forma d'obi i els cims arrodonits.

24 *(Josep Llaudó)*

Panorama des del peu del Besiberri Nord (3014 m), Doble Ressalt (Fals Besiberri o Besiberri del Mig, 3002 m), Besiberri Sud (3030 m) i Pic de Coma-lo-Forno (3032 m). Cresta aguda tallada en el granit del Pallars-Ribagorça, fragmentat i esquerdat per efecte de la gelada, formant les tarteres que davallen cap al circ glacial de la vall de Caldes de Boí.

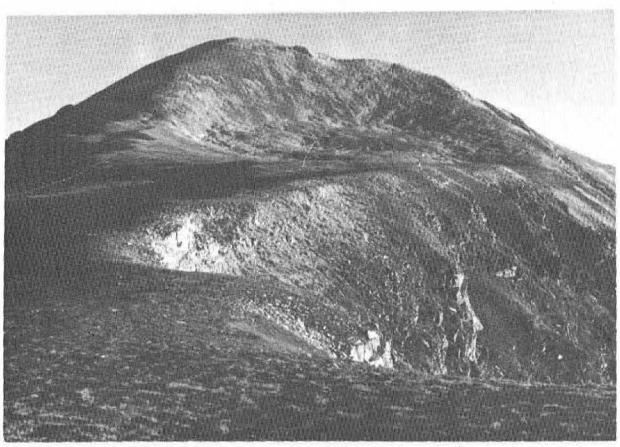

25 *(J. Nuet Badia)*

El pic de Bastiments o del Gegant (2874 m.) vist des del coll de la Marrana. Remarqueu com s'ha deixat sentir l'acció de les geleres quaternàries en formar un petit circ glacial que sembla excavat d'un cop de gúbia. A sota i a mà dreta del coll se n'inicia un altre de molt més desenvolupat i baix: el circ d'Ull de Ter. Tot sembla fer pensar que els vents de ponent escombraven la neu cap als vessants orientals on s'acumulaven per esdevenir les masses de gel, creadores dels circs glacials. El vessant de la coma de Freser no té circ glacial.

ens presenta. Li mancava el retoc imposat per l'activitat de les geleres quaternàries. La crisi climàtica de principi del Quaternari va crear-hi acumulacions de gel realment imponents que s'escolaren per totes les valls altes pirinenques. El nivell de les neus perpètues va descendir als 2200 o 2300 metres als vessants meridionals de la serralada, i a uns 1600 o 1800 als orientats cap al nord. Llengües de glaç de 500 metres o més de gruixària davallaven lentament fins als 700 o 1200 metres abandonant-hi el materials detrítics que transportaven en forma d'arcs morrènics terminals. Quatre períodes freds, interromputs per tres de força més calorosos (els interglacials) sembla que tingueren lloc al Pirineu, encara que no tots els qui ho han estudiat hi estan d'acord.

L'acció de les geleres damunt el relleu és ben coneguda. Per una banda el glaç erosiona i desgasta i grata la roca damunt la qual descansa: per altra, transporta i diposita en forma de morrenes els sediments clàstics arrencats més amunt. Però, el poder erosiu de la gelera depèn de la gruixària i del pes de gel que gravita damunt la roca. Per aquesta raó l'erosió serà més forta allí on hi hagi acumulació de glaços, com passa a les capçaleres de les valls, on es buiden depressions semicirculars en forma de circs, o allí on conflueixen dues o més llengües de gel. Això dugué a la creació de sobre-excavacions en roca dura, separades per llindars rocosos (graus). En desaparèixer la gelera, aquestes cubetes de sobre-excavació esdevingueren els estanys tan coneguts pels excursionistes d'alta muntanya. Gairebé tots se situen entre els 2000 i els 2500 metres d'altitud, i una gran part dels que s'han conservat fins ara han estat excavats en el granit. La conservació de les altres cubetes o estanys formats damunt altres roques, especialment els es-

24

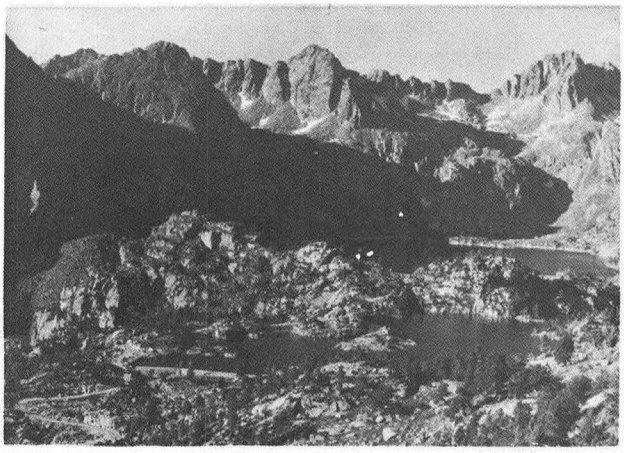

26 *(J. Nuet Badia)*

El circ de Peguera, a la vall d'Espot (Pallars Sobirà) és un bon exemple de relleu format per les geleres quaternàries sobre roca granítica, la qual és molt adient per a conservar-hi les cubetes de sobreexcavació glacial, i que ara s'han transformat en rosaris d'estanys. A primer terme es pot veure l'estany Tort de Peguera, i més enllà l'estany Negre, separats per un llindar rocós. Al fons a la dreta s'hi retalla el Pic de Mainera (2906 m).

27 *(Josep Llaudó)*

La vall de Salenques (Ribagorça) vista des del coll del mateix nom (2891 m) és un bon exemple d'una vall excavada per les geleres quaternàries en forma d'obi (o en U) i en roca granítica. A l'esquerra el Pic de Feixant, i al fons el massís, també granític de Besiberri. Observeu com els cims que tanquen l'horitzó estan englobats en la superfície dels cims.

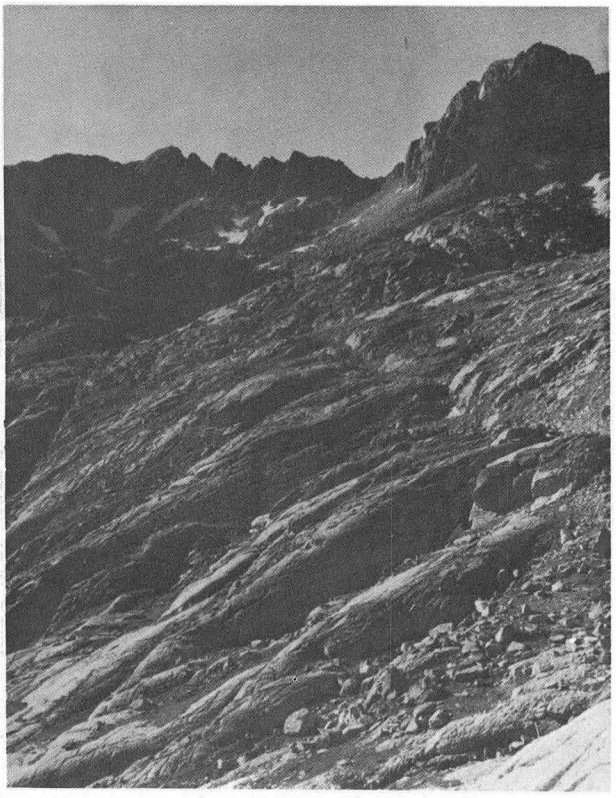

28 *(J. Nuet Badia)*

Al vessant Sud del Pic de Mainera (2906 m) el granit apareix allisat i brunyit pel pas de les geleres.

quists o llicorelles ha estat més difícil en quedar colgats pels al·luvions fàcilment transportats. Altres vegades els estanys han estat creats dins els arcs morrènics que han actuat de resclosa natural.

Els circs glacials situats a les capçaleres de les valls, tenen unes parets gairebé verticals que en dominen els fons aplanats. L'acció del gel tendeix a fer recular aquesta paret de manera que la d'un circ pot arribar a esdevenir adjacent a la d'un o més circs veïns. Així és com es formen les crestes i cims piramidals dalt de la part més enlairada del nostre Pirineu. Vegeu-ne bons exemples als cims de la Maladeta, dels circs d'Engolasters o del massís de l'Alt Pallars, tots molt ben conservats a causa de la roca granítica; en canvi, en el massís del Puigmal, essencialment esquistós i, per descomptat, més baix i mal alimentat per la neu, el relleu glacial hi és incipient i relativament mal conservat.

Heus ací el darrer retoc erosiu que ha sofert el Pirineu i li ha donat una fesomia totalment alpina. Les valls glacials adquireixen la forma en U o de bressol a causa de l'acció del gel sobre tot el fons de la vall. Les petites valls adjacents, a causa de la força erosiva més petita, quedaren penjades damunt la principal, són les comes tan conegudes dins la toponímia pirinenca. El pas del gel per damunt del rocam dur, deixa la seva superfície com si fos brunyida amb petites incisions que indiquen el sentit d'escolament del gel.

Les llengües principa's de les glaceres quaternàries foren les que descendien per les valls del Cinca, de l'Éssera i de les Nogueres Pallaresa i Ribagorçana i valls adjacents principals, Vallferrera i Cardós, Valira i Segre. Les morrenes terminals de Puigcerdà són les més remarcables.

Al Pirineu Català, de geleres actuals, solament n'hi ha als vessants ombrívols de la Maladeta, i queden penjats sense arribar a constituir veritables llengües glacials.

LA DEPRESSIÓ CENTRAL CATALANA

Tradicionalment, l'espai relativament pla i cobert de terrenys terciaris poc deformats, comprès entre la Serralada Costera i els Pirineus, ha rebut el nom de «Depressió Central» per part dels geògrafs catalans. Són les terres topogràficament més deprimides que travessa el Llobregat des de Berga fins al Cairat, al peu de Montserrat; o les del Segre i Ebre, entre Oliana i el congost de Vinebre. Però mirant-les des del punt de vista geològic, es tracta de la part oriental de la «Depressió Terciària de l'Ebre». Aquest terme, referit a Catalunya, és molt discutit pels geògrafs, ja que una gran part de la depressió és drenada pel riu Llobregat, així com també pels rius Francolí, Ter i d'altres; rius que no vessen pas les aigües a l'Ebre. Per aquesta raó mantenim el nom que hem esmentat en primer lloc.

La qüestió dels límits que podem assenyalar a la Depressió Central Catalana, és també un xic delicada. En realitat el problema que ara plantegem es pot fer extensiu a totes les altres unitats geomorfològiques definides anteriorment. En efecte, la Depressió Central fou reomplerta pels terrenys terciaris de la Depressió de l'Ebre; però els límits naturals del Terciari inferior no corresponen, ni de lluny, amb els que podem conferir a aquesta depressió. Cal tenir compte dels factors estructurals que interfereixen amb els pròpiament estratigràfics. Així tenim, doncs, que tota la part nord del territori primitiu ocupat pel Terciari inferior —o Paleogè—va ser incorporada a l'edifici dels Pre-pirineus i, per consegüent, no pot ser considerada pertanyent a la Depressió Central ni per l'estructura de plegament i fractura que han adquirit els sediments terciaris, ni per l'energia del relleu que avui presenta. El passatge d'una unitat a l'altra queda ben palès pujant pel Ter, amunt de Manlleu. Fins aquest indret, les capes gris-blavenques de l'Eocè resten pràcticament horitzontals, el primer plec que les afecta, l'anticlinal de Bellmunt—Joanetes, ja ens assenyala que entrem al Pre-pirineu. D'acord amb aquests criteris, una mica complexos, la Depressió Central comprèn tots els terrenys pertanyents a l'Eocè superior i a l'Oligocè sedimentàts en condicions fluvials subaèries i lacustres, de colors rogencs, o bruns-groguencs, afegint-hi les margues gris-bravenques d'origen marí que formen el substrat de la Plana de Vic, de l'àrea de Manresa i de la Conca d'Òdena.

Si esguardem la depressió terciària des del punt de vista estratigràfic, tenim que, cap a mitjans de l'Eocè, els moviments orogènics pirinencs comencen a fer sorgir de la mar la Serralada Costera i sobretot els Pirineus, els quals tot d'una comencen a ésser encetats per l'erosió i en forneixen els primers materials conglomeràtics que es dipositaren al peu dels nous relleus limítrofs de la depressió. Així és com es formaren les masses de conglomerats de Montserrat i de Sant Llorenç del Munt. Cap al Centre de la conca, encara marina, es dipositaren les margues gris-blavenques d'Igualada, de Vic i d'Oliana. Però un cop closa la comunicació amb el mar obert, les aigües residuals i confinades, per evaporació donaren lloc

TAULA DE LES UNITATS CRONOSTRATIGRÀFIQUES

Era	Període	Època	Edat Absoluta (milions d'anys)	
QUATERNÀRIA		Holocè	0,01	
		Pleistocè	1,8	
TERCIÀRIA (Cenozoic)	Neogè	Pliocè	5,3	
		Miocè	23	Plegaments alpins
	Paleogè	Oligocè	37	
		Eocè	55	
		Paleocè	65	
SECUNDÀRIA (Mesozoic)	Cretaci		140	
	Juràssic		200	
	Triàsic		240	
	Permià		280	Plegaments hercinians
	Carbonífer		345	
PRIMÀRIA (Paleozoic)	Devonià		395	
	Silurià		440	
	Ordovicià		500	
	Cambrià		570	
PRE-CAMBRIÀ				

j.nuet badia 76

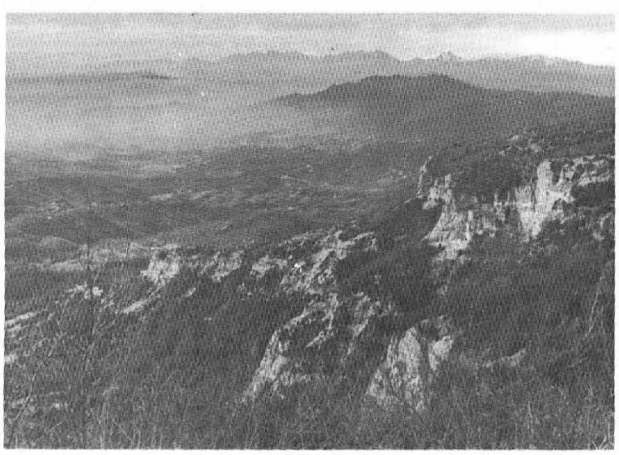

29 (J. Nuet Badia)

L'extrem nord de la plana de Vic, vist dels relleus tabulars del santuari de Cabrera (1280 m). Fins aquest indret les capes gris-blavenques de l'Eocè resten pràcticament horitzontals; el primer plec que les afecta, l'anticlinal de Bellmunt (1246 m), que es destaca al centre de la foto, el qual arriba fins a Joanetes, ja ens assenyala que entrem al Pre-pirineu. Al fons veiem altres muntanyes prepirinenques: rasos de Peguera, Ensina, Pedraforca i Cadí.

26

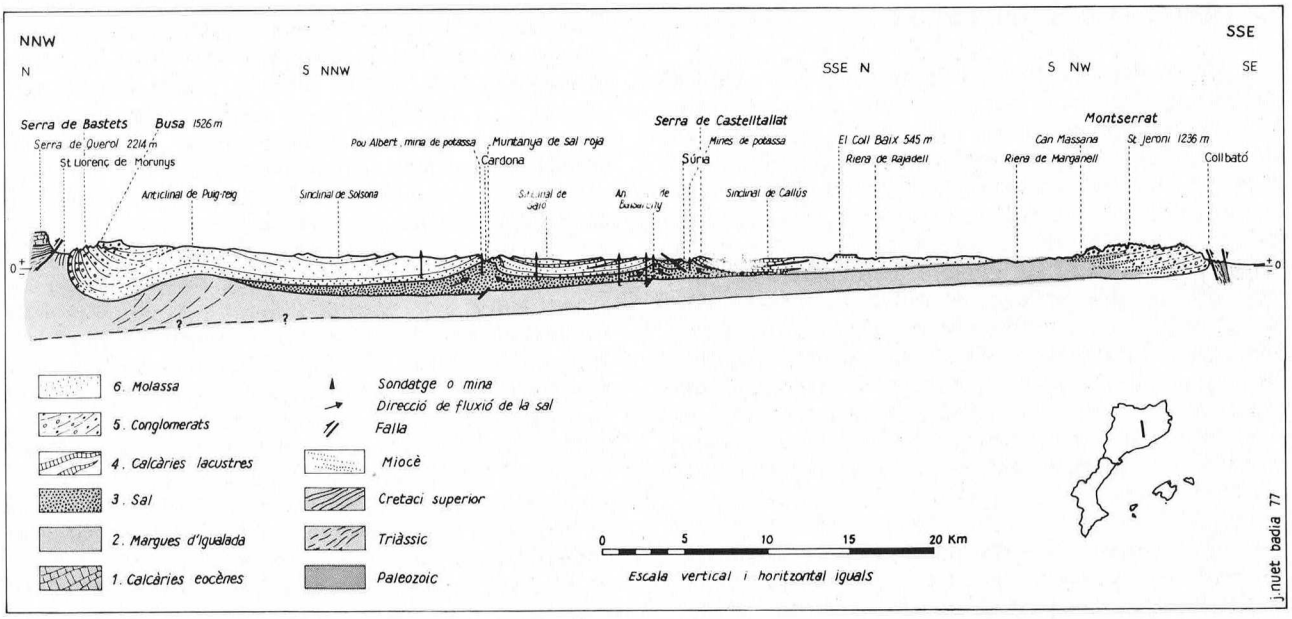

30

(segons Oriol Riba)

Tall geològic esquemàtic a través de la Depressió Central Catalana, del Montserrat a la serra de Busa i Sant Llorenç de Morunys. Explicació: Pal.: Paleozoic, llicorelles que afloren al Bruc de Dalt i Olesa. T.: Trias mitjà 9 i Superior. Cs.: Cretàcic superior de la Serra de Querol. 1: Argiles i gresos «garumnians» i les calcàries marines de la Serra de Querol, del Paleocè i Eocè. 2: Margues blaves d'Igualada, marines i fossiliferes, de l'Eocè superior. 3: Formació salina de Cardona, de l'Eocè superior. 4: Calcàries lacustres i argiles rogenques. 5: Conglomerats. 6: Gresos i margues ocres i roges de sedimentació fluvial. Cal remarcar com el substrat de la Depressió central ha romàs indeformat, lleugerament inclinat cap als Pirineus. La geometria és força ben coneguda mercès als sondatges d'investigació petrolífera, de potasses i als reflectors obtinguts mitjançant la prospecció sísmica. Els conglomerats de Montserrat, suaument inclinats cap al NW, que passen per mitjà d'un sistema de tascons a les margues marines d'Igualada, constituïren un gran con de dejecció fluvial establert arran de la mar eocena; com es pot veure són més antics que els conglomerats pirinencs de les serres de Bastets i de Busa. Els materials continentals que rebleixen la Depressió, d'origen fluvial, han estat deformats a la part central per efecte de la fluxió de les sals infrajacents (les fletxes n'indiquen el sentit) que han donat lloc a les intumescències anticlinals de Cardona i de Súria, que, localment, atenyen més de 2000 m de gruixària. La Serra de Querol constitueix el front del mantell de corriment del Pirineu Català; és una massa allòctona; empesa cap al sud, que jeia per sota les margues d'Igualada. Remarqueu la doble falla que separa la Depressió Central amb el Miocè de la Depressió Pre-litoral.

al dipòsit de les masses enormes de sals gemma i potàssiques (el volum de les quals es pot mesurar en quilòmetres cúbics!) que cobriren el centre de la conca (dins el perímetre: Oliana, Puig-reig, Collsuspina, Calders, Callús, Calaf, Vilanova de l'Aguda, Oliana) i que avui són activament explotades a Cardona, Súria, Balsareny i Sallent. Més cap a l'oest de la zona indicada s'hi dipositaren grans masses de

31 ▶

Llegenda: 1 — Eixos de plegament anticlinal. 2 — Eixos de plegament sinclinal. 3 — Fronts d'encavalcament o falles inverses. 4 — Cingles, vessants molt abruptes, o «cuestas» morfològiques. 5 — Gorges o valls molt encaixades. 6 — Conglomerats: 6a conglomerats massissos, o dominant i 6b idem. dispersos, que formen l'aurèola detrítica a les vores de la depressió. Formen els relleus montserratins del Montsant, la Llena, el Montserrat, Sant Llorenç del Munt, serra d'Odén, de Bastets i Busa, de la Quar, de Capolat, etc. 7 — Els conglomerats marginals passen lateralment cap al centre de la conca a gresos i argiles margosos d'origen fluvial que alternen en bancs de pocs decímetres a uns 5 m o més de colors rogenques a ocres i grisos. Els gresos per ser més resistents solen formar els relleus sobresortints i els vessants més rostos. 8 — Valls anticlinals obertes dins els guixos de l'Oligocè inferior. 9 — Zones del Terciari on hi ha bancs de calcàries lacustres intercalats de manera que fan ressalt morfològic i relleus estructurals, a les àrees plegades, o tabulars molt suaument inclinats cap al centre de la conca, a les comarques de l'Urgell, les Garrigues, la Segarra, Baix Cinca, part nord de la Ribera d'Ebre i la part sud del Segrià. 10 — Fons de vall alluvials, amb llur sistema de terrasses, planes alluvials i planells de peu-de-mont o glacis encatifats de graves i reblum d'origen pirinenc. 11 — Depressions perifèriques buidades dins els materials tendres terciaris, que formen les conques de Barberà, de l'Anoia, i de Bages, la Plana de Vic i les valls de Gandesa, a la Terra Alta i d'Oliana. L'extrem oriental de la Depresió Central no té pas un límit definit, els materials terciaris continuen més enllà del Ter; però els relleus s'aixequen considerablement i, de fet, s'entra al Pre-pirineu, en el sector fallat, anomenat també Sistema Transversal.

31 *Esquema geomorfològic de la Depressió Central Catalana.*

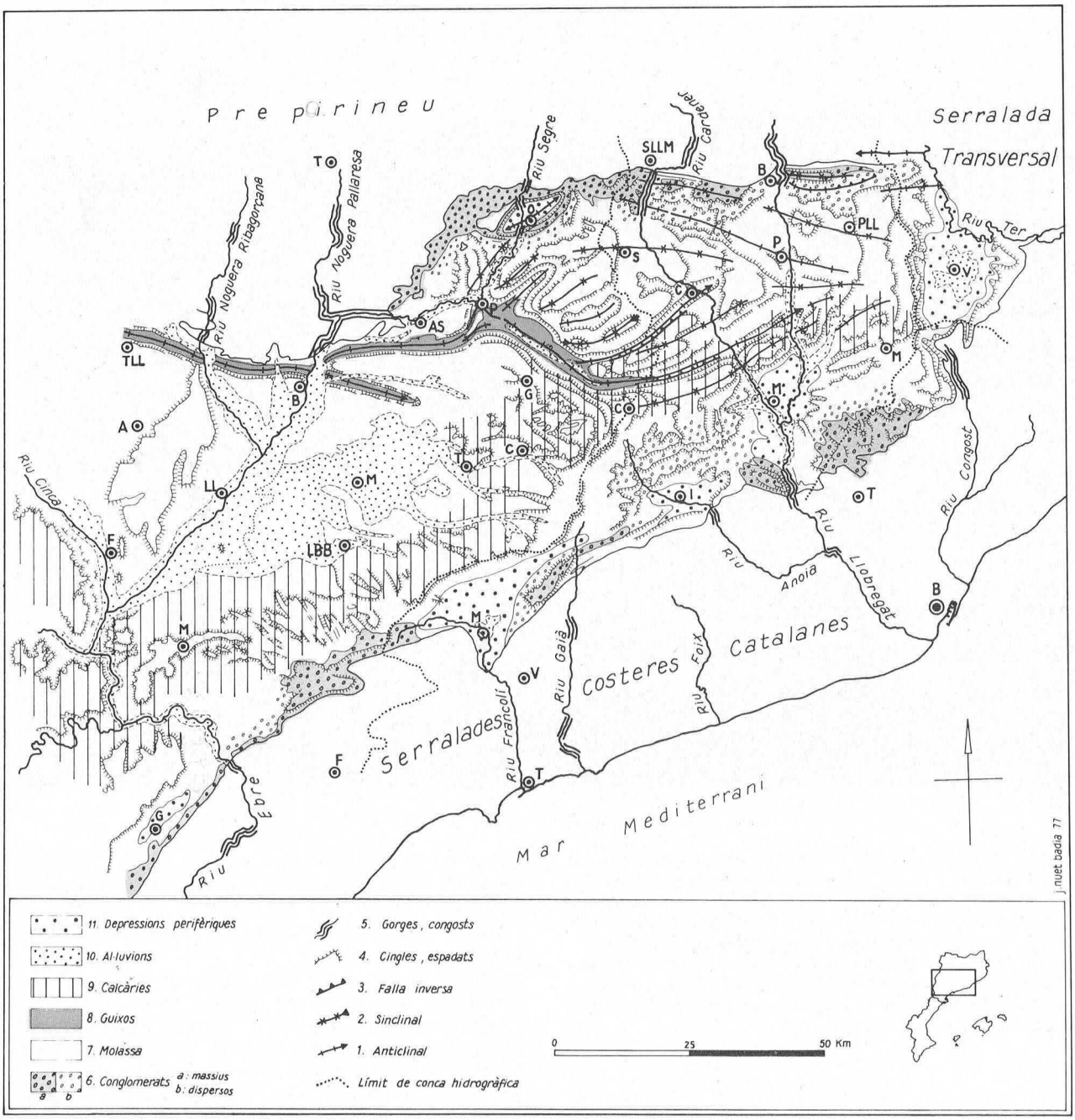

(segons Oriol Riba)

guixos que afloren en el nucli erosionat dels anticlinals de Sanaüja i Ponts, així com en els de Balaguer-Tamarit-Almenara.

Al damunt d'aquestes evaporites, i ja a partir del trànsit de l'Eocè a l'Oligocè, s'hi superposaren gruixos molt importants (fins a 2,5 Km) de materials que es sedimentaren en un règim d'aigües continentals fluvials. Afluïen a aquesta depressió uns rius que provenien dels Pirineus i d'altres que drenaven el Massís Català, i que s'escorrien, referint-nos a aquests darrers, en sentit invers als d'avui, és a dir, de sud-est. Aquests materials oligocens pogueren reblir la Depressió Central gràcies a la forta **subsidència**, o descens del fons de la conca, la qual produïa una «crida» de sediments d'una procedència doble: dels Pirineus i del Massís Català, els quals concomitantment s'anaven aixecant com a conseqüència de les fases orogèniques. El resultat en foren les formacions detrítiques, gresos i argiles en capes alternants que reben el nom de **molassa**, típiques dels avantpaïsos d'orogènesi alpídica. Marginalment, els gresos passen a materials més grollers i formen els

28

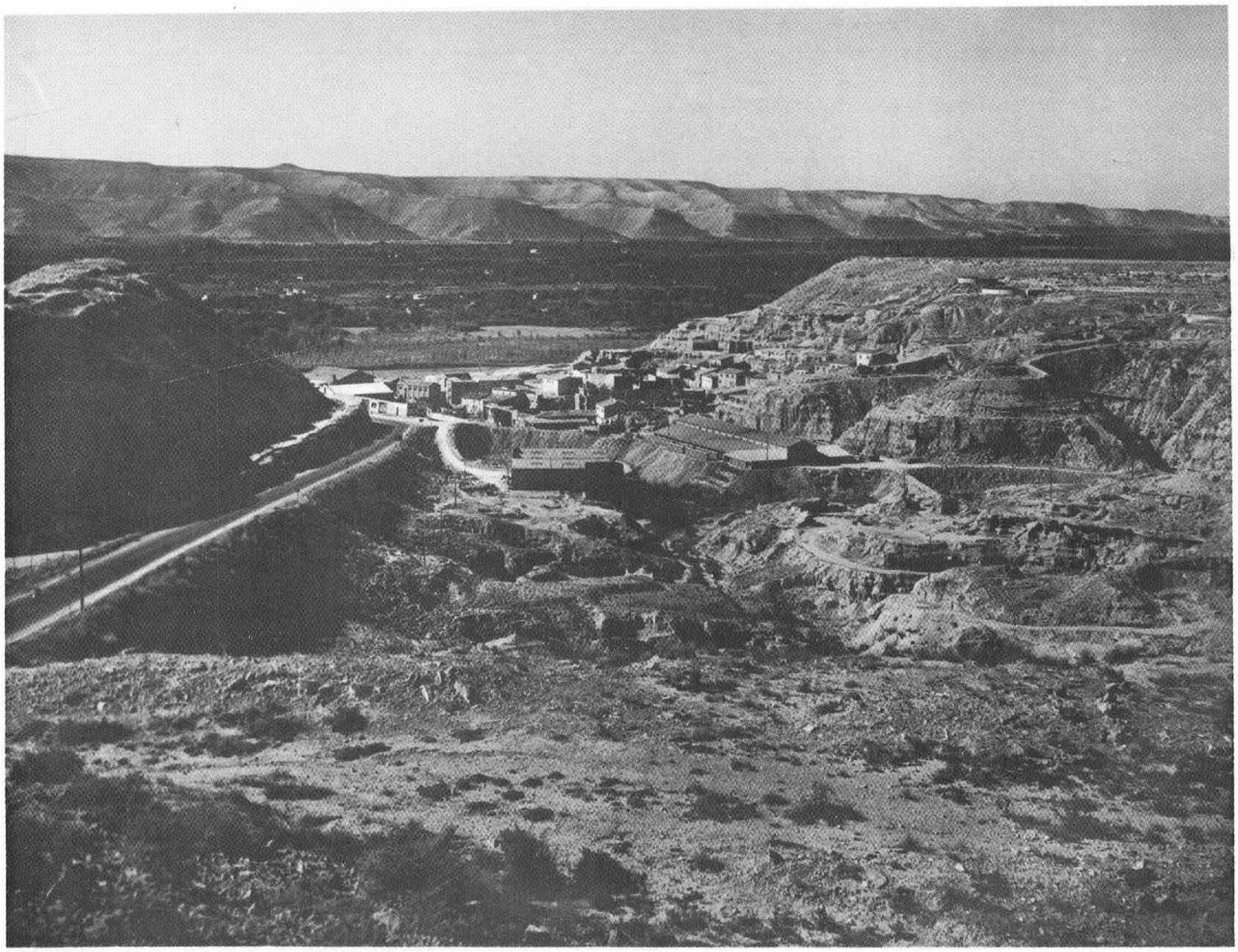

32 *(Ed. Aedos)*

La Vall del Cinca a Fraga, recoberta pels alluvions actuals i les terrasses baixes, és ampla i ocupada pels regadius, cosa que contrasta fortament amb l'aridesa dels materials de l'Oligocè que veiem a primer terme. Els gresos i les argiles roges són explotades a les bòbiles d'aquest barri extrem de Fraga. A l'altra banda, tancant l'horitzó, hi destaca la plataforma estructural calcària dels Monegres, d'edat miocena. El replà a mig vessant correspon a la terrassa alta del Cinca.

enormes cons de dejecció de tipus montserratí que flanquegen totes les vores de la conca, tant pel costat del Pre-pirineu com de la Serra Pre-litoral. Són els conglomerats de Sant Llorenç del Munt, de Montserrat, del Montsant, de les serres de Bastets i de Busa, de la Quar, etc. Cal remarcar que la molassa es distingeix d'antuvi pel seu colorament viu: la molassa de la banda de migjorn és fortament roja; la pirinenca, a l'altra banda, és de colors ocres i bruns, i a voltes, un xic roja també. A la part central de la conca, o lleugerament desplaçada cap al sud-est, hi ha una banda ampla de calcàries lacustres, associades a voltes amb lignits (els lignits de Calaf, d'Almatret i de Mequinensa) alternant amb capes d'argila, que s'estén des de Moià fins a Mequinensa i les costes de Fraga, tot passant per Sallent, Súria, Calaf, la Panadella, Tàrrega, Cervera, les Borges i Maials. Cap a la part central i més occidental de la depressió, hi dominen les argiles margoses, lleugerament detrítiques.

Estructuralment, aquests materials terciaris han restat poc deformats per tota la banda meridional i occidental de la depressió (concretament, al sud d'una línia que passaria per Vic, Calders, Manresa, Calaf, Ivorra, Cabanabona, Agramunt, Balaguer, Tamarit). Al nord, en canvi, s'hi ha desenvolupat un conjunt de plecs de gran radi de corbatura com a efecte de les darreres empentes orogèniques pirinenques i afavorit per l'extraordinària mobilitat de les sals que hi ha sota la molassa. Cal així assenyalar els plecs anticlinals de les línies de Barbastre, Balaguer, Almenara, de Ponts, Sanaüja, el de Sant Llorenç de Montgai, Oliola; i el de Puig-reig, tots ells orientats d'est a oest o de WNW-ESE. Es sorprenent de constatar que hi ha un altre sistema de plecs, de direcció NE-SW, encreuat amb el que acabem de citar. Es tracta dels anticlinals de Vilanova de l'Aguda, de Cardona, de Súria i de Santa Maria d'Oló. A gairebé tots, els situats més a ponent, els guixos afloren en els nuclis dels anticlinals buidats per l'erosió. I com a

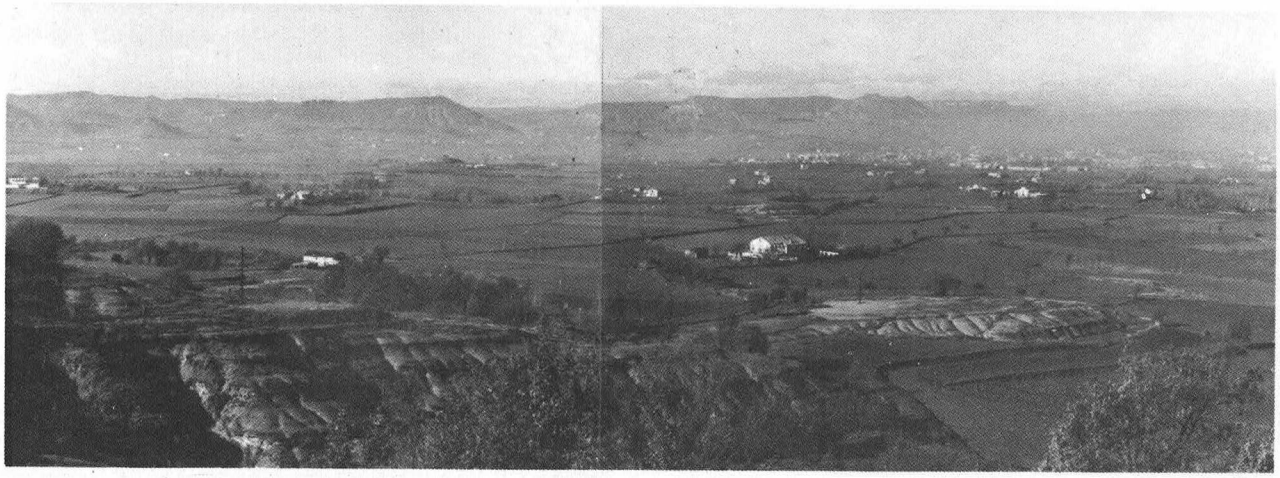

33 *(J. Nuet Badia)*

Paisatge de la Plana de Vic, prop de Malla. Del fons al·luvial de la plana hi destaquen petits relleus margosos, de margues blavenques marines de l'Eocè i horitzontals, com podem veure a primer terme. Dominant la plana s'enlairen els relleus tabulars del Gurb i de Sant Bartomeu, coronats per roques més dures a l'erosió.

cas excepcional a Cardona, hi emergeixen les sals potàssiques, bigarrades, que vistes de baix estant fan la impressió d'ésser una muntanya —la mal anomenada «muntanya de Sal Roja»— quan en realitat és una profunda clotada oberta per la Riera Salada crivellada per nombroses bòfies de dissolució.

Cadascun dels tipus rocosos que hem vist més amunt: les calcàries i els guixos, les molasses i els conglomerats, les argiles de centre de conca i els recobriments quaternaris de graves mal travades, constitueixen un dels elements fonamentals i condicionants dels paisatges. Així mateix l'alternança de roques dures i blanes a l'erosió fa que l'acció destructiva de les aigües posi en relleu sobresortint les roques dures com ho són les calcàries, els gresos i els conglomerats, mentre que les argiles i margues formen relleus plans o còncaus, poc inclinats en general.

La zona poc deformada de la Depressió Central presenta el conjunt de les capes feblement inclinades cap a l'eix de la conca, que passaria per Lleida, Tàrrega i Calaf, i com que els estrats van essent més moderns com més a ponent es troben, fa que el conjunt de capes blanes i resistents formi una sèrie d'arcs paral·lels, com un amfiteatre. Les capes dures, desguarnides per l'erosió de les més tendres que les recobrien, esdevenen relleus tabulars, o extensos planells de pendent feble cap al Segrià; mentre que, pel costat oposat al del bussament, la capa dura es resol formant un abrupte de retrocés erosiu, a manera de graó. Així, el perfil topogràfic que en resulta, és netament dissimètric, i aquest element del relleu es pot anar repetint d'una manera indefinida d'acord amb l'alternança de capes resistents i tendres, donant lloc a un tipus de relleu que els geomorfòlegs anomenen costa. És molt instructiu el trajecte de la carretera d'Igualada a Tàrrega. Tot al llarg de l'itinerari es va pujant en sentit estratigràfic, i es van travessant successivament els abruptes calcaris de la Panadella, de Cervera, de la Curullada i de Tàrrega, que són els més destacats.

Al centre de la conca (part de les comarques del Segrià, de les Garrigues, de l'Urgell i de la Noguera) els terrenys són predominatment argilencs i gairebé horitzontals i foren recoberts per mantells de graves al·luvials pertanyents a diverses terrasses del Segre i afluents. Entre el Segre i el Cinca, i a la part més elevada de l'interfluvi, hi ha molt ben desenvolupada una terrassa de peu-de-mont que forma un planell que descendeix suaument cap al sud.

Les conques perifèriques de Barberà, d'Òdena i la Plana de Vic són relleus enclotats excavats per

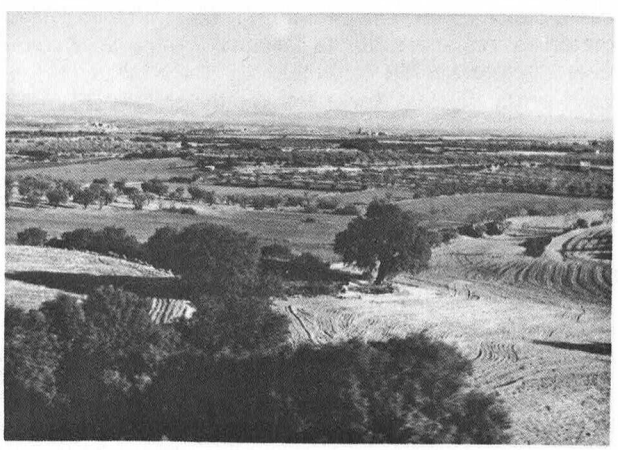

34 *(J. Nuet Badia)*

Paisatge de la depressió central catalana, prop de Cervera (baixa Segarra). Els terrenys oligocènics, gairebé horitzontals, formen aquí relleus estructurals tabulars poc visibles en aquesta fotografia, els quals subratllen l'extensa planura drenada pel Segre i els seus afluents. Els fons de les àmplies valls solen estar ocupats per recobriments de terrenys recents quaternaris.

30

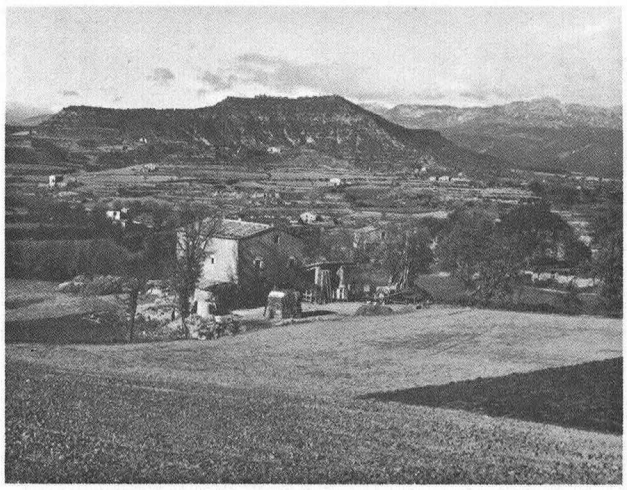

35 *(Ed. Aedos)*

Paisatge del Solsonès, camí de Lladurs, amb el turó de Sant Bartomeu (876 m) a primer terme. Les capes argiloses són ocupades pels conreus de secà, amb una pagesia força dispersa. Les capes gairebé horitzontals de gresos, més dures, formen relleus estructurals recoberts pel boscatge. Al fons hi destaquen els cims nevats de la Serra d'Odén (Querol, 2214 m) i de Port del Comte. Al peu d'aquest front abrupte hi corre la falla mestra que limita el Pre-pirineu amb la Depressió Central.

rius mediterranis, no tributaris de l'Ebre —com són el Francolí, l'Anoia i el Ter-Gurri— els qual han fet retrocedir la capçalera i partió d'aigües més enllà de la Serralada Pre-litoral, en detriment de la conca del Segre o del Llobregat. Cadascuna es caracteritza per l'amplitud de la vall, buidada en materials margosos i tendres, sovint aixaragallats, el drenatge de la qual es concentra en un sol tronc fluvial que s'ha obert camí, penosament, per un engorjat tallat a través dels materials resistents de la Cadena Pre-litoral. Recordem els estrets de la Riba i de Capellades, o les valls profundes del Ter a les Guilleries.

La zona plegada de la Depressió Central és essencialment molàssica, i presenta també relleus diferencials, segons el grau de resistència de la roca, molt remarcables. Les capes més resistents, de gresos i conglomerat, formen relleus sobresortints i cornises, a voltes encinglerades, o lloms de capes molt aixecades que ressalten per la seva duresa. Es tracta ací de les característiques d'un relleu estructural imposat pel plegament de la molassa. Molts dels anticlinals tenen el nucli esventrat per l'erosió, com és el cas ja esmentat de Cardona, i d'altres molt remarcables com són els de Vilanova de l'Aguda i de Sanaüja, l'eix dels quals és recorregut longitudinalment per un curs fluvial. Els sinclinals, en canvi, solen constituir planells enlairats, en forma de con, o gairebé plans, com són els que podem veure a la serra de Busa, o els de Solsona i de Prat de Lluçanès. Es tracta, per consegüent, d'un relleu invertit, no totalment desenvolupat.

Com fou dit anteriorment en parlar dels rius pirineus, els troncs principals de la xarxa fluvial no s'adapten a les línies estructurals, sinó que, com és el cas del Llobregat, segueixen un trajecte quasi rectilini, de nord a sud, tot retallant els plecs suaus que troba pel camí descendent. L'origen d'aquest encaixament pot ésser atribuït, en part, a una sobreimposició en territori recobert en discordança pel Terciari poc o gens deformat (com és el cas de Camarasa); en part també, en el centre de la Depressió, més aviat diríem que és atribuïble a un fenomen d'antecedència.

36 *(J. Nuet Badia)*

Vista de Cardona, cap al nord. Les terrasses del Cardener, ben conreades, contrasten amb els relleus estructurals coberts per la pineda. Retallant l'horitzó, s'endevinen els primers contraforts dels Pre-pirineus.

LA SERRALADA COSTERA CATALANA

Passem ara a una altra gran unitat morfològica ben nostra. Ens referim al conjunt muntanyós paral·lel a la costa mediterrània que s'estén des de la desembocadura del Ter fins a la plana de Castelló, i mesura uns 330 quilòmetres de llargària. Es tracta de la unitat del nostre relleu que ha estat individualitzada més tardanament i, potser també, la que ha rebut denominacions més variades: «Serralada Costera Catalana» o «Cadenes Costeres Catalanes»; «Sistema Mediterrani»; «Sistema Català»; «Catalànids»; tot deixant de banda les denominacions en llengües forasteres, o d'altres que no han tingut gens d'acceptació, com la de «Sistema Transversal Ibero-Pirinenc». I això és degut en part a l'heterogeneïtat del sistema i al fet de la poca netedat dels límits que li podem assenyalar.

Pel que fa als límits, ja hem exposat el problema al capítol anterior. Cap al nord, la presència del primer plegament, d'eix est-oest ja ens indica l'entrada al Pre-pirineu. De manera que, seguint aquest criteri, el límit pot passar per Manlleu-Rocacorba fins a la desembocadura del Ter. Cap al sud el límit que proposem és més discutible. Hi ha qui el posa al baix Ebre; però aquest riu no trenca ni limita cap unitat

37 *Talls geològics esquemàtics de la part central de les Serralades Costeres Catalanes,*

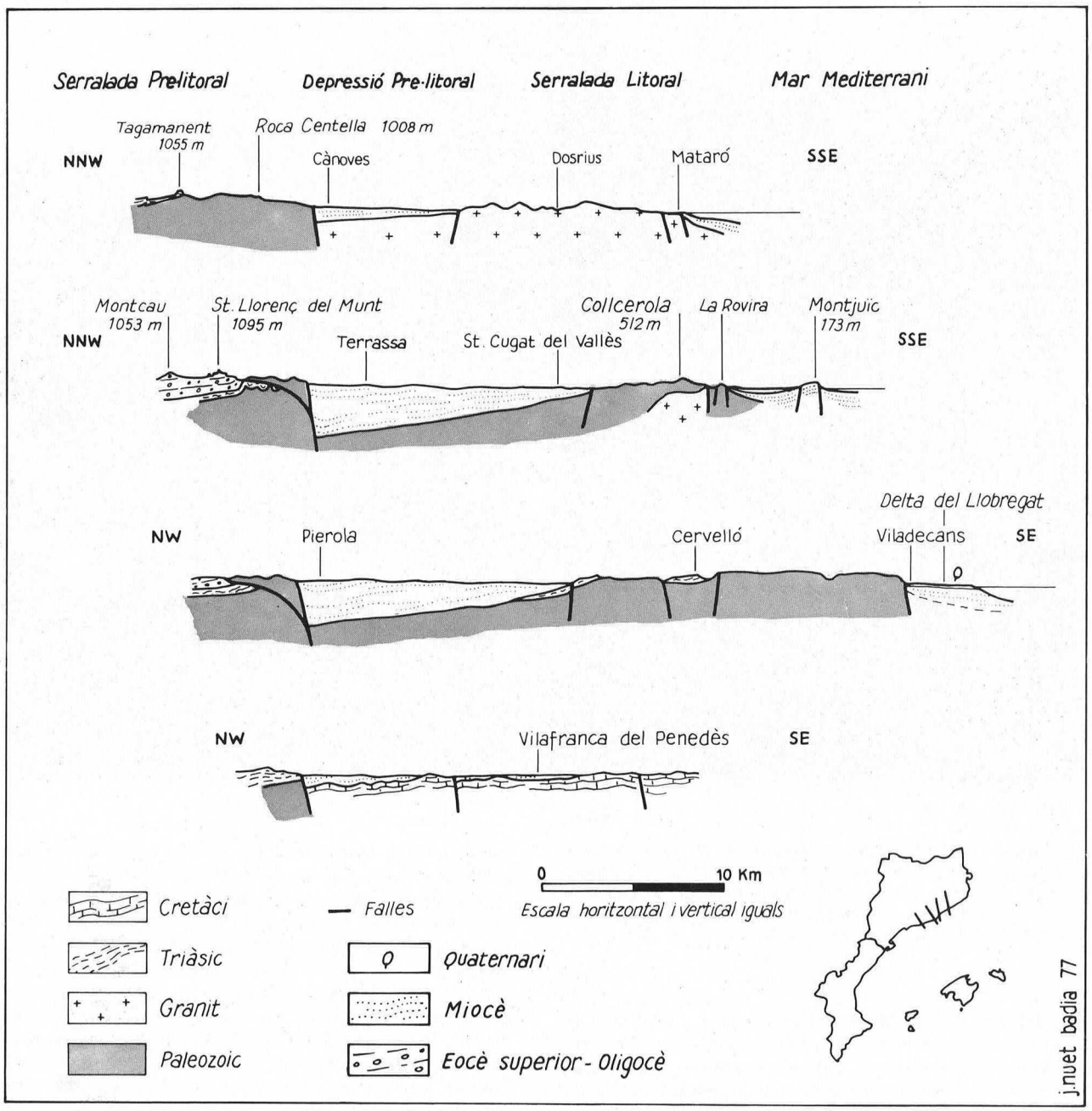

(segons Fontboté, lleugerament modificats i ampliats)

Remarqueu el caràcter netament asimètric de la Depressió Pre-litoral, fossa reblerta de materials miocènics, basculada cap a la vora nord-oest, on atenyen uns 3000 metres de gruixària.

geològica ni tampoc de relleu, ja que els alineaments de fractura, paral·lels a la costa, es perllonguen més enllà d'aquest riu, cap al Baix Maestrat, pels massissos del Montsià, la Muntanya Grossa d'Irta i les Talaies d'Alcalà fins a les serres de les Santes i el Montnegre, prop de Borriol i Orpesa. Els corredors galgats a la costa, el de Sant Mateu a Cabanes i el de Santa Magdalena de Pulpis a Alcalà de Xivert, són comparables amb la Depressió Pre-litoral Catalana. Ara bé, la incorporació de les serres del Baix Maestrat a la Serralada Costera Catalana la fem tenint present l'aspecte morfològic i l'evolució recent; car si ens atenim a la geologia, el domini ibèric, segons la seva estratigrafia s'estén ben més enllà de l'Ebre, i per les línies de plegament ho fa fins ran de la costa.

Com ha estat dit al començament, les tres subunitats que es solen distingir dins la Serralada Costera Catalana són: la Cadena Pre-litoral, arrambada a

32

38 *(Ed. Aedos)*

El Canigó (2785 m) encara nevat, domina la plana rossellonesa, ocupada per vinyes i conreus hortícoles. A primer terme el poble de Vinçà, a la sortida de la Tet cap a la plana, ocupada per les terrasses fluvials, solament a 200 metres d'alçària damunt el mar.

la Depressió Central; la Cadena Litoral, paral·lela a la costa i la Depressió Pre-litoral o Mitjana, que s'intercala entre les dues cadenes. Ara bé, cal tenir present que aquestes tres subunitats només són distingibles en el sector central, entre el Penedès i la Tordera. Tot d'una en veurem les raons.

Vegem abans de tot les roques que formen les Cadenes Costeres: Tenim, en primer lloc, un substrat o sòcol rocós molt antic —de l'era Primària— que aflora molt extensament des de la serra de Collserola fins a les Gavarres, el qual està format per esquists metamòrfics, llicorelles, calcàries i dolomies, i gresos molt replegats i fracturats i envellits per la diagènesi, de colors bruns, negrosos i grisos, íntimament relacionats amb el granit i roques filonianes. Molta semblança tenen aquests materials amb els que hem vist al Pirineu Axial i també foren plegats per l'orogènesi herciniana. A partir d'aquest moment, aquest sòcol hercinià es capté solament com material mort, fràgil i rígid. El granit constitueix el rocam fonamental de les serres de la Marina i de la Costa Brava, de la Selva i les Guilleries i aflora també al Priorat. Aquest substrat de roques antjgues forma part d'un antic «Massís Català», molt més extens; i al qual alguns autors hi adossen l'illa de Sardenya, de geologia molt semblant a les nostres costes de Llevant, posició que amb la de Còrsega més al nord (enfront de les costes del Golf del Lleó) haurien ocupat abans de migrar cap a la posició actual dins el mediterrani.

En segon lloc, damunt aquest massís, arrasat per l'erosió fins a esdevenir una peneplana, s'hi estengueren els dipòsits de l'era Secundària, pertanyents a la conca sedimentària de la Ibèrica. De manera que, així com a la zona del riu Congost sols hi ha un Trias molt prim, a mesura que anem cap al sud-oest, creix la gruixària dels dipòsits mesozoics i la superposició de les formacions calcàries i margoses, cretàciques i juràssiques, és cada vegada més completa.

En tercer lloc, la mar del Terciari inferior (Paleocè i Eocè) que s'estenia al peu dels Pirineus, va transgredir la banda nord del Massís Català i el recobrí

El XVIII Rallye d'Alta Muntanya, 1976

És ben clar que l'home és un animal de costums; i el muntanyenc, naturalment, també, encara que sigui un tipus d'home de model antic. Per model antic entenem aquell que no cobrava per moure un peu més que l'altre, o per portar un escut, o una marca d'espardenyes, en lloc d'una altra, o per pronunciar davant dels periodistes més bestieses que un altre.

El muntanyenc no el traguem de la distribució de dates lliures que s'ha fet en començar la temporada, i el muntanyenc que sol prendre part en el Rallye d'Alta Muntanya, passar-lo dels caps de setmana de Sant Joan, de Sant Pere, de Sant Bunker o de Sant Jaume a un entremig de setmana del mes d'agost, li resulta com una perdigonada en tal lloc com es veu, venint del sud.

La primera setmana d'agost sembla que s'ha fet per a anar de vacances a llocs ja preconcebuts anticipadament, molts en viatges collectius, altres amb la família, altres en les ja corrents anades als Alps, i ara ja, als Andes, a l'Àfrica i fins i tot a l'Himalaia.

No és que ens vingués gaire de nou, perquè ja ho suposàvem quan començàrem a plantejar el Rallye, però la veritat és que la realitat ha superat negativament les més migrades esperances.

Però el cas és que ens férem el propòsit d'incloure el Rallye d'enguany dintre del marc que oferia la celebració conjunta del Campamento Nacional de Montaña de la F. E. M. i del LVI Campament Social d'Alta Muntanya. I ara que en parlem, encara que directament no tingui res a veure amb la matèria que estem tractant, voldríem que el lector es fixés en els dos títols abans esmentats i en les diferències que acusen: «trenta-cinc» i «Montaña» por un costat, i «seixanta-u» i «Alta Muntanya» per l'altre, és a dir, superioritat en numeració i en cota d'altitud del darrer enunciat.

I si ens vam fer aquell propòsit esmentat, no fou per caprici. Fou perquè eren dues manifestacions d'ambient (teòricament segons més tard es va comprovar) idèntic i a tenir lloc en terreny similar: el Pirineu.

I fou també perquè ja que el Campament formava part de la Festa Major del Centre, el Rallye havia de donar-li més lluïment i, ¿per què negarho?, rebre'n també més brillantor. I fou també per donar a conèixer el Rallye a tants centenars de muntanyencs que de tota la Península Ibèriva havien de venir. I també hi va contribuir el fet que d'un tret matàvem dos pardals. I ja ens perdonarà el lector que aquest motiu no sigui més aclarit: ens fa vergonya...

Els començaments i preparatius van sofrir els mateixos entrebancs que el mateix Campamento-Campament: després de redactar i presentar a la Federació els Reglaments, un cop fets els càlculs de distàncies i alçades i horaris i tota la resta, corresponents a l'escenari de Boí amb els seus Besiberris i tota la pesca, resulta que una empresa que per menys de cinc cèntims es desprendrà d'un milió de pessetes per ajudar un Campionat del món del pes mosca, versió europea, o promoure una Volta Ciclsta al Barri de Dalt, no va poder esmerçar quatre xavos a apariar un camí que porta al bell mig del cor de la Natura, aquesta Natura de què aquella empresa, i totes les empreses i organismes, estan tan enamorats quan la Natura, naturalment, no ofèn econòmicament la riquesa personal dels accionistes respectius.

Així és que càlculs i paperots van anar a parar on tothom pensa, i altra vegada projecta, comprova, calcula, redacta, emplena, presenta, recull, edita, distribueix, etc., tota la paperassa necessària.

Com anàvem dient, ja no confiàvem gaire en la participació casolana. Per tant, ens refiàvem dels muntanyencs assistents al Campament, i així pensàvem que l'enorme retard en la tramesa de propaganda i informació seria un mal menor. Però, és clar, no tan menor com pensar que el dia que tancàrem la inscripció a Barcelona ho féssim amb cinc equips.

Vàrem fer el cor fort, i ens diguérem que, utilitzant la prerrogativa d'inscriure's fins al dia abans al mateix Campament, les coses milloraríen molt: van millorar en tres equips més. Què fem?, ens preguntàvem. Enviem una vintena de controls i sanitaris a la muntanya per a un nombre igual de participants? Posem un control al costat de cada participant, un per cap, oi? I així si un equip es retira, tres controls podran dedicar el dia a jeure a la vora d'un llac. O suspenem el Rallye, donant per excusa la nacional excusa de les dificultats tècniques?

De moment no tancàrem la inscripció, per un costat, i per l'altre, el director del Rallye, el molt astut Enric Nosàs, va convocar a una roda de premsa els delegats de les entitats que prenien part al Campament, i va tractar el tema: «I que n'és, de fàcil i plaent, un Rallye d'Alta Muntanya», fent força en el capítol II: «Aquest Rallye està pensat per als acampadors d'aquí», i en el capítol IV: «Prendre-hi part està a l'abast de tothom qui tingui dues cames i una motxilla», i capítol VII: «És tan verda i suau la muntanya, que no cal portar piolets ni crampons», fragment, aquest darrer, que fou acollit amb grans aplaudiments i visques a la verdor i suavitat de la muntanya.

I encara hi haurà gent que no creu en el «marketing». Vàrem tancar la inscripció a altes hores de la nit, però amb vint-i-cinc equips, o sigui disset més, guanyats al mar, i d'aquests equips n'hi havia dos de Santa Cruz de Tenerife, un de Múrcia, un d'Aragó, un de Vitòria, un de Madrid, un altre de Madrid amb incrustacions castellanes i un de català amb participació andorrana, o sigui, la tercera part de fora de Catalunya.

I així es va salvar la situació, que va estar a punt d'enterbolir-se altra vegada, quan els primers equips que arribaren al Bassiero van trobar el cim orfe de controls. Aquests havien confós, en plena foscor, el coll de Gerber amb el port de Ratera. Sortosament, aquesta mena d'ancora de salvació, que cada any ens representa la Companyia Alpina de la Creu Roja, amb els seus homes i els seus transmis-

Les tendes dels controls al peu dels espadats del pic de Crabes. ▼

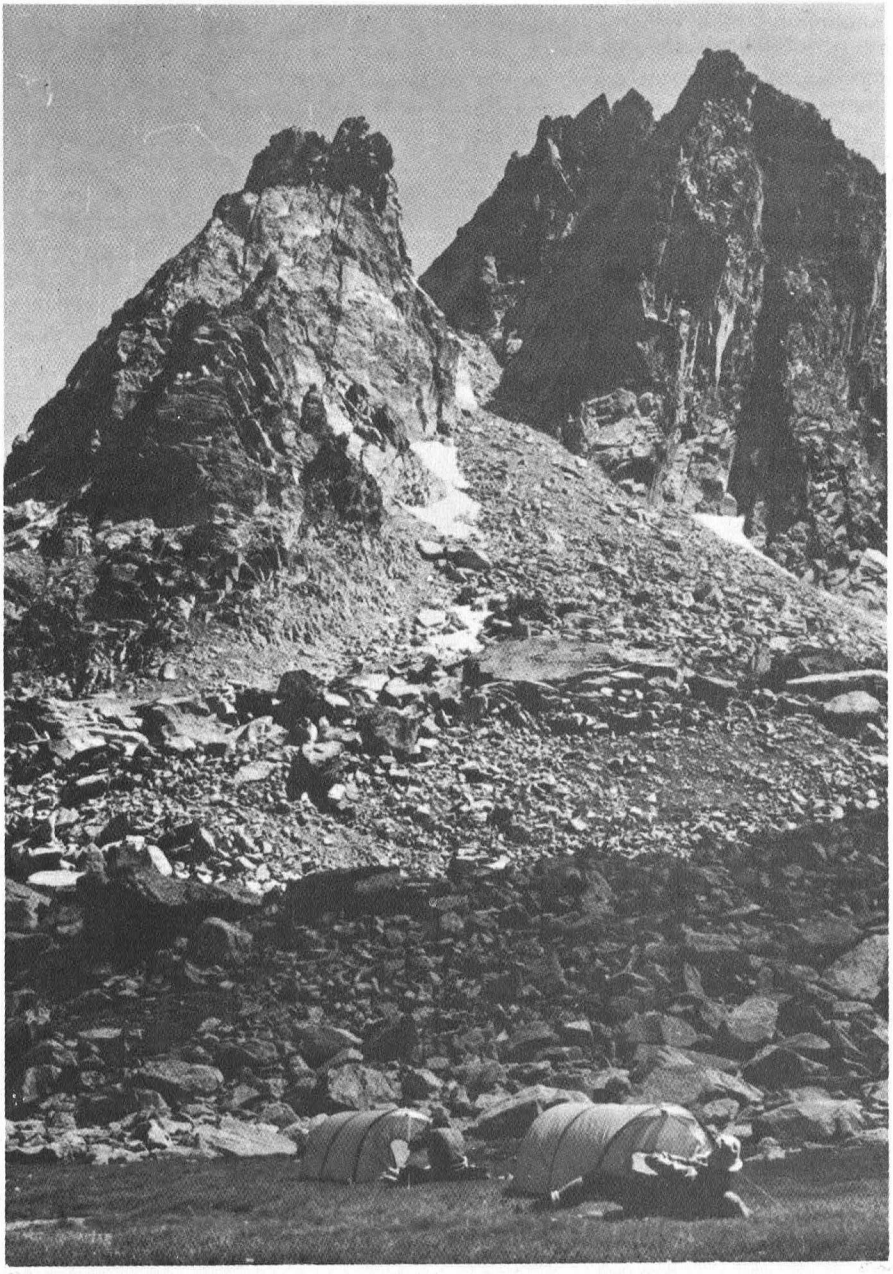

foto: Jordi Sanz

sors, van omplir forats, i abans d'una hora la normalitat estava restablerta. A continuació, tot van ser flors i violes: bon temps, recorreguts fàcils en comparació als horaris, un equilibri mai vist entre les aspiracions de cada equip respecte a la fórmula-medalla a guanyar i les pròpies actuacions, que feien que ningú no es sentís decebut. A tots els equips els varen sobrar, no minuts, sinó hores senceres, fins a tal extrem, que per conservar l'interès esportiu de la prova, la direcció del Rallye va escurçar en una hora el temps hàbil del tercer dia. No és que els temps previstos fossin equivocats: senzillament, la desaparició de neu als cims a causa de l'excés de calor i escasses precipitacions de la primavera passada facilitaren el camí, per una banda, i la no necessitat de piolet i crampons, reduïa el pes a transportar per l'altra.

Aquesta mesura de reduir el temps en una hora fou ben acollida, ja que els equips hi trobaren un nou interès, excepte, naturalment, els que anaven curts de potència, que posaren el crit al cel. Però aquest els va escoltar i els va permetre arribar dintre de l'horari, cosa que els va fer encara més feliços del que pensaven ser amb una hora de més. I és que lluitar contra la facilitat no té gens de gràcia i més entre els muntanyencs. Ja ho deia la simpàtica, entremaliada i garlaire senyoreta Prisca Toledo després d'haver rebut simbòlicament la guanyada Medalla d'Or: «Totes les decepcions que he experimentat (Campamento-Campament) i les fatigues que he sofert (Rallye) no em semblen gens importants després d'aquest acte (Repartiment de medalles) i després d'haver rebut aquest trofeu».

El primer dia, el Rallye anava cap a Bassiero, després d'entrar a la vall de Gerber, vora els puig de Gerber, i tornant pel Saburedo, únic cim que era obligatori. Aquest recorregut era el més difícil de tots tres dies, ja que les canals que menen al Bassiero són dretes i cantelludes.

El segon dia ja era molt millor, encara que més llarg. Els equips podien combinar-s'ho a base del Gran Tuc de Colomers, el Bergus i el Ratera, amb uns itineraris d'aproximació quasi iguals al del primer dia: els llacs de Saburedo.

Per aquesta raó, no essent necessària la disgregació d'equips, ja que només en quedaven vint-i-un en competició, van anul·lar-se els recorreguts previstos cap al massís i replans de Sendrosa i Pigader, ja que suposaven una tercera repetició dels camins de Saburedo, i es va limitar el camp d'acció a la serralada que va des de Gerber al tuc de la Llança, que és la que creua el port de la Bonaigua. Així,

també, els participants pogueren participar, ben segur un xic empalagats ja de la visió panoràmica un i altre cop de les serres de l'Aran meridional, en les noves perspectives que de les serres septentrionals els oferia el tuc de la Llança, cim que probablement conegué una jornada poc corrent, ja que a més dels controls i sanitaris,i dels 42 participants que allí varen confirmar la Medalla d'or, veié a les mateixes hores, una excursió collectiva del Campament Nacional, molt nombrosa, i com a final, la visita insòlita d'un vell muntanyenc de més de setanta anys, un català-valencià de Xàtiva, que cada any assisteix al Campament de la F.E.M., i fa totes les activitats de muntanya de tipus collectiu, com aquell qui res.

Ens estalviem, i estalviem al lector, la descripció dels recorreguts perquè tots figuren a la guia PALLARS-ARAN dels Jolis, editada pel Centre. Repetir-los seria superflu.

Aquest any no hi hagué dinar de comiat, perquè la majoria no s'acomiadava de ningú, fins al darrer dia del Campament, que ja tenia preparat el seu comiat gastronòmic. La cosa, doncs, va acabar-se amb els discursos de ritual, que aquests sí que no fallen mai, i el repartiment d'unes petites mostres del que seran les medalles reglamentàries, que oportunament es lliuraran als guanyadors.

I ja ho sabem, o ja ho sabran, els organitzadors del Rallye 1977: Com que a l'agost, a les set ja és fosc, la gent no està per rallyes. En canvi, pel juliol, ni dona ni cargol, però rallye sí. O pel juny, el rallye al puny. Són dites populars que no erren mai.

I a continuació consignem les classificacions de la prova, que si bé començà només amb 25 equips, acabà amb 21, el noranta per cent: 14 amb or, 4 amb plata i 3 amb coure. I entre els premis especials, unes novetats no gaire corrents: com a veterà més veterà, un alavès; entre les primeres femenines, una xicota castellana vella, i l'equip més veterà, un equip madrileny.

CLASSIFICACIONS

Medalla d'or, per haver fet el recorregut Fòrmula A

F. Xavier Cuesta, Joan Tor i Lluís Tor (equip núm. 1) i Vicenç Llorca, M. Lluïsa Cuesta i Joan Asín (2), del Centre Excursionista Àlig ade les Corts, de Barcelona. Jaume Forts, Carles Mallol i Ramon Vila (6) i Ramon Figueras, Francesc Rance i Magda Mulet (11), del Centre Excursionista de Catalunya, de Barcelona. Josep O. Soler, Xavier Vilajosana i Enric Soler (7), de la Secció Excursionista Lluïsos de Gràcia, de Barcelona. Assumpta Baig, Pere Coromines i Josep Sabrià (9) i Lluís Gil Daviu, Antoni Llurba i Antoni Campillo (25), de l'Agrupació Excursionista Talaia, de Vilanova i la Geltrú. Ángel Ignacio González, José Paula Díaz i Juan Carlos Moreno (12), del Grupo Montaña Maha, de Santa Cruz de Tenerife. Prisca Toledo, Cesáreo Expósito i Gregorio Pérez (16), del Grupo Castellano de Montaña Cumbres, de Madrid. Mariano Rosell, Luis Mora i Ángel Mora (17), del Club Montañero, de Múrcia. Miquel Ibern, Roman Vallina i Miquel Fernàndez (18), del Centre Excursionista Poblet, de Barcelona. Lambert Tatay, Manuel Parrilla i Agustí Gil (21), de l'Agrupació Excursionista Muntanya, de Barcelona. Miquel Garrell, Vicenç Soto i Frederic Cardella (22), del Club Muntanyenc Sant Cugat, de Sant Cugat del Vallès. Esteve Vergés, Eduard Torà i Oriol Pérez (23), de la Cruz Roja Española, de Barcelona.

Medalla de plata, per haver fet els recorreguts Fòrmula B

Josep M. Peixo, Albert Caralt i Jordi Caralt (equip núm. 3), del Centre Excursionista Sant Vicenç, de Sant Vicenç dels Horts. Miquel Pérez, Carles Garay i Lechardo Helguera (4), de la Secció Excursionista del Club Pimpinela, de l'Hospitalet de Llobregat. Victoriano Igartua, Lázaro Cortabarría i Josú M. Cortabarría (19), del C. Excursionista Manuel Iradier, de Vitòria. Ramon Torner, Gabriel Pararerda i Joan Carles Reyes (20), de l'Agrupació Excursionista Muntanya, de Barcelona.

Medalla de coure, per haver fet els recorreguts C

Daniel Oriol, Jaume Ramon i Jaume Ramon (8), de la Unió Excursionista de Catalunya, de Barcelona. Albert Poblet, Joaquim Roura i Josep Gòmez (14), del Centre Excursionista Besalú, de Besalú. Miquel Timón, Eduardo Timón i Joaquín González (15), del Grupo Montaña Telefónica, de Madrid.

PREMIS ESPECIALS

Primera classificada femenina

Prisca Toledo, del Grupo Castellano de Montaña Cumbres, de Madrid. Maria Lluïsa Cuesta, del Centre Excursionista Àliga, de Barcelona. Assumpta Baig, de l'Agrupació Excursionista Talaia, de Vilanova i la Geltrú. Magda Mulet, del Centre Excursionista de Catalunya, de Barcelona.

Classificat més veterà

Victoriano Igartua, del Centro Excursionista Manuel Iradier, de Vitoria (58 anys).

Equip classificat més veterà

Núm. 15, del Grupo Montaña Telefónica, de Madrid, format per Miguel Timón, Eduardo Timón i Joaquim González (128 anys).

Equips inscrits: 25.
Equips sortits: 25.
Equips classificats: 21.

El Congrés de la U. I. A. A. a Barcelona

per **Jaume Fabrés i Amorós**

L'organització de l'Assemblea corresponent a l'any 1976 de la Unió Internacional d'Associacions d'Alpinisme va ser-nos confiada al CENTRE, reunió que ens feia gràcia d'apadrinar amb motiu del nostre Centenari.

Cal dir que la Federació Espanyola de Muntanyisme va concedir-nos tal honor no sols de bona gana, sinó, a més, collaborant i vivint amb nosaltres la preparació dels actes amb eficàcia i comprensió. Vagi per endavant la sincera constatació d'aquest fet agradable.

El mes de setembre de l'any anterior, 1975, vaig ser comissionat a Salzburg (Àustria) per assistir a tots els actes de l'anterior Congrés, que organitzava el Club Alpí Austríac de Viena, per tal de presentar en nom del CENTRE la nostra proposició oficial al final de l'Assemblea, que fou acceptada per unanimitat.

No crec que interessi gaire conèixer en detall els innombrables treballs i gestions encaminats al bon fi del projecte, la quantitat de cartes, conferències i visites per a arribar a un resultat estimable. Per altra part, aquesta feina fou ben secundada per l'Organització de la Comissió del Centenari, que prou ha conegut ja altra gran quantitat de problemes, per subratllar ací especialment els que degué resoldre per a aquesta manifestació internacional.

Especialment en les darreres setmanes que precediren la concentració, els moviments es feren més nerviosos, coincidint amb el final del període de les vacances d'estiu, en què tot havia quedat una mica deslligat i faltat de connexió. Però finalment el 4 d'octubre tot estava a punt, després d'uns dies d'intenses comunicacions telefòniques entre Barcelona i Madrid i no poques altres de capitals de l'estranger.

La primera jornada fou dedicada a una llarga reunió de les Comissions Tècniques (de Material d'Escalada, Refugis, Joventut, Ecologia, Relacions Internacionals, etc.), que es desenrotllà en un saló de l'Hotel Majèstic, que fou el que hostatjà els assistents al Congrés. I l'endemà, 6 d'octubre, se

celebrà a Esplugues, a la Residència Blume, l'ASSEMBLEA GENERAL 1976, magníficament equipat amb una installació de traducció simultània.

Hi assistiren 33 països de tres continents, Europa, Àsia i Amèrica, amb un o més delegats cadascuna de les delegacions, cinc invitats d'honor i diverses personalitats de la Federació Espanyola i del Centre Excursionista de Catalunya. La taula presidencial fou ocupada, a més del president de la UIAA, senyor Jean Juge i dels membres de la seva Junta, pel president de la FEM senyor Odriozola i pel nostre president senyor Agustí Bou, guardant un setial honorífic per al nostre venerable Pau Vila, ex-president del CENTRE, el qual en l'anterior ocasió que la nostra entitat organitzà aquest mateix Congrés, l'any 1935, n'ostentava la presidència. El senyor Pau Vila va improvisar un magnífic parlament en llengua francesa, ajuntant-se així als discursos a que pronunciaren els senyors Juge, Odriozola i Bou.

El procés de les ponències va desenrotllar-se durant tota la jornada (sols interrompuda per un lleuger dinar a peu dret). Els temes discutits foren varis, entre els quals m'agradaria destacar, a més dels exàmens dels comptes de la UNIÓ, més els reports de les Comissions que havien treballat tota la jornada anterior, els que detallo a continuació:

Primer. Aprovació de noves normes per a la fabricació de piolets, «baudriers» o cinyells de seguretat en escalada, i cascs, de cara a formular certificats d'eficàcia pel control del material.

Segon. Organització a Àustria i Polònia de campaments per a joves adolescents, entre els 13 i els 17 anys, totalment subvencionats.

Tercer. Renovació de la lluita, prop dels governs, contra la pol·lució de les muntanyes (Alps, Himalaia), a més de demanar a tots els clubs perquè insisteixin en l'educació del públic, pel que fa als mitjans mecànics, especialment en el motorisme, trial, etc.

Quart. Definició del sistema, més ampli, d'utilització dels refugis per tots els membres de clubs que estiguin inscrits a UIAA. Informació internacional, viva, de l'estat, a tot moment, de les cabanes.

Cinquè. S'estudià el gran tema de l'ètica de l'Alpinisme, en allò que concerneix les competicions. Tema vidriós com cap altre, crec jo, la solució del qual no cal pas esperar gaire ràpida. Sobretot pel que concerneix l'esquí-alpinisme. Es recomanà certa tolerància mentre s'està debatent el problema de fons.

Sisè. Sobre les expedicions extraeuropees, que es multipliquen ràpidament. Els principals problemes? L'anarquia amb què s'organitzen i es desenrotllen, i la mena de subhasta que sovint es fa dels salaris dels «porteurs». S'acordà de preveure un Calendari Internacional d'Expedicions, per tal de classificar-les i homologar-les sota una batuta autoritzada sense nacionalitat determinada. Louis Gevril s'encarrega de muntar un curs tècnic, aquest mateix hivern, de cara als sherpes del Nepal. Els instructors encarregats són els guies europeus senyors Winkler, Messner i Pollet-Villard. Entre parèntesis, curiosament,

Demostració d'assegurança dirigida per Jordi Pons oferta als assistents del congrés de la UIAA a la regió d'Agulles de Montserrat.

després del Congrés, a penes tres setmanes més tard, jo m'he trobat en el trajecte nepalès de Pokhara cap al Mustang, en la zona del cim del Daulagiri, amb el guia Pollet, que ens digué que estava ja portant a terme la tasca d'organitzar i promoure guies del mateix Nepal. Això serví per a confirmar la serietat dels acords presos en l'Assemblea General de Barcelona. Aquesta gestió es farà extensiva als Andes del Perú, pròximament.

Setè. Les eleccions donaren el nomenament de nou president de la UIAA a l'actual secretari general, senyor Pierre Bossus, que prendrà el relleu per quatre anys. El nomenament fou pràcticament unànime, donats els mèrits, tant d'alpinista com d'organitzador, del senyor Bossus.

* * *

Un capítol especial mereixeria la menció dels actes organitzats al marge de l'Assemblea, en especial les visites al Barri Gòtic, amb la solemne recepció al Palau de la Generalitat de Catalunya, davant les autoritats provincials, la visita als museus barcelonins i a Montjuïc. I, potser d'una manera especial, la jornada a Montserrat de l'últim dia.

Fou una reunió d'una gran simpatia. S'efectuà una excursió a la regió d'Agulles, amb visita al refugi Barbé, i després els escaladors de la FCM oferiren junt amb el president Juge una demostració d'assegurança dinàmica, dirigida pel senyor Pons.

Un dinar típic català, que oficialment la UIAA després va qualificar en la seva comunicació de «somptuós barbecoa», servit per un estol de senyores i senyoretes del nostre CENTRE, va cloure la nostra reunió internacional en plena muntanya, en un ambient de joia, en què els porrons, els rovellons del temps i la botifarra d'Esparreguera, pressionaven la inspiració dels nostres invitats, a voltes en poètiques declamacions en moltes llengües que no eren les oficials del Congrés, i que per tant ens deixaven bocabadats. Es cantaren les excel·lències de la nostra terra i del nostre CENTRE, del Montserrat i de la nostra gastronomia en rus i en grec, en japonès, en txec...

Els delegats passaren més tard a visitar el Monestir i admiraren la perfecció artística de la nostra famosa Escolania montserratina, que en el seu concert nocturn a l'atri del temple va cloure amb una onada simfònica i espiritual la reunió amb tots els assistents a aquesta Assemblea de 1976.

El CENTRE ha rebut moltes comunicacions de felicitació per part de molts clubs alpins d'arreu del món. Especialment emotiu per a nosaltres ha estat el de la UIA, que ens assegura «que són molts els records que restaran als nostres cors, i que els

Els delegats soviètics al Congrés de la UIAA a Barcelona, en companyia del president del Centre, Agustí Bou. ▼

Visita dels assistents al Congrés de la UIAA al refugi Vicenç Barbé, de la regió d'Agulles de Montserrat. ▼▼

lligams unint els alpinistes del món enter han quedat més refermats».

Jo només voldria afegir que el gra d'arena del nostre esforç es veuria ben pagat si aquesta manifestació internacional servia per a consciençar més en la necessitat de fer més seriosa la participació a l'esperit alpinístic europeu, primer els nostres joves muntanyencs, després la direcció i tots els membres del nostre CENTRE, siguin quines siguin les seccions a què pertanyin, i finalment la mateixa Federació Espanyola de Muntanya, perquè prengui consciència de la gran responsabilitat que actualment té, davant tot el país, tant de saber encaminar les justes aspiracions de tota la joventut que espera una més adequada participació en el nostre joc esportiu, com de saber moure els poders públics amb eficàcia, tant de cara a l'ajut per a la nostra tasca pedagògica, com per a defensar la Muntanya i la Natura dels atacs irreversibles d'un excés d'explotació, d'un excés de motorització i d'una manca de cultura.

Barcelona, novembre de 1976.

Aneca 76: Ascensions al Kilimanjaro, Mawenzi i Mont Kenya

per **Conrad Blanch**

Quan un diumenge primer d'agost, travessem la ciutat pràcticament buida, i atapeïts de paquets arribem a l'aeroport, comencen per a nosaltres trenta dies que viurem intensament.

Marxàvem, encara, amb la incògnita de quina seria la situació política de Kenya en aquell moment, a causa de les diferències existents entre aquest país i Uganda. Ho havíem seguit a través de la premsa, cosa que encara ens havia dut més confusió. Ens veuríem, potser, obligats a un retorn sobtat? Hi havia, però, en això, alguna cosa de bo: la possibilitat que les nostres vacances s'allarguessin per força. Però no va passar res de tot això. Vam arribar a Nairobi i hi vam trobar la tranquil·litat més absoluta, i només de trascantó vam tenir notícia, com de costum, de les declaracions explosives d'Idi Amín. Sembla talment que els diaris d'occident només siguin portaveus dels problemes superficials del poble africà, que a poc a poc, conscient del seu paper, cerca les justes reivindicacions tants anys denegades per la sobirania blanca. Kenya n'és un exemple, ja que després de successives colonitzacions, per part d'àrabs, hindús, portuguesos i anglesos, esdevingué República l'any 1963. El líder del moviment d'independència, Jomo Kenyatta, antic cap del Mau-Mau, és encara avui el seu president.

Kenya com a país

Kenya és un país de relleu molt divers. Al sud-est, té una sortida al mar Índic. Pel nord, una zona desèrtica, que limita amb Etiòpia i Somàlia. Tant des de les costes com des del nord, si avancem cap a l'interior, veiem com la part central de Kenya es troba enlairada (Nairobi té una altura de 1700 m), i torna a baixar a poc a poc vers l'oest cap al llac Victòria, límit amb Uganda. Pel sud, hi ha la llarga frontera amb Tanzània, 608 Km amb l'alçada màxima del Kilimanjaro.

En aquest país d'una població de 12 milions de persones, més d'un 90 % viu a les zones rurals. Agricultors o pastors, d'origen geogràfic divers, fan que trobem a Kenya un nombre gran d'ètnies i alhora una barreja de llengües i costums. D'entre totes les ètnies, la primera que probablement s'hi instal·là fou la dels Kikuyu, que en l'actualitat és la més nombrosa i la més influent. Situada a l'est de la vall del Rift, va assimilar ràpidament els costums occidentals.

De totes aquestes ètnies, la més coneguda pels visitants estrangers,

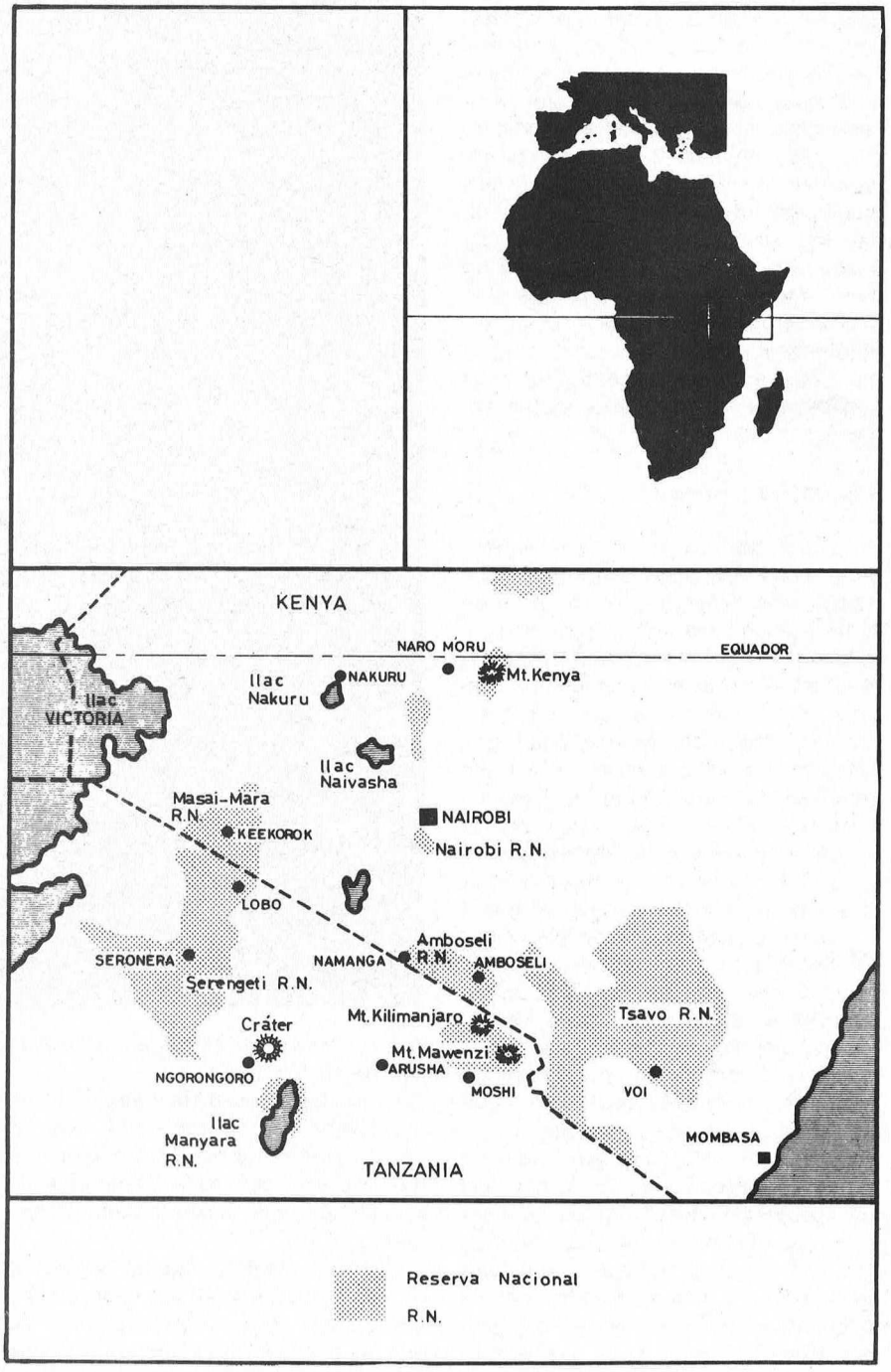

Camí del Kenya cal travessar tota mena de paisatges, incloent-hi la selva exòtica on la llum és escassa i l'aigua abundant.

▼

és la Massai, a causa del tipus de vida seminòmada i primitiu, tan llunyà de la nostra civilització, en la qual es nega a prendre part. La silueta dels massai es reconeix fàcilment. Els seus costums són rudimentaris, recorren a peu llargues extensions, guarden els seus ramats, respecten l'animal i mai no el cacen. S'alimenten essencialment de llet barrejada amb sang obtinguda mitjançant petites incisions a la jugular dels bovins.

Nairobi, és una ciutat curiosa: bonica d'un costat amb gratacels i llargues avingudes i sorprenent de l'altre amb barris humils i misèria. La seva torre la dóna a conèixer des de lluny. Després, la planura. Els dos dies d'estada els aprofitem per a ferhi algunes adquisicions de menjar i de material, tot passejant pels seus carrers, que al capvespre resten solitaris.

Kilimanjaro i Mawenzi

Un matí serè, amb l'equip per a vuit dies, plens d'il·lusions, dins un Volkswagen, ens trobem ja camí de Tanzània i del nostre primer cim: el Kilimanjaro. De primer, trobem grans extensions d'arbres secs i menuts. Després, terra i més terra desèrtica, trencada solament per petites aglomeracions de poblats massai. Ells i els seus ramats, es confonen amb aquesta terra hostil i polsosa. Ja a meitat de camí, aquest paisatge se suavitza, i contemplem la primera verdor als peus del Mont Meru. A poc a poc apareixen camps sembrats. Els colors s'alternen en un joc divertit fins que es confonen en l'horitzó. A mesura que ens acostem a la vall de Marangu, les plantacions de te, cafè, canya de sucre i blat de moro, formen un conjunt exuberant de verdor i fullatge en aquesta terra de contrastos.

L'ascensió al Kilimanjaro des de Marangu, gairebé sempre forma part del programa turístic que moltes agències ofereixen als seus clients. Per manca d'aclimatació, solament arriben al cim una part molt reduïda d'aquests nombrosos grups que amb una organització perfecta, fan etapes

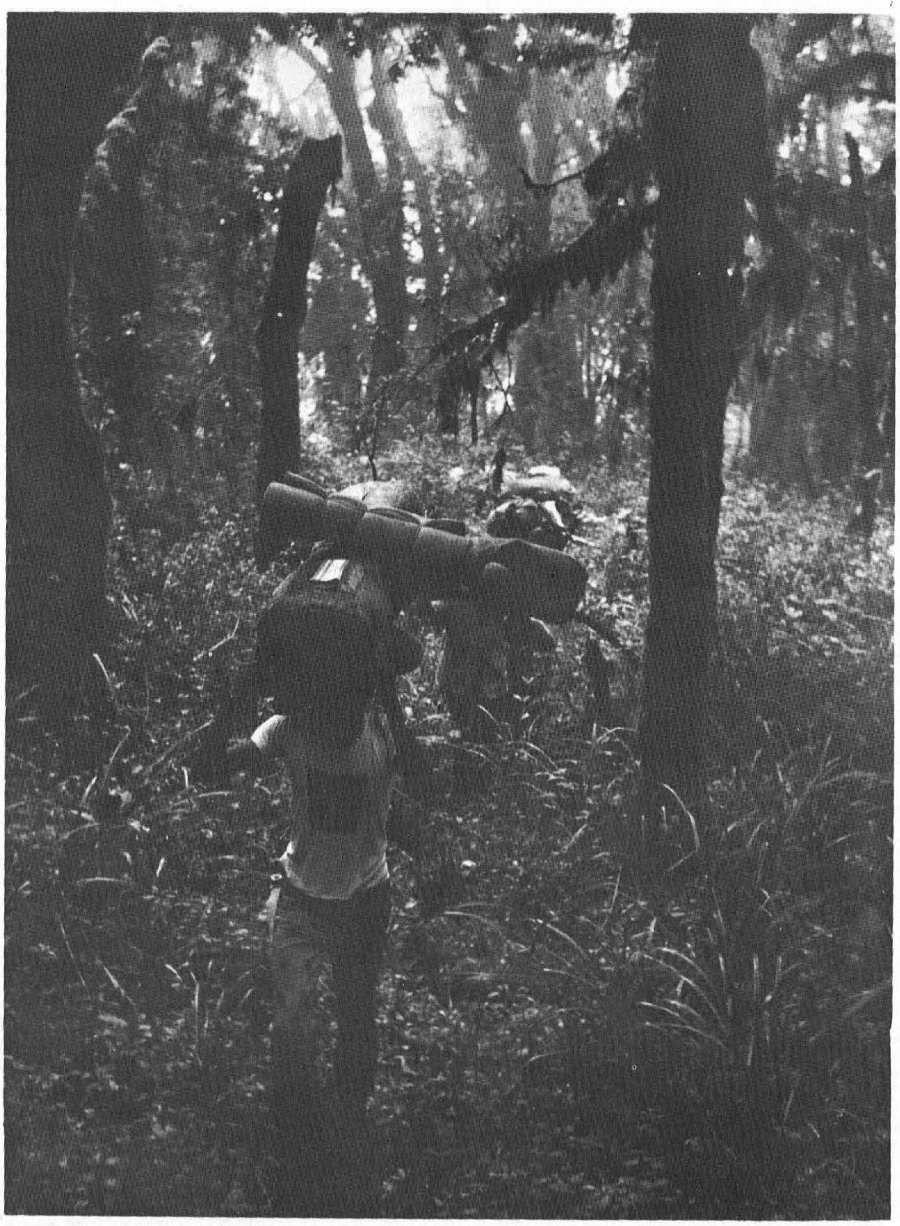

foto: Aneca 76

des del Marangu Hotel on es poden contractar els portadors.

La nostra intenció era seguir la ruta Mweba pel vessant sud, que no havia estat recorreguda per gent del nostre país i que tenia l'avantatge de ser un dia més curta i gens transitada.

Des de Moshi, seguim primer la Kibosho Road, per iniciar després una llarga pista que deixem quan ja no podem avançar més amb el vehicle. Organitzem el nostre equip. En Josep, l'Enric i jo, ultimem els paquets amb material. L'Anna Maria i la Núria donen una darrera ullada al menjar, i amb les motxilles a l'esquena, ajudats per un grup de portadors, iniciem la marxa per un camí ample. Després la selva exòtica on la llum és escassa i l'aigua abundant. Un corriol molt perdedor, obert a cops de matxet dins una vegetació inexpugnable, és durant molta estona el camí que hem

de seguir. La llum és migrada i el silenci absolut que només trenca a voltes el crit d'una bestiola, o el frec de les nostres petjades. Així és la selva: tal com ens la imaginàvem.

Aquesta tarda, veiem per primera vegada les «neus eternes del Kilimanjaro». Entre la boira i la molsa, una daurada posta de sol envolta tot el cim.

Mweka Hut, primera etapa. Dues cabanes metàl·liques a 3100 m. Ens hi sentim acollits. Estels, solitud, fred, estem ja més propers al nostre objectiu.

La matinada lluminosa anima a continuar. Als peus, un mar de núvols sense fi, al davant, el cràter característic del Kilimanjaro. Hi ha un canvi brusc de vegetació, deixem la frondositat per passar a una zona d'herbes baixes i cremades, mentre guanyem un nervi rocós. Des de Barafu Hut, a 4650 m experimentem una magnífica visió sobre el Mawenzi i el Kibo envoltat de boira i coronat per un tros de cel blau.

El dia 7, a la una de la matinada, a la llum de les frontals comencem una llarga ascensió. El temps passa molt a poc a poc. El fred és intens. De mica en mica, la negror va deixant el seu lloc a les primeres llums del dia. L'alçada es comença a fer sentir. Estem a 5200 m. Sortida de sol radiant. Una mica més d'esforç i arribem a la punta Stella. I ja carenejant, ens trobem tots cinc a l'Uhuru Peak, alçada màxima del massís (5895 m). Els penitents, blocs de glaç que revesteixen formes diverses, llueixen al sol; un repòs, una fotografia, un bell record.

Sabíem que era possible, des de la Barafu Hut, travessar la muntanya sobre els 4600 m i sortir al camí que seguint la ruta normal d'ascensió, va del refugi Horombo al refugi Kibo. Confiant en els nostres portadors, els diem de retrobar-nos en aquest indret. Descens, doncs, per la via normal passant per la Gillman's Point, i refugi Kibo (4703 m) on trobem diferents grups que preparen la pujada al cim per l'endemà. Pols, pedregam, sequedat; en tres paraules definim aquest vessant de muntanya. Al cap de poc, seguim el descens fins a reunir-nos amb els portadors i continuem encara per arribar al refugi Mawenzi (4600 m), al peu d'aquest massís. Els portadors ens deixen, ja que s'estimen més baixar al refugi Horombo on trobaran totes les «comoditats». Aquesta gent, contràriament al que ens havien dit, es comporten molt bé amb nosaltres. Menjar lleuger i senzill, consum de tabac a dojo, equip molt precari, són tres dels seus trets característics.

El Mawenzi és una muntanya de característiques ben diferents al Kilimanjaro. És un bloc de roca que s'alça sobre la planúria. Pels diversos vessants es fan nombroses escalades a les seves esveltes puntes, que tenen l'inconvenient de ser constituïdes per una roca descomposta i, per tant, insegura.

Els dos dies següents, amb temps molt variable, férem les escalades pel vessant nord-oest a les puntes Hans Meyer (5151 m-, Klute (5095 m) -i Nordecke. L'estada en aquesta regió fou un bon complement a l'ascensió del Kilimanjaro.

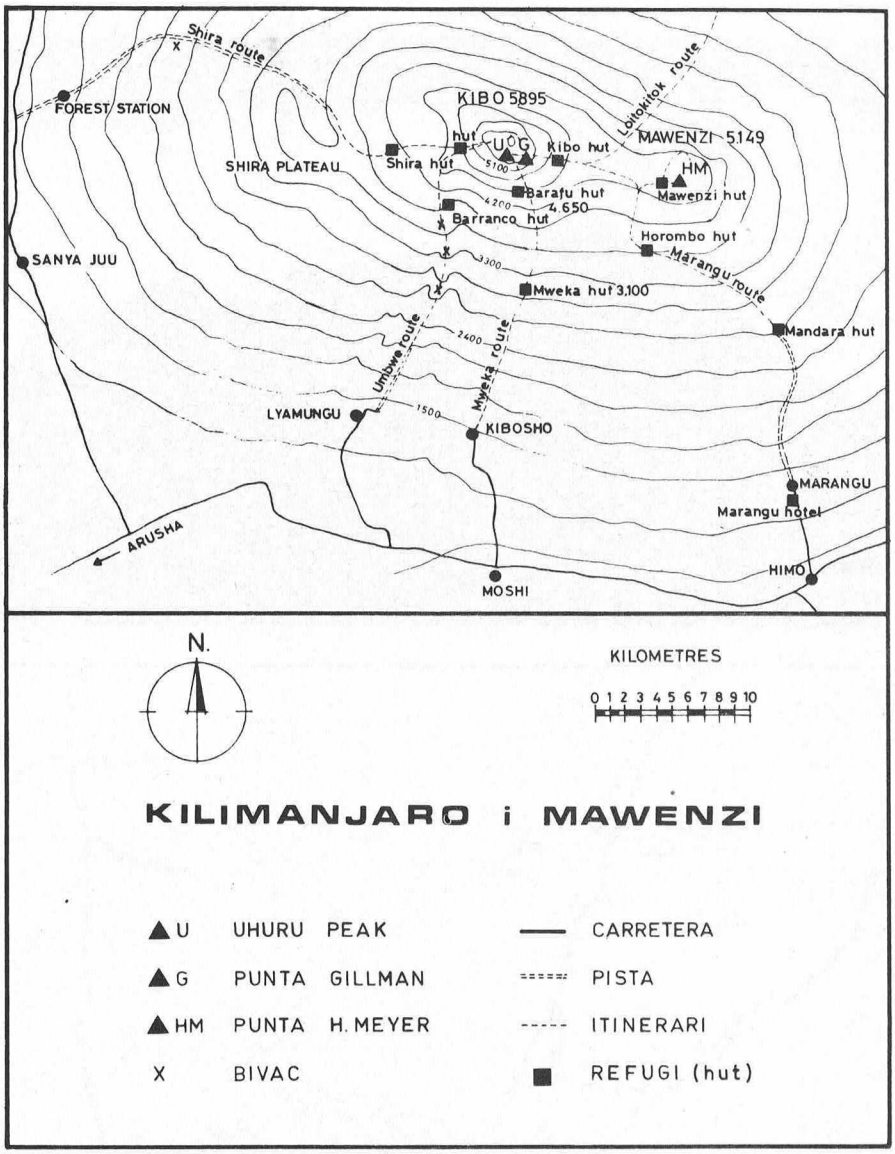

Una vista del vessant oest del Mawenzi. ▼

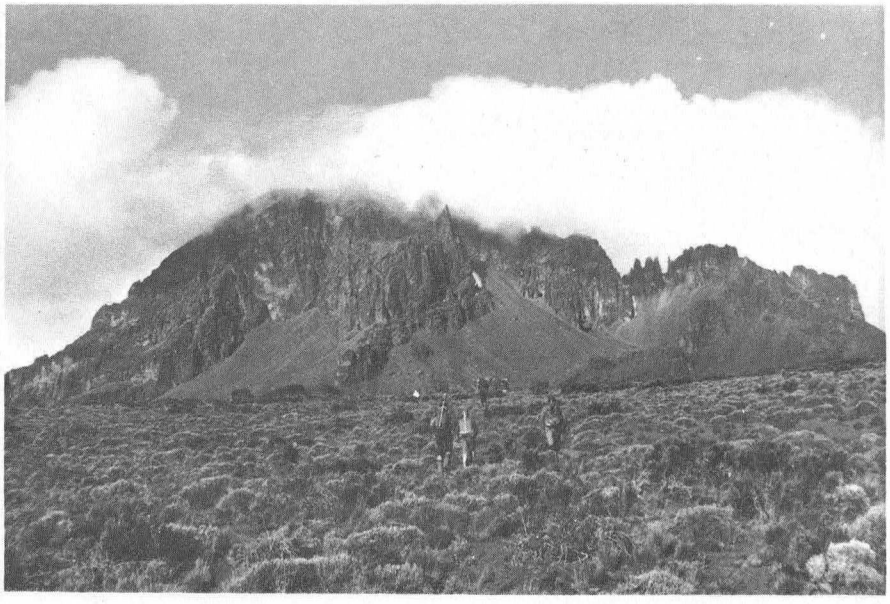

foto Aneca 76

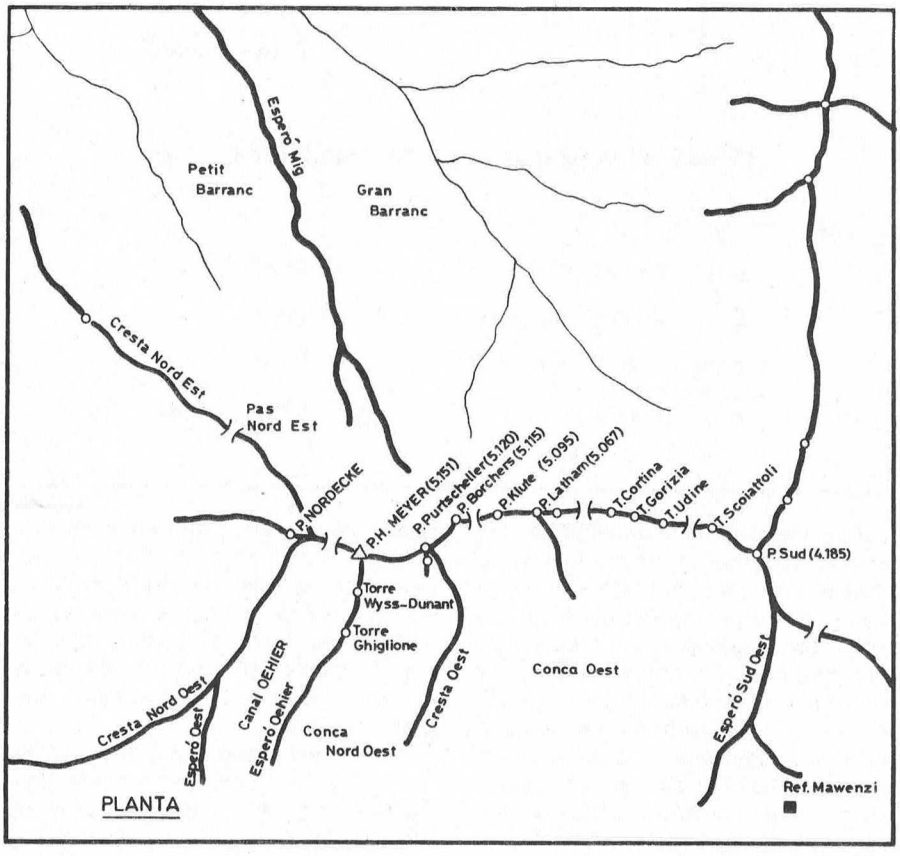

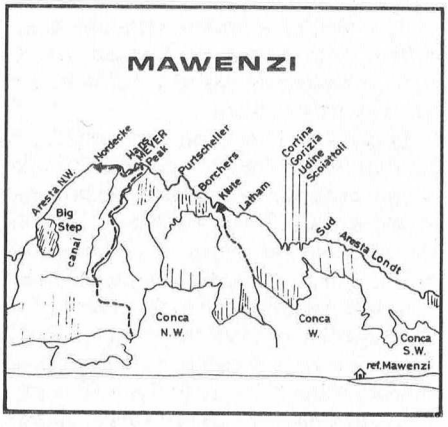

El dia 10, puntualment, van venir els portadors. El poc pes i les ganes de tornar a casa foren dos fets que van fer que aquests homes descendissin ràpidament pel llarg itinerari de la ruta normal: refugi Horombo (3720 metres), refugi Mandara (2750 m), i Marangu successivament, tot fent les etapes clàssiques fins a arribar a la porta del Parc Nacional del Kilimanjaro.

Després de fer nit a Marangu, vam retornar al centre de la nostra sortida: Nairobi. Descans, compra de menjar, nova distribució de material i més ganes que mai de trobar-nos amb el Mont Kenya.

Objectiu: Mont Kenya

El dia 12 al migdia, utilitzant el servei Peugeot, ens traslladem al càmping de Naro Moru, on trobem totes les facilitats per a continuar el nostre programa. Aquesta ruta per Naro Moru (vessant oest del massís), juntament amb la de Sirimon (des de Nanyuki), són les més conegudes per arribar al Mont Kenya. L'endemà, amb un jeep, i després de trobar-nos amb els portadors, entrem al Parc Nacional del Mont Kenya, per seguir amb el vehicle fins al lloc anomenat Met Station (3100 m).

El massís del Kenya, és envoltat per zones de gran vegetació, on es veuen tipus molt variats de plantes. Les pluges, freqüents a la regió, faciliten aquesta flora, i converteixen en un veritable fangueig part de les zones properes a la muntanya.

Passada la zona baixa, s'ha de seguir la rocosa vall de Teleki. Malgrat la seva alçada, hi creix una bonica vegetació tropical. La tarda és plujosa.

No sembla, doncs, un bon començament. El nostre optimisme decau quan els portadors es neguen a seguir endavant adduint excés de pes. Després d'un estira-i-arronsa, i davant la nostra actitud decidida, aconseguim d'arribar al McKinder's Camp a 4170 m, final de la primera etapa. Una tassa de te calent, uns quants cigarrets, i una llarga xerrada tornaran a fer-nos guanyar l'amistat dels portadors, que ja no s'alterarà en la resta dels dies següents.

La tarda aixeca la boira i un joc de llums marginals, ens deixa contemplar per primera vegada tota la magnitud del Mont Kenya. Al llarg dels dies, anirem descobrint nous aspectes d'aquesta gran muntanya de granit compacte, base de nombroses escalades per totes els seus vessants.

La nostra intenció era situar-nos primerament al refugi Firmin, sobre la gelera Lewis, on arribem el 14 a mig matí. Aprofitem el dia per a recórrer el circ i fer, conjuntament, les ascensions a la punta Lenana (4985 m), p. Thomson's (4955 m) i p. Melhuish (4880 m).

El vessant sud de la muntanya accessible des del refugi Firmin, no es recomana com a via d'ascensió al Nelion i Batian en aquesta època de l'any, a causa de les condicions de neu i glaç en què es troba la roca. (La millor època és durant el febrer.) Amb tot, captivats per l'atractiu d'aquesta paret, intentem l'ascensió i arribem fins al lloc anomenat Gendarme McKinder's, on decidim de tornar enrera en veure l'estat hivernal en què es troba la resta de la via.

No podíem marxar d'aquest vessant sense fer l'escalada a la punta John (4883 m), cim que destaca per l'esveltesa de la seva silueta i per la qualitat del granit de les seves parets. Així, el dia 16, seguint la via de la canal sud-est (III), i posteriorment l'aresta sud (IV), aconseguim de fer la primera nacional a aquesta punta. Des dels gendarmes de les seves arestes, podem contemplar l'impressionant «couloir» del Diamant situat a la cara sud del Batian i que solament ha estat escalat una vegada. Ja de baixada, el mateix dia, travessem la gelera Lewis i la Gregori, per traslladar-nos al refugi Kami (4440 m), base de les ascensions pel vessant nord. Mont Kenya. El temps és variable, cel clar a la matinada, primers núvols, boira, pluja, neu i serenor a la tarda. Amb aquesta previsió, podem fer el programa de les nostres escalades. Al refugi Kami, per a vuit

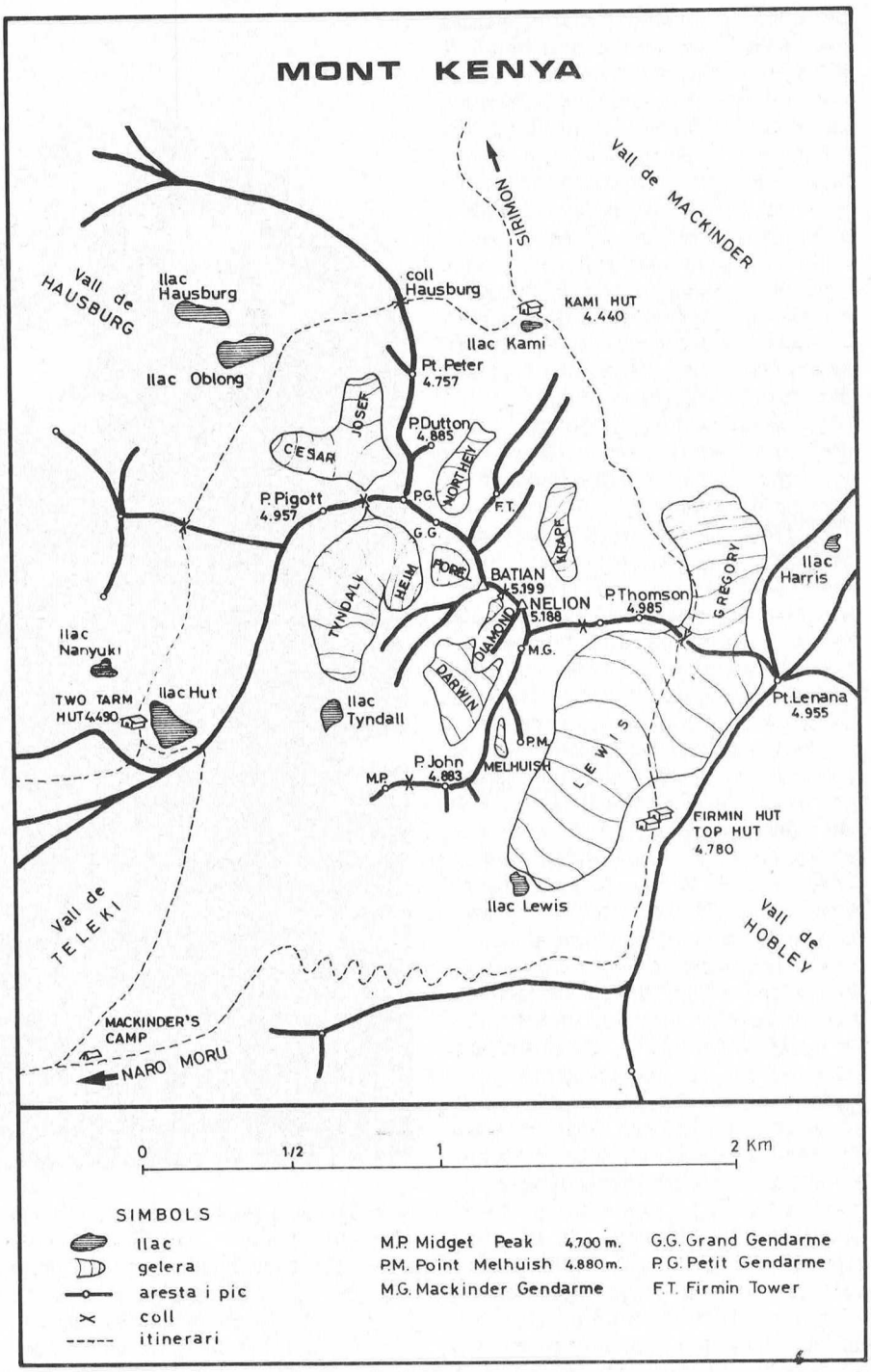

Una vista del Mont Kenya des de la vall de Teleki. A primer terme creixen uns exemplars de l'espècie Senecio arborescens. ▼

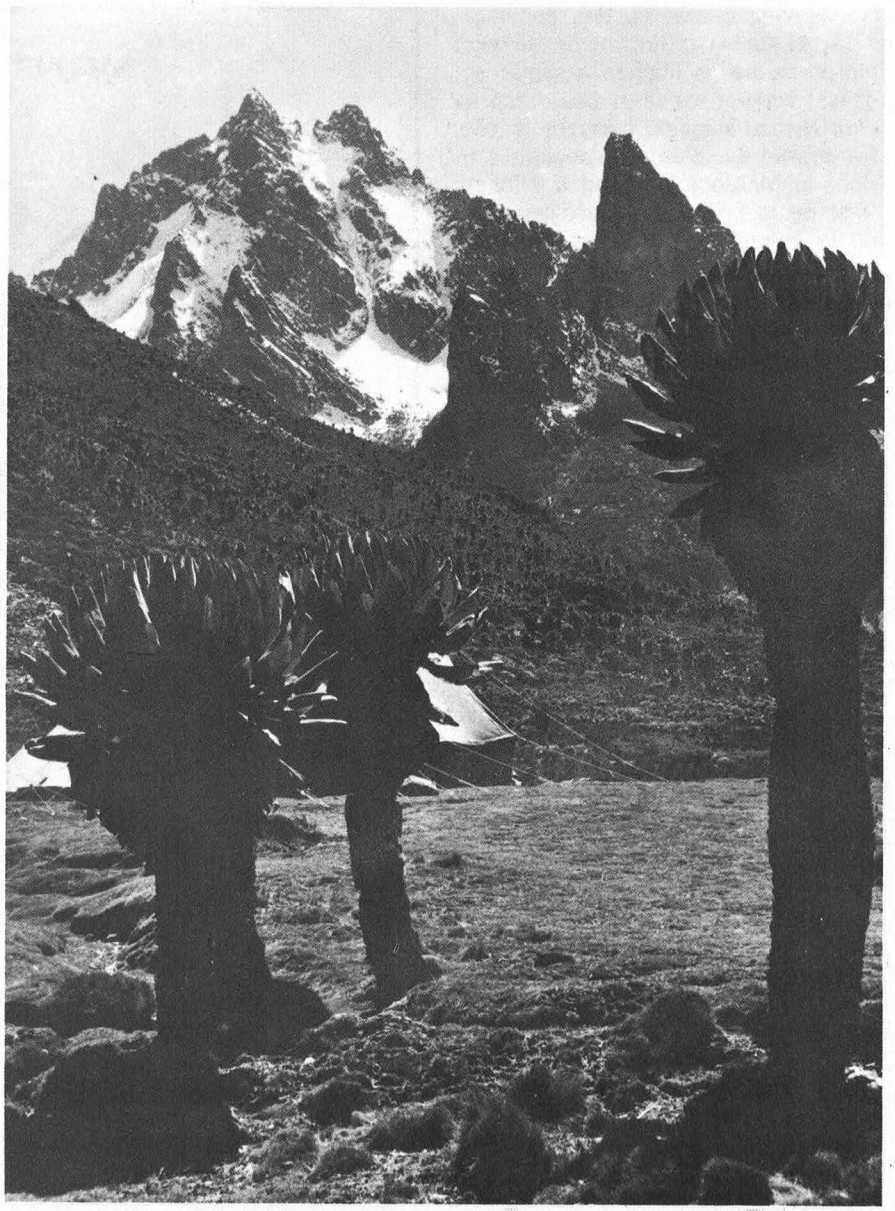

foto: Aneca 76

persones, hi restem sols el nostre grup amb la companyia dels ratolins. Situat al costat del llac Kami, és un bon mirador dels cims més llunyans de Teleki i Sendeyo, i punt de partida obligat per a les escalades al Batian, punta Peter i punta Dutton, que en aquesta època es troben pràcticament sense neu per aquest vessant.

Dia 17, a la matinada: roca roja, crestes daurades pels primers raigs de sol. Circ majestuós. Ens hi sentim a gust. L'aclimatació és bona, avui farem una curta però bonica escalada per l'aresta sud (III amb algun pas de IV) a la punta Peter (4757 m), i després tots plegats, l'ascensió a la punta Dutton (4885 m) bell mirador de la cara nord del Batian.

El temps passa ràpid. Ens resten solament dos dies a la regió i, per tant, hem d'intentar ja l'ascensió més atractiva de la zona: el Batian (5199 metres). Arriba un grup de bascos, i els proposem si un d'ells vol venir amb nosaltres per a poder fer dues cordades. En Josep Maria accepta.

Són les sis del matí. Sortim del refugi i en 45 minuts ens situem al peu de la via clàssica Firmin-Hicks, a la cara nord del Batian. Fem dues cordades, en Josep i el company basc, i l'Enric i jo. El temps, de moment ens acompanya. El sol escalfa la roca compacta, segura, i facilita el nostre ritme d'escalada. La primera part de la via fins a l'amfiteatre, és formada per successius replans i parets d'un IV de dificultat màxim. Hi trobem també llargs tan sols de grimpada. L'amfiteatre és una extensa plataforma de blocs trencats. Al seu final, es troba el punt clau de la via: la torre Firmin. En quatre llargs de corda de força dificultat (IV +), som dalt la torre. Continuem per l'aresta (III, IV), fins a arribar en un lloc de bivac a 5100 metres, on s'uneix la nostra aresta amb la nord-oest.Deixem part del material, i més lleugers, continuem fins al Chipton's Notch, per assolir amb un sol ponent inoblidable, l'alçada màxima del Mont Kenya: el Batian (5199 metres). Sentim una gran satisfacció per l'objectiu aconseguit: són aquests moments els que per si sols justifiquen la dèria de l'alta muntanya. Un vent glaçat ens desvetlla d'aquest somni de llums i colors. Cims, carenes i núvols queden sota nostre. La fi d'aquest dia és el nostre adéu al cim. Fa fred, i ja fosc, en una nit estelada, arribem al lloc de bivac. Una petita esplanada, un terra dur, no hi fa res: després de l'esforç del dia, el repòs és benvingut.

Quan clareja deixem encara passar dins del sac les dues primeres hores de llum, esperant l'escalfor del sol que no sentirem fins ja avançat el descens. Ens cruspim uns quants ganyips, el fred és intens, l'acció comença. Després d'una curta grimpada, iniciem una llarga tanda de «rappels»: l'aresta, la torre Firmin, el peu de la via. A les 13 h. 45', estem ja de tornada al refugi on l'Anna Maria i la Núria ens preparen un bon àpat, en el qual posen tot el menjar que ens queda.

La punta John (4883 m) al vessant sud del Mont Kenya destaca per l'esveltesa de la seva silueta i per la qualitat del granit de les seves parets. ▼

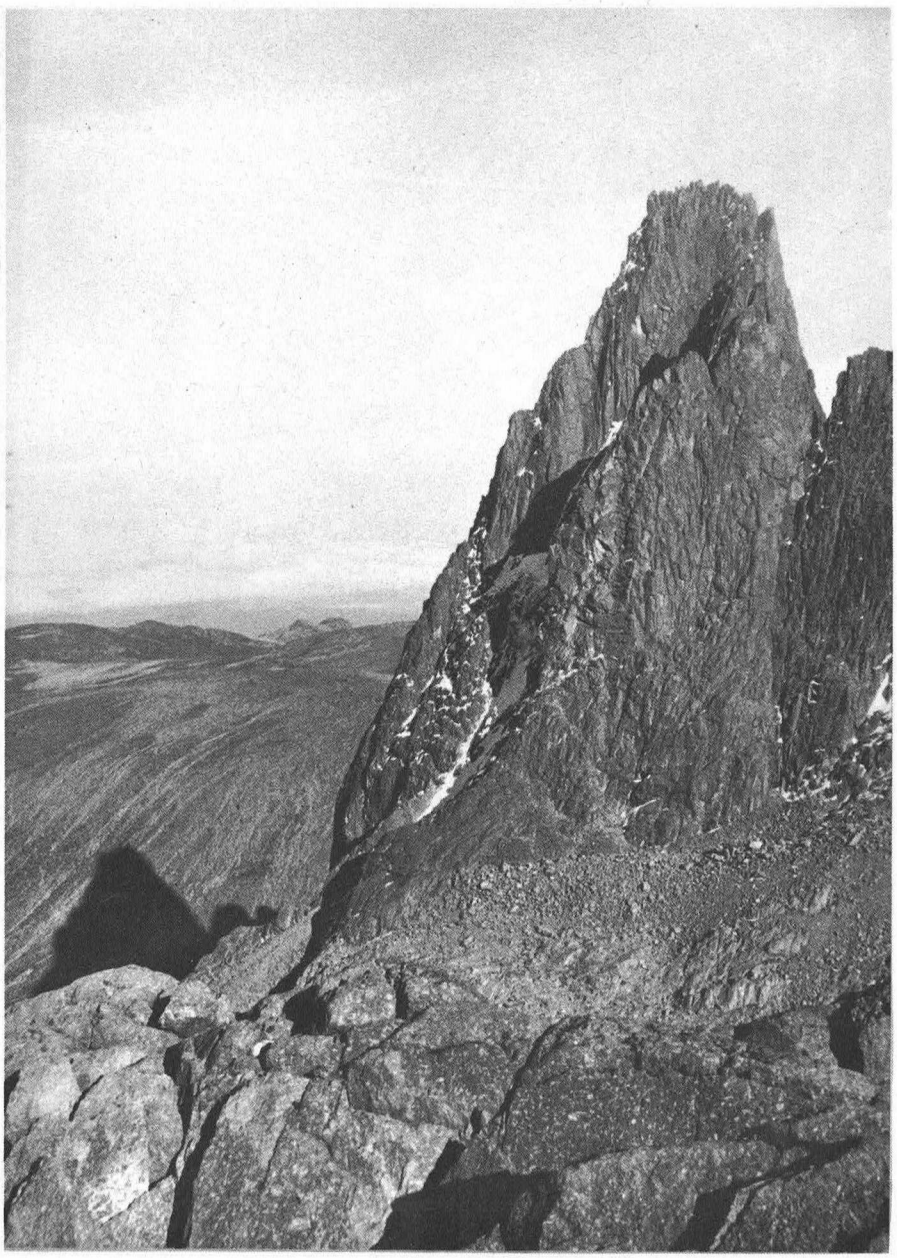

foto: Aneca 76

El dia 10, el bon temps ens acomiada de la nostra estada al Kenya. Sortim del refugi Kami, amb el propòsit de fer la volta a tot el massís. Per això, passem pel Hausburg Col, el llac Oblong, fins a arribar a la Two Tarn Hut. Valls, colls, llacs, contrastos, diferents perspectives d'aquesta muntanya que es reflecteix tímidament sobre les aigües que envolten la Two Tarn Hut. Tancant el cercle, som novament al McKinder's Camp, on acceptem de bron grat una tassa de te i un bocí de pa que ens ofereixen els portadors. Diem un adéu definitiu al massís, un adéu que ens fa sentir el desig de tornar-hi en una propera ocasió. Baixem lleugers, tornem a trepitjar el fang, però ara ja amb la força decidida que ens dóna el fet d'haver aconseguit els nostres objectius.

A la una del migdia som a la Met Station. Una estona d'espera, i un jeep ens ve a recollir. Una estreta de mans i un adéu als portadors. Després de vuit dies, hem tingut l'ocasió de conèixer-los i d'oferir-los la nostra amistat. L'endemà, fem el trajecte de Naro Moru a Nairobi, i passem el dia preparant el darrer itinerari.

Una volta turística

Amb aquest fi, el 22 sortim de Nairobi cap al Parc Nacional de Massai-Mara. El nom d'aquesta reserva, ens recorda que ens trobarem altra vegada amb els massai. Se'ls considera primitius, però ¿què deuen pensar de nosaltres, «gent civilitzada», quan amb el vehicle travessem el parc nacional per observar els lleons, mentre que ells hi viuen amb serena indiferència?

Kenya i Tanzània, són uns dels països del món que tenen la fauna més variada. A la reserva Massai-Mara, i a la que visitarem després, el Parc Nacional de Serengueti (a Tanzània), es poden observar tota mena d'animals salvatges: lleons, rinoceronts, elefants, girafes, hipopòtams, zebres, búfals, etc. i també ocells: pelicans, ibis, marabús, estruços, etc. Quan veiem el magnífic equilibri biològic que la natura ofereix espontàniament, i com es conserva aquí el medi ecològic, no ens podem estar de pensar com es troba de lluny el que nosaltres anomenem civilització respecte a l'estat d'aquestes reserves naturals i de fer-ne un ús controlat.

Ben cert, que aquest desequilibri, és el preu que es paga a canvi del benestar dels països desenvolupats. Però aquesta gent, que viu encara en una civilització d'intercanvi comercial en espècies, sense l'anhel del consum i sense competència, amb una assistència sanitària mínima, ens dóna prou motius i valors de reflexió.

Tornant als parcs nacionals, el dia 24 fem la visita al cràter Ngorongoro, una de les reserves naturals més espectaculars. Hi trobem animals en quantitat i molta varietat d'espècies. Pols i pols, fins que passem la darrera pista del parc i arribem a Ma-

El Batian (5199 m) cim culminant del Kenya, i el Nelion, des del refugi Firmin. ▼

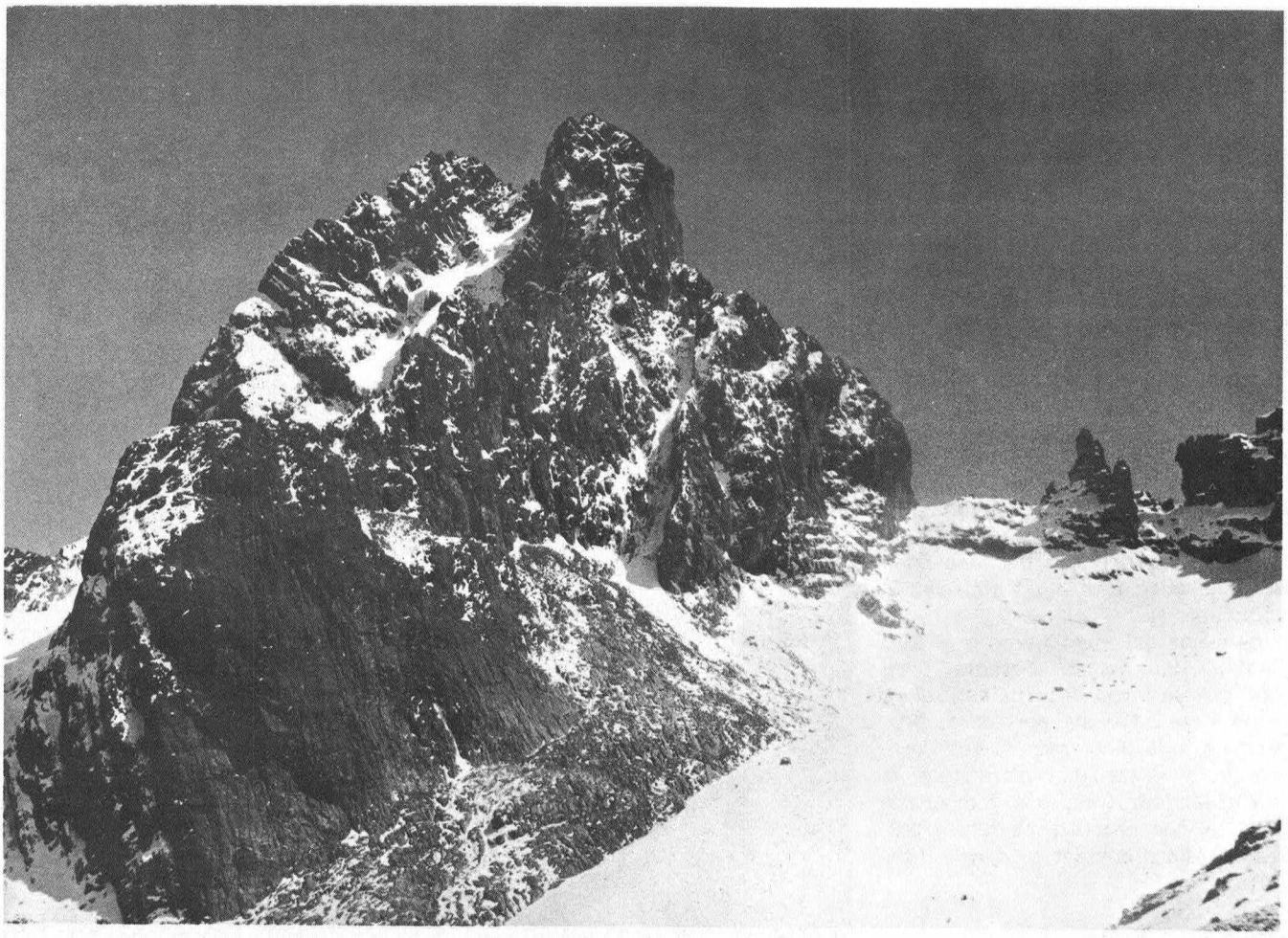

foto: Aneca 76

kuyuni; 200 Km més i farem nit a Marangu.

L'endemà, tornem a entrar a Kenya per la frontera de Taveta, en ruta cap a Voi i, finalment, la costa de l'Índic: Mombasa. Ens instal·lem al càmping de Tiwi vora el mar. Els dos dies següents, els dediquem a visitar la ciutat, prendre el sol i no gaire cosa més.

Mombasa, segona ciutat de Kenya, és construïda sobre una illa, unida al continent per tres punts, i presenta dos nuclis ben definits. Per una part, noves construccions agrupades en grans avingudes. Per l'altra, carrers estrets que formen un gran laberint al costat del mar, i que presenten una influència àrab molt marcada. Entre els seus habitants, hi destaquen els hindús i els àrabs. Uns i altres, donen als seus carrers un caràcter oriental.

El dia 28 de tornada a Nairobi, prenem la carretera per fer els 500 Km que la separen de Mombasa. El camí és monòton, sembla que no deixem mai el pla, però quan serem a la capital haurem fet 1700 metres de desnivell.

Passem la nostra darrera tarda a Nairobi, preparant l'equipatge i comprant l'últim record. Ja tard, ens dirigim a l'aeroport. És mitja nit, quan en en un vol de les línies aèries de Zàmbia, deixem Kenya. Canviem d'avió a Roma i arribem el 29 al matí a Barcelona. Els pares, els amics, la ciutat, tot ens acull novament. L'endemà dia 30, dilluns, amb un bullir de vivències al cap, tornem a la vida diària. El contrast és gran després d'aquest intens viatge, en el qual hem començat a conèixer la vida d'un país ben diferent del nostre. Encara que pensem en nous projectes, Àfrica viurà molt de temps dins nostre.

Nota. Els components del grup Aneca 76 foren Anna Maria Pujol, Núria Machordom, Enric Font, Josep Iglésias i Conrad Blanch.

L'home i el paisatge afganès

(Recull d'observacions de l'Operació Afganistan 75)

per **Eduard Martín**

El nostre primer contacte amb el poble afganès va tenir lloc a Mesed, ciutat craniana prop de la frontera afganesa. Alguns camions de pelegrins havien arribat al molt venerat mausoleu de l'Imam Reza i, per primer cop, vàrem poder observar tant els, per a nosaltres, sorprenents ocupants dels vehicles, com els vehicles mateixos.

Aquella gent, alta i ben plantada, amb blancs i retorçats turbants, amples pantalons d'estrany estil i llargues camises per sobre d'ells, arribava dalt d'uns camions bellament decorats amb dibuixos i penjolls de tots colors segons el costum del seu país, per realitzar el que, per a molts afganesos, és el màxim acte religiós de la seva vida: visitar la ciutat santa de la secta shiíta de l'Islam.

Aquesta va ésser la nostra primera relació amb els habitants de la moderna República Islàmica de l'Afganistan.

L'antiga Ariana

Pocs països del món poden presentar una diversitat tan gran de races al seu territori com l'Afganistan. Escenari de lluites durant mil·lennis, d'invasions guerreres en totes direccions, ruta de les caravanes entre Europa i Àsia, punt de recepció de totes les grans religions, l'Afganistan actual es troba davant del greu problema social d'integrar, en un estat modern, no menys de set grups ètnics diferents, amb més de trenta llengües parlades, i sobre una superfície quasi una vegada i mitja la del territori de l'Estat espanyol.

Els grups dominants, pathans i tajiks, són de pell blanca i descendents llunyans de les antigues tribus àries que passaren per l'Afganistan en ruta cap a l'Índia fa molts mil·lennis. D'aquí l'antic nom del país: Ariana.

Aquests grups de pell blanca, alts i ben formats, constitueixen les classes drigents del país (oficials del govern, comerciants) i són, potser, els únics amb els quals el visitant té ocasió de parlar en anglès.

Un altre grup ètnic important, els hazara, de pell groga, són, ni més ni menys, els descendents directes de les hordes mongoles de Genguis Khan i Tamerlan, obligats a replegarse a l'interior del país davant de la pressió d'altres grups ètnics més poderosos. D'alçada inferior als pathans, de caràcter simpàtic i mirada enigmàtica, es troben a Kabul fent les feines més dures, com arrossegar pesades carretes o carregar sacs. En vam tenir una més equilibrada visió en recórrer les valls interiors de l'Hindukush, on es troben les seves cabanes de palla folrades amb catifes, dites «iurts».

Vam observar que, a Kabul i altres ciutats, la gent d'altres grups ens en parlaven amb desdeny. Curiosos sobre aquest fet vàrem descobrir que el motiu principal d'aquesta actitud prové que els hazara pertanyen a la secta shiíta de la religió islàmica, mentre quasi tots als altres grups són de la secta sunnita.

Cal explicar que els sunnites segueixen directament la doctrina de Mahoma, mentre els shiítes consideren que, a la mort del profeta, els seus poders de representació d'Alà sobre la terra van passar al seu gendre Alí. La tomba d'Alí està al nord de l'Afganistan i és un lloc d'importants peregrinacions.

Altres grups ètnics minoritaris són els turcmans, uzgeks, kirguisos i nuristanis. Els dos primers, de pell groga, estan dividits entre les repúbliques soviètiques de Turkestan i Uzbekistan i el nord de l'Afganistan. Els kirguisos, també grocs, viuen al Pamir, on està prohibit l'accés, excepte als caçadors del «Marco Polo», espècie rarissima de cabra. El permís de caça costa uns quants centenars de mils de pessetes.

Només resten els nuristanis, d'origen desconegut, blancs, i de vegades

amb cabell ros, que viuen al sud-est del país, pagans fins al darrer segle, quan varen ésser convertits a l'Islam per la força per un rei afgà.

Dignitat i orgull

Moltes sorpreses presenta aquest país al viatger. Tant el que ve de l'Índia com de l'Iran amb vehicle propi, acostuma a estar més que tip de l'aglomeració de gent al voltant del vehicle a cada parada. Rialles, preguntes, gestos, cops per les finestres, mans que agafen coses de l'interior per quedar-se-les, o tan sols per observar-les, etc., acaben la paciència de l'occidental no acostumat a aquests batibulls.

L'Afganistan és quasi un oasi, en aquest aspecte. Pocs afganesos s'acosten al vehicle. La seva innata dignitat els fa difícil aquest tipus de relació. Orgullosos per la seva història de lluites, miren l'occidental cara a cara com a un igual. Amb tot, la presència del turisme en alguns punts del país comença a modificar aquesta actitud, i no deixa de molestar la insistència d'alguns venedors d'articles «típics» (incloent-hi les drogues).

Drogues

Afganistan té una justa fama com a mercat de drogues. Encara que el seu consum està prohibit oficialment, el fet és que se'n poden obtenir fàcilment i a preus ridículament baixos comparats amb els perseguits mercats europeus. Davant de la presència del turista és oferta, una i mil vegades, tot l'assortiment de drogues imaginables, des del lleuger haixix fins a l'efectiva heroïna, passant per l'opi, LSD, cocaïna, etc. L'ús de les drogues més suaus, principalment haixix, hi és àmpliament estès, tant entre la població com entre els visitants occidentals, però els seus efectes són notables. Més greu és el cas de l'usuari habitual de drogues fortes, dels quals vam veure alguns casos en xicots occidentals en un estat físic lamentable.

Un poble de guerrers

La posició geogràfica de l'Afganistan, sempre al mig de grans imperis, ha condicionat dramàticament tota la seva història.

Dominat per l'imperi persa de Darios, conquerit per Alexandre el Gran, que hi fundà moltes ciutats i hi deixà una colònia grega, travessat pels àrabs en la seva impressionant expansió després de la mort de Mahoma, arrassat per les hordes mongòliques de Genguis Kan, arribà als temps moderns comprimit entre tres grans imperis: el persa a l'oest, el rus al nord, i l'anglès de l'Índia a l'est.

Tres guerres anglo-afganeses marquen els més orgullosos records de la seva història com a nació independent. Mai els anglesos no pogueren dominar aquest país, i sofriren terribles desfetes com la retirada de Kabul durant la primera guerra, on només un entre setze mil soldats anglesos aconseguí d'arribar viu a l'Índia després de travessar el llegendari Khyber Pass, antiga porta de l'Índia, i avui frontera entre Pakistan i Afganistan. Diverses dotzenes de memorials amb els emblemes dels regiments anglesos anorreats, recorden aquestes lluites al viatger.

Aquesta bellicosa història està en perfecta concordança amb el brau i espectacular paisatge del país, que a nosaltres ens va impressionar extraordinàriament.

País de muntanyes i deserts

L'Hindukush és l'espina dorsal d'aquesta regió. Continuació natural de les muntanyes iranianes, travessa el país fins al Pamir, on connecta amb els primers massissos de l'Himalaia. Aquesta barrera natural separa el nord i sud del país, que és el mateix que dir les estepes de l'Àsia Central dels deserts del sud; i un tan poderós obstacle feia, fins fa uns deu anys, impossible la comunicació entre les ciutats del nord i la capital. El túnel obert a 3.300 m sota el pas de Salang, amb l'ajuda soviètica, ha acabat aquest aïllament secular.

Potser la característica més sobresortint de les muntanyes afganeses sigui la total absència de vegetació. Els vessants àrids, ressecs, sotmesos a terrible erosió, formen un paisatge de gran bellesa, on la gradació de colors va del groc al vermell i d'aquest al negre en una apoteosi mineral cromàtica.

La manca de vegetació crea grans perjudicis quan arriba l'època de les pluges (de març a maig), i la terra arrossegada per l'aigua talla les carreteres amb gruixos considerables segons vam poder observar.

Hem dit carreteres, però en realitat tan sols n'existeix una de pavimentada, que travessa el país d'est a oest, amb una branca cap al nord, i que ha estat construïda en dues parts per americans i soviètics.

Al sud del país s'estén el desert, il·limitades extensions planes on, durant el dia, l'aire ofegador aixeca remolins de pols que semblen els «tornados» americans. Quan amb la nostra furgoneta travessàvem aquestes regions a cavall sobre la ruta cimentada construïda pels soviètics, trobàvem alguns monticles molt distanciats i, aprofitant la seva protecció contra el vent, campaments nòmades amb les seves tendes negres i els seus ramats de cabres i camells. Una sisena part de la població és nòmada i l'hivern baixa amb els seus ramats a les regions desèrtiques des dels alts planells de l'Hindukush, on conreen el blat durant el curt estiu d'aquelles regions.

L'Islam, part essencial de l'Afganistan

Que al mig d'aquestes zones desèrtiques hom trobi a la posta del sol autocars i camions parats, i amb els seus ocupants pregant de cara a la Meca, és un espectacle corrent a l'Afganistan. Per tot el país es compleix el deure islàmic de les cinc pregàries diàries, amb la seva corresponent neteja prèvia amb aigua neta de totes les parts exposades del cos.

Aquest costum permet d'observar

Dues nenes del grup Kolash, al Kafiristan.

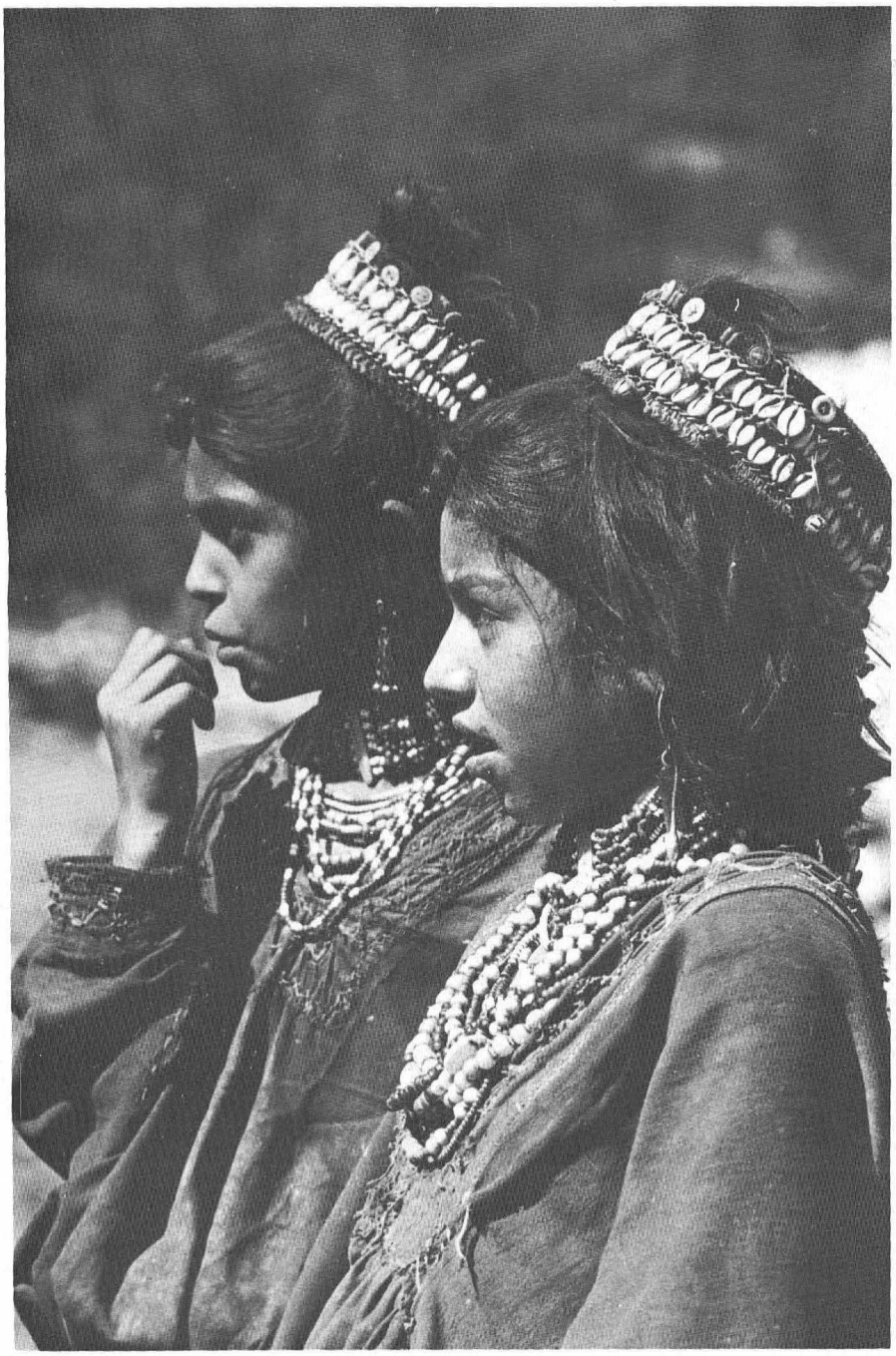

espectacles molt poc agradables. A tot el país és considerada neta qualsevol aigua corrent de més d'un pam de fondària. Com que a Kabul les aigües residuals corren a cel obert i tenen més d'un pam, és normal de veure, a la posta del sol, quantitat d'afganesos orientant-se en un líquid no precisament pur i cristallí.

Bamian i Band-i-Amir

Tot llibre o article escrit sobre l'Afganistan no es pot estalviar de mencionar dos punts del país com a llocs obligats de visita: les estàtues budistes de la vall de Bamian i els llacs naturals de Band-i-Amir.

La vall de Bamian es troba a uns 250 quilòmetres al nord-oest de Kabul, i és una de les valls interiors de l'Hindukush. No menys de sis hores de conducció per una pista plena de pols, amb un coll de tres mil metres, donen accés a aquesta ampla vall, verda i tranquilla, tancada per abruptes cingles i altes muntanyes. Als cingles s'obren centenars de coves i balmes fetes per la mà de l'home. En una d'elles, el Gran Buda: 53 metres; en una altra, el Petit Buda: 35 metres. Imponents i majestuosos, recorden l'època gloriosa d'aquesta vall, en aquell moment històric, cap als començaments de la nostra era, en què tres poderosos imperis, el xinès, l'indi i el romà, estaven en pau, i per Bamian passava la ruta de les caravanes entre aquests imperis: la Ruta de la Seda. El gran rei indi Ashoka havia estès el budisme a l'Afganistan, i milers de monjos vivien en aquestes coves. El rostre dels Budes era cobert d'or.

Avui només els turistes visiten les imatges de Bamian. Els invasors àrabs, durant el segle vuit, destruïren les faccions dels Budes perquè la seva religió prohibeix tota mena d'imatges. El segle tretze les hordes mongòliques acabaren amb tota la comunitat budista i reduïren a cendres la «Ciutat dels Sospirs», ciutadella de la vall de Bamian, i exterminaren tots els habitants, segons el costum d'aquells guerrers sanguinaris.

És encara possible pujar per l'interior del cingle fins a posar-se a sobre dels caps dels Budes i observar les restes conservades de les pintures de les parets. Des de dalt del cingle vam poder veure les muntanyes del Koh-i-Baba, de cinc mil metres, que havien estat el motiu alpinístic original del nostre viatge a l'Afganistan: el govern ens negà el permís amb explicacions de bandits i guerrillers.

Més a l'interior del país es troben els llacs naturals de Band-i-Amir. Al

La islamització del país no ha esborrat les restes monumentals de la pretèrita època budista. ▼

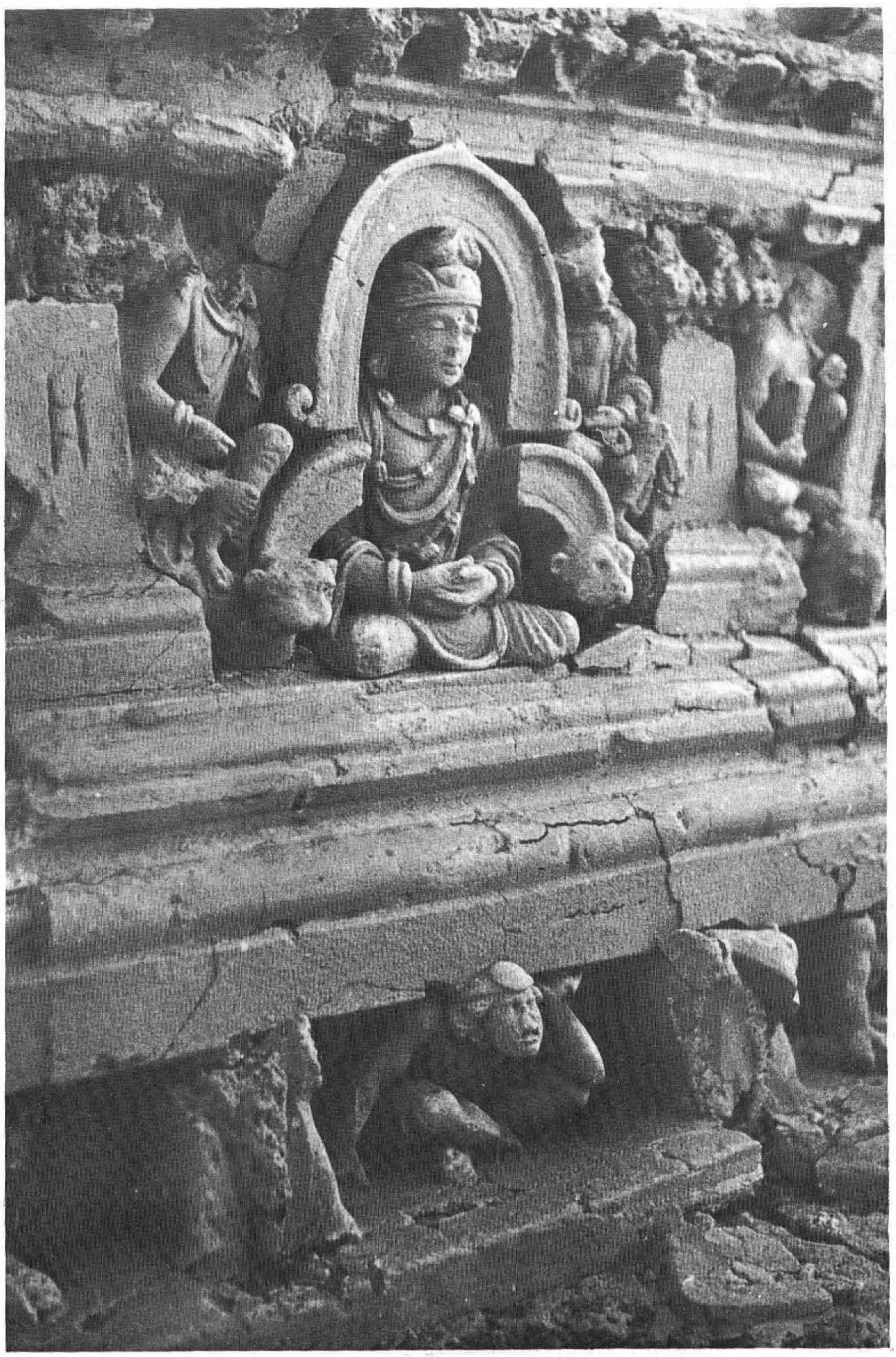

mig d'un paisatge molt àrid, i a més de tres mil metres, apareixen davant dels ulls sorpresos del viatger amb el blau més intens mai vist sobre una superfície líquida. Llacs esgraonats, suspesos per sobre del nivell del terreny i formant cascades, formen, sens dubte, un espectacle difícilment superable.

En un lloc protegit del vent, unes casetes, amb pomposos noms d'hotel, acullen els turistes, no gaires, que s'acosten per aquestes regions. Amb els cingles vermellosos, el sol cremador i els cavalls de lloguer, recorda el carrer principal del típic poble de les pel·lícules de l'oest americà.

Les dones

Les dones a l'Afganistan no han arribat a graus gaire alts d'emancipació. De fet, als carrers de Kabul, vestides amb el «chadri» que les cobreix de cap a peus i només deixa una fina reixa per als ulls, les dones semblen més fantasmes que no éssers humans.

Els afganesos menys progressistes opinen que el «chadri» és un autèntic favor fet a les dones, perquè ja que el seu lloc és a la llar, encara els permet de sortir al carrer (!).

Però algunes dones, a Kabul, comencen a sortir amb vestits occidentals i, amb les noies de les escoles vestides de negre i amb mitges negres, però amb el rostre descobert, són el primer pas, encara que tímid, cap a una més gran igualtat amb l'home.

Les dones a l'Islam estan excloses de la religió, que és «cosa d'homes», i a l'Afganistan no poden entrar a les mesquites amb una sola excepció: la Friday Mosque de Herat, considerada monument artístic. Als autobusos les dones viatgen al davant i els homes al darrera.

A causa de l'escassetat de dones, aquestes es casen aviat, cap als quinze anys, i l'enllaç és concertat entre les famílies a canvi d'una bona quantitat de diners. L'escassetat, la poligàmia i els diners a pagar originen que molts homes restin solters.

Fora de les ciutats més importants, és pràcticament impossible de veure dones, ni cobertes ni descobertes, amb una ben marcada excepció: les dones nòmades, dites Rushis, que porten sempre el rostre descobert i totes les joies de la família penjades.

Es conta una curiosa història sobre les dones kushis. Segons es diu, en arribar a la pubertat reben el vestit que hauran de portar posat durant tota la seva vida sense treure-se'l mai. Si creixen, s'afegeixen tires de roba a les faldilles; si reben un altre

El "xapati" surt de les mans d'en Nadir. ▼

vestit, se'l posen sobre l'antic. Malgrat el nostre interès, no vam poder constatar la veracitat d'aquesta història.

Recursos naturals i alimentació

País sense indústria, l'Afganistan depèn de la seva agricultura per a alimentar els seus quinze milions d'habitants. Només les valls dels rius són útils per al conreu. L'arròs, les fruites i el blat formen els productes principals i constitueixen la base de la seva dieta alimentària. La llet es consumeix en forma de iogurt per evitar que es deteriori.

La ramaderia és important per a l'exportació, i les pells que hom troba al basar de Kabul a preus molt baixos en són una bona prova. A causa de l'absència de refrigeradors cal aprendre a no consumir ni ous ni carn, excepte als restaurants de la capital. El nostre aprenentatge va ésser molt desagradable. En canvi, hom troba fruites i vegetals de bona qualitat i preu a tot arreu.

L'alcohol és inexistent, el mateix que la carn de porc, per imposició religiosa; però l'existència de la inefable Coca-Cola a tot el país, fins i tot als llocs més apartats, aconsegueix la felicitat del turista (!). La gent afganesa beu te gairebé exclusivament, servit molt calent i amb molt de sucre, que es diposita al fons i és consumit omplint moltes vegades la tassa.

El regateig, obligació ineludible

Voler comprar qualsevol producte sense regateig és, a part d'un mal negoci, un desengany per al venedor. El comerç a l'orient té, com a part inseparable, la conversa sobre les catifes davant de la tassa de te, l'estira i arronsa dels preus, els somriures, els gestos de desesperació i ruïna, les fingides enrabiades, i, a la fi, la transacció quasi entre els plors del venedor que jura i perjura que rep un preu inferior al cost.

Encara que difícil per la nostra educació occidental que valora massa el temps, hom aconsegueix a la fi la relaxació necessària per al regateig i, llavors, pot passar-ho força bé, tant si compra com si no.

El futur de l'Afganistan

L'Afganistan va ésser fins a l'any 1973 una monarquia constitucional. Una revolució incruenta instaurà la república, i el nou règim practica una política d'aproximació a l'URSS, però mantenint l'equilibri entre els dos blocs polítics mundials. Hom pot veure, als carrers de Kabul, gran quantitat de llibres i revistes russos i molts productes importats de Xina i l'URSS.

Gran nombre de tècnics, procedents tant del món capitalista com del món socialista, ajuden a crear la infrastructura d'una incipient indústria, i hom pot augurar un progressiu canvi en les formes de vida de la població, que comença ara a conèixer els avantatges de la civilització tecnològica.

Però ens temem que l'equilibri entre l'home i el seu medi, que tant hem admirat en la població d'aquest país, serà destruït lentament, i els afganesos perdran aquest reposat i conscient ritme de vida característic dels pobles asiàtics.

Rebin els nostres millors desigs els habitants de l'antiga Ariana.

El Pillier Boccalatte del Montblanc de Tacul

per **Josep Lalueza**

El Pilier Boccalatte forma part d'un conjunt de sis pilars de roca que, tot superant un desnivell de 800 o 900 metres, enllacen, amb un salt quasi vertical, la gelera del Gegant amb el cim del Montblanc de Tacul, a 4.248 m. Aquests «piliers» es disposen paral·lelament i fan la impressió de monumentals tubs d'orgue de granit vermell.

Cadascun d'aquests pedestals de roca és solcat per una o més vies d'escalada, que pugen verticalment de la gelera fins al cim.

Escollim el Pilier Boccalatte com a objectiu, i llegim a la guia Vallot: «Bell i interessant itinerari de 800 metres de llarg. El més lògic d'aquest vessant ofereix una escalada magnífica. Primera ascensió: el 28 d'agost de 1936, per Gabriele Boccalatte i Mille N. Pietrasanta.»

A les 9 del matí comencem la marxa d'aproximació per la galera. Ens ho prenem bastant en calma, ja que fa molta calor i la neu és tova. Cap al peu del «couloir» Gervasutti ens parem i veiem dos puntets sota les cornises de sortida; són dos escaladors que s'afanyen a sortir d'aquest «couloir» abans que el sol provoqui alguna allau de neu. Fem algunes fotos i aprofitem per a encordar-nos, ja que han aparegut les primeres esquerdes. En saltem algunes i arribem al peu d'un estret «couloir» que marca el principi de l'escalada. Són les 10 del matí i la calor és bastant intensa. Pugem de pressa aquest «couloir» de 200 i tants metres, tot esquivant les pedres que ens envien com a salutació una cordada de francesos que ens precedeix. Darrera nostre ataquen uns belgues, van al Pilier Gervasutti que comença al principi del «couloir».

Fem algunes tirades de roca amb els grampons als peus, ja que més amunt ens tornaran a fer falta i arribem a una petita bretxa que marca la fi del «couloir». Aquí comença el Pilier Boccalatte pròpiament dit.

Des de la bretxa fem una sèrie de tirades per terreny mixt, amb roca i glaç, ja que ara hem passat de sobte a la cara nord. L'escalada és delicada, ja que la roca que surt de la neu està recoberta de «verglaç». En una d'aquestes tirades ens trobem un grampó entre la neu, el recollim, però l'hi tornem a deixar, ja que ben poca cosa en faríem d'un de sol. Finalment arribem al fil de l'esperó, on tornem a trobar el sol. Després d'un tros fàcil entre blocs de granit arribem sota unes plaques molt dretes d'uns 50 metres, travessades per unes canaletes. Aquest tram és molt dur, ja que a part de la dificultat (V i V sup.) per la roca corre una pel·lícula d'aigua que a poc a poc ens va mullant les cordes i a nosaltres mateixos. La sensació és més aviat desagradable, però no hi podem fer res, i aviat tenim les plaques sota els nostres peus, per a continuar pujant per terreny més fàcil. Anem fent tirades i tirades de corda fins a perdre'n el compte; de vegades per roca, d'altres per terreny mixt, quan ens fiquem per la cara nord.

Ja fa estona que el sol ens ha deixat, amagat darrera les espesses boires que ens volten; comença a fer fred i al Pere se li tornen les mans insensibles. Ens posem els guants de llana i continuem escalant per terreny mixt, tot maleint les cordes que, com que són molles, pesen el doble i sembla que tinguin algun interès especial a travar-se en escletxes i merlets de roca.

Són dos quarts de set de la tarda, ja fa unes vuit hores que escalem sense parar. Ens trobem al mig d'un «couloir» de neu i roca, i encara que la boira no ens en deixa veure la part superior, pensem que ja no pot quedar gaire fins el cim, ja que portem fetes més de 30 tirades de corda. Pensem, però, que amb les dues hores i mitja de llum que ens queden, tindríem temps d'arribar al cim, però no de baixar; i tenint en compte que la baixada del Montblanc de Tacul no és difícil, però sí perillosa, decidim fer un bivac en aquest indret. Ràpidament comencem a muntar la parada. Amb els piolets netegem una petita plataforma del glaç que la cobreix; si l'aplanem bé, hi cabrem els dos asseguts, més o menys còmodament.

Tot seguit ens traiem el material, el pengem a la paret i ens col·loquem tota la roba que portem, i, a sobre, la jaqueta de duvet, ja que no hem portat el sac per estalviar pes. La nit serà molt freda, ja que devem ser a 4.000 metres. Ens fiquem dins del lleuger sac de bivac de niló, assegurats amb les cordes, i devorem, més que mengem, part de l'escàs menjar de paret que portem: una mica de fruita seca, uns caramels i una pastilla de glucosa és el nostre esmorzar, dinar i sopar. A uns cinquanta metres a la nostra esquerra fan bivac dos japonesos, amb els quals intercanviem algunes paraules, sense que ells ens entenguin a nosaltres ni nosaltres a ells.

Al cap de poca estona ja s'ha fet de nit. De sobte la boira desapareix, per a deixar pas a la lluna, rodona com un plat. Davant mateix i quasi a la nostra alçada tenim les Grandes Jorasses i la Dent del Gegant, que brilla sota la lluna plena; a la dreta la Tour Ronde amb el seu «couloir» nord i encara més a l'esquerra el Grand Capucin amb el seu característic bloc culminant. L'espectacle és immens, i l'home, en aquestes ocasions, se sent molt petit.

Realment, en aquest moment, malgrat el fred i la incomoditat, no canviaria el meu lloc en aquest petit replanet de granit i glaç.

Dormim a estones, i quan el fred ens ho impedeix, ens posem a cantar a ple pulmó. Sonen estranyes les nostres alegres cançons en aquest lloc tan inhòspit. Els japonesos no diuen res; de tant en tant els sentim que tussen i es belluguen. Quan el fred és molt intens, piquem de peus i fem una mica d'exercici.

A les dues de la matinada sentim un soroll sobre el sac de bivac. Trec el cap i miro a l'exterior. Neva! Ha canviat el temps, la boira ho amaga tot i petits flocs de neu van caient lentament. Torno a entrar dins el sac de bivac, no val la pena preocupar-se, demà ja ho veurem, pot ésser que el temps s'arregli.

Són les cinc del matí, torno a treure el nas a fora, i l'espectacle és deprimient; no es veu res més enllà de

Vista del massís del Mont Blanc amb el Pillier Boccalatte a la dreta. ▼

trenta metres, la boira ho tapa tot. A poc a poc ens posem en moviment. És pesat de cordar-se les botes amb les mans encarcarades, és pesat de plegar el sac de bivac i fer les motxilles, però tenim ganes de sortir d'aquí, i com més aviat ho fem, millor.

El fred és molt intens i continuem l'escalada amb les jaquetes de duvet posades, les cordes estan gelades i semblen talment cables d'acer.

A la nostra esquerra sentim un soroll, són els japonesos que es posen en marxa. Van una mica despistats i ens volen deixar passar davant perquè els marquem el camí.

El meu company, en Pere, comença la primera tirada; els primers moviments són lents, ja que estem com encarcarats, després ja entrem en calor.

La boira és tan espessa que quan portem uns metres de corda de l'un a l'altre ja no ens veiem. De tant en tant neva una mica. La «meteo» de Chamonix s'ha equivocat, ja que preveia bon temps per aquest matí.

Fem unes 14 o 15 tirades més, per roca i glaç, fins a arribar en una bretxa. En Pere fa una tirada molt delicada pel fil mateix del Pilier; després segueixo amb un flanqueig a la dreta per roca i neu, i tot de sobte em trobo en un collet, al principi d'una marcada aresta de neu, és l'aresta final i aviat arribem al cim del Montblanc de Tacul junt amb els japonesos i al mig de la tempesta. Són les 9 del matí i ja fa tres hores que hem deixat el bivac. Tot seguit baixem amb precaució per la via normal, en direcció al telefèric de L'Aiguille du Midi, on ens esperen unes bones cerveses.

L'ascensió al Montblac de Tacul pel Pilier Boccalatte és una de les que m'ha deixat un record més intens i més grat de totes les que he realitzat. El bivac, inoblidable com la majoria de bivacs en paret, i les dures condicions de sortida quedaran per molt temps en el nostre record.

- Ascensió realitzada el 23 i 24 de juliol de 1975 per Pere Camins i Josep Lalueza, del C.A.D.E., del C.E.C.
- Dificultat: IV i V grau.
  Desnivell de la rimaia al cim: 800 o 900 metres.
- Horari: 11 hores.

Alta ruta a la Vanoise (Alps francesos)

per **Enric Font Lloret**

El Parc Nacional és el gran jardí dels francesos i és també el vostre heretatge personal.

Accepteu conscient, de bon cor, les seves disciplines i guardeu-lo contra el vandalisme i la ignorància.

SAMIVEL

Un migdia primaveral, arribem la Mercè Coll, en Pere Aymerich, en Josep M. Iglésies i jo a l'estació d'esquí de Val d'Isere-Tignes, situada dins la Savoia francesa, amb un mateix objectiu: realitzar l'Alta Ruta de la Vanoise, amb esquís.

Creat el 1963, el Parc Nacional de la Vanoise és emplaçat dins el departament de la Savoia (França), entre les altes valls de l'Arc (Maurienne) i de l'Isére (Tarentaise) i arriba fins a la frontera italiana. Limita durant uns set quilòmetres amb el Parc Nacional italià del Gran Paradiso i té una extensió total de 53.000 hectàrees.

Aquest parc és totalment d'alta muntanya, entre 1.230 m i 3.852 m d'alçada, la cota màxima és el cim de la Gran Casse. Té un relleu molt vigorós, ja que hi ha 107 cims de més de 3000 m, profundament separats per valls de tipus alpestre. A la bellesa grandiosa dels seus paisatges alpins, la Vanoise, hi uneix una riquesa poc usual dels mitjans naturals, que són el resultat d'una regió geològicament molt complexa (gres, cristallins, calcàries, gneiss, etc.), del gran nombre d'alçades i de la seva situació, autèntica cruïlla dins la zona intralpina.

Per les seves característiques ofereix moltes possibilitats d'itineraris amb esquís, i l'anomenada Alta Ruta de la Vanoise, es presenta amb diversitat de variants, segons el punt de partida i segons els dies disponibles.

Nosaltres, després d'estudiar les diverses possibilitats, optem per iniciar-la en l'esplèndida superestació de Tignes, i fer un recorregut cíclic, que acaba en un poblet situat a pocs quilòmetres del punt de sortida dins la mateixa vall. Aquesta ruta ens donava la suficient agilitat per a anar a cercar el nostre cotxe.

Després d'equipar-nos, de carregar el nostre material, prèviament estu-

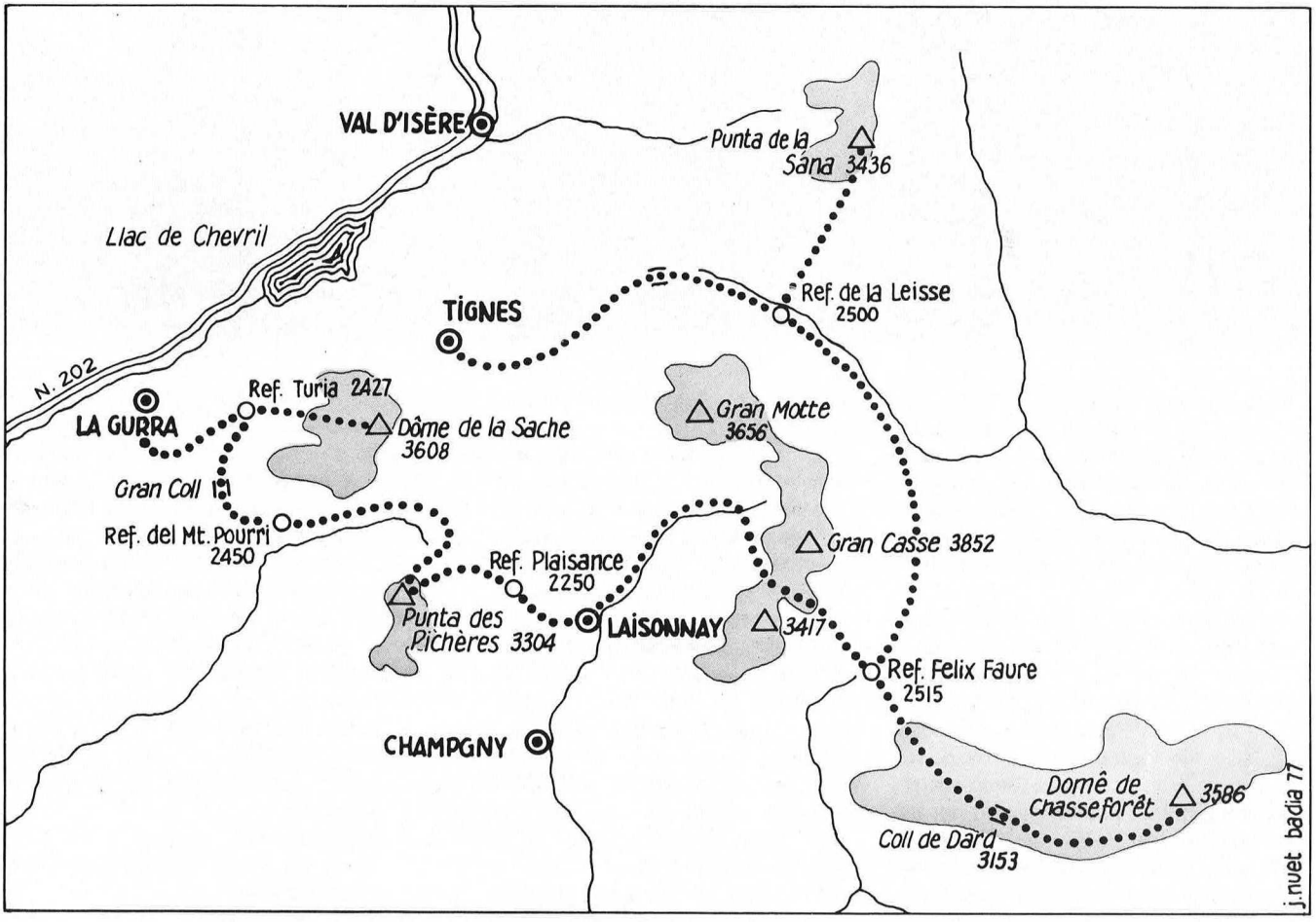

Ascensió, amb esquís, a la punta de la Sana (2436 m). ▼

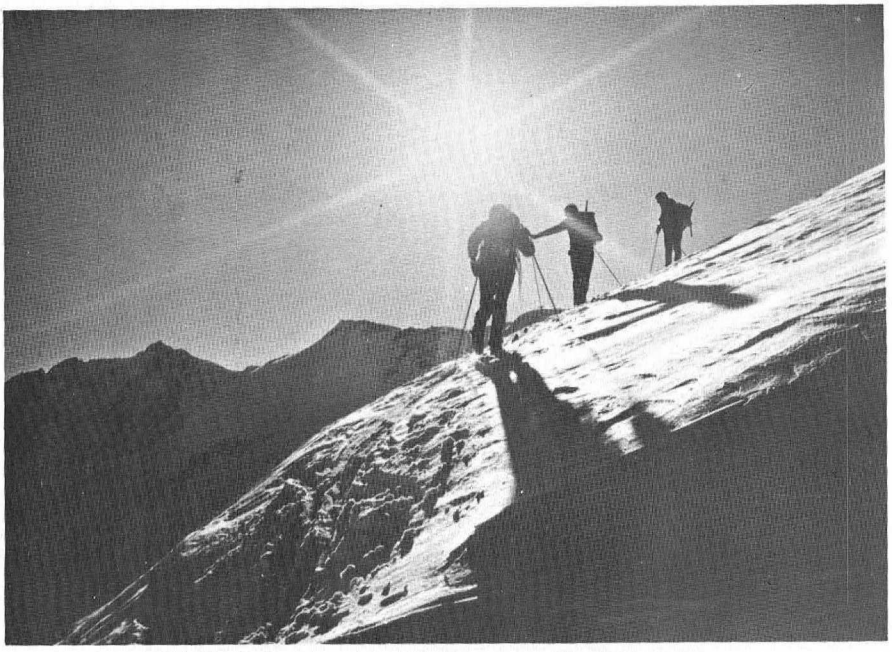

foto: Enric Font

diat, i queviures per a tots els set dies, ja que no passarem per cap poble, aprofitem les instal·lacions de Tignes per a situar-nos, per mitjà d'un telecabina, en una cota elevada on iniciem l'itinerari. Arribem en aquest punt a les 13 h., voltats del món multicolor dels esquiadors de pista dins el qual les nostres figures carregades amb grosses i pesades motxilles presenten un fort contrast.

1a. etapa. Tignes (cota 3016 m), refugi de la Leisse (2500 m).

L'etapa s'inicia primer en descens seguint una pista que després gira francament cap a la dreta, sota el coll de la Leisse, s'agafa la vall, totalment solitària, que voreja el cim de la Gran Motte i, sempre de baixada, ens porta al refugi de la Leisse, situat a 2500 m d'alçada.

El Parc Nacional de la Vanoise té nombrosos refugis, construccions totes iguals, de fusta prefabricada, no gaire grans però molt acollidors i amb tot el que fa falta (atuells de cuina, gas butà, mantes, etc.). El fet d'estar ben situats contribueix que es puguin realitzar esplèndids itineraris, adaptats a les inquietuds de cadascú. Els refugis són sempre oberts, però segurament a causa de l'educació dels visitants, és admirable el seu estat de conservació.

Del refugi estant tenim una bona visió del vessant sud de la Gran Casse, la Gran Motte, etc., així com de la Punta de la Sana.

2a. etapa. Refugi de la Leisse (2500 metres), punta de la Sana (3436 m), refugi de la Leisse (2500 m), vall de la Leisse (2100 m), refugi Felix Faure (2515 m).

A la matinada iniciem la pujada al que serà el primer cim de l'Alta Ruta, la punta de la Sana (3436 m). Fa fred. L'itinerari porta en un coll des d'on sense esquís seguim l'aresta que després de cosa de mitja hora ens conduirà al cim. El temps és esplèndid i gaudim d'una visió aèria sobre els grans camps nevats que ens envolten, mostra evident de les grans possibilitats d'aquesta zona alpina. El descens d'aquest cim mereix menció especial, ja que a més de ser llarg, coincideix amb un estat òptim de la neu (circumstància que es repetirà al llarg de diverses etapes de la nostra Alta Ruta). Era una neu pols seca, la cobejada neu dels Alps. Qualsevol amant de l'esquí de muntanya sap el que això significa, i que dóna a qui s'hi troba una sensació única difícil de descriure amb paraules. Amb neu pols fins als genolls obrim traces espontànies cada un al seu aire. Quan recuperem forces parant de tant en tant, veiem unes esses, perfectes prova del nostre pas i l'expressió de la inquietud de cada un de nosaltres amb els esquís.

Després d'aquesta baixada memorable, tornem al refugi de la Leisse, mengem alguna cosa, i continuem descendint per la vall de la Leisse fins a la cota 2100 m, on hem de remuntar un tros molt dret, que ens porta a l'entrada d'una petita vall. Però el temps ha canviat bruscament ens envolta una espessa boira i es posa a nevar. Al capvespre veiem a pocs metres la fi d'aquesta etapa, el refugi Felix Faure (2515 m).

3a. etapa. Refugi Felix Faure (2515 metres), coll de Dard (3153 m), Dome de Chasseforêt (3586 m), refugi Felix Faure (2515 m).

Una matinada freda, ens agafa novament pujant en direcció a la gelera de la Vanoise, la més important del Parc i de grans dimensions.

Superada una llarga pala glaçada, amb ajuda dels ganivets de glaç, veiem davant nostre l'esplèndida extensió glaciar de la Vanoise, i on la claredat de l'atmosfesa dóna una dimensió enganyosa al conjunt.

En arribar al coll de Dard (3153 m) el temps ens fa dubtar entre continuar o recular, però veient que el cim, que encara que llunyà era esplèndid, decidim continuar. Cal baixar uns 300 metres i després tornar a remuntar fortament per la gelera que no s'acaba mai i que ens portarà a la carena i, al cap de poc, entre boires, arribem al cim del Dome de Chasseforêt (3586 m). Una altra baixada amb neu bona fins al fons de la vall, una nova remuntada, i tornem al coll de Dard. La pujada va ser una mica pesada per les hores de marxa que ja portàvem. Després, sempre descendint, tornarem a l'inici de l'etapa al refugi Felix Faure (2515 m), on trobem un grup de francesos que vénen del poble de Pralognan.

4a. etapa. Refugi Felix Faure (2515 metres), coll de la Gran Casse (3093 metres), Laissonay (1600 m), refugi Plaissance (2250 m).

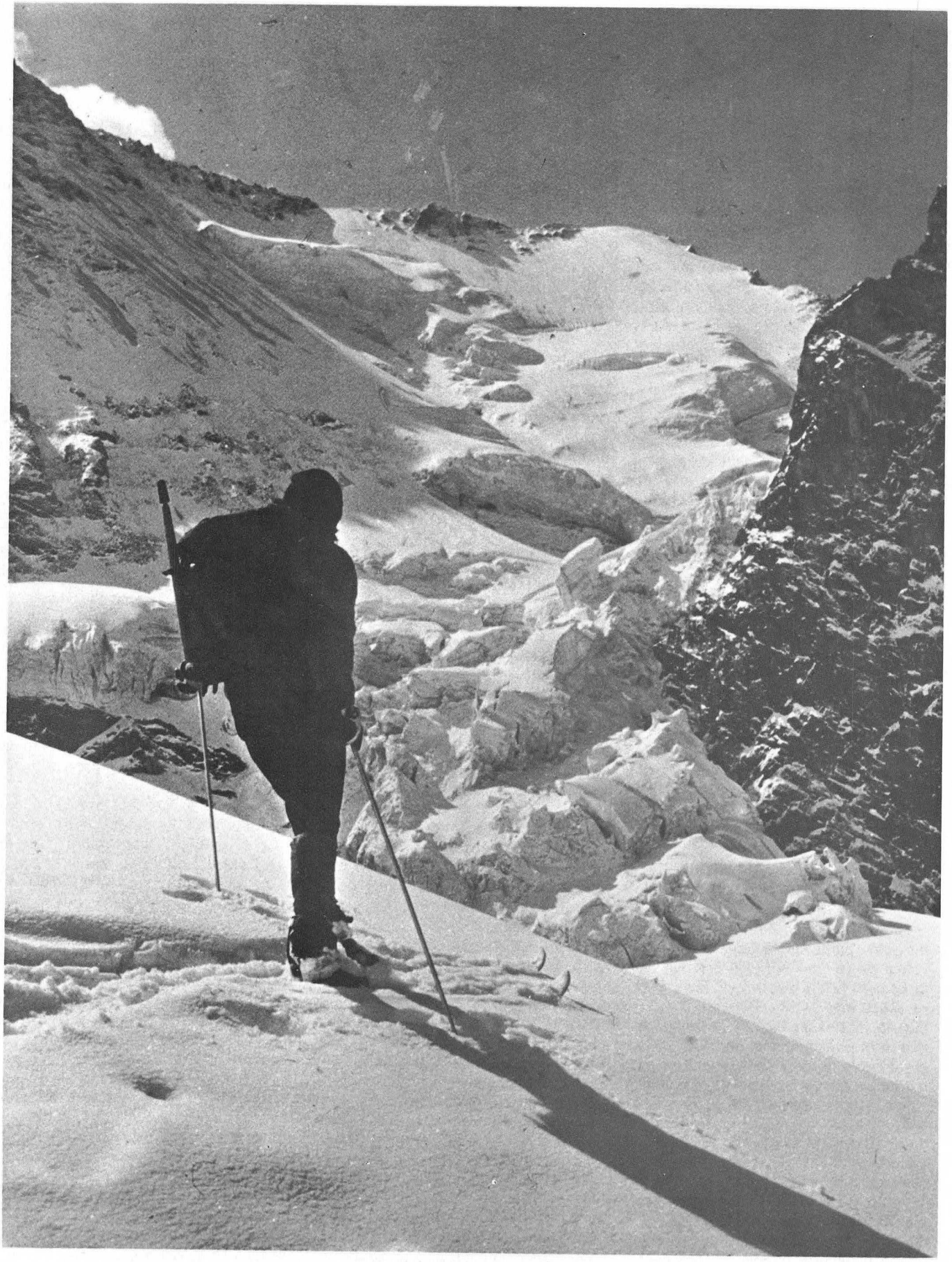

foto: Enric Font

Des del coll de la Gran Casse es pot veure bé la cara nord d'aquest cim, amb la seva impressionant gelera amb grans barreres de séracs penjades. ◀

El Coll de la Gran Casse (3093 m), entre la Gran Casse i l'agulla de l'Epena. ▼

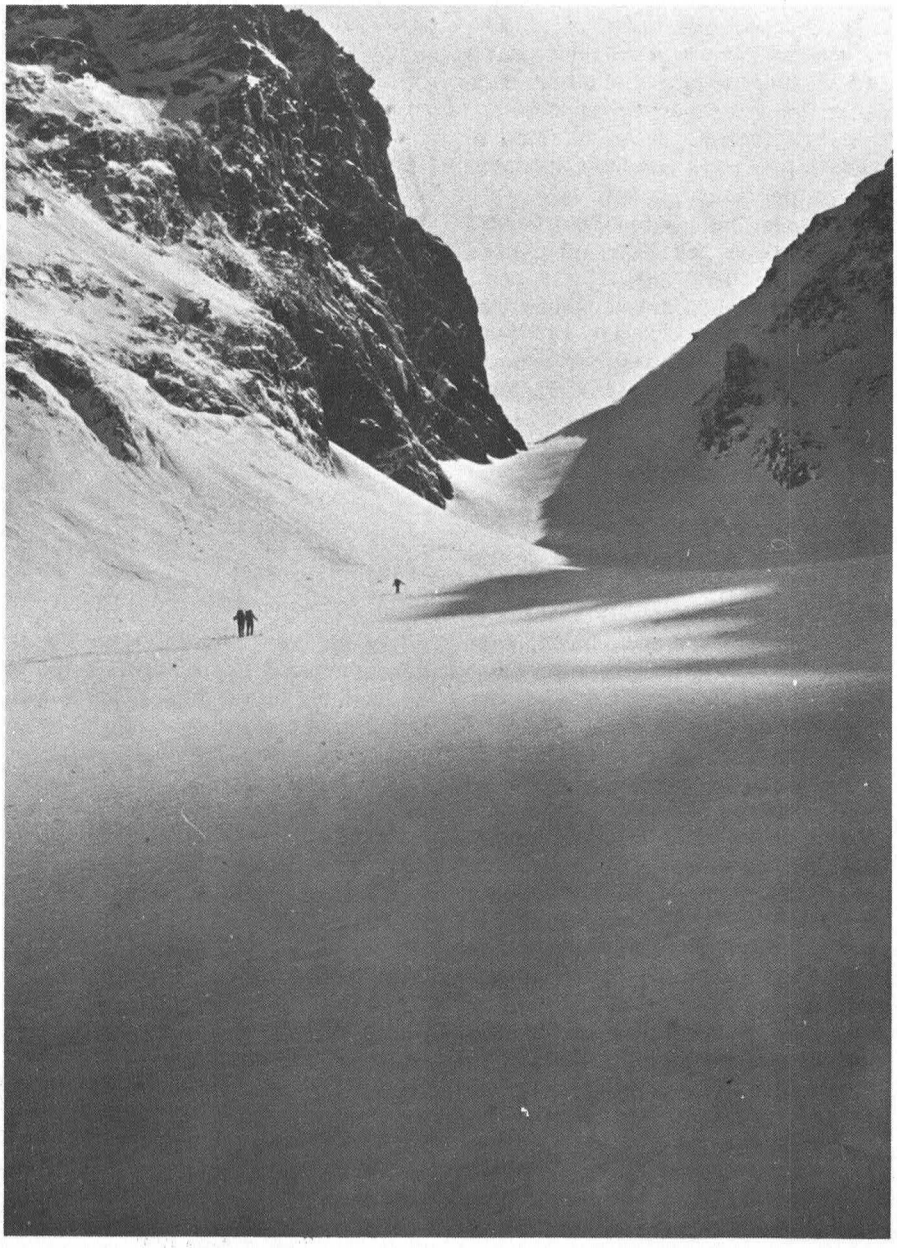

foto: Enric Font

Del refugi estant, el vessant sud-oest de la Gran Casse, cota màxima de la regió, destaca per la seva bellesa i la seva severitat. Per a baixar aquest cim amb esquís no era l'època, que ha de ser durant el mes de juny a causa de la neu i del pendent molt dret.

En aquesta etapa, amb tot l'equip a l'esquena i després d'un breu descens fins al Plac Long, remuntem per la morrena una mica dreta de la gelera de la Gran Casse. Travessem la gelera vorejant alguns séracs i anem guanyant alçada. Fa un dia molt fred, encara que bo i gaudim d'un incomparable paisatge d'alta muntanya. Al cap d'uns metres molt redreçats arribem al coll de la Gran Casse, que està ja a 3093 metres, i que s'obre entre la Gran Casse i l'agulla de l'Epena. Des d'aquí la cara nord d'aquest cim ofereix un aspecte molt seriós, amb unes barreres de séracs penjades. Estem en el cor de la Vanoise i per ara el temps ens acompanya bastant.

El descens llarg que ens conduirà al poblet de Laissonat és en principi delicat, ja que cal travessar l'altiplà superior de la gelera de Rosolin sota les parets del cim de la Gran Casse damunt d'una important caiguda de séracs per dessota l'agulla de l'Epena.

Més tard el terreny es torna més franc i seguint per un llom i després per una vall secundària gaudim d'un altre esplèndid descens amb neu pols.

Després d'haver baixat un desnivell de 1400 metres arribem al petit poblet de Laissonay.

Mengem alguna cosa i a la tarda enmig d'una forta nevada remuntem els 650 metres que falten per a arribar al refugi Plaissance (2250 m), fi d'aquesta llarga etapa d'avui.

5a. etapa. Refugi Plaissance (2250 metres), coll cota 2813 m, punta des Pichères (3304 m), vall de Les Lanches (1530 m), refugi Mont-Pourri (2450 m).

Durant tota la tarda i la nit passades ha nevat, però avui el dia és excellent, i un sol càlid ens sorprèn pujant al coll cota 2813, que dóna accés a la capçalera de la vall de Les Lanches. Avui el nostre objectiu és la punta des Pichères (3304 m), que pugem seguint un llom arrodonit, i que aconseguim al cap de cosa d'una hora. Des de dalt el cim i pel vessant oposat, veiem la resta de l'itinerari amb el poblet de Les Lanches al fons, dominat per la mola inconfusible del Mont-Pourri (3779 m).

Durant aquest descens, trobem neu primavera i una llarga diagonal que sense perdre altura, ens permet evitar una zona una mica tallada i per la dreta de la vall i per terreny més franc, perdem ràpidament alçada fins a arribar a un quilòmetre del poblet de Les Lanches. Avancem sota una forta nevada, que no pararà mentre pugem els 600 metres que manquen per a arribar al refugi del Mont-Pourri (2450 m), el qual atenyem completament xops.

Refugi Fèlix Faure, amb l'agulla de l'Epena al fons. ▼

foto: Enric Font

És un esplèndid refugi del C.A.F., de moderna construcció molt gran i confortable, encara que difícil d'escalfar per les seves dimensions.

El mal temps s'accentua. Bufa el torb, fa fred i cau una intensa nevada que no pararà durant tota la nit.

6a. etapa. Refugi Mont-Pourri (2450 metres), Gran Coll (3050 m), gelera, refugi Túria (2427 m).

El dia comença dolent, sense visibilitat, molt fred i nevant. La nostre intenció, avui, era pujar al cim del Mont-Pourri, un dels més característics d'aquesta zona, però amb aquestes condicions climatològiques és impossible. Esperem unes hores.

Hi hauria la possibilitat de restar aquí un día més, però tenim els dies comptats, i almenys hem de trascollar a l'altre vall.

Al migdia, veient que no s'acaba d'aclarir, decidim d'anar-nos-en, i en lloc de passar per la gelera del Mont-Pourri, voregem la muntanya per l'esquerra i superant un collet i el Gran Coll (3050 m) accedim a la Vall del refugi Turia, la nostre fita d'avui.

En aquestes condicions del temps, la progressió se'ns fa difícil, a causa del gruix de la neu que ha caigut, del fred i del torb que ens fueteja. Un cop superat el primer collet s'ha de flanquejar per tal d'entrar en una valleta de la dreta. De cop i volta, la pala de neu en què ens trobem es talla i es produeix una petita allau, per sort sense conseqüències, però que ens fa augmentar les precaucions. Al cap d'una hora de remuntar aquesta vall arribem al coll, que més aviat és una bretxa. Per entre la boira mirem de localitzar el refugi Turia, que finalment albirem damunt un petit esperó rocós formant un minúscul quadret de colors.

La continuació es presenta una mica delicada ja que cal baixar una canal estreta i redreçada, glaçada en el seu començament.

Baixem mitja canal amb grampons i la resta amb esquís. Un cop a la gelera, flanquejant cap a l'est, i evitant una zona d'esquerdes, anem baixant ja més ben orientats en direcció al refugi Turia (2427 m), on arribem a les sis de la tarda. Hem pogut, doncs, superar el problema, ja que si bé continua el mal temps, per a arribar de nou a la vall on tenim el cotxe només ens cal baixar.

Se'ns han acabat els queviures però tenim la sort de trobar una mica de menjar al refugi mateix, que serveix per a calmar la gana i també per a aixecar-nos els ànims de cara a l'etapa de demà, la darrera d'aquesta Alta Ruta.

7a. etapa (última). Refugi Turia (2427 m), Dome de la Sache (3608 metres), a refugi Turia (2427 m), La Gurra (1609).

Amb poc de pes a l'esquena, ja que tornarem a passar pel refugi de baixada, sortim en direcció al Mont de la Gurra. Superem un fort pendent que ens porta a la cota 2800, des d'on es veu ja el cim del Dome de la Sache, un dels bonics que haurem fet durant l'Alta Ruta. La seva ascensió és molt alpina i ens obliga a pujar força tros amb esquís, encordats i obrint traces per una zona molt esquerdada. Seguim gelera amunt fins sota un collet on hem de deixar els esquís.

Encordats i amb grampons, busquem un punt per passar la rimaia, un cop passada la qual aconseguim el fil de l'aresta, que anem seguint fins que al cap de cosa de vint minuts trepitgem el cim del Dome de la Sache (3608 m). La visió que hi tenim és meravellosa de debò.

Abandonem el cim amb recança, però cal passar les esquerdes abans que el sol no escalfi massa i les faci esdevenir encara més delicades.

Fou un altre descens memorable, dins un marc de séracs i cims. Un cop al refugi hi carreguem les nostres coses i baixem per la vall amb bona neu. El descens és molt llarg, uns dos mil metres de desnivell des del cim fins al poble, que vam aprofitar al màxim, entre la vegetació i tot, fins que vam arribar, amb esquís, a uns quaranta minuts, a peu, del poble de la Gurra (1609 m), fi d'aquesta darrera etapa. Hi vam ser a mitja tarda. Un de nosaltres, fent autostop, va anar a Tignes a buscar el nostre cotxe. Allí, doncs, acabava aquest prodigiós periple amb esquís, després de passar set dies entres valls i cims nevats.

Qui estigui disposat a fer més de set mil metres de pujada amb esquís, amb pesades motxilles, i suportant tota mena de temps, tindrà la possibilitat de realitzar també una Alta Ruta a la Vanoise. Per la nostra part, després d'haver recorregut aquest paradís de l'esquiador muntanyenc, el balanç que en fem ens apareix netament positiu.

La gelera de la Múnia

per **Jaume Mayol i Bargalló**

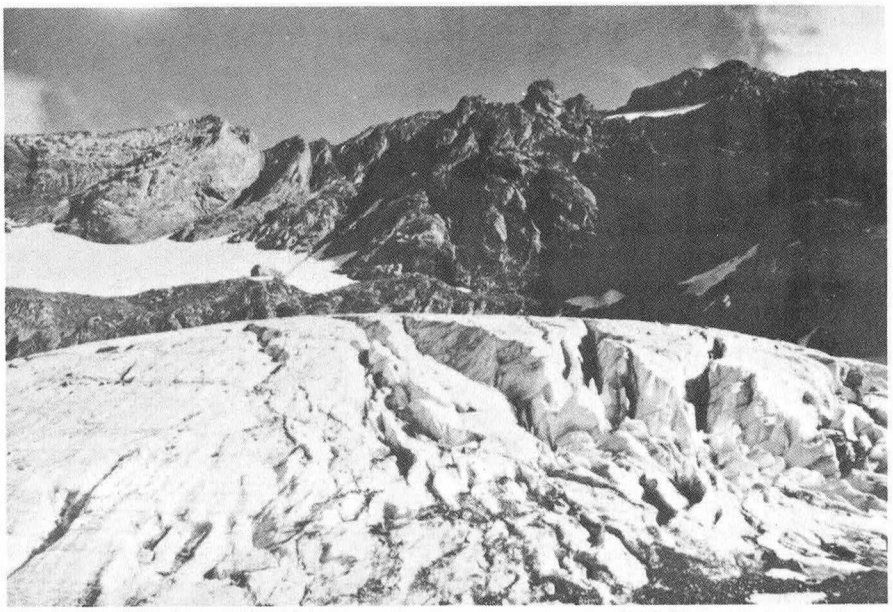

La gelera de la Múnia, en forma de casquet, encara que sembla una vulgar congesta presenta un front turmentat i caòtic, amb esquerdes i séracs. ▼

Des de les primeres vegades que vaig veure postals del circ de Troumouse vaig quedar intrigat per una petita gelera en forma de casquet que prometia ésser molt interessant de visitar ja que especialment el seu front semblava molt turmentat i caòtic, és a dir, molt ple d'esquerdes, «séracs», agulles de gel, etc., encara que vista des de lluny, com per exemple des del fons del circ de Troumouse, no sembla ésser gaire cosa més que una vulgar congesta. Però com que sé molt bé com enganyen les geleres, que vistes de lluny no semblen res, i que quan t'hi acostes i, sobretot quan t'hi fiques, hi descobreixes marevelles de gel totalment insospitades de lluny, no em vaig donar per vençut i vaig decidir veure de prop aquesta gelera com més aviat millor.

I així, el setembre d'ara fa dos anys, vaig aprofitar l'últim dia d'una estada de deu dies als meus estimats Pirineus Centrals per intentar d'arribar-hi; després d'una meravellosa nit de llamps i trons passada a la cabana de la Larri (prop de la vall de Pineta) vaig emprendre la penosa pujada cap als llacs de la Larri i el coll de la Múnia, i en arribar-hi, després d'un flanqueig en descens en la direcció on intuïa que hi havia d'haver la gelera, i en superar un petit llom que me l'havia amagada fins ara, em vaig quedar amb la boca oberta davant de l'espectacle que veien els meus ulls: un magnífic casquet de gel, no gaire extens, però d'enorme gruix, i que especialment en el seu front estava de tal manera esquerdat, trencat, esmicolat, que es podia comparar a una ciutat de gel en ruïnes; ¿com és possible que aquesta autèntica meravella de la natura situada, no ja als Alps o a l'Himalaia, sinó als per algú menyspreats Pirineus, sigui poc menys que desconeguda a finals del segle XX? Si bé és veritat que els itineraris d'ascenció a la Múnia passen lluny de la gelera, i que ni des del cim de la Múnia ni des de cap punt de la cresta és possible de veure-la, ¿no hi deu haver contribuït el fet que a la immensa majoria dels muntanyecs actuals l'únic que els interessa és «fer cims» i que les belleses de l'alta muntanya els deixen bastant indiferents?

Malgrat que la distància que em separava de la gelera era encara d'uns tres-cents metres, no vaig continuar perquè tenia el temps molt just i sobretot perquè uns amenaçadors núvols havien anat envaint el cel i comprometien el retorn per l'altíssim coll de la Múnia, situat a prop dels 2900 metres. Però em vaig prometre que procuraria tornar-hi en una altra ocasió, amb més temps i amb aparell fotogràfic.

El coll de la Múnia es pot aconseguir des d'Espanya per tres o quatre itineraris diferents, però el més bonic i variat és el que explico a continuació i que és el que vaig fer en la meva segona i definitiva excursió a la gelera.

El lector que vulgui fer aquesta excursió haurà d'arribar-se a l'Hospital de Parzán, a l'entrada de la vall de Barrosa, més amunt de Bielsa, per una excellent carretera que va a França pel túnel Bielsa-Aragnouet. Després de travessar el riu per un pont de fusta en mal estat (any 1975), es passa per les installacions d'unes antigues explotacions mineres i se segueix un camí de ferradura (bastant difícil de trobar en els seus inicis); al cap de pocs minuts d'haver començat a caminar, apareix de sobte la part del circ del Barrosa dominat pel pic de Las Lousèras o Ribiñera (3003 m). No m'entretindré ara parlant d'aquests magnífic circ, de bellesa extraordinària i que no s'assembla a cap altre, ja que per si sol es mereix tot un article ben extens. Eclipsat per la proximitat de la vall de Pineta i el Mont-Perdut, aquí tenim una altra meravella dels Pirineus molt poc coneguda. Descobert per Franz Shrader l'any 1877, fou inexplicablement desconegut pel gran explorador dels Pirineus, Henry Russell. I Beraldi, va escriure: «A la fi del segle XIX, no hi deu haver pas deu pirineistes que hagin vist el circ misteriós de Barrosa». A causa de les seves enormes dimensions, a l'harmonia de les seves formes i els seus colors, pot resistir perfectament la comparació amb els dos famosos francesos de Gavarnia i Troumouse; però la seva salvatgia i soledat contrasten brutalment amb la civilització dels seus rivals francesos, el de Gavarnia sobretot. Esperem que amb la circulació per la carretera Bielsa-Aragnouet el circ de Barrosa no perdrà aquest estrany encant, ja poc freqüent avui dia, per desgràcia.

Després de no gaire més d'una

Detall de les insospitades esquerdes caòtiques de la petita gelera de la Múnia. ▼

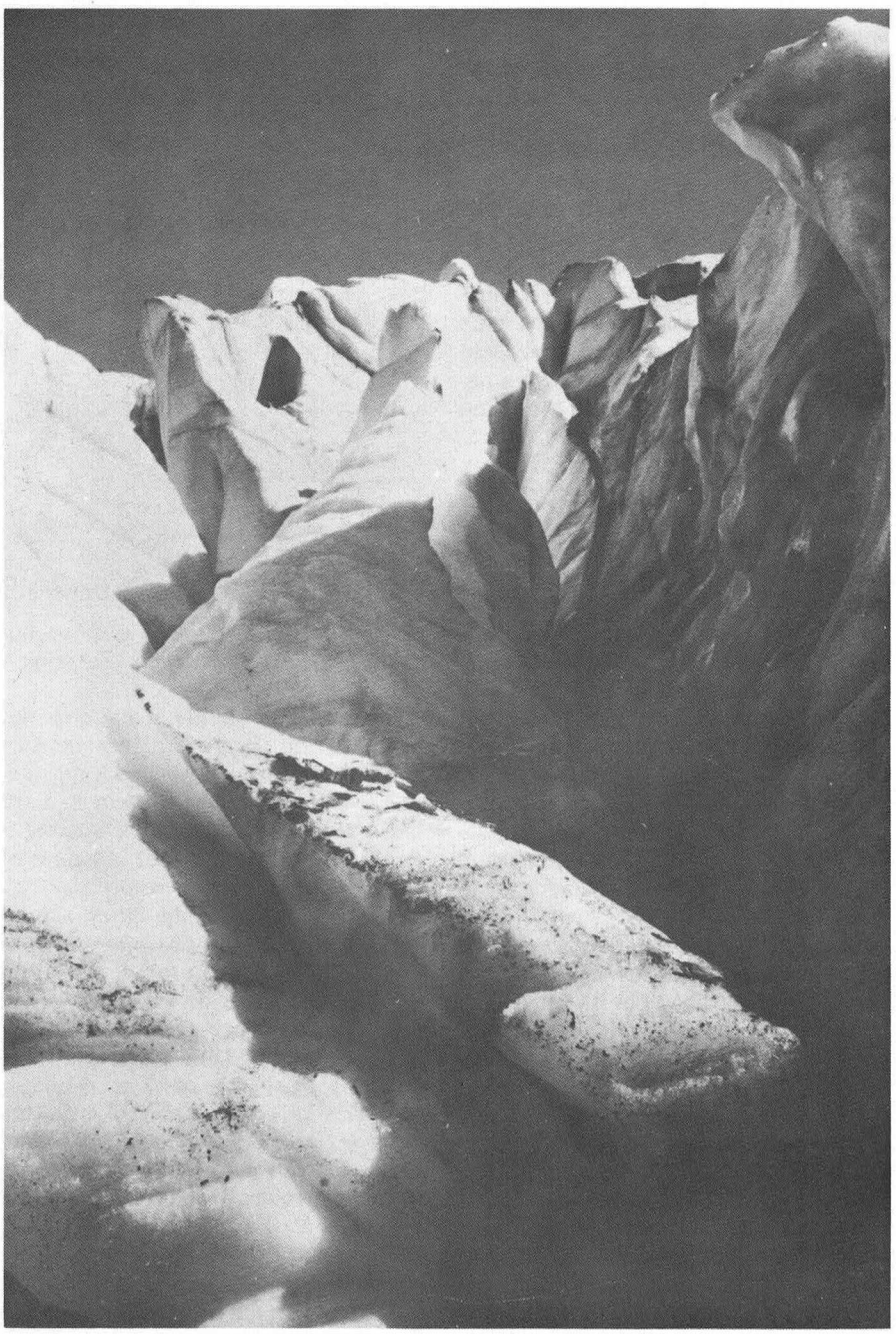

hora de camí s'arriba al fons del circ, la «oule», que diuen els francesos, on hi ha una sòlida cabana de pastors, de pedra, que pot servir de refugi acollidor; tal com em va dir un pastor de Parzán, és molt desitjable que tothom que arribi en aquesta cabana porti un xic de llenya, perquè queda una mica lluny dels últims pins. Tinc entès que això s'acostuma fer bastant als Alps...

A partir d'ara l'excursió es complica, perquè hem d'abandonar totalment el còmode camí que anàvem seguint, que ens portaria en direcció nord cap al port de Barroude, i no és aquest el nostre objectiu d'avui. Ja ho serà el d'un altre dia, si Déu vol, que el que hi ha a l'altra banda del port de Barroude és una de les baules més originals de la cadena de meravelles del Pirineus.

S'ha d'emprendre, en direcció a ponent, una llarga i dura pujada de més de 1000 metres, sense cap traça de camí, per anar a cercar el pas entre els pics de Robiñera i la Múnia. El pendent és molt fort, i s'ha de posar força atenció per trobar els millors passos entre una sèrie de relleus herbosos i barreres rocoses. Aquesta pujada, però, no ofereix cap perill a un muntanyenc experimentat. S'ha de començar a pujar per la dreta (nord), perquè al mig del circ hi ha unes muralles rocoses verticals absolutament infranquejables. Com es pot comprendre, és una imprudència intentar efectuar el descens d'aquest itinerari per primera vegada, si no se'l coneix bé per haver-hi pujat abans.

Després d'aquesta dura pujada, el pendent disminueix, el paisatge s'obre, i entrem a la regió de les neus perpètues: els pics de Robiñera i Múnia hi apareixen. Els que saben sentir les profundes emocions de l'alta muntanya, en arribar en aquest lloc se sentiran immensament feliços, perquè la sensació que s'experimenta aquí és de trobar-se, no ja a prop d'ella, sinó dins d'ella mateixa. I si retornem la mirada cap enrera veurem com han anat apareixent els vells amics d'altres excursions: Posets, Bachimala, Batoua, Suelza, Arbizon..., sense oblidar l'enigmàtic Cotiella.

Des d'aquí ja es veu el coll que s'ha de franquejar, entre Robiñera i la Múnia. Es pot seguir una direcció més o menys recta a través de congestes i relleus rocosos, però si no anem massa justos de temps és molt aconsellable decantar-se cap a l'esquerra (sud) i arribar-se fins a la gelera de les Louseras; aquesta gelera, estudiada per Shrader el segle passat, es troba avui dia terriblement disminuïda i degenerada, i ja no té l'esplendor de fa cent anys. No obstant això, no manca interès a aques-

Vall de Barrosa, des de la morrena de la gelera de Les Louséras. ▼

ta extensa superfície de gel, formosament enquadrada entre les seves morrenes. Al seu front neix el torrent que, als pocs moments de sortir a la llum, es precipita vuit-cents metres fins al fons del circ de Barrosa, en múltiples cascades. Qui s'interessi per la geologia, gaudirà de debò estudiant els testimonis de l'antiga activitat de la gelera: roques polides, estriades, morrenes perfectament conservades, etc. Des d'aquí sembla fàcil l'ascenció del pic de les Louseras, pujant per la gelera, i per pendents rocosos que porten fins a la cresta. Si mirem cap al nord, veurem la Múnia sota el més lleig dels seus aspectes: les seves deslluïdes i erosionades roques esquistoses i pissarroses disten molt de tenir la bellesa de les muntanyes granítiques o calcàries, i als seus peus no hi resta quasi gens de neu a finals de l'estiu. La seva presència no correspon, certament, a un pic de més de 3100 metres! La Múnia s'ha de veure des de França, des de Troumouse, de la qual els francesos estan tan orgullosos.

En arribar al coll de Robiñera ens espera una altra sorpresa: apareix de sobte el majestuós massís del Mont-Perdut. Les seves dimensions exagerades fan que sembli estar molt més a prop que no està en realitat. Espectacle de gran qualitat, sobretot a les primeres hores del dia, quan els raigs del sol llevant ofereixen fantàstics colors a les característiques roques calcàries del Mont-Perdut. A la dreta del massís s'aprecien perfectament, amb un dia clar, les llunyanes muntanyes de Telera i la graciosa cúpula del Collarada, prop de Jaca.

En direcció nord-oest ja es veu el coll de la Múnia, al qual ens dirigim flanquejant la muntanya i procurant no perdre gaire alçada, ja que els dos colls estan sensiblement al mateix

nivell. A l'esquerra, sota nostre, reposen els llacs de la Larri.

En arribar al coll de la Múnia veiem una pila de muntanyes franceses, entre les quals destaquen el Pic Long i el Campbieil, de què es va tractar no fa gaire en aquesta meteixa revista, en un bonic article de Carles Macià i Vives. Cal no jutjar aquest massís pel que sembla des d'aquí, ja que també se'ns presenta per la seva banda menys interessant. En direcció a ponent, veiem el Vinhamala, amb la seva gran gelera d'Ossoue, una de les millors dels Pirineus.

Per arribar al nostre objectiu tenim ara dues possibilitats: la primera, efectuant un flanqueig en descens en direcció nord-est, per un relleu de pedres i neu suspès a sobre d'un cingle, amb què arribarem a la gelera per la part de dalt; la segona, baixant directament al nord uns dos-centso tres-cents metres de desnivell fins a una gran terrassa tallada al nord per una enorme timba, i continuant després cap a la dreta (est), i arribar-hi, així, per la part de baix. Deixo al lector que triï qualsevol de les dues, ja que el que li espera és el mateix: un fantàstic món de gel, esquerdes, «séracs», agulles, etc., que no es pot explicar amb paraules.

Si voleu que us sigui sincer, he dubtat un moment a publicar les fotografies que adornen aquest article, ja que, sense cap punt de comparació són molt enganyoses quant a les dimensions, i sembla que algunes de les formacions de gel que veiem tinguin uns dos o tres metres. Però si multipliquem aquests nombres per deu seran molt més a prop de la realitat. Tanmateix, tinc molt d'interès a insistir sobre un punt: per poder veure la gelera en tot el seu esplendor s'ha de visitar quan estigui totalment desemmascarada de neu, vella o nova, i això només passa unes poquíssimes setmanes l'any, situades aproximadament entre meitat d'agost i meitat de setembre. Els enormes gruixos de neu nova la van tapant cada vegada més i més, per no tonar-se a destapar fins a l'agost de l'any vinent.

No quedaria amb la consciència tranquil·la si no fes l'advertiment del perill que hi ha d'acostar-se massa a segons quins llocs, a causa dels despreniments de «séracs» (blocs de gel), i també de pedres que la gelera transporta a la seva superficie i dins de la seva massa.

Sí, és veritat que les geleres han degenerat molt en aquestes últimes dècades, com ja massa s'està dient avui dia, però no és menys veritat que a les nostres muntanyes hi ha una dotzena de massissos on encara tenim magnífics exemplars de «glaceres de tipus pirenaic, suspès, o de circ», per a glòria dels Pirineus.

Un Feliç aniversari

per Pere Calders

L'era de l'automòbil deu haver canviat fonamentalment el sentit de l'excursionisme. M'imagino que aquesta consideració és, vàlida, sobretot, a l'hora de fer recomptes estadístics: cada vegada hi ha més gent que va d'una banda a l'altra carregant la família, seguint uns itineraris lligats a les exigències del cotxe. Es tracta d'anar allí on puguin arribar les rodes, sempre a tocar de carretera o d'autopista, amb serveis complets a prop i totes les garanties mecàniques possibles.

Es pot assegurar que, quantitativament, el nombre d'excursionistes ha augmentat. Però de mica en mica, gairebé sense adonar-se'n, l'excursionista rodat ha perdut el qualificatiu primer i s'ha anat guanyant el de turista. Interior o exterior, però turista. És una diferència subtil que les definicions de diccionari no aclareixen prou bé, però que la intenció popular centra amb exactitud. El turista corre molt més i va més lluny, veu moltíssimes més coses, però no té tant de temps per a mirar-se-les, quan torna a casa, si se'l compara amb l'excursionista clàssic, sembla que no hagi vist, de bon tros, tant de paisatge.

L'excursionista clàssic, el de muntanya i camps a través, que porta les cames allí on les fan anar els ulls i l'esperit, encara existeix, per fortuna. Segurament no n'hi ha tants com abans, han tendit a disminuir perquè l'automobilisme ha fet de sedàs, ha establert unes classificacions. Sense que s'hagi d'ofendre ningú, es podria dir (i encara que de moment no ho sembli) que l'excursionista clàssic sap més d'anar pel món. O que, almenys, en treu un altre partit, pot comptar amb elements més variats per a explicar-se a si mateix el seu amor pel país i encomanar-lo als altres.

Tot això, és clar, està subjecte a la relativitat que cadascú vulgui aplicar-hi. És molt probable que la vella i sàvia combinació d'anar en part a peu i en part a cavall proporcioni, ara amb més mitjans que abans, una tercera categoria molt aproximada al rodamón ideal. I no vindria gaire a tomb, faria l'efecte d'una reflexió banal si el fet d'esmentar l'excursionisme no es referís a una commemoració generalment compartida: el centenari del Centre Excursionista de Catalunya. Quan es parla de l'amor al país a través d'una major coneixença l'obra realitzada per l'entitat secular que ara rep l'homenatge de tot un poble té un valor extraordinari. Les diverses seccions que la componen han procurat desvetllar la inquietud de l'esperit, l'afany de saber i una més profunda consciència patriòtica, projectant aquests sentiments en àmbits que excedeixen la pura geografia i abasten zones indispensables en una cultura viva. La celebració d'aquest primer segle d'existència és una raó ben legítima d'orgull collectiu.

Homenatge dels artistes catalans al Centre

Els dos treballs que publiquem en aquestes pàgines, originals dels distingits escriptors Pere Calders i Ramon Grabolosa, eren destinats al llibre Homenatge dels Artistes Catalans al Centre *però circumstàncies purament mecàniques van impedir la seva inserció en aquest recull. Per això, amb el desig que no restin inèdits, els donem acolliment, amb goig, a la nostra revista.*

Sant Esteve d'en Bas

per Ramon Grabolosa

No sorprèn que, en la prehistòria, l'home escollís aquest pujol on s'acomoda la vila actual. Aleshores seria una mena de península, la qual limitaria en la gran torbera que estagnava els fondals de la vall. En l'estructura orogràfica que cisella els horitzons, suposa l'acaballa d'una aresta que faldeja des del mont Murrià i avança, agosarada, a l'estany, emmarcat de bardisses i boscúries impenetrables.

Avui la plana mostra la geometria dels conreus —collecionant eroles—, que dibuixen camins, corriols i carreteres. Les rutes de sempre, diguemne, tradicionals, i les que solquen els serveis de la reunificació parcel·lària. Les embostes d'alzines i clascar, s'encamen en els pendents i guarneixen de plomalls les cingleres. La línia de pollancs, traça xaragalls i escorrancs, com si escorcollessin el curs vacillant i incipient del riu Fluvià, inventat pels dolls que s'estimben des dels sallents de Sant Pere de Falgars.

És un paisatge íntim, local, diferent si voleu de qualsevol altre quan es mira amb uns ulls extasiats. Té elements d'agressivitat, afinant les crestes del muntanyam, però no renuncia al contrapunt que s'amoixa en vessants i pendissos que s'embosquen o es llauren. La carena del Grau, els merlets de Falgars —amb el ris sumptuós del santuari de la Mare de Déu de Cabrera, estargit al cel— i el dentat de Santa Magdalena del Mont, la perspectiva adopta un tombant familiar per als olotins, sense aspriveses detonants. Quan Santa Magdalena s'embolcalla amb el misteri de la boira, evoca qui sap el miratge remot, del qual, nosaltres, no sabrem mai endevinar el secret.

Ens trobem davant d'una panoràmica de serenors inefables i també de núvols superbs, que s'encastellen feréstecs i amenaçadors. Hi ha un equilibri de volums que construeixen les perspectives; color i matèria viva, pintoresca i típica, agrària i bucólica. El país ha contribuït sensiblement a la pintura i a la literatura. Pintors, poetes i escriptors de la comarca, són una resposta a la característica inspiradora d'aquesta natura, dotada de privilegis sentimentals. La geografia, amb la geologia exultant i la botànica enlluernadora —acompanyada d'un règim de pluges substancioses—, fan possible aquest esperit dotat de melangia, capaç de recrear-se en l'expressió estètica d'un paisatge, el qual, amb els anys, ha adquirit rang internacional.

La finor impol·luta de les clarors de l'alba abranda la crestaria vitrellina més alta de les carenes de ponent. L'espectacle és únic per a l'excursionista, àvid d'emocions matineres. En aquestes hores de solituds humanes, apunta la cançó dels ocells i l'aire encara transporta, amb la filagarsa de la boira, la fredor humida de la nit que flaira molsa i reflecteix les espurnes platejades dels rierals i els aiguamoixos, que ressonen rítmics i eterns en els silencis inèdits i transparents dominant el paisatge.

La lluminositat exultant del migdia, cada tarda tomba en postes d'un cromatisme sovint triomfal i triomfalista per l'objectiu fotogràfic o el pintor de principis emocionals. Després amb els minves crepusculars, a l'hora baixa, tot plegat se submergeix en maragdes aquàtiques i enfonsades, i en blaus que s'empolsinen de vels lletosos d'una densitat asfixiant. Es quan el gris s'impermeabilitza damunt de cada cosa i afina, estàtic i sòlid, el perfil dels cimals romputs damunt d'un cel que mostra l'escasa titil·lant de les primeres estrelles. És quan s'ensopeixen els camins que ja no menen enlloc, i els arbres s'adormen vetllant els fils d'aigua colgats entre els conreus; o s'emmirallen esglaiats, als bassiols que la pluja abandona llanguidament al capdavall dels pendissos verdíssims.

de l'obra «LES VALLS D'OLOT»

La Creu d'en Sayó al pont de Mahoma

per **Hilari Sanz i Gonel**

Pas de Mahoma. Al mig de la cresta, el guia Antonio Abadias duent la creu abans d'instal.lar-la. ▼

Ha desaparegut la «Creu d'en Sayó»

L'Ignasi Canals i Terrats, un dels nou esforçats ploners que l'any 1917. concretament el 27 d'agost, pujaren la creu de ferro forjat fins al pont de Mahoma, o Mahomet. com llavors era anomenat, ens ha adreçat una sentida lletra lamentant-se de la desaparició d'aquell símbol que, amb tant d'amor i d'esforç, es carregaren a coll des de la Renclusa fins a dipositar-la entre el rocam d'aquella cresta dentada

D'aquesta lletra, de la qual es desprèn el seu entusiasme per la muntanya i les seves coses, que traspua records de perdudes amistats i enyora l'aventura i el gaudi de les sorpreses d'allò que ens era desconegut, i en què pujar a l'Aneto, el déu mític del Pirineu, era com la consagració d'un muntanyenc, en traiem uns paràgrafs en relació amb aquesta creu:

«Jo no sé si la Creu pot haver caigut pel vent; la neu o per mà malintencionada, però penso que caldria posar-la altra vegada al seu lloc. Jo ja tinc 80 anys i no tinc capacitat per a fer-ho com ho vaig fer 57 anys enrera, amb mossèn Jaume Oliveras, Lluís Vallet, Lluís Goytisolo, Isidre i Ramir Puig, Pau Figueras, Antonio Abadias i el guia Daniel (?), tots ells avui morts, excepte Ramir Puig.

»Per respecte a ells i com a únic supervivent, junt amb en Ramir Puig, d'aquell drama tan ben explicat a **Els Llamps de les Maleïdes,** de mossèn Jaume Oliveras, em crec en el deure de demanar ajut a tot aquell jovent que estimi la muntanya, a fi que siguin ells els qui portin a terme la reinstal·lació de la Creu.»

Han passat cinquanta-nou anys d'aquella gesta, perquè de gestes hem de parlar en referir-nos a les ascensions que, llavors, es feien als cims de la Maladeta. D'aquell grup d'enamorats del paisatge, de la naturalesa i de l'amistat, sols queden l'Ignasi Casals i en Ramir Puig. Els altres companys ja feren la seva darrera ascensió cap als cims sempre verges de la Muntanya Eterna.

Una breu història de la creu

Al cim de l'Aneto, el 27 de juliol de 1916, en el lloc llavors conegut per pont de Mahomet, un llamp colpí les vides de Josep Sayó guia de Benasc, i d'Adolf Blass, el seu client.

La notícia d'aquest drama arribà a tots els medis excursionistes, gràcies, en part, a la divulgació feta del llibret **Els Llamps de les Maleïdes,** escrit per mossèn Jaume Oliveras, un dels dos supervivents d'aquell dissortat accident, en part, també, per l'interès creixent que tot just es desvetllava al nostre país per les gestes alpinístiques i per l'excursionisme en general.

És ben cert que aquest accident no era el primer a la Maladeta. Qui sap tots els que han restat en l'anonimat d'entre els caçadors d'isards i pastors d'aquelles valls, morts pel torb, engolits per algun «forao», coberts per la neu, o lliscant indeturablement pels glaçats pendissos, fins a anar a raure al fons d'alguna esquerda. Cap escrit no ens n'ha arribat. Però, per la llegenda o el misteri, encara podem oir algun relat de llavis d'algun jai del país.

Del primer de què hi ha un testimoni escrit, és el de la mort del vell Barrau, en «Pierrine», com era conegut a Bagnères de Luchon, on feia de fuster i de guia segons s'esqueia la temporada. L'onze d'agost de 1824, acompanyant dos joves estudiants, caigué al fons d'una de les esquerdes de la gran gelera, on desaparegué per sempre més. La seva mort, rodejada també de certa llegada, tingué en aquell moment, gran ressonància en els reduïts cercles alpinístics francesos (1).

Però d'aquell fet havien passat prop de noranta-dos anys i quasi res en restava en les ments de la generació de l'any 16. Així que, de fet, per a nosaltres fou el primer que sotragueja profundament el nostre món excursionista.

Un any després, el 27 d'agost de 1917, i per iniciativa del nostre Centre Excursionista de Catalunya, es col·locava en el mateix indret on se suposa que perderen la vida Adolf Blass i Josep Sayó, una creu de ferro, en recordança d'ambdues víctimes.

Un grup d'entusiastes muntanyencs, que, sens dubte, podríem incloure en l'**elite** dels peoners del nostre excursionisme, d'aquells que ens descobriren els itineraris i les rutes d'as-

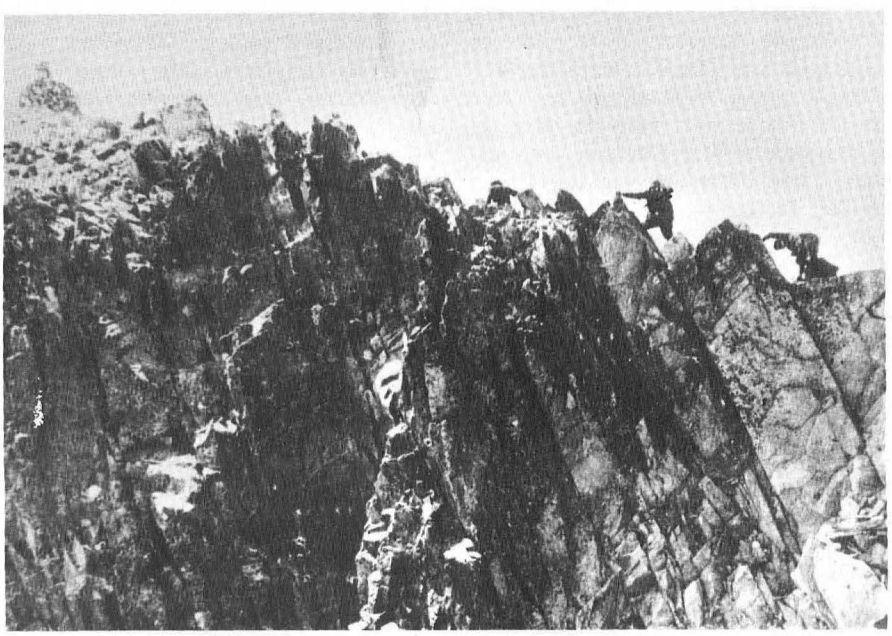

foto: Ignasi Canals

Davant la capella de la Mare de Déu de les Neus, a la Renclusa, s'apleguen uns personatges que ja han entrat en la llegenda del nostre alpinisme. ▼

foto: Ignasi Canals

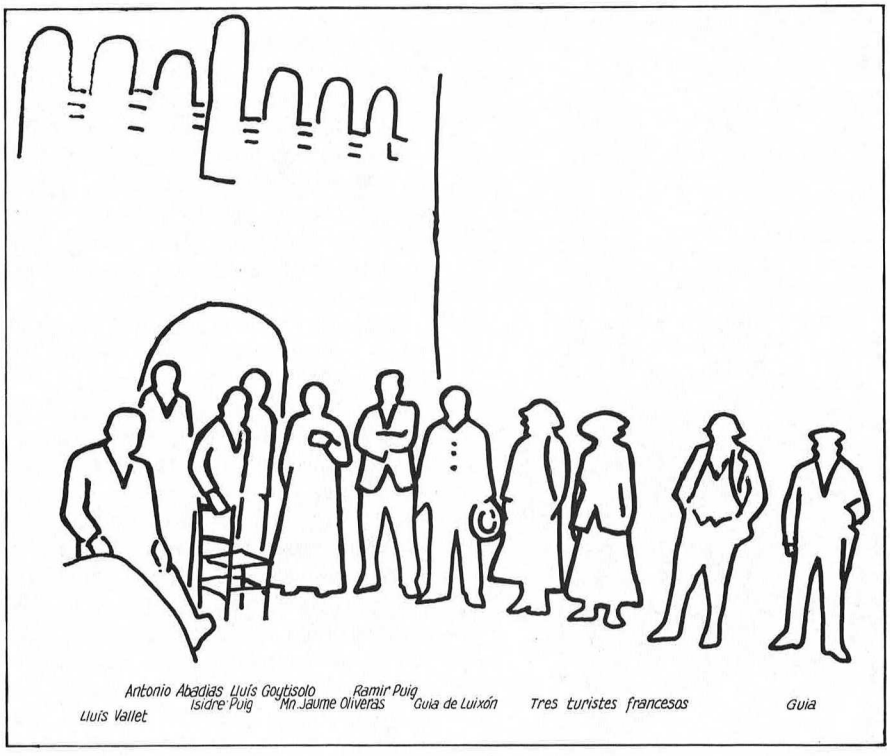

censió als pics del massís, s'encarregà volenterosament de la tasca d'instal·lar-la, perquè alhora retien culte a l'amistat que els havia lligat als muntanyencs desapareguts, especialment en Sayó.

Tal com ens deixa constància l'escrit que ens ha dirigit l'Ignasi Canals, el grup era format per nou persones, entre les quals es comptaven mossèn Oliveras i el guia Antonio Abadías, gendre del desaparegut Josep Sayó. Cal aclarir, però, que el guia Daniel, que el senyor Canals menciona en la seva lletra seguit d'un interrogant, fou en realitat Antonio Lobera. La seva signatura junt amb la dels que també signaren en el 1er llibre registre del Centre, al cim de l'Aneto, ens ha permès d'aclarir-ho.

A la capella de Nostra Dona de les Neus, a la balma davant del refugi de la Renclusa, mossèn Jaume Oliveras oficià una missa en memòria dels dos companys morts tot just feia un any. No ens cal fer cap esforç per a imaginar-nos amb quina emoció i amb quin fervor es degueren elevar les oracions vers aquell cel que tan a prop s'albirava.

L'endemà, a trenc d'alba, amb l'estelada per dosser, el grup enfilà els drets contraforts que porten als Portillons. A dos quarts d'onze ja grimpaven per l'aresta dentada del Pont de Mahoma.

Entre les escletxes de les roques de l'estret pas, quedà fixada sòlidament la creu. Les paraules emocionades de mossèn Oliveras en beneir-la degueren sonar majestuoses i, fins i tot, profètiques en el silenci infinit d'aquells cims, i el vent, en xiular entres les agudes arestes de granit del pic més alt del Pirineu, hi posava la música de fons.

Amb gest emocionat, tots s'ajupiren per besar la creu, en especial Antonio Abadías. Al llarg de la seva vida de guia, el «León del Aneto», com després se l'anomenaria, passaria pel seu costat centenars de vegades, i estem segurs que a cada una d'elles, una pregària mouria en silenci els seus llavis i es descobriria respectuosament, mentre devia contar als seus clients que, per primera vegada pujaven a l'Aneto, l'odissea dels llamps de «la Maleïda» en la qual morí el seu sogre, en Josep Sayó, el «primer guia de l'Aneto».

La cambra fotogràfica d'Ignasi Canals, que llavors era un jove de 20 anys, però que, pel que en podem

Els mateixos personatges ja mítics, dalt del cim, configurant una estampa amb un notable regust d'època passada. ▼

foto: Ignasi Canals

apreciar, ja era un virtuós en l'art de la fotografia, que tot just estava en les beceroles, ens ha deixat un testimoni gràfic d'aquella jornada per a ells inoblidable, el qual ens és plaent de reproduir.

Al mateix temps, en Pau Figueras amb el seu traç vigorós i decidit deixava constància d'aquests fets al Llibre-Registre del cim, i mossèn Oliveras hi dedicava, a continuació, un sentit record dels companys que no pogueren retornar amb ell d'aquella dramàtica excursió (2).

Poc després, mossèn Jaume Oliveras escrivia en el seu llibret, **Els Llamps de la Maleïda:** «En sortir del Pont vaig girar els ulls enrera i entre aquelles roques, ferrenyes i punxegudes, m'aparegué la creu, així com una visió de pau i benaurança que endolcia l'aspror d'aquelles roques...».

La creu torna a ser notícia

No fa pas gaire es rebé la notícia que la creu, que durant prop de cinquanta anys havia donat fe del drama de «les Maleïdes», havia desaparegut.

Una extensa lletra de Mr. Jean Jacques Martin, de la Secció de Bagnères de Bigorre, del Club Alpin Français, ens ho comunicava, alhora que donava també notícia del seu retrobament a la cresta de Llosàs.

Com pogué anar a raure en aquell indret, és un misteri que encara no ens ha estat possible d'aclarir.

Evidentment, era ben fàcil de treure-la del seu lloc, ja que ni quan es va collocar, ni al llarg d'aquests cinquanta-nou anys, es cimentà degudament a les roques. Tan sols va ser introduïda profundament en una escletxa, falcant-la, després, amb alguns còdols. Malgrat això, restà sòlidament fixada. Tant era així, que àdhuc es feia servir per a agafar-s'hi, tot fent tracció, per a superar, per aquell cantó, el cantellut Pont de Mahoma. El fet de treure-la, però, aixecant-la, no oferia cap esforç extraordinari. És de suposar que ni el vent ni la neu ni cap altre fenomen atmosfèric no en fou el responsable. Per tant és ben possible que es tractés

Mossèn Jaume Oliveras (fora de la fotografia) beneeix la creu. Moment en què la besa el guia Antonio Abadias. ▼

Primera fotografia feta des de l'Aneto de la Creu del Pas de Mahoma. ▼ ▼

foto: Ignasi Canals

d'un més dels actes de vandalisme que tant sovintegen ara, a muntanya, amb desesperant freqüència.

Una justificada indignació

La indignació que aquests actes ens produeixen és compartida arreu. Queda ben palesa, aquesta en la lletra que ens dirigeix Mr. Jean Jacques Martin, del «Club Alpí Francès», en la qual ens manifesta, en relació amb tots aquests deplorables fets i, especalment, referint-se al cas concret de la «Creu d'en Sayó», que el seu Club està disposat a plantejar el cas a totes les entitats i federacions de muntanyisme de totes les nacions, de donar-ne compte al Comltè del Pirineu de la Federació Francesa, a la Federació Aragonesa, tan localment afectada, assabentar-ne l'Assemblea Nacional de la F.E.M. i demanar a la Unió Internacional d'Associacions Alpines a Ginebra que arbitri els mitjans per a aturar aquesta onada d'incivisme, de grolleria i d'irresponsabilitat que commou el món de la muntanya, i que es protegeixin d'una forma o altra aquests símbols de respecte i de veneració envers els caiguts a muntanya, o que perpetuen determinades efemèrides dignes de record.

La nostra actuació envers aquests fets no ha de ser menys enèrgica i efectiva que la que proposa el «Club Alpí Francès», si cal, augmentada encara més pel recent fet de la creu en el qual ens sentim directament afectats pel que representa per la història del nostre Centre.

El seu retorn

Actualment la creu resta dipositada a la llar dels Sayó, a Benasc, segons ho manifesta Mr. Jean Jacques Martin, en l'últim paràgraf d'un article publicat a les revistes franceses especialitzades en temes de muntanya, en el qual paràgraf fa, a més, una proposició:

«Al cap de cinquanta-vuit anys, la creu del pas de Mahoma ha tornat ara a la casa pairal dels Sayó, a Benasc. Hi serà restaurada i hi restarà presentada al respecte dels muntanyencs dignes d'aquest nom. Mai més no tornarà a pujar a l'Aneto, decididament, més mal freqüentat del compte. És probable que una simple placa de marbre recordarà a l'indret mateix l'accident funest de 1916; n'hi ha ben bé prou per a la nostra època lamentable.».

Però la nostra decisió ja fou presa des del moment de saber-se retrobada; el de restituir-la al seu lloc, al Pont de Mahoma, on ha de continuar complint la missió per la qual hi fou posada. Aquesta decisió es veié encara més refermada, en llegir la sentida carta d'Ignasi Canals. Altrament seria com condemnar a l'oblit tot l'esforç, tot el braó i tot el sacrifici d'uns homes que ens deixaren un llegat d'exemplaritat, d'honestedat esportiva, de coneixements, d'ideals i de realitzacions, i que al llarg d'un ben definit i clar itinerari anaren deixant unes fites de les quals ens feren els hereus directes, amb l'ineludible deure de perpetuar-les i conservar-les per a les futures operacions. Hem de ser fidels als seus principis i lleials als homes com els que posaren la creu al Pont de Mahoma. Cent anys de muntanya i per la muntanya ens obliguen a molt envers els que feren planer el camí per a arribar al nostre Centenari.

Peñalba de Santiago i la Maragateria

per **J. M. Cirera**

Un dissabte, de matinet, arribem a Ponferrada, vila de l'antic reialme de Lleó. Som en una terra de lignit i de ferro; ho mostren palesament els topònims dels envolts: Herrería de los Frailes, Herrería de Compludo, sense oblidar, una mica per atzar, l'ètim de Ponferrada. Segons una tradició incerta, Osmendo, bisbe d'Astorga cap allà el segle XI, féu collocar unes xarxes de ferro a l'antic pont romà damunt el Sil per tal que les aigües del desglaç no se l'enduguessin. D'altres canten la mateixa cançó amb una altra tonada, asseverant que el pont fou bastit per ordre del bisbe Osmendo; però era de ferro des del cim de la volta fins al darrer esperó.

Cap a San Lorenzo de Valdueza falta gent. La nostra fita és Peñalba de Santiago, a vint-i-dos quilòmetres al S.S.E. del pont ferrís. Ara trobem San Esteban de Valdueza; manllevem el trencall en direcció S.E. després de llegir el rètol: «SANTIAGO DE PEÑALBA - 14». Vers Ponent continua una carretera el destí de la qual no hem apamat mai; diuen que un jorn ha d'arribar a La Puebla de Sanabria.

Aviat trobem Valdefrancos, a la ribera de l'Oza. De cop i volta ens adonem que 'Val-dueza' no és sinó la diftongació del nom del riu. Un parell de pontarrons simpàtics travessen el corrent, fent accessibles les dues esglesioles bastides als pradells de l'altra banda. Paisatge amable per ésser ullat quan fa un bon sol, com és ara, però de mal ferrar si s'hi ha de viure. Les cases tenen eixides de fusta; només es veu gent gran i algun marrec. Cabres, i no pas gaires vaques.

Un xic més endavant passem pel bell mig de San Clemente de Valdueza, on arriba l'autocar de línia de Ponferrada, únic enllaç amb el món sia dit confortable. Tornant de dalt trobarem un cotxe de forner que reparteix el pa per les cases de San Clemente. Ara fa vuit anys la carretera era enquitranada fins ací; del

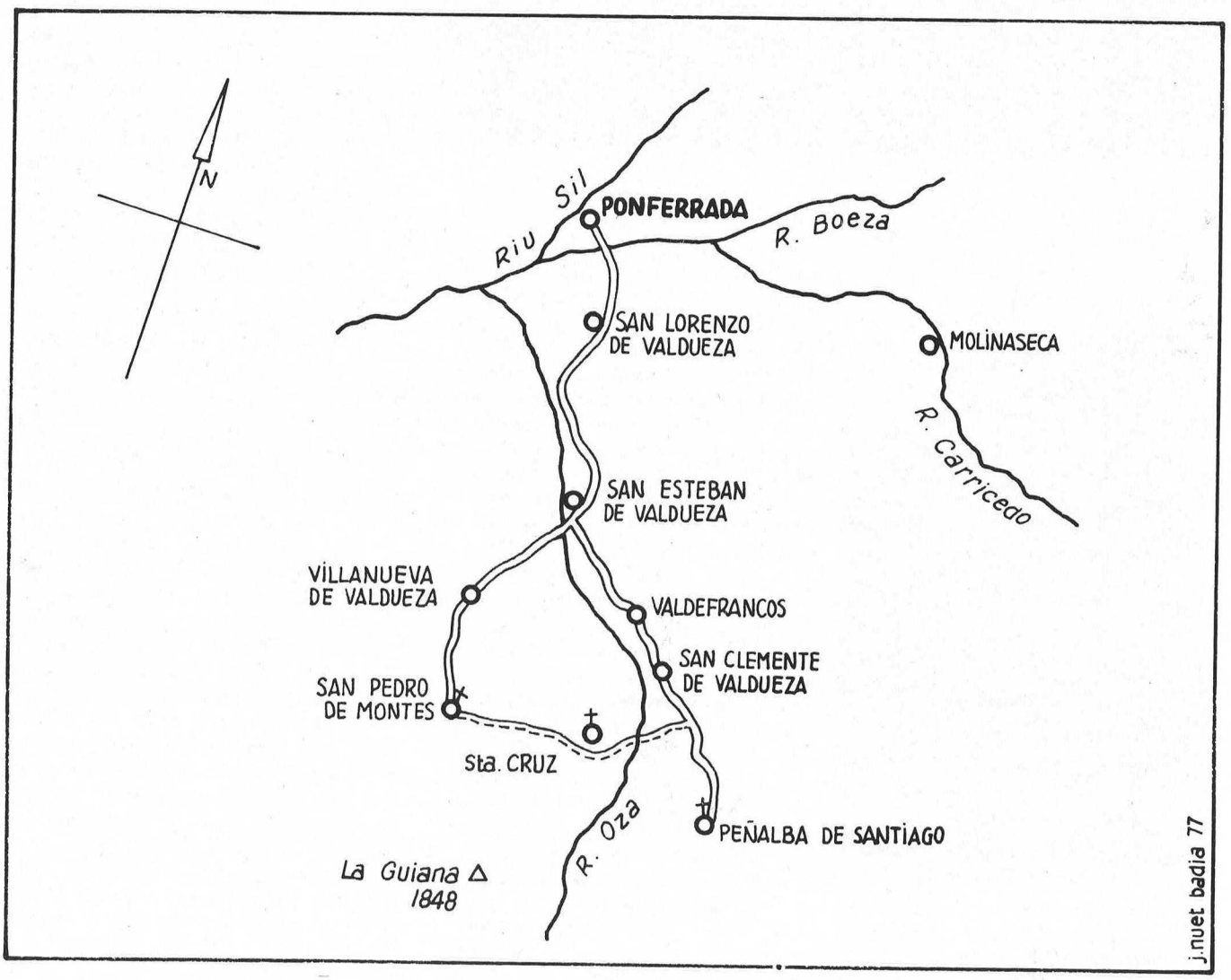

quitrà no en queden sinó pedres balderes, des de San Esteban.

Comencem els darrers sis o set quilòmetres; de primer al fons de la vall, entre massissos castanyers i nogueres que ombregen l'indret, ja de per si humit. Hi trobem diferències importants: la ruta és força més ampla, sobretot a la part alta. Aleshores, nova de trinca, amb la terra i les pedres llevades de la carretera, els voluntaris del poble havien colgat la vegetació, de San Clemente per amunt; ara, els vorells són plens d'herba i àdhuc d'arbusts que fan companyia i donen confiança, tot i que no pararien pas el cotxe si eixís d'osques.

Encara no és migdia quan arribem a Peñalba de Santiago. La dona del carter ens surt a rebre: és l'encarregada de mostrar l'esglesiola quan ell és fora. Ens diu que ara, a Peñalba, hi ha setze focs: un centenar de persones a tot estirar. Els nens i nenes van a estudi ací mateix, gràcies a una mestra resident; vocació admirable, quan encara no hi ha telèfon, ni televisors, és a dir, electricitat. La diputació lleonesa està endegant belles rutes enquitranades a migdia del Teleno, on pensa muntar una estació d'hivern, enllaçant i promocionant aquests envolts; però ens allargaríem massa.

Peñalba es troba dessota unes roques blanques, com escau; a mig aire, com les llànties, en un paisatge majestàtic, auster i tranquil. Una de les valls que s'enfilen cap al cim de La Guiana (1.848 m) duu el nom de «Valle del Silencio»; si és la coma que s'albira de Peñalba estant, o la que es veu més a Ponent, no ho hem arribat a escatir. El silenci ens arriba, ça com llà, incontaminat.

* * *

Tot i que no hi hem estat mai, encara, direm que el monestir de San Pedro de Montes, entre cinc i deu quilòmetres d'on és ara Santiago de Peñalba, deu el seu origen a sant Fruitós, qui escollí l'indret per a la vida eremítica a mitjan segle VII. L'església fou eixamplada. Però, tot i que no és pas gens planer d'arribar-hi, aquell primer temple de San Pedro fou destruït pels àrabs. Vers 895 sant Genadio i dotze monjos s'installaren de bell nou a Montes, i hi bastiren una altra abadia, que fou consagrada l'any 919.

El monestir de Peñalba construït durant el primer quart del segle X, era filial de San Pedro de Montes i tenia la missió de servir d'amagatall a les romanalles de sant Jaume, lliurades segons la tradició pel rei Alfons III.

Un dels successors de sant Genadio, Salomon, bisbe d'Astorga com aquell sant baró, desitjós d'exalçar la memòria del mestre, féu edificar

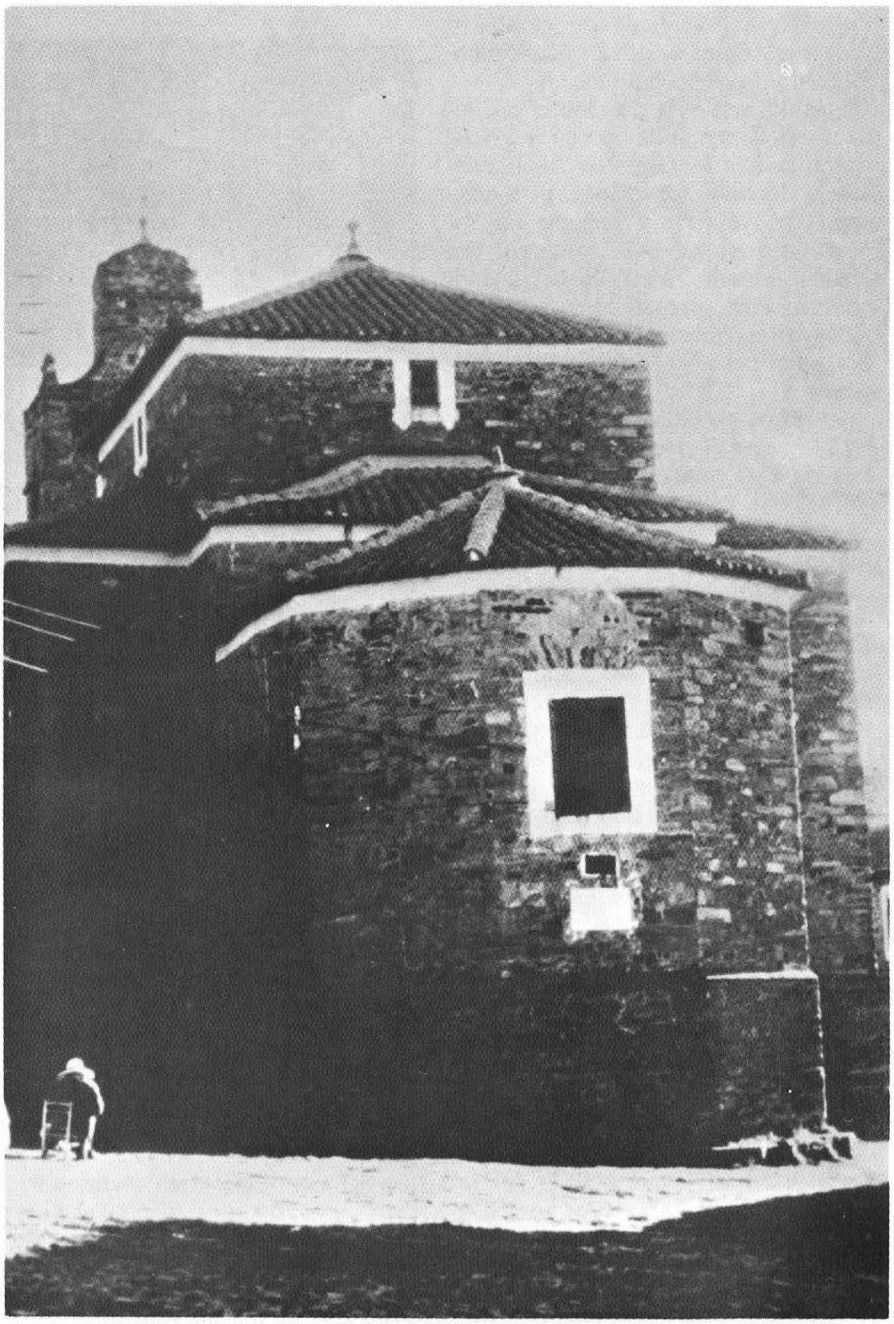

foto: J. M. Cirera

Les teulades característiques de Peñalba de Santiago. ▼

l'església de Santiago en un indret menys abrupte, si bé a poca distància del temple primitiu.

L'actual església parroquial de Peñalba de Santiago és una de les mostres més ben deixades de l'estil mossàrab. Conserva dos absis, un a cada cap, i no té façana, seguint les regles no escrites del mossàrab. Els volums externs són cúbics, encara que per dins ofrenen formes arrodonides. Dissortadament, al defora resten pocs permòdols (modillons) originals.

Un calze de l'abat Pelagio és exhibit al Louvre, i podeu admirar al museu de Lleó una creu de llautó daurat, d'estil bizantí, amb penjolls de pedres nobles, donada al monestir per Ramiro II.

A la paret nord de l'església, part defora hi ha la tomba de l'abat San Esteban, dessota una doble volta amb tres capitells de caire vegetal; tot l'envolt del temple era sagrera. Les fonts baptismals són del temps de l'erecció del temple, i a la paret interior pengen una mena de graelles de sant Llorenç: és el baiard de sant Genadio.

Bo i enfilats ran de campanes observem delitosament les pissarres dels teulats de Peñalba i fem pujar l'esguard vers la vall del Silenci, tot dubtant si té raó la dona del carter o bé en Fernàndez Arenas, a qui 'La Polígrafa' ha publicat un llibràs d'allò més engrescador a propòsit de l'art mossàrab (1).

La serralada de La Guiana, inscrita de ple en els Montes Aquilianos, s'emparenta a Llevant amb la del Teleno, i a migdia amb la Cabrera lleonesa. A la llinda entre La Cabrera i El Bierzo rauen Las Médulas, mines d'or buidades pels romans; amb tanta empenta, que aconseguiren modificar bon xic el paisatge. Els entesos fan avinent que se'n podrien llevar encara qui sap les tones, però l'esforç no es mostra rendible.

Davallant de Peñalba tornem a trobar, a quatre quilòmetres, el trencall que ix cap a Ponent, i un senyal de camí: «MONASTERIO DE MONTES - 1,7». A la pujada tampoc no hem

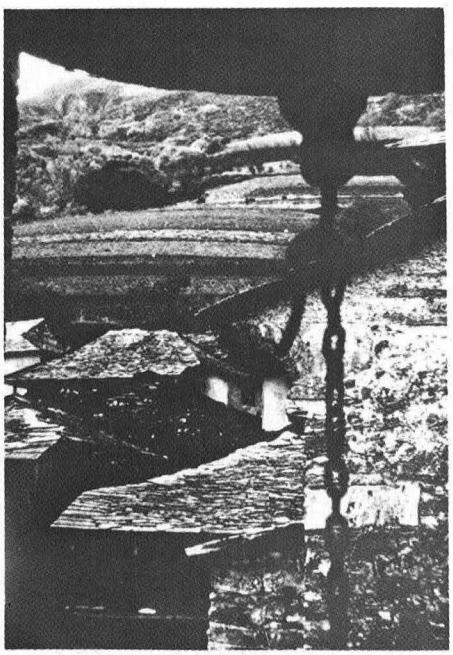

foto: J. M. Cirera

gosat ficar-nos-hi, perquè sembla més aviat un camí ral. On s'escau Santa Cruz de Montes? És potser l'esglesiola assenyalada al rètol suara esmentat? Improbable, perquè Santa Cruz és una ermita, diuen, i no pas un monestir. Caldrà esbrinar-ho de cap i de nou, assajant l'anella descrita al plànol adjunt, alçat a tall d'hipòtesi tan sols.

* * *

El guia del castell de Ponferrada és un mà foradada quant a informació. Amb un dit ens mostra les empremtes de la història de l'enclòs, per torn ciutadella, palau i cenobi, mentre amb l'altra mà engrapa l'horitzó, com qui diu, puntejant Santa Maria del Otero, temple romànic dels afores i, més enrera, la ruta que duu a Herrera de Compludo; s'hi va per Salas de los Barrios, i el camí no és pas tan dolent com el de Peñalba; ell en dóna fermança, Déu sap per què.

Ens col·loca dessota les barbacanes de la porta gran i ens ensenya el baix relleu amb la «T» dels Templers, hostes del castell durant un parell de centúries. Parla de Las Médulas, de Santo Tomàs de las Ollas i ens assenyala la nova ruta, enquitranada, que ens pot dur a Astorga pel port de Manjarín. Això sí que és d'agrair.

A l'envolt de Ponferrada el Sil, el Boeza, l'Oza i el Carricedo o Meruelo informen un petit garbuix hidrogràfic, incrementat amb el canal de Cornatel.

Decidim arribar-nos a Herrería de Compludo. Per això ens dirigim a Salas de los Barrios, guiant-nos per un rètol on llegim: «Los Barrios de Salas». Ens trobem en una comarca fortament decantada al ball de noms: Los Barrios de Salas, Santiago de Peñalba, Salas de los Barrios, Peñalba de Santiago: trieu i remeneu. Confiem perllongar la llista a la nostra propera visita a El Bierzo i La Maragateria. Perquè ara comencem a adonar-nos que el nostre camí de demà, per Manjarín i Fuencebadón, travessa La Maragateria, que ens afiguràvem de bona fe emplaçada més a Llevant, entre Astorga i León.

No és pas l'avinentesa de fer l'apologia de l'automòbil, oi més quan som conscients de la negació d'esforç físic que comporta, en comparança amb la marxa a peu. Malgrat la resistència, diguem-ne passiva, que una llarga singlada al volant requereix. Acceptat el fet, i tot dient-nos que el quatre rodes ens permet d'assolir fites en un espai de temps molt més curt, volem subratllar-ne tan sols un benifet: tant si suem amb la motxilla a l'esquena com si consumim benzina, estem sotmesos a les lleis inefables de l'aventura. Ens cal, només, acceptar de bon grat el misteri, l'encís del que ens espera. Hem de mantenir els ulls esbatanats i les orelles amatents, acollint a la bestreta el que el primer tombant de camí ens amaga. Això sí, quan anem amb cotxe, hem d'utilitzar-lo a tall d'eina, mai com un fi en si mateix.

Però tornem al bon camí; heus ací una imatge diguem-ne literària que no coincideix pas amb la realitat. Quan duem dos quilòmetres, un cop hem passat per Salas (de los Barrios) i esquitllat les parets de tanca de les hortes de Los Barrios (de Salas), dos poblets a tocar, girem cua a causa dels rocs punxeguts que es-

La creu de ferro del port de Manjarín. ▼

malten la carretera, fent poc amable l'exploració projectada.

Un giravolt per l'eixamplament del Sil, embassament de Bàrcena, ens dóna l'avinentesa de llucar de la vora un «terrile» immens, muntanya artificial feta de relleus de carbó, que per cert ara volen tornar a garbellar per si en poden heure les escorrialles. Som al llindar septentrional de Ponferrada, on passem la nit.

* * *

El diumenge seguim el corrent del riu Carricedo, aigües amunt, fins a Molinaseca, on fan uns xoriços per a llepar-se'n els dits: s'han de bullir amb vi blanc.

Iniciem la pujada, sempre cap a orient, tenint molt al nord, invisible, la carretera gran de Ponferrada a Astorga. A Riego de Ambroz comencem a adonar-nos del caire diferencial de la comarca, més fortament sentit a El Acebo. Poble menut, i poca gent perquè és diumenge; vaques i cans. A la sortida del llogarret ens deturem per esguardar de la vora els senyals de camins posats en sentit invers al de la nostra marxa. Hi llegim: «Fuente de la Trucha», «Fontaine de la Truite».

Els rètols són sempre en castellà i en francès, nous de trinca. De tant en tant van repetint: «Camino de Santiago», «Chemin de Saint Jacques». Ens hem de colltòrcer per llegir-los, posats com són per als romeus que vénen d'Astorga, ja que nosaltres deixam a l'esquena Sant Jaume de Campustella. Anem pujant.

Travessem Manjarín enmig d'un paisatge desolat, encara que es veuen pins al vessant septentrional del coll proper. Ara esguardem la serralada que ens tanca l'horitzó a migdia, amb el Teleno (.188 m) senyorejant; duu quatre pinzellades de neu, avís del fred que s'apropa.

Manjarín és abandonat del tot. S'han endut fins i tot les boniques balconades de ferro que hi havia en alguna casa. En temps medievals, els estadants de Manjarín no havien de pagar delme. Això sí: tenien al càrrec llur la senyalització del port, vigilant a l'hivern i mantenint les estaques que marcaven la ruta de Sant Jaume de Galícia. Viarany utilitzat també per la gent que anava i venia, perquè aquell camí era certament el pas més curt entre Astorga i Ponferrada. Pel port de Manzanal hi passa l'antiga calçada romana, camí a seguir per la gent que volia anar a raure a Bembibre i envolts.

Dos quilòmetres de pujada ens manquen per la Cruz de Fierro. En assolir el port de Manjarín hem fet vint-i-vuit quilòmetres des de Ponferrada i ens en falten trenta fins a Astorga. Mig camí, si fa no fa.

El símbol del port és una petita creu de ferro, fixada al capdamunt d'un tronc de pi, clavat al bell mig d'un ample «cairn» de tres o quatre metres d'alçària, ran de carretera. «Jetez votre caillou», diu el rètol; un altre ho repeteix en castellà. Deu ésser una tradició medieval, un ritu d'abast ignot.

De fet, la Creu de Ferro s'alça un quilòmetre abans del coll pròpiament dit. Un cop hem tramuntat els 1.400 metres del port, muntanya avall, ens deturem al cap oriental del poble que ens ha impressionat més de tot el dia: Foncebadón, o Fuencebadón, bastit a tall de «vicus» romà, o sia d'un sol carrer, en perfecta línia llevant-ponent. Per sort, la carretera passa pel defora: benaurança relativa, perquè només hi resta una llar encesa i ningú no sap si s'extingirà aviat. Com Molinaseca, Fuencebadón tenia hospital de romeus.

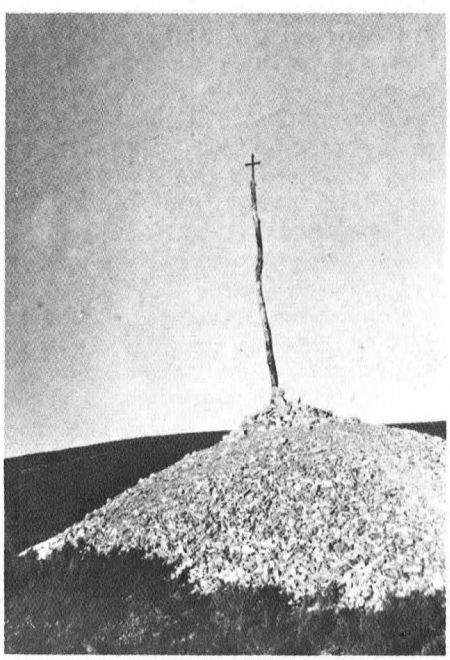

foto: J. M. Cirera

El carrer és ample; potser vuit o deu metres per indrets. L'empedrat de còdols ja no s'aguanta. A banda i banda veiem cases, la majoria de pedra esquistosa, amb teulats de palla de sègol moltes d'elles. «Cuelmo» és el nom donat a aquest sistema de protecció contra els elements. A les cases amb vessant de cara al nord es veuen tous de molsa damunt el conglomerat de palla. Hi ha rosada i gebre per indrets, perquè estem bastant per damunt dels mil metres. El sol, lliscant per les teulades, encara no ha tingut temps de fondre-les.

Entrem en una casa; el pis de dalt és esbotzat. No es veu cap moble, ni tan sols un atuell inservible. On deuen haver anat a raure els estadants?

Darrera una porta closa sentim belar cabres o bens. Un, dos, tres gossos es deixen veure. Un s'atansa i ens borda sense convicció; aviat gira cua, carrer amunt. El poble s'allargassa; no se n'albira el final.

De Fuencebadón en avall trobem la carretera amb pedaços. El tros que hem seguit fins ara, des de Molinaseca, és el que acaben d'obrir al trànsit i mostra un enquitranat perfecte.

Pel que hem pogut esbrinar fins ara, La Maragateria s'escampa per cinquanta-dos nuclis de població aplegats en vuit municipis, entre unes fites no pas gaire entenedores, que podrien ésser: Astorga i qui sap si fins a la ribera de l'Órbigo a llevant. El Acebo (per d'altres: Manjarín) a ponent. La serralada del Teleno a migjorn i el port de Manzanal al nord, cosa que enclou una part dels Montes de León. Santiago Millas n'hauria estat la capital i Tabuyo del Monte un dels pobles més a migdia aponentat.

Segons Dozy els «maragatos» són de nissaga berèber (nord-africans

L'impressionant indret de Fuencebadón amb cases de pedra esquistosa i teulats de palla de sègol. ▼

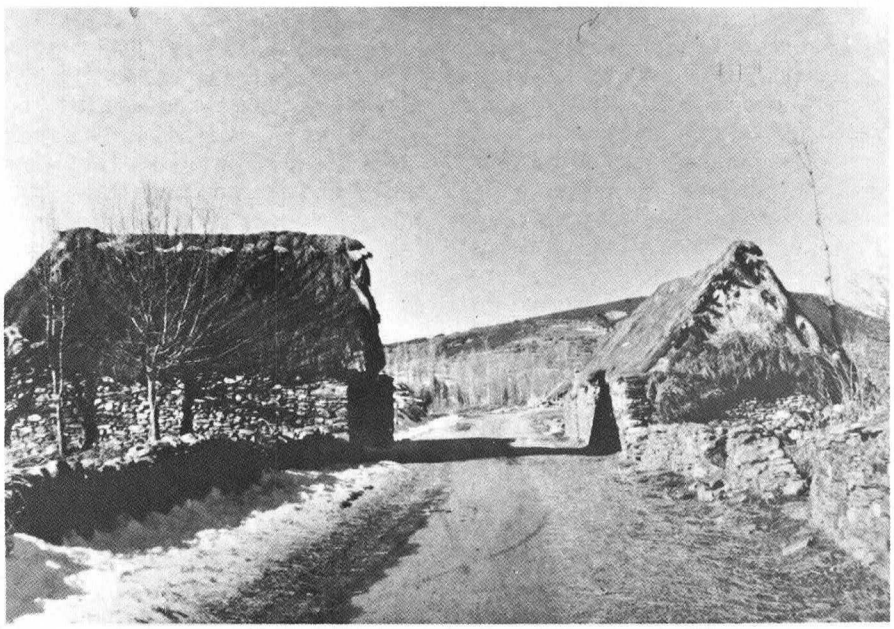

foto: J. M. Cirera

d'origen no islàmic). Mentre les dones treballaven la magra terra, els homes feien de traginers. «Maragato» podria eixir d'una corrupció de «mercàtor» o «mericàtor». Se'ns acut que si són berberiscs no és pas gaire probable que l'apellació llur tingui arrel llatina. Però ja sabem que fa de mal pontificar en res, i menys en etimologies. Sia com vulgui, la llorda tasca femenina trabuca el sentiment d'homenia. Quan arriba l'hora del part, diu la tradició, el marit també s'allita, lluny de tota fressa, i rep brous i palpissos de les veïnes entendrides. D'aquest costum se'n diu, més ben dit, se'n deia «la covada».

* * *

Rabanal del Camino és el primer nucli important que trobem a la nostra davallada. Les portes de les cases són pintades de color blau, així com els marcs de moltes finestres. Un hom s'adona de la cura dels habitants per a fer l'indret acollidor. Passem sense deturar-nos per Santa Colomba de Somoza i Pedredo. Frenem a Castrillo de los Polvazares.

Heus ací un poble empedrat amb palets de riera de cap a cap. Polidesa arreu, tot i trobar ara i adés un «cuelmo» esfondrat. Gairebé totes les portes de les cases que hem vist són pintades de verd; de blanc l'ampit de les finestres i els muntants de molts portals; sovint una llenca, blanca també, just dessota teulada. L'ocre es mostra arreu a les parets de tanca, que solen ésser de pissarra. L'absència de fang s'agraeix de debò. Flors a les balconades; testos a les finestres. L'església és envoltada de carrerons i té una placeta al darrera. Hom pot enfilar-se al campanar. Retrobem l'ocre i el verd i el blanc a les parets i portes, i sota teulat. El conjunt respira pau i polidesa. Clavada en un calvari verd poma, llegim una nòtula sobre l'aplec de llenya, reglamentant-ne la recollida.

Entre rosers marcits per les primeres glaçades i llargs tanys de parra que s'arrapen a la paret al defora d'un casal no pas gaire gran, admirem el bust modernista, en alt relleu, de Concha Espina. Un cop a casa descobrirem que la novella **La Esfinge Maragata** fou composta en aquella casa. Esbrinem, de passada, que el poble sencer fou declarat monument no fa pas gaire.

* * *

Escolats els darrers quilòmetres fins a Astorga, ens deturem al trencall de la carretera per on hem arribat, en la seva confluència amb la radial sisena. Cap enrera, els senyals de camins esmenten només: Castrillo de los Polvazares i Rabanal del Camino, a causa d'haver-se obert el tràfec per Manjarín fa quatre dies. Fóra bonic llegir-hi, a la propera passada: «A Ponferrada por La Maragatería».

Fet el capmas, trobem que hi ha cinquanta-vuit quilòmetres per aquesta via d'avui. Hi hem posat dues hores llargues, bastant ben aprofitades; caldrien dues setmanes o dues mesades per a treure'n una mica l'entrellat. Per la radial de La Corunya n'hi ha seixanta. Hi estiguérem, ahir, menys d'una hora.

Rellegim, dies després, antigues referències a tret de les comarques visitades. Corpresos, ens adonem que teníem subratllat l'itinerari maragateny. Val a dir que es trobava a l'estadi de camí ral quan l'opuscle fou estampat, vers 1950. De fet, en lloc de 1950 podríem posar-hi 950, o 1350, perquè es tracta, tot comptat i debatut, del camí de Sant Jaume de Campustella, tal com assenyalaven els rètols nous de trinca que hem anat trobant. Vegeu, si no:

«Al abandonar Astorga, este camino se adentraba en las montañas, entrando en El Bierzo por el puerto de Rabanal, en cuyas inmediaciones se hallaban los hospitales de San Juan de Irago y Santa María de Foncebadón. Una vez pasados éstos, se encontraba la Cruz de Ferro, a 1400 metros de altura. El camino pasaba después por El Acebo, Molinaseca, visitando antes de entrar en Ponferrada, Santo Tomás de las Ollas.»

Quina diferència, però, entre una llegida en fred, que no és planera de recordar, i la rememorança d'uns indrets que ens han emocionat, la memòria dels quals no s'esborrarà pas en quatre dies. Per damunt de tot, hi ha una lliçó d'humilitat. Oidà.

(1) «LA ARQUITECTURA MOZARABE». Barcelona, 1972.

Moment en què la grua situa el monòlit commemoratiu del Centenari del Centre al turó de Montgat. ▼

crònica del centre

a cura de Modest Montlleó

Exposició de Cartografia de Catalunya

Com una de les contribucions de la Secció de Geografia i Ciències Naturals del CENTRE als actes commemoratius del centenari de l'Entitat, aquesta Secció ha organitzat, al Palau de la Virreina de Barcelona, del 24 d'abril al 10 de maig, una Exposició de mapes antics de Catalunya, generals i parcials, escollits de l'important fons existent a la Biblioteca del CENTRE.

La mostra —que fou molt visitada— era una visió necessariàment molt limitada de l'esmentat fons cartogràfic, però prou per a endevinar la qualitat del seu contingut que s'acosta a la xifra total de cinc mil exemplars. No solament alguns dels mapes exposats eren exemplars únics, sinó que d'altres estaven concretament dedicats al CENTRE pels seus autors i comprenien la més variada temàtica.

L'exposició es complementà amb una mostra de la cartografia més actual obtinguda per restitució fotogramètrica amb mapes parcials a gran escala i fotografies aèries, en negre i color, dels mateixos indrets que aquells representaven. Aquest aspecte fou possible gràcies a la col·laboració del Servei de Cartografia i Fotogrametria de la Diputació Provincial barcelonina.

Flors de muntanya, de Ramon Pujol i Alsina

El dia 17 de novembre a las vuit del vespre va inaugurar-se a la Capella de l'Antic Hospital de la Santa Creu, una exposició d'aquarelles de flors de muntanya, original del nostre consoci, Ramon Pujol i Alsina. La mostra commemorava el Centenari de l'entitat i embellia també la sala on es feu la presentació pública del llibre, *Alta Muntanya Catalana-Flora i Vegetació* del bon amic, professor Josep Vigo i Bonada.

Les flors i els ramells de Ramon Pujol, es pogueren admirar còmodament gràcies a la distribució asimètrica d'uns plafons que omplien les parets de la sala. L'obra es componia de 57 estudis i 111 rams. Tots portaven la seva procedència, i hom podia tot contemplant els diversos plafons, admirar valls, planes i contrades conegudes. Era un testimoni ben il·lustratiu de les seves excursions, del seu amor por les flors boscanes i de l'afecció a l'estudi de cada una d'elles. Un esclat de color, de llum i de formes s'agermanaven amb el sentiment de l'artista sensible a qualsevol expressió de la natura i de les arts plàstiques.

Així ho féu constar el nostre president senyor Agustí Bou, en el breu parlament de l'acte d'obertura: «Segurament que ni els més íntims amics de l'amic Pujol no havien vist mai, tantes flors juntes, ni tanta bellesa unida, fruit de vint anys de recórrer el país. Avui gràcies a la seva gentilesa, tots podrem gaudir de la flora del nostre poble, de les nostres muntanyes i d'aquelles contrades que ens vénen a la memòria davant d'aquesta manifestació artística. No es tracta d'una exposició més, sinó d'una de ben singular que convida a endinsar-se de ple en el món de les flors. És a la vegada una delectança per a la vista i l'esperit i una mostra d'art agradable als «mestres» i als «alumnes». Alhora és una aportació documental de les nostres muntanyes, un testimoniatge excursionista cultural, un instrument d'estudi i una envejable manera de copsar les delicades manifestacions del món vegetal. Una exposició en fi, que distingeix l'amic Pujol i honora la nostra entitat».

M. M.

Inauguració del monòlit del turó de Montgat

La Secció de Veterans del Centre Excursionista de Badalona va portar a terme, el diumenge dia 28 de novembre, la inauguració oficial del monòlit que perpetuarà el Centenari del Centre Excursionista de Catalunya. Fou un homenatge que la nostra entitat va acollir amb simpatia per la finalitat fundacional que representava i pel record que es feia en els seus fundadors Fiter, Ambròs, Gibert, Padrós, Armet i Canibell. Fou una idea dels veterans del C.E. de Badalona i particularment de la persona que ha tingut cura dels detalls perquè aquella idea col·lectiva pogués ésser realitat, Francesc Pera.

Un seguit d'actes varen tenir lloc aquell diumenge lluminós, amb una mar blava, tranquil·la i amb tot Montgat al carrer amb el desig de viure de prop la diada.

El mateix dia de complir-se el centenari començaven els actes amb un Campament, seguit d'un foc de camp l'endemà, amb l'actuació de la Coral de la nostra entitat, que va interpretar un escollit repertori de cançons muntanyenques a l'església de Sant Joan de Montgat. El diumenge dia 28 al matí hi hagué una recepció a la Casa de la Vila, i el senyor Antoni Marín, batlle

foto: Francesc Pera

La Coral del Centre durant la seva actuació a l'església parroquial de Montgat. ▼

foto: Francesc Pera

de Montgat, va presidir l'acolliment. Varen actuar els gegants i nens del Masnou, els Castellers de Barcelona, el Ball de Bastons i l'Esbart Albada del Cercle Catòlic Badalona, així com la Cobla La Principal de Collblanc.

A les onze, amb assistència de les autoritats, a l'església de Sant Joan va tenir lloc una missa, oficiada pel cardenal Narcís Jubany. La Coral de la nostra entitat va actuar una vegada més, amb uns motets, acabant amb el **Virolai** que tothom va acompanyar.

Tot seguit i dalt del turó de Montgat, el doctor Jubany va beneir el monòlit i l'amic Pera va adreçar unes paraules al públic assistent. Va començar agraint l'assistència del doctor Jubany, l'home que va fer possible l'accés amb vehicle a Santa Maria del Mont, al governador civil, al president de la Diputació, que havia contribuït a l'acondicionament del lloc, al senyor delegat de l'organisme ICONA, que també havia contribuït a portar el monòlit, al batlle del Montgat, que des d'un principi acollí entusiasmat la idea, al batlle de Badalona i a tots els batlles del Maresme que es trobaven en aquell acte, al senyor Odriozola, de la Federació Espanyola de Muntanyisme, que havia vingut de Madrid moments abans per estar present en aquell acte, al senyor Martínez Masó i a tots els presidents de les entitats excursionistes germanes, que havien vingut per a millor lluïment de l'efemèrides. També va agrair el gest senyorívol del patrici senyor Josep-Lluís Calonge, que va cedir el terreny per a collocar el monòlit. Finalment, i dirigint-se al nostre president Agustí Bou, va dir: «I ara, amb molta joia, amics del Centre, i com a representant dels Veterans del Centre Excursionista de Badalona, us faig entrega, amic Bou, d'aquest monòlit que esperem que sigui, a més d'un record i homenatge als fundadors, farell i guia de les noves promocions d'excursionistes de Catalunya i d'Espanya».

La diada va acabar amb una ballada de sardanes, al peu del turó, i amb un refrigeri a l'Ajuntament.

Per deixar constància gràfica de l'acte, els Veterans del C. E. de Badalona varen editar un opuscle de 16 pàgines, en el qual figuren, a part del programa d'actes, articles relacionats amb la muntanya, la vila de Montgat i troballes ibèriques. La portada presenta la placa de l'homenatge que figura al monòlit i que diu: «En recordança del Centenari del Centre Excursionista de Catalunya. El Centre Excursionista de Badalona. Vila de Montgat. 26-11-1976». I els escuts de les dues entitats.

Modest Montlleó

Presentació del llibre «L'alta muntanya catalana Flora i Vegetació», de Josep Vigo i Bonada

El dia 29 de novembre va tenir lloc a la capella de l'Antic Hospital de la Santa Creu la presentació de l'esperat llibre *L'alta muntanya catalana - Flora i Vegetació,* del professor Josep Vigo i Bonada. A la sala, el marc no podia ser més adequat: l'exposició d'aquarelles sobre el tema de flors de muntanya de Ramon Pujol i Alsina, inaugurada quinze dies abans.

La presentació del llibre aplegà un bon grup d'amics entre els quals, a més de membres de la Junta del Centre i socis particularment interessats per l'obra, hi havia també un bon nombre de professors de la Universitat, especialment del Departament de Botànica de la Facultat de Biologia, amics i companys de treball del professor Vigo. Hi assistiren també Eugeni Sierra, que ha aportat al llibre una valuosa collecció de dibuixos; Josep M. Puchades, editor del llibre juntament amb el C.E.C., i els que l'han confeccionat directament i s'han sentit també vinculats a l'obra, els impressors i els maquetistes.

Per a començar l'acte el president de l'entitat, Agustí Bou, cedí la paraula a les dues persones més properes al llibre: l'autor i l'editor.

El doctor Josep Vigo, soci també del Centre i bon amic nostre, inicià les seves paraules agraint al Centre Excursionista de Catalunya la idea de l'obra, obra que creia que, a més, podria fer un servei al país dintre la línia de divulgació i valoració del medi natural, que encaixa perfectament amb la tasca del Centre. Agraí l'ajut que trobà entre els seus collegues per a la supervisió del llibre i ponderà particularment l'encert dels dibuixos, tan ajustats botànicament, d'Eugeni Sierra; i regracià l'aportació de fotografies dels qui tan de grat vàrem collaborar en la part de la illustració en color del llibre. Seguidament féu una breu exposició de l'estructura del llibre enfocada per tal de donar al públic en general i a l'excursionista en particular, una visió adequada, científica i entenedora alhora, del que és i el que significa la flora i la vegetació del nostre Pirineu. Per acabar, remarcà que el llibre pot ser considerat també com un exemple de collaboració del Centre Excursionista amb la Universitat, aspecte molt positiu a fi d'unir esforços per a divulgar la necessària protecció de la Naturalesa, amb una base científica.

A continuació, Josep M. Puchades manifestà la seva satisfacció d'haver editat, juntament amb el C.E.C., un llibre pel qual havia mostrat una particular afecció

Ramon Pujol i Alsina i el professor Josep Vigo en l'acte de presentació del llibre L'alta muntanya catalana. Flora i vegetació.

▼

foto: Anna Borbonet

i que no l'havia pas decebut en la seva il·lusió. Hi afegí que esperava continuar col·laborant amb el Centre i amb tot allò que representés un bé per a la cultura catalana i un pas més en el coneixement del país.

El nostre veterà consoci Narcís Rucabado i Comerma, un dels promotors de la idea del llibre, volgué recordar la ja tradicional trajectòria del Centre Excursionista de cara a la divulgació botànica i assenyalà l'éxit obtingut sobretot per les dues obres de Francesc Masclans, les guies per a conèixer els arbres, els arbusts i les lianes, a les quals afegirà una altra interessant guia de determinació de plantes herbàcies.

Per a cloure l'acte, el nostre consoci Ramon Pujol i Alsina que ha vetllat tan de prop el procés d'edició del llibre i es preocupà especialment de la il·lustració en color, lliurà la medalla del Centenari a l'autor, Josep Vigo, a l'editor, J.M. Puchades i al dibuixant E. Sierra, com a record de l'acte i mostra d'agraïment del Centre.

Els exemplars del llibre, que passaren de mà en mà amb la natural il·lusió de molts dels qui esperàvem la seva imminent aparició, ens deixaren l'optimista convicció de la bona acollida que necessàriament ha de trobar entre el públic sensible de casa nostra.

A. B.

XXVI CAMPAMENT GENERAL DE CATALUNYA

La història d'aquest XXVI Campament General de Catalunya comença quan el Centre accepta l'organització, oferta per la Federació Catalana de Muntanyisme, amb motiu del centenari de l'entitat i de l'excursionisme català. En aquell moment els components de la Junta de la Secció de Camping, admetien una responsabilitat que els havia de portar a preocupar-se, durant més d'un any, de la preparació del Campament.

La Junta de la Secció, buscà col·laboracions dins i fora de l'entitat. Un equip de socis, volenterosos, eficients i entusiastes, començaren a cercar pel nostre país un lloc adequat.

Sadernes, un agregat de cases disperses, de l'Ajuntament de Sales de Lliercà, a l'Alta Garrotxa, fou l'indret escollit i la fita de molts caps de setmana.

Els organitzadors tenien ja un llarg historial i força experiència a muntar campaments d'alta muntanya i de vacances d'estiu. Tot i així, varen decidir assistir a l'últim Campament General de Catalunya al Corredor (Montnegre) i viure, «in situ», com es desenvolupaven els actes i com s'organitzaren els diferents serveis per als acampadors.

Obtinguts els permisos oficials, calgué obtenir el dels propietaris de les terres on s'havia d'assentar el Campament. Val a dir que els propietaris dels terrenys donaren facilitats d'entrada. Captaren tot seguir l'esperit que movia els organitzadors a demanar aquelles terres que, ermes i tot, encara podien ser útils a una gent de ciutat que buscaven un paratge tranquil, enmig de la boscúria, pedres mil·lennàries i lluny de la contaminació.

El llarg període de treball havia començat. Es planificaren els terrenys i es procurà una fotografia aèria per fer més planera la tasca de distribució de zones.

Es féu una estructuració adequada dels diversos serveis a fi que quan arribessin els acampadors trobessin un mínim de comoditats dintre l'encant del paisatge.

Així el Campament quedà situat en el bell racó de Sadernes, a 400 m d'altitud, sobre unes feixes escalonades, vora can Galceran i no lluny de l'església romànica de Santa Cecília. Amb els cingles de Gitarriu al nord i a l'esquerra del riu Lliercà, és pas obligat d'entrada a les conegudes i meravelloses gorges de Sant Aniol.

Dissabte, dia 5.

La diada del dissabte, dia 5 de juny, es va caracteritzar per la incessant arribada d'excursionistes de les més variades latituds, gent de totes les edats que fou rebuda pels encarregats de la recepció durant 16 hores seguides. Cada entitat tenia el seu lloc assignat i concret, i la xarxa d'altaveus ajudà la bona organitzazació.

Possessionat cadascú del seu lloc i amb l'esperit de germanor que s'hi respirava, tingué lloc el primer acte, un esdeveniment sorollós, únic a Sadernes Una sessió de cinema en un lloc on mai no hi ha hagut llum elèctrica. A la feixa destinada al Foc de Campament, diguemne la «plaça Major del Poble», uns consocis nostres varen projectar-nos una pel·lícula sobre l'expedició a la Patagònia, que socis del Centre portaren a terme el gener de l'any 1970. La projecció, que durà més d'una hora, fou un muntatge de cinema i diapositives. La secció de Fotografia va arrodonir l'acte amb una projecció de diapositives retrospectives de campaments organitzats pel Centre.

La primera jornada havia finit, les llums de les tendes s'apagaren gradualment, i només quedà la lluna il·luminant l'adormit Campament, tornat el silenci en aquella terra gairebé despoblada, relíquia d'un passat gloriós.

Diumenge, dia 6.

El Campament despertava de nou, els cims de les muntanyes properes rebien els primers raigs de sol, i de les tendes sortien aquells que volien viure el desvetllament de la naturalesa. Els que tenien el costum de llegir el diari solament calia que s'arribessin a la «Redacció» i se'ls lliurava el diari del Campament «SADERNES», dirigit per Antoni Gelabert i que només tingué una durada de dos dies. Una vida efímera, com l'existència del campament, però d'un contingut perdurable i que ha de marcar una fita en aquestes trobades a muntanya.

Aviat els «carrers» del Campament anaren prenent vida. Una taula proporcionava els tiquets convertibles en moneda per a l'adquisició dels queviures i una altra taula oferia records, com podia ser una cullera de fusta, feta a mà per un artesà de Tortellà. L'ofici de culleraire s'està extingint, tot i que durant molts anys ha estat característic d'aquesta comarca. També podien adquirir-se els goigs a llaor de Sant Francesc

Vista del Campament General de Catalunya instal.lat a les feixes de Can Galceran de Sadernes. ▼

d'Assís, patró dels acampadors, obra artística del consoci Antoni Gelabert; d'altres articles, com un medalló de ceràmica, embellida amb la insígnia del Campament, cartells, medalles del Centenari, etc.

Al matí es va inaugurar, al menjador de la casa Galceran, una exposició de fotografies retrospectives de Campaments portats a terme per la Secció de Camping des dels temps que es considerava un èxit reunir cinc tendes a les rodalies de l'estany de Sant Maurici, fins a aquests darrers anys que s'ha aconseguit agrupar més de cinc-centes tendes. En unes fotografies poguérem veure el mestre Pompeu Fabra quan era soci de l'entitat, practicant l'acampada junt amb d'altres socis. Fou una exposició comentada i visitadíssima.

Al migdia, en el lloc destinat a Foc de Camp, actuà l'Esbart infantil de Castellfollit de la Roca, acompanyat de la Cobla La Manlleuenca, que després interpretà les sardanes, «Maria de les trenes», «Bona festa», «Girona Aimada» i la «Santa Espina». Tota la gran feixa era una rotllana de braços estesos i peus sobre l'herba tendra, puntejant harmoniosament la nostra dansa. Amb una anella dins de l'altra i corejada per tots els assistents va acabar-se l'audició de sardanes.

La Coral del Centre Excursionista de Catalunya, va obrir els actes de la tarda interpretant algunes cançons conjuntament amb la Cobla La Manlleuenca. Les cançons de conjunt foren, «Aloha Oé», «Els contrabandistes» i la «Cançó del mestre Jan». La direcció va portar-la el mestre Edmon Colomer.

Alhora tenia lloc al menjador de la casa Galceran una reunió de delegats, com és costum a tots els Campaments, presidida pel president de la F.C.M. senyor Martínez i Massó. En el transcurs de l'acte, Ramon Sala i Canadell, de Castellfollit de la Roca, va fer donació d'un manifest, com a vice-president de l'Associació Arqueològica de les comarques de Girona. A l'escrit es feia una crida per a la recuperació i protecció de les esglésies romàniques i altres monuments arqueològics de l'Alta Garrotxa. Els va semblar que era una ocasió propícia per a sembrar en terreny adobat, i que amb l'ajuda dels excursionistes es podien salvar moltes despulles glorioses, testimoni d'un passat esplendorós. Es parlà dels treballs realitzats a l'església de Santa Bàrbara de Pruneres, a Oix on es consolida la teulada. Aquest any segurament es podrà arranjar l'església de la Mare de Déu d'Escales, del segle XII. El nostre president, Agustí Bou, i el president de la Comissió del Centenari, Lluís Puntís, varen lliurar a tots els representants de les entitats acampades, la medalla del Centenari i diversos records del Campament, entre els quals un llibre titulat *Sadernes a la Garrotxa,* que conté diversos escrits relacionats amb la contrada, obra de Josep Girona, Ramon Pujol, Ramon Sala, Narcís Puigdevall, Joaquim Serra, Antoni Gelabert, etc.

Poc després tenia lloc un acte singular, únic segurament dins la història dels Campaments. Dos matrimonis acampadors decidiren de batejar llurs fills a la parròquia de Santa Cecília de Sadernes.

Acabada la cerimònia de la missa, oficiada per mossèn Zayas, es procedí a la benedicció d'una imatge de sant Francesc d'Assís, obra realitzada amb fusta per l'artista escultor, Jaume Roldós, de Cabrera de Mar, obra que representarà una aportació interessant per al patrimoni artístic de l'entitat. Agraïm des d'aquí el gest del mestre Roldós: pot estar segur que la seva obra serà estimada i presidirà tots els actes de la Secció de Camping.

A la nit, després de sopar, començà el popular Foc de Camp, que no pot faltar a cap campament. Degudament il·luminat, el nostre escenari natural tenia una decoració d'arbres variats, moreres, lledoners, nogueres, una masia, una bassa i un margenal delimitant la feixa. Tot plegat, oferia un aspecte de gran solemnitat.

Les actuacions foren espontànies, sense lluïment personal, només per a fer la vetllada agradable i distreta. Va obrir la vetllada, el conegut acampador Carles Celma, que va llegir l'acostumada poesia. Aquest any, amb motiu del Centenari del Centre, la va titular «Oda al Campament».

Can Galceran de Sadernes, que va presidir el XXVI Campament General de Catalunya.

Seguidament varen actuar colles de nois i noies, de joves plens d'inquietuds musicals i artístiques. S'alternaren els acudits escenificats, amb la cançó moderna, de testimoni, amb recitals de guitarra, i amb l'humor, el mim, etc.; tot realitzat amb la franquesa familiar tan característica d'aquestes trobades. Durant la vetllada, una sòcia del Centre Excursionista de Gràcia, va obsequiar el president de la nostra secció de Camping, Robert Garriga, amb el trofeu «Jordi Casals», distinció que va acceptar en nom de tots els organitzadors, ja que havia estat una tasca d'equip l'organització del Campament. A tots els participants els felicitem de cor i els agraïm les seves actuacions.

Dilluns, dia 7.

El dilluns de Pasqua, dia de l'Aplec anyal a Sant Aniol d'Aguges, que organitza sempre el Centre Excursionista de Banyoles, la direcció del Campament va retirar el control d'entrada a fi que tothom pogués travessar el Campament, camí de l'ermita de Sant Aniol, distant una hora i quaranta minuts a peu. Foren moltes les persones que s'entretingueren un xic al Campament, abans d'enfilar les gorges, i molts visitants quedaven admirats de veure 537 tendes escampades per la vall i que aquella obra fos el fruit de 107 socis que havien fet possible l'acampada organitzada.

Per aquest dia es programaren dues excursions. Una al cim del Bassegoda i l'altra a l'Aplec de Sant Aniol. Aquesta, duta per l'amic Josep Girona, coneixedor d'aquelles terres. Les dues despertaren interès i aplegaren força excursionistes que retornaren molt satisfets.

Al menjador ja esmentat de la casa Galceran, va tenir lloc al migdia el lliurament dels premis del concurs de dibuix i de figures d'argila, convocat el dia anterior. Tot l'ample menjador era ple de petites escultures i dibuixos, classificades segons l'edat del concursant, que no podia passar dels 16 anys. El tema per als que concursaven al dibuix era el Campament amb les diverses dependències i pel que fa als que donarien forma a l'argila, calia que reproduïssin «Niebla», el gos de Heidi. Un jurat format per acampadors competents en art, tingué feina per a atorgar els premis, que consistiren en estris i articles adequats per a usar als campaments.

A la tarda, foren molts els que ja començaren a deixar el Campament, tot i així l'anella del «Cant dels Adéus» al Foc de Camp, fou prou dilatada. A les sis de la tarda finalitzà l'estada oficial al Campament.

Els altaveus comunicaven l'agraïment dels organitzadors a tothom i recordaven que si bé a l'arribada els havien donat la benvinguda, en marxar els satisfeia poder-los dir, a reveure, si a Déu plau.

El balanç del Campament fou ben positiu. S'havia editat un llibre, uns goigs, dos diaris, un cartell; s'havia realitzat un medalló de ceràmica, una reunió de delegats, unes excursions, una vida en comunitat, i s'havien adquirit uns coneixements dels principals trets de la comarca. Es pogueren veure molts joves, molts matrimonis amb llurs fills, i algun veterà. S'havia procurat de tenir sempre un acte programat, i el foc de Camp fou sempre una atracció. Sabem que amb l'experiència adquirida servirà per a anys successius, però deixem que l'any vinent siguin els de Gavà qui portin a terme el Campament als peus del Montmell (Baix Penedès).

La Junta del Centre va fer constar en acta el seu agraïment a tots els que portaren a terme el Campament i els felicità per l'organització.

M. M.

Viatge a Bulgària, Grècia i Turquia

Aquest any el viatge d'estiu de la Secció de Ciències i Arts, ha estat a l'altura de l'efemèrides del Centenari de l'entitat. Per primera vegada la Secció va emprendre un viatge collectiu avió-autocar i va escollir Bulgària, Grècia i Turquia. Quinze dies profitosos de la mà d'un expert cicerone de 26 pàgines, realitzat pel consoci senyor Antoni Amat. Com altres anys, ens plau comentar el contingut de l'opuscle, que fa pensar que una de les assignatures escolars potser que resulta més feixuga sigui la història universal, però que l'amic Amat fa planera, mengívola, interessant i, diria, que desperta l'afecció; neix el desig de saber-ne quelcom més. Segurament que tot està en la seva manera d'explicar el fets, entre un to festiu, punyent i equànime.

Comença el seu escrit referint-se a la primera excursió dels nostres fundadors al Turó de Montgat per passar a distingir entre haver estat en un país o haverlo conegut. Segueix una cronologia de fets importants d'aquests països, detallant els trets principals de la seva història i tradicions.

L'excursió va començar a Bulgària on visitaren Sofia i el monestir de Rila, fundat el segle XI. Passaren a Grècia i la primera població que varen veure d'importància fou Salónica (regió de la Tessàlia), Atenes, el pas de les Termòpiles, Livadia, Delfos, Larissa, els monestirs de Meteora i Kavala. De Turquia, van vi-

sitar Istanbul, amb el temple de Santa Sofia, la Mesquita de Solimà, el museu Topkapi, Santa Irene, el Gran Basar, etc.

Felicitem la Secció de Ciències i Arts per haver encarregat a l'amic Amat la confecció del detallat opuscle, d'interès no solament per als entesos, sinó per a tothom a qui no deixin indeferent els monuments, la història i el paisatge.

M. M.

Exposició-Remembrança del dibuixant de l'entitat, J. Ribot i Calpe

Durant molts anys la nostra entitat va tenir la sort de comptar amb un soci dibuixant de qualitat, que féu una tasca valuosa i ilustrativa. Encara l'any 1970, ja havia complert vuitanta anys, tinguérem el goig de saludar-lo i de presenciar amb motiu d'una exposició de bolets al nostre estatge social, tota una col·lecció de dibuixos en color, relacionats amb el material exposat. Fou un encert i un dels últims contactes de l'artista amb els nostres socis novells, interessats en la micologia i les mostres d'art. Quatre anys després deixava d'existir. Fou llavors quan la nostra entitat va començar a pensar que calia donar a conèixer la seva obra als nostres associats. Després la idea va ésser ajornada i finalment la filla del senyor Ribot, va dirigir-se a la Junta oferint-li treballs del seu pare per a muntar una exposició amb motiu del Centenari. La Secció de Ciències i Arts s'encarregà de portar-la a terme i fou visitada tots els dies feiners de 7 a 9 del vespre des del dia 2 al 15 de novembre.

En l'acte inaugural, el senyor Francesc Gurri, vice-president de l'entitat, va adreçar uns mots als germans Jordi i Núria Ribot, paraules d'agraïment per a ells i d'elogi per a la mostra exposada, fruit del treball d'un artista-excursionista que durant molts anys va lligar la seva vida artística i de gran sentiment per la natura, amb les tradicions del país i el tarannà de l'entitat. El senyor Lluís Puntís, president de la Comissió del Centenari, lliurà tot seguit als germans Ribot la medalla del Centenari, alhora que els regraciava per la bella pensada de fer l'exposició.

Per raons de programació no fou possible de prorrogar-la una quinzena més, però es preveu de donar a conèixer altres treballs del senyor Ribot mitjançant un tema monogràfic.

Durant els dies que restà oberta l'exposició vam poder saludar els germans Jordi, Núria, Rafael i Roser Ribot els quals ens donaren detalls importants relacionats amb la vida de llur pare i la nostra entitat. Ens complagué saber que en fou soci des de l'any 1914 i que tot seguit els butlletins aparegueren il·lustrats per ell.

L'any 1915, guanyava un concurs de goigs organitzat per l'entitat, amb la il·lustració d'uns dedicats a la Verge de la Mercè. Aquest premi el va estimular molt i la seva tasca començà a ésser continuada. L'any 1919 il·lustra portades de guies, avui exhaurides recentment i durant més de quatre anys, va il·lustrar les interessants monografies de santuaris de Catalunya, escrites per Francesc Gurri a la revista *Montaña* i va tenir cura de documentar amb el seu mestratge i art acurat, els llibres *Guia per a conèixer els arbres* i *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes.*

M. M.

HIMALAIA (NEPAL)

Jaume Fabrés i Rosa Villanova han fet durant els passats octubre i novembre una interessant travessia de vint-i-tres jornades ininterrompudes, al Mustang i l'Annapurna Nord.

Després de quinze anys de restar tancat als occidentals, a causa de la rebel·lió dels khambes, per fi aquesta ha estat una de les primeres expedicions autoritzades a penetrar a la zona prohibida del Mustang i sector de l'Annapurna i del Dhaulagiri. L'expedició, organitzada per la Secció de Chamonix-Mont Blanc del CAF, realitzà el següent itinerari: Trekking-Travessia des de Pokhara, per la Moli Khola, santuari de l'Annapurna, vall de Kali Gandaki, Tukucha i santuari de Muktinath, en el Mustang.

Al massís del Dhaulagiri s'efectuà l'ascensió del *Dambush Pass* (5.250 m), camp base de l'intent d'ascensió al Dhaulagiri per l'expedició Herzog el 1950, que havia de coronar més tard el primer 8000 de la història: l'Annapurna.

Felicitem una vegada més l'entusiasta matrimoni Fabrés, per la seva activitat.

crònica

a cura de Modest Montlleó

La Creu de Boyacà de Colòmbia a Pau Vila

El divendres dia 22 d'octubre, a la Sala d'Actes del nostre estatge social, va ésser lliurada al nostre consoci i ex-president senyor Pau Vila, la Gran Creu de Boyacà en el grau de «comendador», que és la més alta distinció de Colòmbia, instituïda per Simón Bolivar per commemorar la batalla de Boyacà el 1819, que proporcionà la independència a Colòmbia.

En absència del nostre president, va obrir l'acte el senyor Lluís Puntís, president de la Comissió del Centenari. Tot seguit va dirigir-se al públic assistent, que emplenava la sala, el senyor ambaixador de Colòmbia, Belisario Betancour. Pausadament, i amb paraules emotives, no mancades a vegades d'un toc poètic i d'humor, va desenvolupar un parlament que en tot moment va tenir al públic expectant i interessat. Va destacar que aquell acte hauria d'haver-se fet molts anys abans com a reconeixement de la tasca realitzada al seu país, per Pau Vila. Va recordar les llargues estades de l'homenatjat a Colòmbia els anys 1915-18 i 1939-46, anys profitosos en què a moltes coses que no tenien nom n'hi va posar acuradament. Gràcies, doncs, a ell, va dir l'ambaixador, tenim al dia la «Nova Geografia de Colòmbia». Finalment, i destacant les virtuts universals de Pau Vila, va condecorar-lo davant d'un públic que es va posar en peu.

El senyor Pau Vila va contestar a l'ambaixador agraint la condecoració, va evocar alguns records de les seves estades a Colòmbia, afegint-hi alguna anècdota, comentant quan fou rector de la important escola «Gimnasio Moderno» i de la seva primera visita a Boyacà, indret que dóna nom a la condecoració lliurada, dis-

tinció, segons ell, que ja se'n féu acreedor aquell dia. Tant el públic assistent com l'embaixador van aplaudir la festiva ocurrència.

Van presidir l'acte, també, el senyor Esteve Bassols, ponent de Cultura de l'Ajuntament i la consolessa de Veneçuela, país on també va estar Pau Vila alguns anys relacionat amb la geografia d'aquell país i desenrotllant-hi tasca pedagògica que segueix avui el seu fill Marc-Aureli.

M. M.

Presentació de «l'Àmbit de l'Esport i el Lleure»

El dia 27 d'octubre va tenir lloc al nostre estatge i a la Sala d'Actes, la presentació de «L'Àmbit de l'Esport i el Lleure» del Congrés de Cultura Catalana.

El senyor Lluís Puntís, vice-president de l'entitat, va obrir l'acte amb paraules d'agraïment envers els dirigents del Congrés, per haver escollit el Centre per a l'acte de presentació pública de l'Àmbit. Va passar la paraula al senyor Bassols, de la Junta Coordinadora, que va fer ressaltar que amb motiu del Centenari, així com per la tasca cultural i esportiva portada a terme amb tants encerts durant anys, no era possible trobar millor local per a un acte que, abeurant-se en la tasca del Centre, vol tenir una projecció àmplia als Països Catalans.

El senyor Jordi Berrio va llegir el manifest de l'àmbit i Núria Puig va parlar dels grups de treball. El manifest va posar en evidència alguns defectes que caldria esmenar en les pràctiques de l'esport, com per exemple: l'accés a l'esport dels estaments menys afavorits econòmicament, la descentralització, la manca d'esport a les escoles, etc. També s'exposaren les fites que semblava que s'havien d'aconseguir; l'esport com a element educatiu, estudis de determinades activitats esportives, moviment cultural esportiu-cívic, a nivell d'escoles i d'entitats; relacions esport-natura, organització administrativa, etc.

Es va demanar cooperació, es va dir que els grups de treball restaven oberts a totes aquelles persones que practiquessin l'esport i que volguessin contribuir a portar a terme la gegantina tasca de fer possible el manifest..

Finalment, amb un colloqui prou variat d'idees i plantejaments va cloure l'acte el senyor Lluís Puntís, fent ressaltar que la nostra entitat, collaboradora amb el Congrés des del primer dia, des d'ara creu que l'ajuda del Centre i d'aquells socis que disposin de temps per a integrar-s'hi, ha d'ésser continuada i profitosa per a poder cloure el Congrés amb èxit la tardor vinent.

M. M.

Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural

En els primers dies del mes de juny d'enguany, i al local social del CENTRE, tingué lloc l'important acte de constitució de la societat DE.PA.NA. (Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural), la gestació de la qual s'inicià fa uns mesos en el si de la Universitat de Barcelona amb la collaboració i participació de tècnics i científics dels més diversos organismes i entitats, preocupats pels problemes, cada dia més greus i urgents, de la protecció i conservació del medi i del conjunt de valors que formen el patrimoni natural del país.

L'acte de celebració de l'assemblea constituent de DE.PA.NA., mitjançant el qual el grup promotor proposava la creació d'una Junta Gestora i la tramitació de la legalització de la nova entitat i els seus estatuts, fou una reunió multitudinària per damunt de totes les previsions i que obligà a traslladar la celebració de l'acte, sobre la marxa, des de l'aula Pompeu Fabra on s'havia programat, a la Sala d'Actes, amb la qual cosa amb prou feines si s'aconseguí capacitat suficient per a tothom. Aquest detall parla prou bé de l'extraordinària sensibilització existent sobre els problemes de la natura, la urgència amb què cal que siguin tractats a la vista de la seva gravetat i l'interès d'una activa participació en l'afer per part de la gent jove molt abundant en la reunió.

En l'acte de constitució, on abundaven també els nostres socis, la Junta Gestora quedà constituïda de la forma següent:

President: J. Antoni Balcells Gorina (arquitecte-urbanista).

Vice-president I: Artur Sarró Martín (psiquiatre-ornitòleg).

Vice-president II: Antoni Jonch Cuspinera (director del Zoo).

Secretari General: Salvador Filella Cornadó (del Museu de Zoologia).

Vice-secretari: Francesc Ferrer Lerín (ornitòleg).

Tresorer: Josep M. Domingo Abadia (de la Institució Catalana d'Història Natural).

Vocal de legislació aplicada: Santiago Anglada Gotor (de la Facultat de Dret).

Vocal d'investigació aplicada: Lluís Colom Guarch (de la Facultat de Biològiques).

Vocal d'extensió cultural: Antoni Strubell Truenta (de la UICN).

Vocal de coordinació comarcal: Jordi Rius d'Aluart (pilot de la marina).

Vocal de coordinació d'entitats afins: Francesc Vallhonrat Figueras (de la Institució Catalana d'Història Natural i del Centre Excursionista de Catalunya).

Hom acordà, igualment, la creació d'un Consell Assessor amb la proposta que en formin part Ramon Folch Guillén (biòleg) i Joan Roch Carulla (ICONA), així com cobrir més endavant la vocalia de relacions públiques.

Provisionalment, el domicili de l'entitat s'ha fixat els dies feiners a Diagonal, 312, 10è, 1.ª, amb horari de 19,30 a 21 del vespre.

Ofrena del Centre Gimnàstic Barcelonès amb motiu del centenari

La Junta del Centre va rebre el dia 24 de novembre el senyor Ros, president del Centre Gimnàstic Barcelonès, acompanyat del senyor Fornieles, els quals feren ofrena al nostre president senyor Agustí Bou, d'una artística placa d'argent, original de l'artista Josep Esteve.

L'ofrena va tenir lloc a la Sala de Juntes i els senyors Ros i Fornieles van comentar complaguts els actes del Centenari, als quals havien participat, desitjant que el seu record homenatge pogués figurar entre els molts que s'han rebut per festejar l'efemèrides. Varen dialogar extensament amb els components de la Junta, que agraïren l'ofrena i es feren plans per a noves trobades.

M. M.

Fundació Joan Miró (impressions d'una visita)

Quan es vol escriure quelcom de la Fundació Miró, d'entrada es preveu una dificultat insalvable, i és l'abundància i el prestigi de les plomes que sobre aquest tema han omplert centenars de pàgines documentadíssimes. Ens consta, doncs, que s'ha dit molt en tots els aspectes, i tanmateix la nostra publicació vol donar-ne notícia. Haurem de suplir la manca de novetat per unes pàgines viscudes a la Fundació, descrivint-ne els trets més rellevants tal com ho podríem fer d'una excursió.

La contrada de la Fundació Miró és

un abrigall de verdor, on s'agermanen la natura i la voluntat de l'home que sap embellir la natura, un lloc on l'artista-arquitecte Josep-Lluís Sert ha dissenyat un edifici que engalana el paisatge que l'envolta, edificació que d'antuvi no vol aixecar-se més que els arbres, però que busca un bell esguard i el troba sobre la ciutat i els voltants que amb la vegetació opulenta ennobleixen la singular construcció.

La muntanya de Montjuïc, on els nostres fundadors ara fa cent anys feien excursions profitoses, estotja avui el Centre d'Estudis d'Art Contemporani, i aquest és de tant interès com pugui ésser una sortida a muntanya amb l'afany de retornar —si ets excursionista amb inquietuds— amb alguna cosa més que haver fruït d'un dia esplèndid, de la bonesa d'un paisatge o de la simpatia dels companys. Tots els excursionistes amants de l'art han de conèixer aquest «temple» creat per a l'estudi i el desenvolupament de les tècniques artístiques contemporànies. La Fundació Miró vol donar a conèixer al país nous artistes, desitja informar, pretén reunir el major nombre de persones interessades a assistir a conferències, sessions de cinema, audiovisuals i exposicions relacionades amb la pintura, el dibuix, la música, el gravat, la poesia, etc.

La Fundació Miró pretén suscitar interès per les arts, en qualsevol de les seves tècniques i vol despertar vocacions, desitja també col·laborar amb els artistes, ajudar-los i fer conèixer particularment les seves obres. Es tracta d'un cabal de coneixements i experiències sobre l'art en general, posats a l'abast del qui se sent cridat a l'àrea d'aquestes sensibilitats pictòriques.

Però com qualsevol excursió, ens hem de plantejar la sortida. La podem començar a viure a la biblioteca de la nostra entitat, documentant-nos sobre la Fundació Miró i si en volem treure el màxim de profit haurem de calcular primer el temps que ens ocuparà. Podem avançar que la visita d'aquest lloc excepcional pot realitzar-se en un matí o una tarda. El dia pot ésser emboirat o lluminós, assolellat o plujós, estiu o hivern, en totes les variants i, tal com succeeix amb la mare naturalesa, sempre se'n surt captivat.

Si el dia és lluminós, les claraboies en forma de quart de cilindre, il·luminen amb força els sostres de les sales, penetrant, això sí, reflectint el color de l'herbei, de la terra o del cel de l'exterior, sense espirejar; la llum s'endinsa garbellada, neta, uniforme. A vegades segons el reflex, les parets tenen el color d'aquells llençols que vèiem fa anys, als pobles de muntanya, estesos per les eres. Aquell costum de fer bugada s'ha perdut, però el color és encara possible de veure'l. Les parets sovint agafen una tonalitat blavenca, de terrissa o de prat, segons sigui qui cedeixi el color, però aquest color difractat no perjudica la bona visió dels objectes exposats ni altera la policromia dels quadres.

Si el dia és melangiós, un dia d'aquells que el sol no té força per trencar el vel de boires baixes, passejar per les estances de la Fundació Miró és un sedant que invita a la meditació. Hom creu trobar-se en un cenobi modern. Els espais interiors, més o menys quadrats, t'hi transporten. Són uns àmbits que prenen contacte amb la naturalesa exterior; passejant-hi és quan millor es pot admirar el prodigiós equilibri existent entre els murs de l'interior i el món perifèric. Si el temps és plujós s'hi pot trobar l'encant d'una cascada, que sols existeix, naturalment, quan plou, com li succeeix a la Fontalba de Montsant, que despenja l'escumosa aigua muntanya avall poc després d'una pluja. La construcció dissenyada per Josep-Lluís Sert, fou llargament pensada, estudiada i finalment aprovada per l'home que com a cosa prèvia, hi havia posat la confiança: Joan Miró.

Aquest Centre d'Estudis aixecat per a desar obres d'art, calia que fos una obra d'avantguarda i en un dia de pluja és quan queda més al descobert l'obra meravellosa de Sert, car la solució que dóna als desaigües són un encant més de la construcció. L'aigua, en caure sobre els espais existents entre les claraboies, la recullen unes gàrgoles que la deixen anar sobre les terrasses superiors i aquestes l'esmunyen pels costats del paviment on existeixen unes sequioles quasi imperceptibles que, amb els deguts desnivells ocults, va a parar en el punt escollit perquè es precipiti en forma de cascada a un dels espais oberts. L'espectacle és notable i solament viable en les circumstàncies assenyalades.

Resulta ben clar que el problema de la llum, que és evident en altres museus, aquí està resolt, en qualsevol condició atmosfèrica. Els raigs de sol solament penetren en els espais oberts; les sales d'exposicions resten il·luminades sense guspires. La llum és regulada segons siguin entesos com a espais de repòs, d'estudi, o de reunió. La llum és, en aquesta obra, material de primera mà perquè l'arquitecte pugui oferir-nos semblant meravella.

La construcció és molt nostra, ens és familiar tot i essent original. Ens recorda construccions mediterrànies, amb les parets blanques de calç, el vermell discret de les terrisses refrectàries del sòl, les llindes de fusta de les escales, els sostres de revoltons i alternant amb alguns de plans per trencar la monotomia. Diríem que hi abunden els materials de masia catalana i, com en aquestes llars, la Fundació disposa de sales amples, airoses, amb desnivells, on hom no es perdi ni es trobi engabiat.

A la sala destinada a les escultures del mestre i a la torre d'entrada, és on l'artista-arquitecte, es va llençar a «llibertats sumptuoses», on tot és funcional i simple. La sala Miró presenta un desnivell graduat per a poder passar a les sales del pis superior, el qual permet l'accés als minusvàlis, alhora que les escultures de Miró poden contemplar-se des de diferents angles i desnivells. En aquesta sala la natura també hi té cabuda i no pertorba la bona contemplació de les obres del genial artista. La torre d'entrada, que s'admira millor des de la terrassa, ens recorda, i segurament que l'arquitecte ho pretén, els campanars octogonals de la nostra terra.

L'interès de la visita no decau un instant. En passar a la planta superior, amb escultures a l'aire lliure i vistes sobre els espais interiors on es comprova com les deixalles o objectes en desús poden ser font de partida per a una inspiració poc freqüent i puguin transformar-se en escultures admirables. En aquest mateix pis hi ha una sala de dibuixos de Miró que podríem dir-ne de denúncia, i reflecteixen l'agressió i falta de llibertats.

La Fundació Miró compta amb un arxiu notable en vies d'augmentar sensiblement, amb una biblioteca espaiosa i funcional, dedicada a recollir tots els llibres que existeixin sobre l'art en general; unes calaixeres de gravats de Miró, cartells, dibuixos, il·lustracions de llibres, catàlegs, etc. En aquestes estances la llum també es controlada, principalment perquè no es mengi els colors. Una sala d'actes amb seients molt còmodes, amb bona acústica, llibreria a l'abast del visitant, cos d'oficines, sala de reunions de *treball, secció de revistes, la sala Prats* on es pot veure l'evolució de Joan Miró, amb els seus primers quadres que van merèixer la confiança que en l'artista va dipositar el barretaire Prats. És en

aquesta sala on d'una sola ullada pot admirar-se tot un procés en pintura, i si un té la sort de trobar-hi la senyoreta Rosa M. Malet, aviat es comprenen els signes de l'artista i serveixen per a millor entendre'n l'obra.

Recordo que tot baixant els jardins de Montjuïc, pensava en els simbolismes sinòptics, les llengües de foc, les definicions metafòriques, l'esquematisme dels paratges, els cercles vermells, la importància dels sentits, l'escalfor, representada amb el vermell, la lluna blava o groga, els estels en la llunyania, els colors negre i blanc incorporats com a protagonistes en una obra sense colors exultants. Recordava l'escultura donada per la Fundació March, els senyals dels encofrats a les parets exteriors i que semblaven dibuixos talment, l'olivera del centre de l'edifici, mediterrània, nostra i símbol de la pau, les mans i els peus de Miró, els tapissos grandiosos amb paraigües, amb la sensació que si bé no vaig veure l'artista, creia en la seva presència, feia la sensació que quan ens deixi per llei de vida, aquella edificació ens farà pensar que no se n'ha anat.

I és que en sortir-ne, i deixar enrera el museu, hom creu en una «estança viva» i que podrà funcionar estant sempre al dia. Una junta designada per l'artista i un comitè executió amb poders farà funcionar la Fundació Miró, per a millor profit de l'art contemporani. L'equip actual que col·labora amb el seu director Francesc Vicens és prou competent i estiguem tots ben segurs que la Fundació Miró està en bones mans.

Amic et recomanem una sortida a muntanya. Itinerari, la Fundació Miró de la muntanya de Montjuïc. Et plaurà i hi veuràs que el nostre país és pròdig en fills excepcionals.

Modest Montlleó

crònica alpina

a cura de Josep Casanovas i Ricard Vila

PRESENTACIÓ

Amb aquesta nova secció de la revista volem omplir un buit que, potser, es produïa a *Muntanya* quant a notícies d'actualitat alpinística.

Es tractarà, en principi, d'una informació bastant compacta i resumida que, principalment, reflecteixi la dinàmica de l'alpinisme modern mitjançant la publicació de les activitats més rellevants, tant dins de la nostra entitat, com al país i a l'estranger. Evidentment, no podrem incloure-hi tot el que es fa, que és molt, ni tan sols concretant-nos al nostre país, però tractarem ací d'oferir les fetes més destacades.

Preguem, doncs, a tot aquell que disposi d'informació interessant per a la nostra publicació que es posi en contacte amb la nostra redacció i així aconseguirem que aquesta secció, que és la de tots els alpinistes, publiqui realment tot allò que ara hem de cercar a publicacions estrangeres o bé que no apareix enlloc.

EXPEDICIÓ HIRCA 76

Del 29 de juliol al 2 de setembre es realitzà al Perú aquesta expedició del Centre Excursionista de Catalunya. Aquesta activitat es va dividir en cinc vessants: 1. L'alpinística, amb 10 membres del CADE, que aconseguí després de tres intents, deguts al mal temps, la 1.ª ascensió nacional del Nevado Artesonraju (6025 m) per l'aresta E-SE els dies 18 i 19 d'agost, amb un bivac just sota al cim a 6000 metres. L'Artesonraju és un cim elegant i amb una situació privilegiada a la Cordillera Blanca, entre les Quebradas Santa Cruz (on era situat el campament base) i Parón. El cap de l'expedició era Joan Créixams i la resta d'expedicionaris Jaume Altadill, Lluís Belvis, Hermenegild Carreté, Josep Casanovas, Joan G. Casola, Josep Lalueza, Josep E. Paül, Enric Ribot i Eduard Ruiz. 2. Espeleologia. El grup era format pels membres de l'ERE Dolors Romero, Carles Ribera, Martí Romero i Albert Martínez, que exploraren més de 2500 metres de coves a la zona de Cutervo a la regió de Cajamarca i recolliren mostres per a la recerca de noves espècies biològiques. 3. Sociologia. Amb Consol Freixa com a responsable es realitzà un interessant estudi sobre la situació socio-pedagògica a la zona de Cuzco-Puno, on es visitaren les escoles i cooperatives més importants. 4. Reportatge fotogràfic. Responsable: Agustí Coromines. Procediren a la filmació de pellícula de 16 mm i fotografia dels indrets característics de diverses cultures preincaiques i incaiques. 5. Grup turístic. Foren 27 membres que recorregueren el Perú de nord a sud i que completen el nombre de 45 socis del CEC que constituïren HIRCA 76.

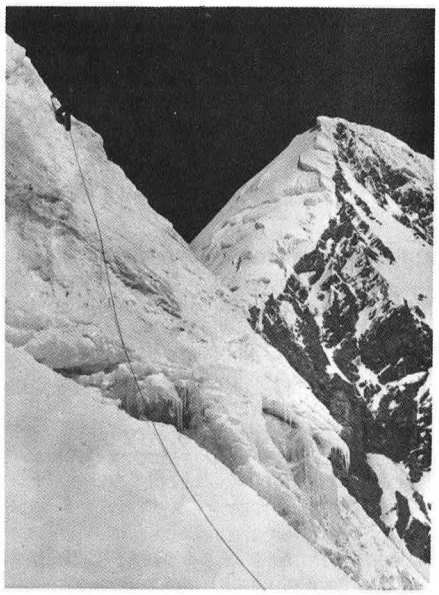

Un moment de l'ascensió al Nevado Artesonraju conquerit pels membres de l'Expedició Hirca 76. ▼

Operació Quètxua 76

A finals de juny sortien de Barcelona, Ramon Bramona, cap de l'operació, Joan Llorens i Guillem Arias, els quals installaren llur campament base a la Quebra-

da Parón. D'ací aconseguiren l'ascensió del bonic Nevado Caraz (6025 m) i del Pisco (5700 m). La tònica general fou de bon temps però neu en mal estat que cobria perilloses esquerdes.

Altres escalades als Andes l'estiu del 1976

Real Jardín Botánico de Madrid. Cap: Salvador Rivas. Ascensió de l'Alpamayo (5974 m) per la ruta oriental de Safuna.

Expedició basca als Andes del Perú 76. Cap: David Hernández Albizu. Intent al Nevado Salcantay (6248 m) a la Cordillera Vilcabamba, rebutjat pel mal temps constant. Aquest cim fou conquerit per primer cop el 1953 per Bernard Pierre i Claude Kogan.

Expedició basca Cordillera Blanca. Cap: Felipe Uriarte. Escalaren el Pucaranra (6147 m) i el Chinchey (6222 m). Dos dels alpinistes varen ser arrossegats per una allau durant centenars de metres i, per sort, només resultant ferits lleugerament. En intentar el seu rescat un helicòpter caigué i va quedar totalment destruït.

Club Montañeros Celtas. Cap: Constancio Veiga. Ascensió a la Cordillera Ampato d'Arequipa del Coropuna (6400 metres).

Grup Okayama. Japó. Cap: I. Kakimoto. Realitzaren tres ascensions de gran dificultat: la paret sud del Huandoy (6365 metres), paret SW del Chacraraju (6113 metres) i paret NW del Yerupajá (6634 metres).

Grup d'Alta Muntanya. França. Cap. René Desmaison. Ha escalat també la famosa paret sud de l'Huandoy, una de les escalades en gel més fortes dels Andes del Perú.

Grup Valgandino. Itàlia. Cap: F. Nembrini. Aquesta expedició ha aconseguit la cara sud de l'Huandoy Sud (6160 m).

Expedició Lleugera al Noshaq «Mataró-Wakhan 76»

Antoni Sors, Manuel Hernández, Enric Pujol i Jaume Gomis de l'Agrupació Científica-Excursionista de Mataró componien l'equip humà què, aquest estiu, realitzà una expedició lleugera i autofinançada que ascendí al cim del Noshaq de 7492 metres, al Wakhan (Afganistan). Installaren tres campaments d'alçada a 5300, 6050 i 6850 mettres i l'equip total només pesava 160 Kg, cosa que dóna idea de la característica d'estrictament lleugera que tenia l'expedició.

Accident mortal a l'Hindu-Kush

En el transcurs de l'Expedició navarresa a l'Hindu-Kush cal lamentar la mort de Leandro Arbeola en relliscar, junt amb el seu company de cordada, Gerardo Plaza, per un pendent d'uns 300 metres. Finalment es van aturar en un sèrac. El rescat i posterior trasllat d'aquest darrer, ferit, constituí un veritable èxit, en el qual els alpinistes navarresos van ser ajudats molt activament per una expedició polonesa.

Expedició nàutico-alpina a Groenlàndia

Durant els mesos de juny a setembre, s'ha desenvolupat aquesta interessant combinada nàutica i alpinística que s'inicià el 4 de juny amb la sortida del port de Vigo del vaixell de 10 metres a vela, INO, tripulat per Jordi Riera, Emili Civis i Lluís Costa. Travessaren l'Atlàntic Nord enmig de tempestes considerables i en sobrepassar el cap Farvel en direcció a la badia de Baffin varen quedar atrapats per la «banquisa» durant quatre dies. Arribats a Godthaab, després de 30 dies sense tocar terra, varen reposar i arreglar el vaixell, i van pujar tot seguit cap al Fiord Umanak, on esperaren els companys que arribaven en avió: Josep Manuel Anglada, Jordi Pons, Ursula Willius i Joan Cerdà. Continuaren junts la travessa cap al nord, fins al paral·lel 73, sobre el poble d'Upernavik i baixaren, en millorar el temps, cap a la Península Alfred Wagner, on feren l'ascensió de dos cims verges: l'Agpaktut (1970 m), intentat anteriorment per una expedició italiana i l'INO (1830 m), batejat amb el nom del vaixell i de la deessa dels navegants grecs. Retornats a Umanak marxaren tots en avió, excepte Jordi Riera i Lluís Costa que arribaren a Barcelona el 9 d'octubre.

Resum de l'activitat més rellevant del CADE. Estiu 76

- Joan Badia, Josep Paül i Eduard Ruiz obren la primera via de l'agulla 75 a Montserrat (Agulles), situada al costat de la miranda dels Ossos. Consta de sis llargs de corda amb dificultat MD.

- En Josep M. Castan i Ricard Vila obren la variant a la via Martí-Busquets a l'Agulla Superior d'Amitges. Consta de dos llargs, els darrers de la paret, d'una dificultat de IV$^+$, A$_1$.

- Al Mont Saliente ha estat oberta una altra via per Joan G. Casola i Enric Ribot, amb dificultat de IV i una longitud de 200 metres.

- Josep Casanellas i Joan Romero fan el «couloir» Whymper de l'Agulla Verte.

- Es fa, per segona vegada, el díedre Martí-Busquets a l'Agulla Superior d'Amitges per Enric Ribot (CADE) i Jaume Gil (GEDE).

- És oberta una nova via al Pic Inferior del Portarró, per Jordi Carretero i Enric Ribot, amb una longitud de 230 metres i dificultat D. S'anomena Tony-Anna. També a la regió d'Amitges i al Pic Oriental D'Amitges s'ha obert la via dels Nou Isards a la cara Nord. La via d'en Jordi Carretero (SAME), Francesc Herrera i Enric Ribot (CADE) té un desnivell de 270 m i dificultat D.

- Joan German Casola, Esteve Margenat i Ricard Vila (CADE) obren una nova via a la Roca Verda (Cadí). L'itinerari és directe des del sòcol a la torre principal i té un recorregut de 320 m amb una dificultat de MD.
  Aquest any l'activitat als Alps ha estat prou fructuosa malgrat el mal temps i el pèssim estat del glaç.

- Josep Ponce, Esteve Margenat, Pere Camins fan el Petit Capucin per la via Gervassuti.

- L'aresta de Forbes de l'Agulla de Chardonet és seguida per Xavier Cabré, Josep Ponce, Pere Camins i Esteve Margenat a l'igual que l'aresta de la Brenva al Mont Blanc.

- Josep M. Castan i Ricard Vila fan la via Contamine al Triangle Rocós del Tacul, el Pilier Bocalatte al Mont Blanc de Tacul i la clàssica via Bonatti-Ghigo al Gran Capucin de Tacul.

- Joan Badia, Emili Albir i Jaume Bonaventura obren tres noves via a la vall de Remunye. La Cara nord del Pic de Remunye amb 400 m i dificultat BD, l'esperó sud del Pic del Bom de dificultat D$^+$ i 350 m i la gran Xemeneia del Malpàs, amb 350 m i dificultat MD.

- Pere Camins (CADE) i Sergi Martínez fan la cara Oest del Naranjo de Bulnes per la Via Rabadà-Navarro.

* vies d'escalada noves

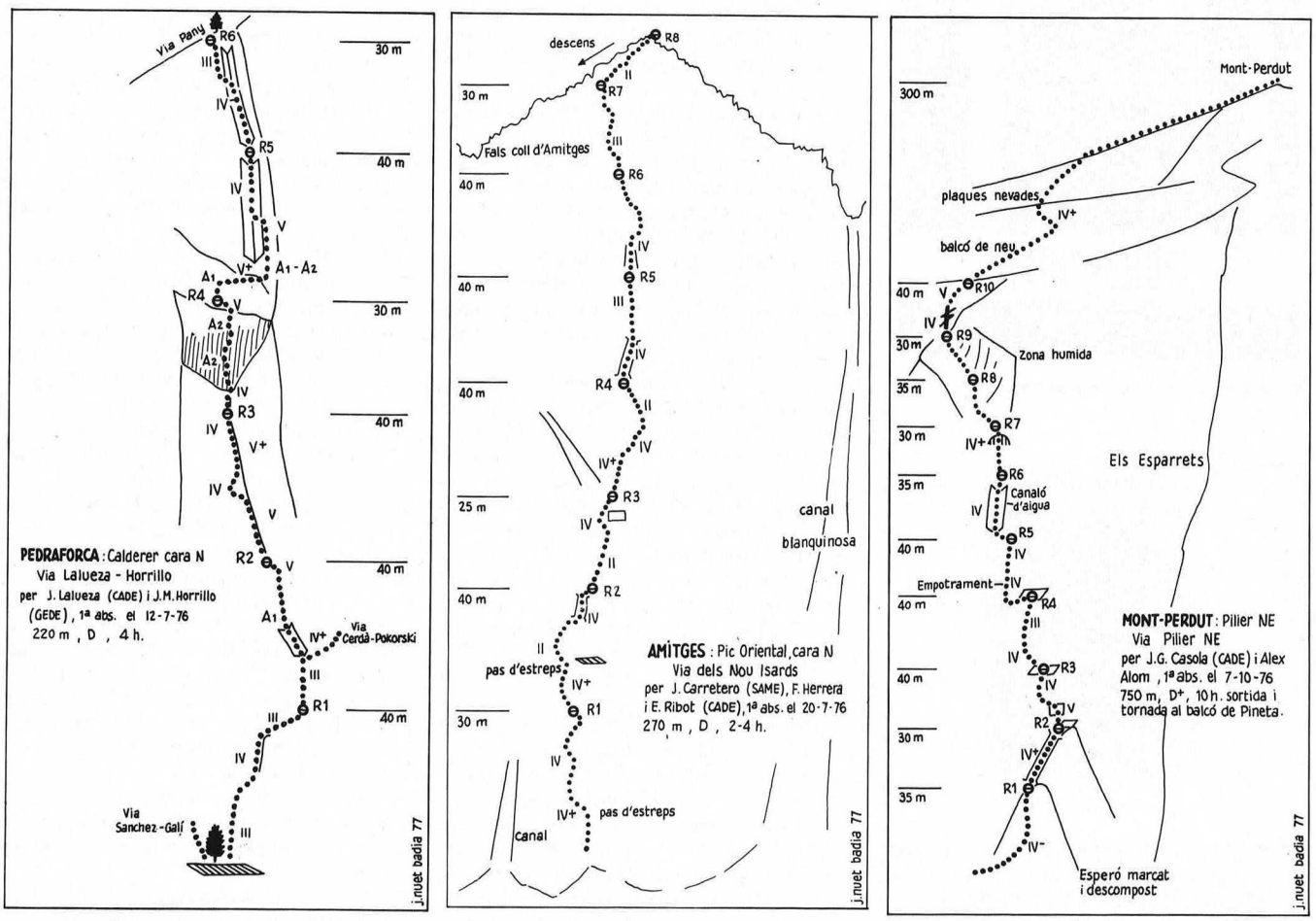

Estada a l'Escola Alpina de Courmayeur

Dels dies 1 al 5 d'agost, Josep M. Castan i Ricard Vila (CADE) varen assistir a l'Escola Alpina de Courmayeur, on varen perfeccionar la tècnica de l'escalada en glaç i terreny mixt.

Aquest any els encarregats de l'ensenyament van ser els germans Giusseppe i Eliseo Gheney, que amb l'ajut del bon temps varen ensenyar la tècnica moderna de progressió en gel.

L'activitat realitzada fou la següent.

1 dia. Pràctica de progressió, assegurança i pitonatge sobre glaç a la gelera de Peuterey.

2 dia. Agulla de Rochefort, per l'aresta de Rochefort.

3 dia. Agulla de la Toule, per la cara nord.

4 dia. Agulla de la Toule, per la cara nord-oest.

bibliografia

a cura de Josep Girona

L'alta muntanya catalana. Flora i vegetació. Josep Vigo i Bonada. 421 pàgs. 268 dibuixos originals d'Eugeni Sierra i Ràfols. 240 fotografies en color, 42 esquemes i mapes. Editat pel *Centre Excursionista de Catalunya i Editorial Montblanc.* Barcelona, 1976.

Com un fruit assaonat del Centenari del Centre Excursionista de Catalunya, apareix aquesta magna obra editorial, llarg temps esperada i lentament elaborada amb precisió i entusiasme per un equip il·lusionat d'homes enamorats de la flora de muntanya.

En realitat, la seva gestació començà ja fa una pila d'anys en la ment de Narcís Rucabado i Comerma, president aleshores de la Secció de Geografia i Ciències Naturals i de Francesc Masclans i Girvés, il·lustre botànic, autor de dos volums dedicats a la flora i editats pel Centre: les «Guies» per a conèixer els arbres i per a conèixer els arbusts.

Ambdós trobaren ben aviat l'home idoni per a portar a terme la ingent obra i aquest fou Josep Vigo i Bonada, professor agregat de Fitogeografia de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona, Premi «Pius Font i Quer 1966» de l'Institut d'Estudis Catalans, excursionista entusiasta i, com és lògic, enamorat fervent de la flora de muntanya. No en va és fill de la pirinenca vall de Ribes i ha corregut totes les seves muntanyes i trescat pels seus camins, estudiant amb delectança i amor, les bellíssimes flors, els majestuosos arbres i els aspres herbassars que constitueixen la flora d'aquesta privilegiada regió del Pirineu i ha articulat amb profunda preparació científica, tot l'incommensurable material recollit.

Darrera d'ell, com en enfilall, anaren sorgint les col·laboracions: un altre botànic, Eugeni Sierra, excel·lent dibuixant alhora, tingué cura d'una part gràfica de l'obra: els dibuixos de les espècies que a causa de la seva importància o interès mereixien una atenció especial. Amb acurada sensibilitat, amb mà destra i amb absoluta precisió científica, Josep Sierra aportà prop de tres-cents magnífics dibuixos, tots ells rigorosament inèdits, que constitueixen un imprescindible i valuós element per a la comprensió del text de l'obra.

L'abundosa presència de la il·lustració en color era absolutament indispensable en un llibre dedicat a la flora. En aquest aspecte, els fotògrafs de la nostra entitat constitueixen un equip de primer ordre, i la seva col·laboració, totalment desinteressada, fou un element decisiu en la formació de la part gràfica del llibre. Ben aviat es reuní un conjunt immillorable de fotografies rigorosament inèdites de la flora i dels paisatges pirinencs, i seguidament, amb minuciositat es procedí a la tasca de selecció dels millors exemplars. D'aquest equip, dues persones cal remarcar especialment: Ramon Pujol, entusiasta botànic i excel·lent fotògraf, que tingué cura de la tria i preparació del material fotogràfic recollit, i Anna Borbonet, la qual, a més d'aportar un valuós lot de fotografies, vetllà per resoldre un sens fi de dificultats de tipus editorial que, inevitablement, es presenten sempre en llibres d'aquesta categoria.

La tasca material de l'edició, a càrrec de la Impremta Juvenil, habitual confeccionadora de les nostres publicacions, ha assolit amb aquest llibre una perfecció absoluta: magnífica qualitat del color; tipografia clara i elegant; maqueta bellament presentada, paper d'alta qualitat.

Un aspecte ben important en el llançament del volum fou, evidentment, el financer. L'edició ha requerit la mobilització d'una considerable aportació econòmica, afrontada bàsicament per Editorial Montblanc, coeditor de l'obra. Josep M. Puchades, director propietari d'aquesta empresa, home d'un altruisme tan sols comparable amb la seva exemplar modèstia, ha estat el factor que ha permès engegar el mecanisme de la producció del volum,

I, per fi, l'obra *Alta Muntanya Catalana. Flora i Vegetació* ha vist la llum i ara la tenim amb nosaltres i podem acaronar amorosament les seves cobertes, mentre contemplem il·lusionats el bell espectacle cromàtic de les seves il·lustracions, o bé ens delectem amb la lectura del lúcid i apassionant estudi de Josep Vigo.

S'imposa, doncs, ara, plantejar una anàlisi d'una obra tan important, amb sinceritat i desapassionadament, com si no haguéssim intervingut, en cert aspecte, en la seva elaboració. En primer lloc, el factor que ens predisposa inicialment en un sentit favorable, és el seu equilibri. Els temes són concisos, però elaborats amb suficient profunditat científica, no exempta d'una gran amenitat, fruit d'un estil àgil i incisiu. La presentació tipogràfica ajuda a la fluïdesa de la lectura i a la fàcil comprensió del text, car hom ha intercalat les nombrosíssimes il·lustracions dintre d'aquest, evitant el sempre enutjós procediment de girar els fulls, per contemplar la il·lustració a què el text fa referència.

L'estructura metodòlogica de l'obra segueix una línia clara i definida, dirigida directament a portar el lector als objectius que l'autor s'ha proposat prèviament. Així, els primers capítols centren l'atenció en els temes generals: el paisatge pirinenc, les seves unitats geobotàniques, els estatges de vegetació, la flora d'alta muntanya i les comunitats vegetals.

Seguidament, hom entra en l'estudi dels elements del paisatge, començant pels boscos subalpins i les clarianes boscoses, els matolls i les landes, les comunitats megafòrbies, per passar seguidament als prats i la seva meravellosa gamma floral, la vegetació de les fonts i els rierols, la de les molleres o prats xops d'aigua, i l'humil herbei i dels estanys de muntanya. Finalment, s'estudien els tipus vegetals de les congestes, de les tarteres, i de les roques. Mapes i esquemes de les àrees d'expansió de les espècies descrites en el text,

acompanyen cada capítol, ajudant així a la correcta comprensió dels fenòmens des les comunitats vegetals de la complexa flora d'alta muntanya pirinenca.

Unes consideracions finals sobre el paisatge i les comunitats vegetals i el futur de la flora i la vegetació pirinenques, clou el text, que es complementa, a més, amb un glossari de termes especialitzats per a facilitar al lector la bona comprensió de l'obra, un vocabulari de la nomenclatura llatina corresponent a les plantes esmentades en el llibre. Una relació sistemàtica de les espècies estudiades aplegades en grups taxonòmics, amb les seves corresponents subdivisions, l'índex bibliogràfic, i l'índex general alfabètic.

L'alta muntanya catalana. Flora i vegetació és, doncs, molt més que un bell àlbum de flors, malgrat que aquestes hi siguin abundosament representantes. És un fragment, viu i palpitant de la vida vegetal de les nostres muntanyes, una vida que resisteix encara les depredacions i els estralls que l'home constantment li infereix, i que cada any es renova miraculosament. És també una fita sobresortint en el camp de la bibliografia botànica geogràfica, no tan sols catalana, sinó també universal, i un llibre que hauran de consultar constantment, tant els científics com els aficionats a les belleses naturals de la nostra muntanya.

JOSEP GIRONA

Miscel·lània Pau Vila. Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Geografía, 546 pàgs. Editorial Montblanc-Martín. Barcelona. 1975.

Cinc anys separen tan sols la data del naixement de Pau Vila i Dinarés (nascut a Sabadell el 29 de juny de 1881), l'il·lustre geògraf i recent «Premi d'Honor de les Lletres Catalanes», de la de la fundació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, antecessora directa del nostre Centre Excursionista de Catalunya, el Centenari del qual commemorem enguany.

Dues trajectòries coetànies i paral·leles les de l'insigne pedagog i excursionista, i de l'entitat degana de l'excursionisme català, paral·lelisme que moltes vegades ha esdevingut feliç coincidència i unió entranyable, com per exemple, en l'avinentesa del període presidencial de Pau Vila al Centre.

En certa manera, entre ambdós hi ha hagut en tot moment un intercanvi fructuós, constant i exemplar de suggeriments, informacions i idees, que han cristal·litzat manta vegada en profitosos resultats per a la cultura i l'excursionisme catalans.

Fa uns anys, amb motiu de complir el nostre il·lustre consoci els noranta anys, la Societat Catalana de Geografía, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, havia acordat oferir-li la present *Miscel·lània,* recull de treballs d'amics i de deixebles, escrits en el seu honor. Josep M. Puchades, l'infatigable i benemèrit editor, amic i deixeble alhora del mestre, que amb mà segura i cor ardent porta el timó de l'Editorial Montblanc, assumí la tasca de portar a terme l'edició d'aquest important recull.

Sortosament, i malgrat la inevitable lentitud que comporta la preparació d'una obra d'aquest caire, que suposa la col·laboració de més de cinquanta signatures que avalen un text de prop de cinc-centes cinquanta pàgines, el volum ha vist recentment la llum i ofereix a tots els amics i admiradors de Pau Vila, la millor i més completa informació biogràfica sobre la vida del mestre i la seva obra, alhora que un recull interessantíssim d'estudis geogràfics i històrics, deguts a les plomes més eminents de la cultura geogràfica catalana.

L'obra està dividida en dues parts essencials: la primera estudia la biografia de l'homenatjat, a través de diversos treballs dels seus deixebles i amics catalans, francesos i americans, així com la bibliografia completa del mestre, recollida amb impressionant escrupulositat per Montserrat Galera: llibres, articles, recensions, cròniques, cartes a revistes i diaris, treballs inèdits, així com comentaris i crítiques sobre la seva obra, formulades per estudiosos i publicistes.

La segona part està constituïda per la veritable miscel·lània i toca, com és usual en aquest tipus de publicacions, els temes més diversos, centrats, però, com és evident, en un objectiu geogràfic o històric.

Hi predominen, com és lògic, els treballs en català, deguts als més rellevants geògrafs de l'escola catalana: Josep Iglésias, Salvador Llobet, Enric Moreu-Rey, Lluís Soler i Sabarís, Joan Vilà i Valentí, Maria i Oriol de Bolòs, Josefina Comas de Candel, Joan Coromines i Rafael Candel, entre molts d'altres que farien interminable aquesta llista. Els mestres Pierre Deffontaines i Pierre Vilar, hi col·laboren en francès amb sengles i interessants articles.

També els historiadors alguns d'ells dissortadament ja desapareguts han volgut formar en el magnífic equip de col·laboradors, aportant la seva pedra a la totalitat de l'edifici: Bosch Gimpera, Duran i Sampere entre els absents, reviuen uns instants, a llaor del mestre. Joan Ainaud de Lasarte, Joan Mercader, entre altres, aporten les diverses facetes de la moderna historiografia catalana.

Com és lògic, el material recollit és literalment extraordinari, i ha d'esdevenir una impagable font d'estudi per a científics i «amateurs». Encara que és molt difícil escollir un títol entre tan excel·lents estudis, ens plauria remarcar l'extens i documentadíssim treball «Serra Mariola», de Rafael Candel i Vila, brillant i utilíssima aportació a l'estudi de la geografia valenciana, que per a molts catalans presenta encara caires dissortadament inèdits.

Un bon grapat de fotogravats, alguns d'ells de l'època de joventut de Pau Vila, il·lustren l'obra, que es clou amb unes sentides paraules de Josep M. Puchades, l'editor entusiasta i somniador que ha fet possible la realització de la *Miscel·lània,*

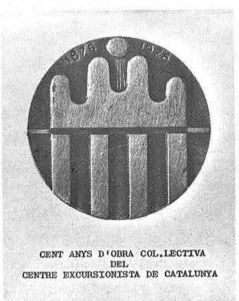

Cent anys d'obra col·lectiva del Centre Excursionista de Catalunya. 34 pàgs. Fotogravats. Editat pel Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, 1976.

Els cent anys de vida del Centre Excursionista de Catalunya, han donat lloc a diverses manifestacions gràfiques de tipus commemoratiu. Entre elles cal destacar l'exposició evocadora del Centenari, celebrada al Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears, i que ha vist la seva plasmació definitiva i concreta amb el llibre que ara comentem, editat

sota els auspicis de la Comissió del Centenari de la nostra entitat.

Amb un plantejament original i atractívol, l'obra s'inicia amb la fita fundacional del dia 26 de novembre de 1876, fent-se seus els objectius fonamentals dels primers capdavanters: Fomentar les excursions per la nostra terra; recórrer tot Catalunya per estudiar i conservar tot el que ofereixi de notable la naturalesa, la història, l'art, la literatura i les tradicions populars del país, així com les terres veïnes que tinguin afinitats amb Catalunya en tots aquests aspectes; publicar el resultat d'aquests estudis i formar una biblioteca, un arxiu i un museu; i, finalment, fomentar la formació d'associacions similars.

Cada objectiu constitueix un capítol a part, estructurat de faisó que la imatge doni al lector l'adequada ambientació i la informació pertinent. Així, doncs, facsímils de pàgines de les primeres publicacions de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, contenint textos transcendentals, com el de la primera excursió a Montgat, o bé dibuixos i croquis de castells, santuaris o ermites, deguts a artistes com Santiago Russinyol o Dionís Baixeras, socis de l'entitat, s'alternen amb fotografies actuals d'ascencions, escalades, campaments i refugis.

Cartells de concuros i rallys, segells de campaments, mapes, resums d'activitats sobresortints, i fragments d'acords o de textos de l'època, intel·ligentment escollits, van familiaritzant el lector en la trajectòria vital del Centre.

Molt interessant és la part dedicada a recordar les crides, campanyes i aportacions personals i econòmiques encaminades a la salvació dels monuments cabdals del nostre país: Ripoll, Santes Creus, Poblet, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Cugat del Vallès entre molts més. Així matelx, les campanyes en defensa de les nostres belleses naturals; el bosc del Gresolet, les escletxes del Papiol, el parc de Sant Maurici i Aigües Tortes, etcètera.

El capítol III està dedicat a les publicacions que al llarg del Centenari, han vist la llum sota els auspicis de la nostra entitat, des de l'*Àlbum Pintoresch i Monumental,* publicat l'any 1878, fins a la *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes,* publicat el 1973. Així com les publicacions periòdiques: el Butlletí i la Revista «Muntanya», aportació ingent a la bibliografia excursionista i element indispensable de consulta en l'estudi de la geografia de Catalunya.

L'obra es clou amb la llista de presidents de l'entitat, una trentena de noms, entre els quals figuren personalitats rellevants de la cultura catalana.

La realització de l'obra és deguda a Margarida Cardona de Puntís, que ha portat a terme la seva tasca amb bon gust en la presentació tipogràfica i extraordinari encert en la selecció de l'important material documental que constitueix la base del llibre.

Estem, doncs, davant d'una obra que esdevindrà, sens dubte, un element indispensable de consulta, per a tots els qui s'interessen per la història, no tan sols de la nostra entitat, sinó de tot l'excursionisme català. I que servirà per a tothom com a record perenne d'una efemèrides inoblidable.

JOSEP GIRONA

Camins i canals de Montserrat. Guia d'itineraris. Ramón Ribera i Mariné. Cavall Bernat 3. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 166 pàgs. 58 itineraris. 2 Mapes escala 1-7.000 en color i a corbes de nivell. 34 Fotogravats amb el traçat dels itineraris. Barcelona, 1975.

Aquests darrers anys han vist sorgir una profitosa brotada dins de la bibliografia excursionista monserratina, iniciada temps ha, pels benemèrits Amics de Montserrat i continuada suara per l'equip de la mateixa abadia, que ha tret de les premses els insuperables volums de Josep M. Rodés i Ferran Labraña, *Roques, parets i agulles de Montserrat.*

Ara, el monjo montserratí Ramon Ribera i Mariné, ve a completar aquesta tasca bibliogràfica excursionista del cenobi, amb l'edició del present llibre, l'aparició del qual saludem amb joia, car la Muntanya Santa, no comptava amb cap guia excursionista actualment manejable.

L'obra està dividida en cinc sectors: Monistrol, Monestir, Santa Cecília, Collbató i el Bruc, cada un d'ells comprensiu del més complet conjunt d'itineraris, àdhuc els que s'enfilen per canals i que exigeixen la grimpada; en resten al marge, en canvi, les escalades de tota mena, que han estat ja objecte dels estudis adients.

Menció rellevant ha de merèixer l'aspecte formal del volum, del més modern i suggestiu caire que pugui tenir una guia excursionista; àmplia i ben escollida informació gràfica, excel·lent mapa, bona impressió i format manejable alhora que elegant. La il·lustració no té ací una missió simplement estètica, sinó que a més, cerca i assoleix un objecliu documental de fornir al lector la més detallada i fidedigna informació de l'itinerari annex descrit.

Els itineraris —més de mig centenar— cobreixen amb una atapeïda xarxa tots el racons de la muntanya, des dels «super-clàssics» camins de romeus de Monistrol, Collbató o el Bruc al Monestir, i d'aquest a Sant Jeroni, Sant Joan o Sant Miquel, fins als molt més poc coneguts i indubtablement més suggestius corriols, dreceres i senderols que s'enfilen agosaradament per canals enasprades i aèries cornises, grimpant per roques, savines, cordes o filferros.

Acompanyen el volum, dos excel·lents mapes a escala 1:7.000 de proporcions tan àmplies que arriben a desorientar l'excursionista acostumat a les escales 1:25.000 o 1:40.000, habituals en les nostres publicacions, però que en una regió tan abrupta i accidentada com és Montserrat no constitueixen un luxe innecesari, sinó un complement utilíssim.

Cada itinerari resta marcat amb traces damunt de la fotografia annexa, de manera que el lector, té ja de bell antuvi una primera impressió del camí que li caldrà seguir i dels accidents orogràfics que haurà de vèncer.

Un epígraf està dedicat a les fonts de la muntanya, factor bàsic per a l'excursionista que transita per una zona tan mancada de deus naturals.

El president de la Federació Catalana de Muntanyisme, Francesc Martínez Massó prologa l'obra, que encertadament qualifica indispensable i insubstituïble per tot el qui vulgui recórrer els camins, coneguts o mig esborrats de Montserrat.

JOSEP GIRONA

Gredos por dentro y por fuera. Cayetano Enríquez de Salamanca. 191 pàgs. 28 ilustracions en color. 250 ilustracions en blanc i negre. 3 mapes fora de text a escala 1-100.000. Cayetano Enríquez de Salamanca, Editor. Madrid, 1975.

Amb un goig no exempt d'aprensió i de reserves mentals, el comentarista s'enfronta amb aquest nou llibre del prolífic Enríquez de Salamanca, com si anés a començar una travessia excursionista per la mateixa serra de Gredos, desèrtica, misteriosa i llunyana.

I és que realment, nosaltres, catalans, hem de confessar humilment que, fent

abstracció d'honorables excepcions, desconeixem, bàsicament, els grans sistemes muntanyosos castellans. El Pirineu és la nineta dels nostres ulls (cosa altrament molt comprensible) i cap a ell s'encaminen les nostres activitats excursionistes d'alta muntanya.

Això és, almenys, el que esdevé a l'autor del present comentari, i que explica l'inicial temor que de bell antuvi hem manifestat. La curiositat inexhaurible per tot el desconegut, que és una de les nostres principals característiques, però, ens ha empès irresistiblement, i amb una total delectança, amb un sentiment de joia profunda, hem devorat les gairebé dues-centes pàgines del volum, amb extraordinària rapidesa.

Ens hi ha ajudat, decisivament, la coneguda mestria de l'autor, hàbil dosificador de temes (geogràfics, històrics, arqueològics, folklòrics i excursionistes) eloqüent narrador, i maquetista de bon gust, que fan que la lectura de l'atapeït conjunt de dades, descripcions, notes, i comentaris, s'alterni amb plaer amb la contemplació de belles i suggeridores ilustracions en blanc i negre, i en color, que contribueixen decisivament a fornir la indispensable ambientació de l'obra.

La serra de Gredos és la més meridional de les tres que, bàsicament, constitueixen el Sistema Central. Té una llargada d'uns 150 quilòmetres i assoleix una altura de 2.590 metres, en el seu punt culminant, el Pico de Almanzor. Avui dia, una completa xarxa de carreteres permet circumvalar tot el massís i travessar-lo pels seus ports més accessibles. Dos paradors nacionals, tres càmpings, cinc refugis de muntanya i un bon nombre d'hotels i fondes, asseguren la pernoctació i el proveïment de l'excursionista que desitja enfrontar-se amb aquest cosmos complex i turmentat que és el sistema orogràfic de la serra de Gredos.

La primera part del volum està dedicada a l'estudi general de la serralada i del seu «hinterland», amb minuciositat i precisió científica, que permet forjar al lector, una primera idea del complex morfològic de Gredos, de la seva fauna i flora, i de l'importantíssim aspecte humà, sadollat de característiques pèculiars i de riquesa folklòrica.

La serra de Gredos es considera dividida en tres sectors: Massís Oriental, Central i Occidental, que han merescut de l'autor, sengles estudis diferenciats, i dintre de cada un d'ells, per a una major eficàcia informativa, hom fa les corresponents subdivisions adaptades a les estructures locals (valls, comarques o rodalies).

Les valls del Tiétar, de l'Alberche, del Jerte o del Tormes; el fabulós barranc de las Cinco Villas, els inoblidables poblets de Arenas de San Pedro, el Barco de Àvila i Candeleda; l'Alt Gredos, amb els seus prestigiosos cims, fita d'agosarades escalades: Almanzor, Ameal de Pablo, els Hermanitos, el Cuchillar de las Navajas, els Galayos, i tants d'altres racons, pics, gorges, estanys o valls plens d'inèdita i singular bellesa, són els objectius que Enríquez de Salamanca, amb la ploma o amb la màquina fotogràfica, ofereix al lector.

Contribueixen a enriquir l'obra, els tres mapes parcials a escala 1-100.000, obra del mateix autor, diverses panoràmiques molt útils, alguns mapes aeris, i diversos plànols de castells de la regió.

Al final hi ha un complet índex bibliogràfic, de consulta molt útil per a qui desitgi ampliar l'estudi i el coneixement de la serralada de Gredos i els seus pobles, una zona de les més interessants d'Espanya, des del punt de vista geogràfic, excursionista i humà, i que per molts de nosaltres, és encara un territori desconegut.

Josep Girona

Horizontes conquistados, Gaston Rébuffat. 140 pàgs. Fotogravats a tot color. Editorial R. M. Barcelona, 1976.

El cinema, aquest sisè art, fugisser i inaprehensible, creador de tan subjugants belleses plàstiques i de sensacions tan inoblidables, no ha dedicat, en general, dissortadament, gaire atenció al fenomen de l'alpinisme.

Ens referim, evidentment, al cinema professional, tot i que no cal oblidar films sobresortints, com els de Lluís Trenker o Leni Riefenstal, que deixaren un record tan bell com alliçonador entre els cinèfils enamorats de la muntanya.

En canvi, el cinema amateur ha sabut recollir amb efusió i encert, la poesia sublim de l'alta muntanya i l'emoció de l'home, que meravellat, hi entra en contacte, per plasmar imatges d'una bellesa corprenedora.

Així, cims antològics, han estat «protagonistes» de films extraordinaris: Mont Blanc, Grepon, Aiguille Verte, Cervin, Everest i tants més han estat «traslladats» per la càmara a les platejades pantalles dels salons de projecció, bé fent reviure, escenaris ja coneguts o potser tan sols somiats, o bé donant a conèixer a gent que mai no tindrà ocasió de trepitjar aquelles pedres o de grimpar per aquelles parets, unes visions noves que fins aleshores potser havien ignorat.

Podríem dir, que per produir un bon film de muntanya, cal simplement posseir una sensibilitat de poeta, unida a una permanent i illusionada constància i una tenacitat d'atleta, despullada de prejudicis i de complexos, cosa un xic difícil actualment. Ha calgut, doncs, que els veritables muntanyencs fossin els creadors dels films de muntanya.

Entre les més eminents figures de l'actual cinema de muntanya destaca amb llum pròpia Gaston Rébuffat, l'autor del present llibre. Poques coses se'n poden dir, que no siguin ja conegudes dels lectors. Membre de la Companyia de Guies de Chamonix, participant en la victoriosa expedició francesa a l'Annapurna de l'any 1950, ampli coneixedor de la majoria de cims dels Pirineus i els Alps, les seves magnífiques condicions de muntanyenc nat el situen en un dels llocs més destacats entre els alpinistes del nostre temps.

Fruit del seu apassionament per la muntanya han estat els seus llibres: *Neu, gel i roca* i *El massís del Mont Blanc,* els més destacats, i els seus films, entre els quals sobresurt *Horitzons conquerits,* que estrenat l'any 1974, ha servit de magnífica base al volum que estem comentant.

El llibre s'inicia amb un proemi magnífic, una de les més belles pàgines d'Edward Whymper, el gran alpinista anglès, que narra les seves impressions en la primera ascensió a la Barre des Ecrins, en un dels fragments antològics de la literatura muntanyenca..

Després, Rébuffat pren la paraula per contar-nos les seves ascensions des dels angles i en els escenaris més diversos: des de les agulles de Chamonix fins a les Dolomites, passant pel Pirineu (el Vinhamala) i els Alps del Delfinat, fent cordada amb diversos companys de diferents nacionalitats, mentre l'invisible fotògraf René Vernadet, copsa en imatges d'una bellesa colpidora i d'un cromatisme subjugant, la seva cavalcada acrobàtica emmarcada en uns decorats d'una majestat indescriptible.

En realitat, el present volum és un bellíssim àlbum basat en els millors fotogrames del film del mateix nom, escollits encertadament per Rébuffat amb equilibri, bon gust i profund coneixement

de la varietat morfològica de la muntanya. Així, colors, formes siluetes i moviments fugissers, s'alternen vertiginosament en una magnífica cascada cromàtica que gairebé sembla que en certs moments adquireixi el dinamisme rítmic del film originari.

Escalades acrobàtiques, ascensions per fines arestes o per vertiginoses parets de gel, instants de joiosa contemplació, tot fent una pausa en la dura lluita amb la muntanya, tot un sens fi de meravelloses impressions sobre els més variats temes alpinístics, van apareixent a les pàgines del llibre, en una varietat constant de formes i de colors.

I també aquests amics inseparables del muntanyenc: les flors, els ocells, el bosc...

Cal dir que la realització gràfica del volum és literalment insuperable car cada imatge té la qualitat d'una autèntica obra d'art fotogràfic. Al seu costat, la prosa concisa, gairebé espartana, de Rébuffat, posa un breu comentari, a voltes anecdòtic, en ocasions ple d'un lirisme amarat d'espiritualitat, que contribueix a crear l'ambient adequat a l'obra.

Podem dir, doncs, que estem davant d'un llibre magnífic, que honora la tipografia catalana, una obra per a ser paladejada amb delectança, i que en la biblioteca d'un muntanyenc ocuparà sens dubte un lloc d'honor.

Josep Girona

Cataluña y sus comarcas. Jaime Bover Argerich. 431 pàgs. Mapes. Illustracions. Editat pel «Fondo Cultural de la Caja de Ahorros Provincial de la Diputación de Barcelona». Barcelona, 1975.

El problema més complicat que es planteja al crític que s'enfronta amb l'estudi d'una obra de caire científic, és el d'intentar esbrinar l'objectiu apuntat pel seu autor. Això és el que ens passa avui amb aquesta **Cataluña y sus comarcas**, de Bover Argerich, que acaba d'aparèixer suara mercès al patrocini de la Caixa d'Estalvis de la Diputació de Barcelona.

Perquè, en realitat, aquest voluminós i detallat estudi no és, evidentment, una veritable geografia comarcal catalana: li manquen un tractament tècnic i una metodologia científica, indispensables per a enfrontar-se amb unes mínimes garanties d'èxit, amb el complex i polèmic problema de la divisió comarcal. Tampoc no és un veritable nomenclàtor, tot i que en realitat les seves anotacions estadístiques (demogràfiques, religioses, històriques, econòmiques, folklòriques, etc.) són nombroses, detallades i, en general, posades al dia. Li manca, però, un més ampli bagatge de dades, informacions i referències, elements indispensables per a assegurar una consulta eficaç i completa.

D'altra banda, l'autor, agosaradament ha volgut entrar en el polèmic camp de la geografia comarcal catalana, introduint notables modificacions en l'esquema bàsic de la divisió formulada l'any 1931 per la Ponència de la Generalitat de Catalunya, i que, a grans trets, és acceptada avui dia per tots els geògrafs catalans. Aquestes rectificacions no ens semblen gaire encertades, car avui, quan bona part de la Catalunya interior està sofrint un procés de despoblació en massa, quan l'element humà tendeix a agrupar-se a l'entorn de les capitals comarcals, i quan les distàncies entre elles s'han sensiblement reduït per la millora de les comunicacions i els mitjans de transport (cosa que comportaria, evidentment, una integració de comarques, més que no una disgregació d'elles), ens sembla pura utopia parlar de comarques com la del Congost, la Vall de Ribes, el Moianès o la Ribera de Sió, per esmentar-ne alguna de les adoptades per Bover i Argerich.

En realitat, cal reconèixer que l'autor es basa en antics i illustres predecessors: Font i Sagué, Cèsar August Torras i Pere Blasi, entre altres rellevants geògrafs, que estudiaren, temps ha, la divisió comarcal de Catalunya, i que s'inclinaren, en general, per la minimització de les comarques. Però avui, aquest criteri, aleshores molt plausible, ens sembla àmpliament superat per la realitat.

D'altra banda, entre l'abundós conjunt d'informació que l'obra forneix al lector, hi han lliscat errors manifestos, que caldria esmenar en properes edicions. Així, per exemple, els muntanyencs llegim astorats que el cim més alt de Catalunya és el Sotllo, quan fins i tot el més novell sap que el liderat en altitud orogràfica correspon a la Pica d'Estats.

També poden ser motiu de desconcert determinades incongruències, com per exemple, en la distribució comarcal, fer figurar com a comarques tarragonines el Penedès i Garraf, o bé no esmentar per res les comarques pre-pirinenques mig partides entre l'anomenada «serrania interior» i la depressió central.

Malgrat tot, l'obra serà útil i assíduament consultada, i és de fàcil i ràpid maneig. Escrita en llengua castellana, tindrà sens dubte una àmplia difusió entre els lectors d'aquest idioma, encara que, òbviament, això sigui un possible factor de retracció per al lector català. De totes maneres, cal esmentar que l'autor, en general, ha adoptat lloablement la toponímia catalana correcta.

Els mapes de comarques, petits i confusos, no ajuden gaire a la tasca de situar els noms esmentats en el text: en canvi, les illustracions són belles, abundants i representatives dels diversos aspectes comarcals de Catalunya.

En resum, doncs, creiem estar davant d'una obra que exigeix una àmplia revisió i un profund replantejament, però que, malgrat tot, justifica l'esforç editorial de la Caixa d'Estalvis de la Diputació de Barcelona.

Josep Girona

La revista "Muntanya" editada pel Centre Excursionista de Catalunya, es publica sense cap finalitat lucrativa.

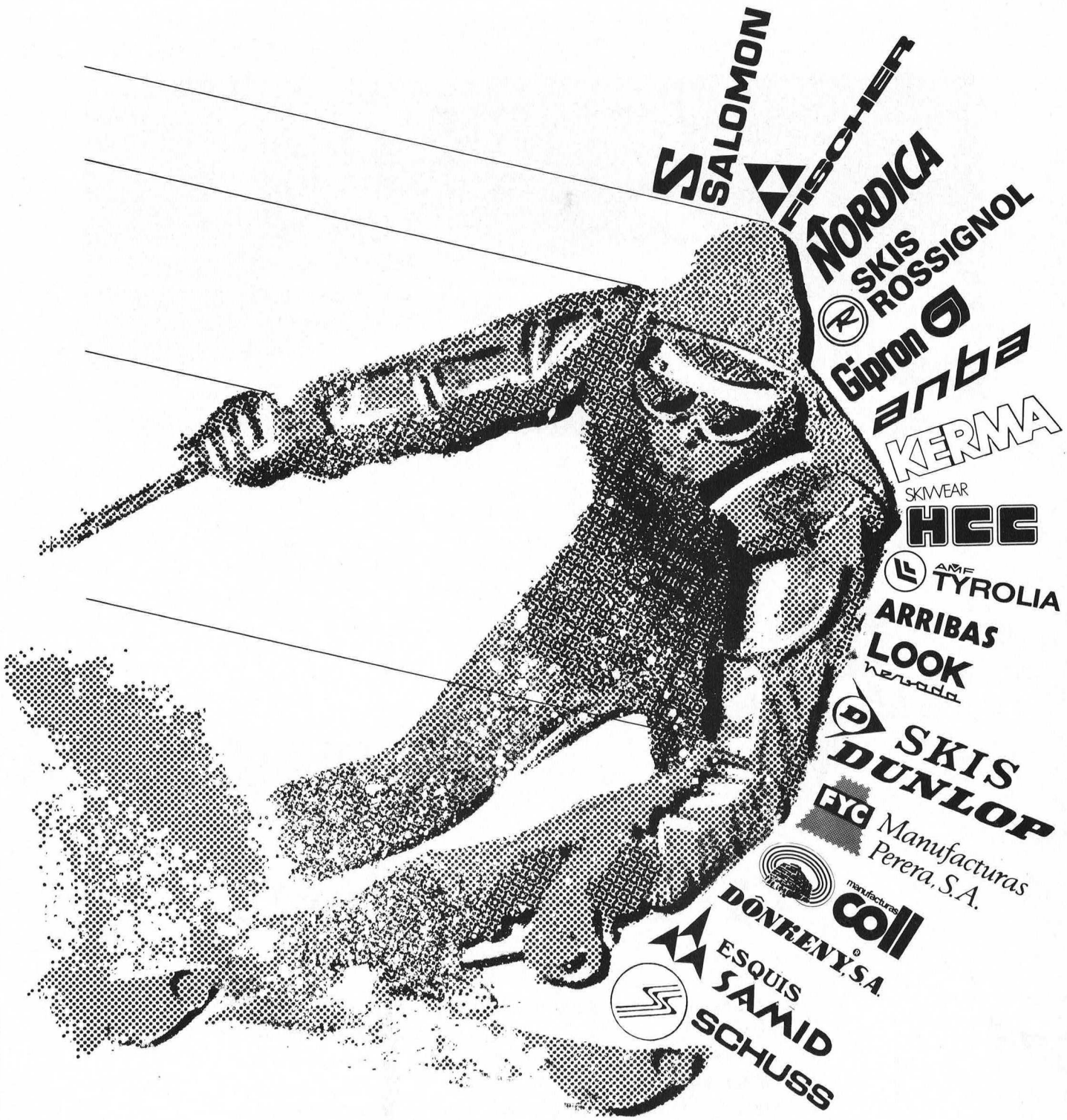

EL MILLOR MATERIAL PER A L'ESQUÍ

Barillesset

ENRIC GRANADOS, 122 AVINYÓ, 8 I 10

S.A. GRAMONT/HUMA-Barcelona

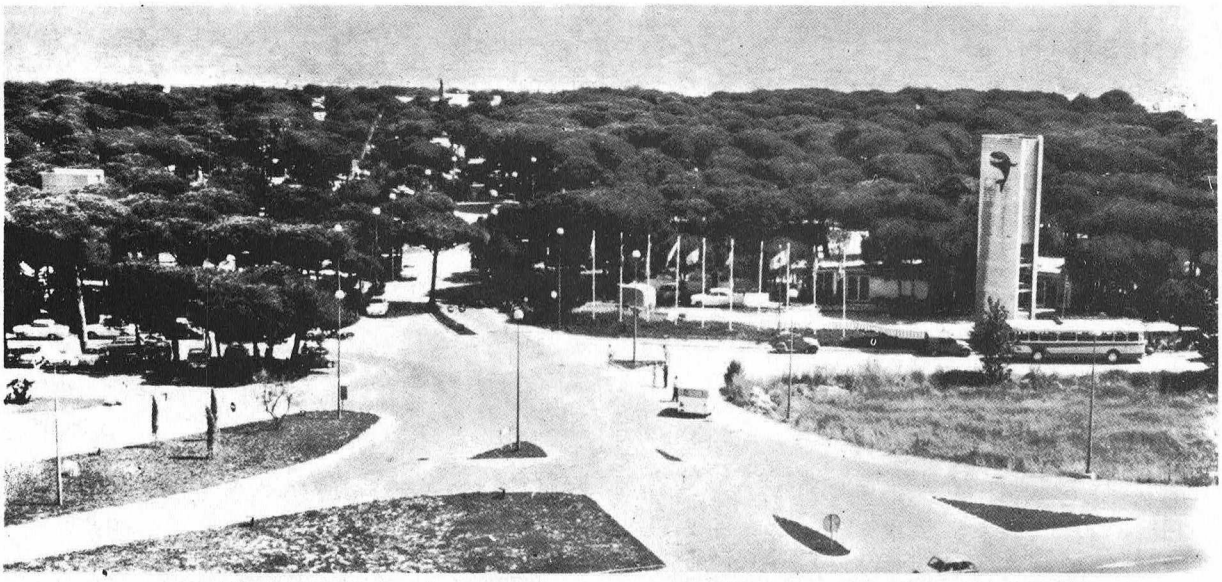

"la ballena alegre"

Camping

La Ballena Alegre

A 9 minuts de Barcelona per l'autopista de Castelldefels, el camping "LA BALLENA ALEGRE", us convida a acampar als seus boscos frondosos i a banyar-vos a les transparents aigües mediterrànies.

Així mateix i per a comoditat dels nostres clients hem instal.lat a l'interior del recinte del camping els serveis complets de bar, restaurant, serveis sanitaris, supermercat, dutxes, lavabos, assistència mèdica, parc infantil, zona esportiva, bugada i planxa i el sector comercial on podreu adquirir tots aquells articles que vulgueu.

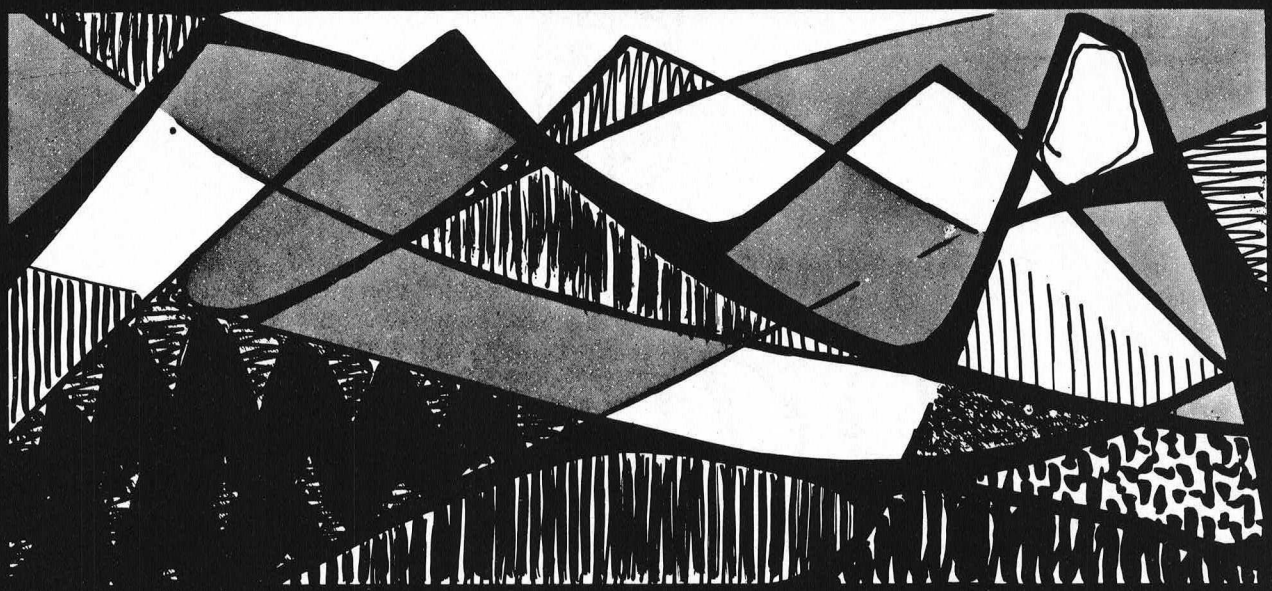

CAMPANYA, PRUDENCIA A MUNTANYA

1. En preparar l'itinerari cal informar-se amb persones i organismes competents.
2. No sortiu sols i sense dominar la tècnica de muntanya. Agafeu un guia o sortiu amb un company experimentat.
3. Aneu ben equipats i no us deixeu la corda, el piolet i els crampons. Abans de sortir de qualsevol refugi, indiqueu el vostre itinerari.
4. La tècnica a muntanya s'obté després d'una llarga pràctica a muntanya. L'ús de la corda és obligatori en la travessia d'una gelera coberta de neu nova, així com en tots els casos en què hi pot haver perill.
5. El mal temps a muntanya es pot presentar sobtadament. No vacilleu a abandonar una excursió des del moment que les condicions esdevenen desfavorables.
6. L'alta muntanya és particularment perillosa els dies següents a fortes nevades.
7. Al final de llargues jornades d'escalada, els reflexos d'atenció disminueixen de seguretat. Cal també menjar sovint per no arribar a l'esgotament de les vostres forces.
8. La noció de dificultat no ha de ser mai confosa amb la de perill.
9. Sortiu aviat i arribeu aviat.
10. El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA s'adhereix a la campanya de prudència a muntanya promoguda per tots els clubs alpins.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
1876

jnb.74

Bagués

JOIERS

EL REGULADOR

BAGUÉS

Rambla de les Flors, 105 - Carme, 1
Tel. 317 19 74 (Tres línies)
Aparcament gratuit a «La Gardunya»

JOIERÍA BAGUÉS

PERLES - BRILLANTS - MARAGDES

Passeig de Gràcia, 41
Tels. 216 01 73 - 216 01 74
Aparcament gratuit a S. A. B. A.

Casa Bagués

Carrer de Sant Pau, 6
Tels. 317 32 46 - 318 57 37
Aparcament gratuit a «La Gardunya»

Les creacions més modernes en joieria, argenteria i rellotgeria
Ultimes novetats en rellotges-joia i esportius

ESPECIALITAT EN LLISTES DE NOCES

Coberteries d'argent, alpaca i acer inoxidable

Concessionaris exclussius de la marca **PIAGET**
RELLOTGES DE GRAN LUXE

AGENTS DE

PATEK PHILIPPE
EL MILLOR RELLOTGE DEL MÓN

BULOVA®
EL MILLOR RELLOTGE ELECTRÒNIC

per a treballs manuals!

Tacks autoadhesius per les dues cares

®APLI

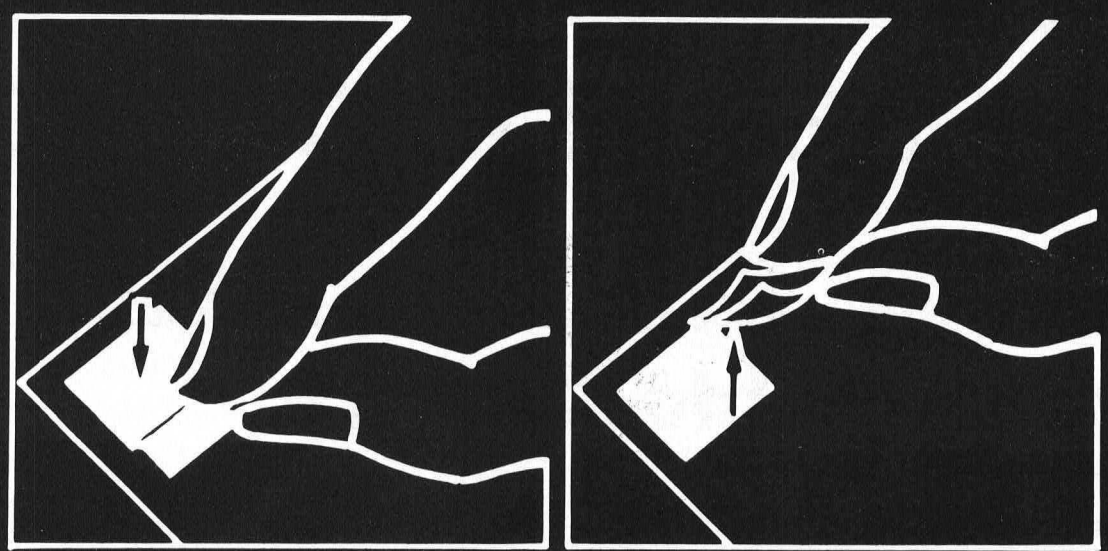

Els Tacks APLI autoadhesius per les dues cares són troços de paper adhesivat que serveixen per a enganxar tota mena de papers, cartrons, cromos, postals, fotografies, d'una manera neta i fàcil.

Demaneu-los a la vostra papereria habitual.

És un producte

CAPOSA
COMPAÑIA APLICACIONES PARA OFICINAS S.A.

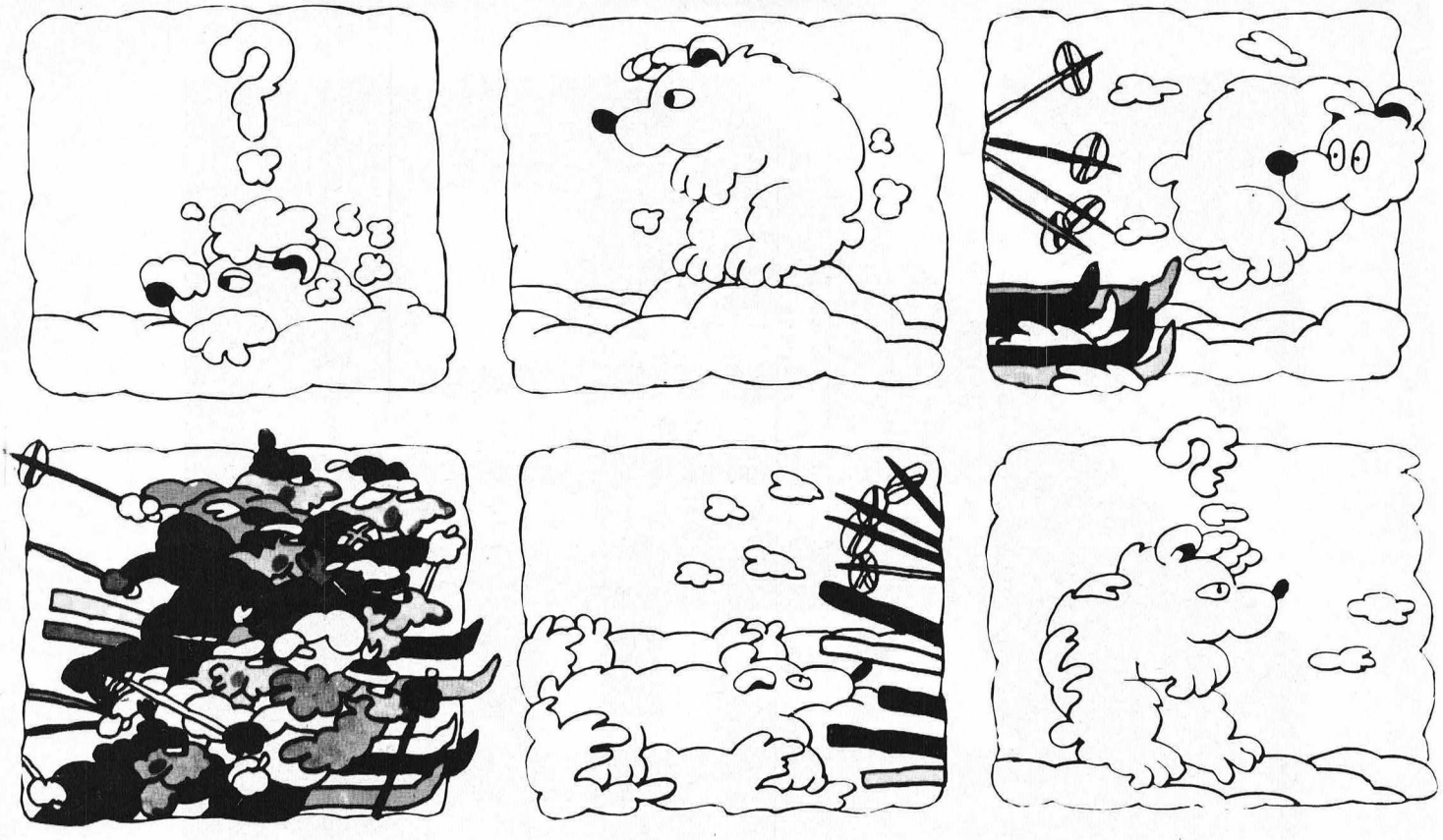

CURSA D'ESQUÍ A FINLÀNDIA

amb la col·laboració del Centre Excursionista de Catalunya

Finlandia hiihto 75 km.

Finlandia Ski Race 75 km

Finlandialoppet 75 km
Finlandia-Lauf 75 km
Finlandia-Ski 75 km

AVIGAT 365

Sortida: 16 al 22 de febrer
Recorregut: Barcelona, Helsinki, Hämeenlinna, Lahti, Helsinki, Barcelona.

Preu per persona: 32.800 ptes.
Informació, inscripcions i reservas:

ViaSonic
CONSEJEROS DE VIAJES®

Rambla de Catalunya, 44
Tels. 215 85 50 - 215 01 04 - 215 54 58 - 215 01 08
Barcelona-7

Consulta el nostre sistema de financiació.

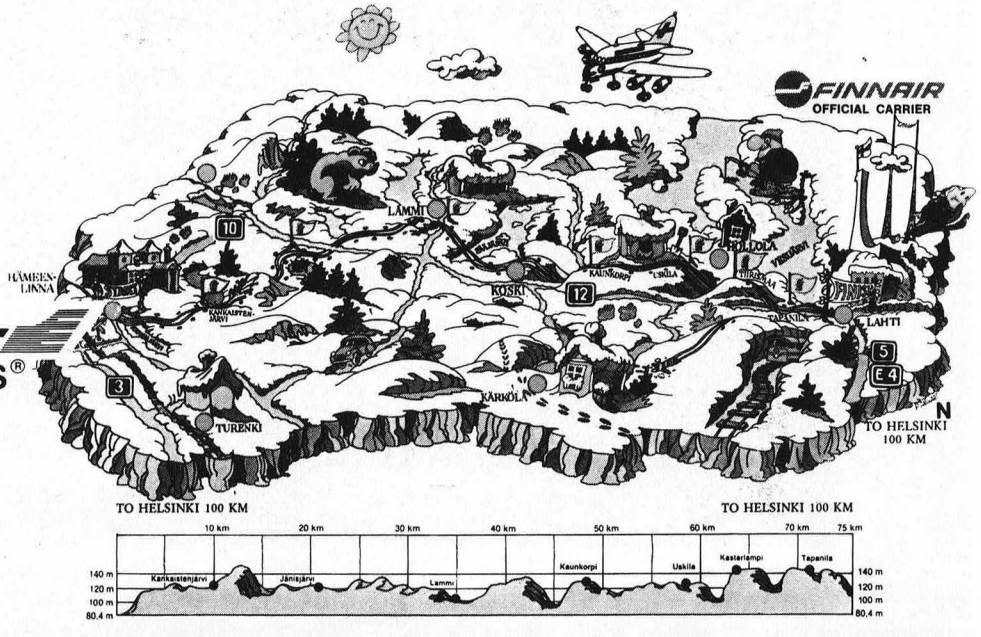

Llibre - homenatge

al

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Amb motiu de la celebració del centenari del Centre Excursionista de Catalunya, els escriptors i els artistes catalans han fet possible l'edició d'aquest llibre com homenatge al Centre que tant ha fet i ha significat per a la nostra cultura.

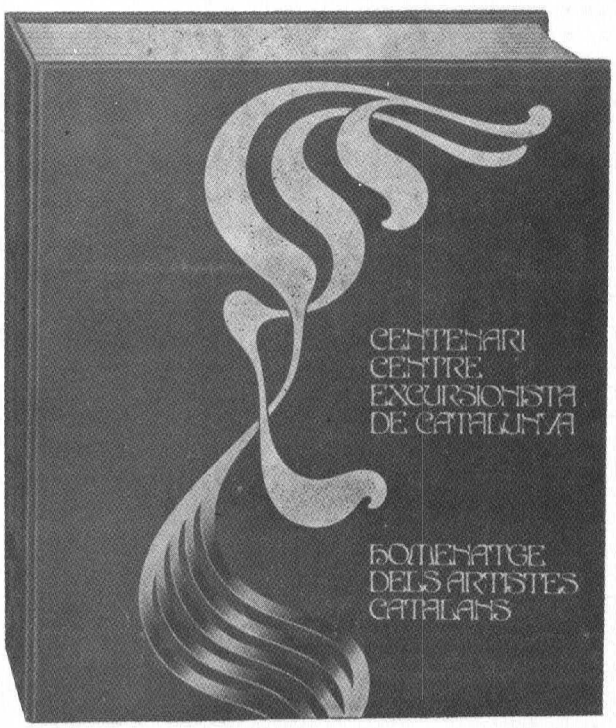

El llibre reprodueix les obres inèdites que els artistes plàstics han realitzat per a aquest homenatge, a la vegada que els textos -originals o antològics- dels nostres poetes i escriptors dedicats al Centre.

El contingut del volum s'ha dividit en tres parts: textos dels escriptors, estudi històric sobre activitats artístiques del Centre i reproducció de les obres dels artistes plàstics.
Després d'una introducció del President del Centre, Agustí Bou, es reprodueixen una sèrie de textos i poemes dels escriptors catalans — inèdits o antològics — que han tingut a bé collaborar en aquest homenatge. Aquests textos són de:

Alavedra, Joan
Espriu, Salvador
Foix, J. V.
Fuster, Joan
Garcés, Tomàs
Moll, Francesc de B.
Oliver, Joan (Pere Quart)
Roig i Llop, Tomàs
Sanchis i Guarner, Manel
Torres, Estanislau
Triadú, Joan
Vallverdú, Josep
Vila, Pau

La segona part del llibre la constitueix un resum històric dels principals esdeveniments culturals promoguts pel Centre i de les diverses accions desenvolupades per tal de millorar el coneixement i la conservació del patrimoni artístic i cultural del nostre poble. D'aquest breu assaig se n'ha ocupat Francesc Miralles.
Finalment, el llibre reprodueix l'obra que cada artista plàstic ha realitzat per a aquest homenatge. La reproducció en color va acompanyada d'una fotografia de l'autor i d'una nota biogràfica escrita especialment per a la present ocasió. Les dites notes biogràfiques les han redactades: Josep Bracons, Antònia Camps, Josep Corredor-Matheos, Carles Dorico, Eulàlia Janer, Francesc Fontbona, Francesc Miralles, Glòria Picazo, Rosa Queralt, Rosa-Maria Subirana i Joan-Ramon Triadó. Els artistes participants són:

Abelló, Joan
Ager, Rosell
Aguadé, Carme
Aguilar, Sergi
Aguilar Moré, Ramon
Albertí, Josep
Alcoy, Eduard
Aldomà, Artur
Aleix, Montserrat
Alumà, Jordi
Amat, Josep
Andreu Fresquet, Jordi
Ansesa, Enric
Argimon, Daniel
Arranz Bravo - Bartolozzi
Artigau, Francesc
Asensio, Teo
Ayneto, Josep
Badia, Sebastià
Barnadas, Ramon
Bea, Manuel
Berniz, Pascual
Beulas, Josep
Blanch, Xavier
Blasco, Sixte
Bonet i Giné, Romà
Bosch-Roger, Emili
Braut, Encarnació
Brotat, Joan
Brull, Josep Maria
Bueno, Pascual
Busom, Simó
Busquets, Josep
Cabané, Joaquim
Capdevila, Manuel
Carbó Berthold, Gustau
Carbonell, Xavier
Cardona Torrandell, Armand
Casacuberta, Jordi
Casademont, Francesc d'A.
Casaus, Jesús
Castañeda, Emília
Clapera Mayà, Joan
Claret, Joan
Clavé, Antoni
Coll Bardolet, Josep
Cuixart, Modest
Curós, Jordi
Dalí, Salvador
Duran, Rafael
Durancamps
Español Viñas, Agustí
Esplá, Ignacio
Espriu, Francesc
Estrada Vilarrasa, Albert
Estradera, Antoni
Faber, Will
Faixó, Jaume
Ferran, Ramon
Figueras, Alfred
Fita, Domènec
Florit, Josep Lluís
Flotats, Lluís
Fornells-Pla, Francesc
Fresquet, Guillem
Garcia-Llort
Garcia Vilella
Garola, Juli
Gastó, Pere
Gelabert, Antoni
Genovart, Jaume
Grau-Garriga, Josep
Griera, Rafael
Guardiola, Rosario
Gudiol, Montserrat
Guinovart, Josep
Guitart, Francesc
Gussinyé, Pere
Hernández Pijuan, Joan
Hurtuna, Josep
Ibarz, Miquel
Jansana, Josep Oriol
Jassans, Josep Salvadó
Jassans, Miquel Salvadó
Jordana, Pere
Jordi
Llimona, Núria
Lloveras, Frederic
Llovet, Ramon
Martí Aragonès, Joan
Martí, Marcel
Miró, Joan
Morató Aragonès, Josep M.
Morera, Glòria
Mundó, Ignasi
Munill, Antoni
Muxart, Jaume
Navarro, Llucià
Olivé, Ceferí
Ortuño, Robert
Pagans Montsalvatje, J.
Pericot, Jordi
Pessa, Lluís
Pichot, Antoni - "Pitxot"
Pichot, Ramon
Plana, Miquel
Planell, Carles
Porta, Enric
Pruna, Pere
Puig, August
Puigdengolas, Josep
Puiggròs, Pere
Ràfols Casamada, Albert
Raventós, M. Assumpció
Rebull, Joan
Ribot, Núria
Rifà, Joan
Rio, Agustí
Roca-Sastre, Josep
Rollan, Jordi
Roura, Lluís
Rovira, Joan
Rubio, Mariano
Sadurní, Antoni M.
Sala, Gerard
Sanvisens, Ramon
Saumells, Lluís M.
Sayol, Tomàs
Serra, Carme
Serra, Rosa
Sisquella, Conxita
Subirachs, Josep M.
Surós, Santi
Tàpies, Antoni
Tharrats, Joan-Josep
Todó, Francesc
Torres Monso, Francesc
Tortras, Núria
Vallès, Evarist
Vallès, Romà
Vayreda C., Josep M.
Vayreda Trullol, Lluís
Vergesgrau, Josep
Vich, Maria
Vila Arrufat, Antoni
Vilà-Cañellas, Josep M.
Vila Grau, Joan
Vilà Moncau, Joan
Vilacasas
Villèlia, Moisès
Vives-Fierro, Antoni
Xargay, Emília

CARACTERÍSTIQUES DE L'OBRA

Mida: 28,7 × 25 cm
Pàgines: 360
Reproduccions en color: 158
Reproduccions en negre: 162
Enquadernat en tela

HOMENATGE
DELS ARTISTES CATALANS AL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

De les obres presentades, 60 son litografies, de les quals s'han editat sèries de 100.

Relació del contingut de les carpetes de litografies:

1 - Coll Bardolet, Josep
Durancamps
Mundó, Ignasi
Munill, Antoni
Serra, Rosa

2 - Bueno, Pascual
Casaus, Jesús
Llimona, Nuria
Pruna, Pere
Vilà Moncau, Joan

3 - Flotats, Lluís
Morató Aragonés, Josep M.ª
Plana, Miquel
Rebull, Joan
Vayreda C., Josep M.ª

4 - Aguilar Moré, Ramón
Curós, Jordi
Gudiol, Montserrat
Rio, Agustí
Roca-Sastre, Josep

5 - Argimón, Daniel
Bea, Manuel
Ferràn, Ramon
Grau-Garriga, Josep
Hurtuna, Josep

6 - García Vilella
Jordi
Pichot, Antoni "Pitxot"
Tharrats, Joan-Josep
Xargai, Emilia

7 - Alumà, Jordi
Fita, Domènec
Ibarz, Miquel
Muxart, Jaume
Subirachs, Josep M.ª

8 - Arranz Bravo-Bartolozzi
Capdevila, Manuel
Cardona Torrandell, A.
Rollàn, Jordi
Lloveras, Frederic

9 - Puig, August
Fornells-Plà, F.
Martí, Marcel
Navarro, Llucià
Todó, Francesc

10 - Alcoy, Eduard
Andreu Fresquet, Jordi
Guinovart, Josep
Puiggròs, Pere
Sisquella, Conxita

11 - Artigau, Francesc
Claret, Joan
Genovart, Jaume
Sala, Gerard
Ràfols Casamada, Albert

12 - Carbó Berthold, G.
Hernandez Pijuan, J.
Pericot, Jordi
Vilacasas
Villèlia, Moisès

P. V. P.: 30.000,- Pts/carpeta
Socis Centre: condicions especials

Informació: Secretaria del Centre Excursionista de Catalunya
Sr. Martí March i Reñé
Gral. Mitre, 13, 1.er, 3.ª - Tel. 204 01 42

Per la compra d'una carpeta
s'obsequiarà amb un llibre de l'Homenatge

L'ALTA MUNTANYA CATALANA
FLORA I VEGETACIÓ

per Josep Vigo i Bonada

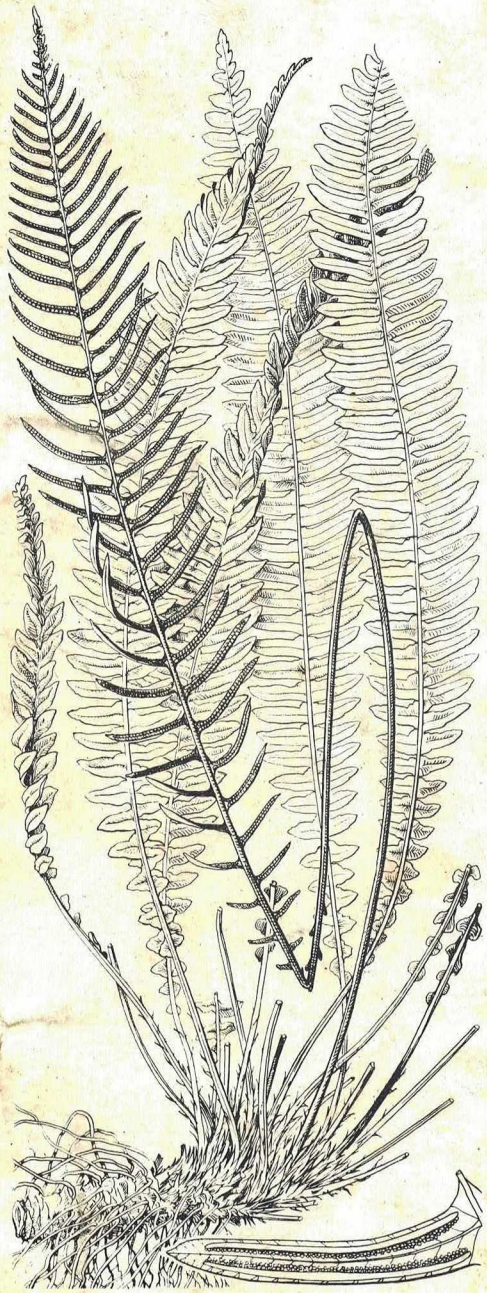

Contingut bàsic:

Comentaris sobre els diversos tipus de comunitats vegetals dels estatges subalpí i alpí (pinedes, landes, gespets, molleres, etc.) amb la descripció de les plantes més notables. Idees generals sobre el paisatge pirinenc i, més especialment, sobre les principals característiques de l'ambient d'alta muntanya i de les plantes que s'hi fan.

Il.lustració:

240 fotografies
a tot color

268 dibuixos
(d'Eugeni Sierra)

42 esquemas
i mapes

En venda: a la Secretaria del Centre
Excursionista de Catalunya

Editorial MONTBLANC - CEC

P.V.P. 2.000,- pts.
Socis Centre: condicions especials